46.O.
32.910.

1774

L. De Bruyne
p. dec Kolhuis

663

ACTA
S. GODELEVÆ.

ACTA
S. GODELEVÆ.

ACTA

S. GODELEVÆ V. ET M.

PATRONÆ GHISTELLENSIUM

Collegit, digessit, illustravit

JOANNES BAPTISTA SOLLERIUS

Societatis Jesu Theologus.

ANTVERPIÆ, Apud JACOBUM DU MOULIN. *MDCCXX*.

BIBLIOTHECA
Cong. SS. Redemp.
PULCHERIUM

ILLUSTRISSIMO
AC REVERENDISSIMO DOMINO
D. HENRICO JOSEPHO VAN SUSTEREN
BRUGENSIUM EPISCOPO,

Perpetuo hereditario Flandriæ Cancellario, &c.

DEbitum Tibi, PRÆSUL ILLUSTRISSIME, reverentiæ & obſervantiæ in Te meæ publicum teſtimonium tam diu differre, non Tuorum in me beneficiorum oblivio, non tarda negligentia, ſed magni, cui inſudo, operis ordo & ſeries compulêre. Si primum aliquem menſis Julii diem occupaſſet illuſtris vir-

go & martyr S. Godeleva, non minimum diœceſeos Tuæ, ſanctitatis & miraculorum famâ, ornamentum; citius profecto patuiſſent, quæ modo demum prodeunt deditiſſimi devinctiſſimique pridem animi ſinceriſſima argumenta. At enim vel hæc mora lucro fuiſſe cenſenda eſt: nam ſi prius à me conveniendus compellanduſque fuiſſes, ILLUSTRISSIME ANTISTES, non jam epiſcopatûs Tui merita, non exantlati paſtorales labores, non cetera præclaræ adminiſtrationis inſignia mihi prædicanda occurriſſent; ſed ea dumtaxat, quæ prius à Te in fidei & Eccleſiæ emolumentum præſtantiſſimè geſta, ad ſupremum iſtud eccleſiaſtici decoris culmen Te promerentem perduxerunt. Patieris igitur, me ea præterire, quæ in Te olim Mechlinia, quæ Bruxellæ, quæ Lovanium ſuſpexêre, indefeſſi juxta ac ſolertiſſimi Proepiſcopi ſpecimina, dum adhuc in

minoribus constitutus, ingentem illam totius archidiœceseos molem in gravi Illustrissimi Tui, & æternâ memoriâ dignissimi Antistitis, Humberti Guilielmi ætate, Tuis humeris egregiè, constanter, honorificè, & ad omnium, etiam non optimè Tibi affectorum, admirationem sustentasti; æternâ Numinis providentiâ res ita disponente, ut in arduo regimine primæ totius Belgii Ecclesiæ, ea poneres rudimenta, quæ Te aliquando ad destinatam sponsam eveherent, Tuo zelo, Tua doctrina, Tua prudentia, Tua rerum tractandarum peritia feliciſſimè exornandam. Jam quintus labitur annus, ex quo in Brugensi Tua Ecclesia moderanda, omnes boni Pastoris partes, pace Tua id dictum sit, incredibili omnium ordinum plausu & approbatione prolixissimè implêsti. Eximias Tuas virtutes & gesta, Pontifice digna, memorari vetas; taceo & obsequor, eóque

pronius, ut candidè profitear, quod vel operis ipsius, Tibi hîc dedicati, molem superâre necesse sit eam tractationem, quâ quis administrationis Tuæ annales describendos suscipiat: Teque adeo volente, Te jubente fiet, PRÆSUL ILLUSTRISSIME, si vix summa rerum actarum capita cursim delibem. Tot votis expetitum, tamdiu desideratum Neoantistitis sui adventum proximum, non prius intellexêre Brugenses Tui, quin urbs tota, insolitâ lætitiâ, gaudio & exultatione perfusa, in occursum certatim processerit ad primos ferme diœceseos Tuæ limites, idque tanto omnium studio & gratulatione, ut ni vehementiorem ardorem cohibuisset dignitatis Tuæ reverentia, suis ipsi manibus, Te ad Cathedralem deportatum, pontificia in sede collocassent. Numquam ex Tuorum animis delebitur propitii istius diei memoria, dum populus æque ac Clerus

benevolentiæ ſuæ demonſtrationes, quam teſtatiſſimas eſſe voluêre. Meminerant nimirum, diuturnæ iſtius, prope decennalis, viduitatis, quâ Paſtore carentes, non poterant non in utroque ordine ſuccreſcentia nonnulla zizaniorum germina deploraſſe. Ad hæc qualiacumque exſtirpanda, ad reducendam antiquam florentis olim diœceſeos ſpeciem, perſpecto pridem Tuo zelo, ſubacta rebus gerendis prudentia, probata fortitudine, ſed innata ſuavitate condîta, opus eſſe intelligebant univerſi, fidentiſſimè ſperabant ſinguli; cum Paſtoralem illam Tuam & verè paternam epigraphen contemplati eſſent, UT PROSIM. Nullum prorſus ſpes ea fruſtrata eſt, ILLUSTRISSIME PRÆSUL; vicit quin imo exſpectationem præſentia, præſentiam ſucceſſus rerum vix ſperabilis, hunc autem breviſſimo tempore transformata in melius Brugenſis Eccleſia. A Clero auſpicatè

ſpicatè ſumptum exordium, quem celebri ea Tua paræneſi, mutuatis, pro Tua modeſtia, à magno Borromæo exemplis, ſanctiſſimo & ſaluberrimo pabulo, paſtorali non minus eloquentia, quam paterna auctoritate, ad omnem morum compoſitionem & perfectionem adducere conatus es. Non alia mihi oratione, ad laudum tuarum encomia merito prædicanda, opus eſſet, quam ſi Tuam illam elegantiſſimam panegyrim recenſerem; at cum ea jam pridem Tuorum in cordibus radices egerit; alia commemoranda veniunt, quæ tametſi novi nihil magnopere adduxerint, novis ſaltem verbis adumbrata videantur. Parum Tibi viſum eſt, ANTISTES ILLUSTRISSIME, ad Tuos paſtoraliter peroraſſe, niſi à ſacris ipſis primordiis, futuros Eccleſiæ Tuæ miniſtros in ea palæſtra erudiendos ſuſciperes, quæ ſub illuſtri Tuo deceſſore Dionyſio Chriſtophori

plìori olim cœpta, iniquitate temporum collapſa, à Te gloriosè reſtaurata eſt. Seminarium iſtud intelligo, cui de integro condendo, nec labori, nec vigiliis, nec ſumptibus pepercisti; quodque adeo jam ſacrum Athenæum dici poteſt, ex quo, Tuo ductu, Tuo exemplo, ſub præſidum à Te delectorum inſtitutione, quemadmodum olim ex S. Caroli, Sacerdotum ſpeculi, diſciplina, ii proceſſuri ſunt, qui Tuo fervore accenſi, in vineam Domini excolendam dimittantur. Atque hæc illa fuit, quæ Te, ut verum Speculatorem Iſraël, tam diu urſit erga nobiliſſimam Eccleſiæ partem continua ſolicitudo; ſed quæ eos intra terminos contineri minimè potuit. Angelum pacis Te olim nuncupaverant ii omnes, qui non aliqua hæreſeos aut errorum fuligine afflati, Tuam in tuenda fidei puritate conſtantiam non ſubterfugerent; utpote

quibus

quibus perſuaſiſſimum erat, nullam Tibi cum Belial communicationem intercedere. Angelum pacis experti ſunt plurimi, quorum diſcordias & odia toties prudentiſſimè extinxiſti : at præ ceteris omnibus Angelum pacis Te demirati ſunt ii in Tua diœceſi Sacerdotes ac Clerici, qui inveteratis litibus intricati & prope immerſi, poſt longa annorum, dicamus potius caritatis diſpendia, Te ſolo arbitro, diuturnas diſſenſiones uno prope die compoſitas obſtupeſcentes, altiſſima ſe pace frui attoniti prius agnovêre, quam ipſi ſe id credere poſſe arbitrarentur : Deum merito laudantes, quod juxta Apoſtoli monitum, non litigioſum ſed pacificatorem Epiſcopum nacti, perpetua tranquillitate ſe plane confiderent impoſterum fruituros. Eadem fuit in aliis diſſidiis ſopiendis reſcindendiſque dexteritas, eadem in iis præcavendis ſolertia ; ut fortunatum ſe

præ-

prædicet grex ille pacificus cui tam bonus Paſtor obvenerit. Verum enim vero nec alia Tibi defuit veri Paſtoris conditio, in dyſcolis & immorigeris ovibus, diſtrictionis virgâ ad officium revocandis aut extrudendis. Invitus ea memorem, quæ vel remotiſſimè cujusquam famam lædere poſſint. Norunt ii, quorum intereſt, ita Te pacem ſedulo ſemper foviſſe, ut nihilominus refractarium neminem paſſus ſis, qui non ſortem Te etiam & vindicem Præſulem experiretur, iiſque præditum dotibus, quas in Tito ſuo exigebat laudatus Apoſtolus; Ut potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui etiam moribus contradicunt, arguere; ita nimirum paternæ lenitati fortitudinem conjunxiſti, ut reſciſſis membris noxiis, corporis integritati probè conſulueris. Hac ratione Cleri forma factus & ſpeculum, non minori ardore ad gregis cuſtodiam te accinxiſti,

PASTOR VIGILANTISSIME, non solum per omnia diœceseos oppida, pagos & vicos, spiritûs pabulum, Tuis ipse exhortationibus præbens, majores ad pœnitentiam, parvulos ad fidem erudiens, & ad eam profitendam sacro Chrismate confirmans, verum inaudita alacritate miseros etiam invisens, eosque, qui tum Brugis, tum in rusticanis tuguriis pauperrimi censerentur, quos duplici cibo reficeres; ne iis quidem exclusis, qui extremo supplicio afficiendi, per Te ipsum, ad meritas pœnas christianè subeundas dispositi sunt, iis à Te donati muneribus, quæ hîc enarrare Tua me modestia non permittit. Ad omnes rerum articulos sese extendit ingeniosa Tua in omnes Tuos caritas. Nullum cum æternitate luctantem, Tuis præsidiis frustratum voluisti; dum impetratis in eum finem à Sanctissimo Patre plenariis indulgentiis, mori-

moribundos quoſcumque inviſere non renuis, quos tantis theſauris munitos, ad poſtremum agonem Tuis ipſe verbis animare conſueviſti; omnibus omnia factus, ut oves Tuas omnes Chriſto & cælo lucrifacias. Tot inter curas, quibus indeſinenter diſtraheris, ea Te etiam ſolicitudo vehementer momordit, ne vicinorum novaturientium audacia, obſtinataque adverſus ſupremum Eccleſiæ caput pertinacia, gregem Tuum fœdiſſima ea lue vel tantillum afflaret. Univerſalem Paſtorem ſine mora imitatus, virtute ex alto indutus es, ad tenuiſſimos quoſque errorum ſurculos continuo reſecandos, publicata Epiſtola Paſtorali, qua ſi qui fortaſſe, malorum lenociniis illecti, vacillarent, ad rectam mox ſemitam, virga Paſtorali moniti, reducerentur. Neque vero id miratos crediderim, homines illos, damnati ſui

capitis clamosos non minus quam stramineos vindices, fortes pridem calumniatores, qui dum sacras Tuas insulas etiam hodie maculare nituntur, glorioso floribus eas maledicentiæ suæ encomiis illustrant: Te nimirum ad has omnes cantorum istorum nænias, eamdem semper in tuenda Ecclesiæ causa fortitudinem intrepidè demonstrante; ut pudeat aliquando infrunitos calamos, non majori fructu Te dilacerasse, quam innumeri olim ejusdem furfuris tenebriones præclarissimos quosque fidei puritatis defensores Episcopos inanibus suis vociferationibus allatrare & arrodere conati fuerint. At enim obtusa ea spicula Te despicere, ita pridem docuisti, ut mirum sit, scribillatores, caute loquaciores, etiam nuperrime tot insulsissimos centones farcire potuisse. Idem Te robur armavit ad vendicanda Ecclesiæ Tuæ tum

tum bona, tum prærogativas & jura, quæ Tibi ſolummodo commiſſa agnoſcens, adverſus quorumcumque injurias fortiter propugnare non deſinis. Finis non ſit, ſi ſingula proſequar, paucis me omnia complexum exiſtimavero, ſi Te in Tuo Sacerdotum Speculo, non tam ſanctiſſimum illum Mediolanenſium Antiſtitem depinxiſſe, quam ſub ejus virtutum pallio, Tuas, quas in epiſcopatu exerces, optimi Præſulis partes involvere voluiſſe, audacter aſſeruero. Te formam Cleri & gregis ex animo factum, non Tuo, ſed ſubditorum omnium ſuffragio, clamat & dilectiſſima Tibi diœceſis, & vicinæ etiam Tuis adjutæ præſidiis; Te patrem pauperum in Speculo egregie delineatum exhibes, Te popinarum oſorem, Tuis Sacerdotibus officioſiſſimè præbere hoſpitium, vulgatiſſimum eſt; ut nec ea Tibi deſit conditio, qua Te hoſpitalem prædicent univerſi: verbo dicam; ſic

omnibus

omnibus prodes, PRÆSUL ILLUSTRISSIME, ut veriſſimè fateantur omnes, non niſi UT PROSIS Te præeſſe. Huc demum dilabor, à quo exordium orationis ſumpſeram, à S. Godeleva, inſigni illa occidentalis Tuæ diœceſeos Patrona, in quam quo ſtudio, qua propenſione feraris, probe mihi perſpicere licuit. Docet me ſpeculum Sacerdotum, quam eximiâ curâ Sanctorum religioſo cultui conſultum eſſe volueris, quippe qui ſatis conſcius ſis, Eccleſiam Catholicam memorias Sanctorum religioſa ſolennitate celebrare, ut excitemur ad imitationem, & meritis eorum conſociemur; egregio utique incitamento, ut ad Chriſtianarum virtutum exercitationem, gregem Tibi ſubditum exſtimules. Ad eam rem ſpeculum hîc Tibi exhibeo, quod non ſolum Sacerdotibus, ſed omni ætati & ſexui præluceat, Brugenſibus Tuis eò futurum acceptius, quod Sanctam eam repræſentet, erga

quam

quam totis jam ſexcentis, & quod excurrit, annis, ſumma ſemper eorum fuit & perpetua, hodiedumque perſiſtens veneratio. Ea quam late pateat, docebit ipſum opus, quod plurimis titulis Tibi debitum, ſtudio etiam Tuo, labore & diligentiâ concinnatum, ſacris Tuis manibus demiſſiſſimè offero. Unum ſubjungere liceat, quod neſcio qua fiducia, mihi non denegatum iri exiſtimo; Sancta quodammodo ipſa id poſtulante; quæ olim ſingulari Miſſa & Officio honorata fuit, id ſaltem Tuo patrocinio & auctoritate conſequatur, ut more jam in Eccleſia recepto, iis donetur lectionibus, & propria oratione, quæ Sanctis decerni conſuevêre. Et quidni diœceſeos Tuæ univerſæ ſingularis Patrona declarari poſſit, quæ tam ſolenni cultu ibidem celebrata, totius Flandriæ decus juxta ac præſidium merito nuncupatur? Reliquum eſt, ut ſub tam ſanctis potentibuſque auſpiciis ſoſpitem Tibi vo-

veam.

veam diuturnamque incolumitatem, qua & gregem Tibi creditum conſtanter paſcere, me verò & ſocios, pro Sanctorum, eorumque adeo Capitis gloria unicè laborantes, ſolita Tua benevolentia fovere pergas.

ILLUSTRISSIME AC REVEREND.

DOMINE

ILLUST. GRATIÆ TUÆ

Humillimus & Devinctiſſimus

JOANNES BAPTISTA SOLLERIUS.

Kal. Junii MDCCXX.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU FLANDROBELGICÆ,

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

CUm Edictis Philippi II Hiſpaniarum Regis, deinde Sereniſſimorum Archiducum Alberti & Iſabellæ Belgii Principum, rurſumque Philippi III, ac noviſſime Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, & 19 Junii 1694, Provincialibus Societatis Jeſu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, poteſtas facta ſit eligendi Typographos & Bibliopolas, qui, ad aliorum quorumcumque excluſionem, ſoli imprimere ac reimprimere & vendere poſſint libros & opera quælibet, rite approbata, curantibuſque ejuſdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, ſub conſueto ſuæ Majeſtatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in ſcriptis obtentâ & præexhibitâ licentiâ prædicti Provincialis; idque ſub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impreſſa importantes ſtatutis, ut latius in ipſis patentibus litteris apparet. Cum etiam ſua Cæſarea Majeſtas idem valere voluerit in ditionibus S. R. Imperio ſubjectis;

Ego infraſcriptus Societatis Jeſu per Flandrobelgicam Præpoſitus Provincialis, poteſtate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Præpoſito Generali Michaële Angelo Tamburino, concedo Jacobo du Moulin *facultatem ſic imprimendi, & per ſe alioſque vendendi infraſcriptum opus, ex more noſtræ*

ſtræ Societatis (quod hiſce atteſtor) recognitum & approbatum; videlicet: Acta S. GODELEVÆ *Virginis & Martyris, Patronæ Ghiſtellenſium, collecta, digeſta ac illuſtrata per Joannem Baptiſtam Sollerium, Societatis noſtræ presbyterum Theologum. In quorum fidem haſce, manu propria ſubſcriptas, conſuetoque noſtri officii ſigillo munitas, dedi Antverpiæ* XX *Aprilis* MDCCXX.

JOANNES BAPTISTA ARENDTS.

SUMMA

PRIVILEGII REGII.

REgiæ Majeſtatis diplomate ſancitum eſt, ne quis præter voluntatem Conradi Janningi è Societate Jeſu, ejuſve ad illuſtranda Sanctorum Acta Adjutorum & Succeſſorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorumdem, de argumento illo, vel jam editos vel porro edendos, aut alibi excuſos excudendoſve invehat, venaleſve habeat: qui ſecus faxit, con-

confiscatione exemplarium, & aliis gravibus pœnis mulctabitur; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis

Signat LOYENS.

Et ego Conradus Janningus Societatis Jesu, permitto Jacobo du Moulin, ut Acta S. Godelevæ Virginis & Martyris, Patronæ Ghistellensium, seorsim à Tomo II *de Actis Sanctorum Julii impressa publicet. Datum Antverpiæ pridie Kalendas Junii* MDCCXX.

APPROBATIO ORDINARII.

Acta S. GODELEVÆ, *celeberrimæ totâ Flandriâ Virginis & Martyris, à Ioanne Baptista du Sollier Societatis* JESU *Sacerdote Theologo diligenter illustrata, digna censeo, quæ ad augmentum cultûs*

cultûs prædictæ Sanctæ, seorsim à tomo secundo Julii de Actis Sanctorum, ex quo extracta sunt, edantur. Dabam Antverpiæ XXIV *Maii* MDCCXX.

F. G. ULLENS
Can. Schol. Offic. & Lib. Cens.

PROTESTATIO AUCTORIS.

QUod identidem protestati sunt decessores nostri, in hoc de Actis Sanctorum opere, se servatas velle Urbani Papæ VIII constitutiones; neque suis aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui quam sit historiæ, ab hominibus errori obnoxiis scriptæ; idem ego ante hæc Acta S. GODELEVÆ Virginis & Martyris protestor, Joannes Baptista Sollerius

ACTA S. GODELEVÆ V. M.

PATRONÆ GHISTELLENSIUM.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Ghiſtellæ conſpectus, Sanctæ patria, natales, ætas, nomen, conjux, martyrium & ſepultura.

Erum ad S. Godelevam *ſpectantium, & toto hoc opere fuſius deducendarum, breve ſchema præmitto, ex quo locorum & perſonarum generalior ſaltem notitia legentium oculis primo intuitu obverſetur. Ut vero à præcipua martyrii & perpe-*

ANNO MLXX. *Ghiſtellam à Marchantio laudatam,*

tui cultus ſede ducatur exordium, ſic Ghiſtellam & alia huc facientia deſcribit V. C. & conſularis Jacobus Marchantius, in ſuis de Flandria Commentariis pag. 87: Ghiſtella, illuſtris domus, cui pridem parebat, cognomentum, nuptiis tranſiit in familiam Bethunienſem atque Luxemburgiam, unà cum Brugenſi telonio, Ghiſtellæ dynaſtis attributo, ut eo velut auctoramento, Oceanum Flandriæ affluentem, piratarum expertem ſervarent. A Comite Briennæ, Gallo, ut ſe facilius captivitate redimeret, in quam anno MDXLIV inciderat, vendita fuit Joanni Carolo Affaitado, patricio Cremonenſi, qui Antverpiæ negotiabatur. Opificio Sayarum, quibus Ghiſtellenſibus nomen, ſpectabili dynaſtæ caſtello, nundinis menſe Novembri annuis, agroque fertili commendatur, non minus quam aſſidenti abbatia Benedictina feminea, dedicata memoriæ D. Godelievæ, quod nomen Theophilam ſignat, anno MLXX hîc ſtrangulatæ per duos ſervos domeſticos, cervici faucibuſque ejus mantile intorquentes, auctore Bertulfo marito, clari Ghiſtellæ generis, à matre, nurui infeſta, irritato in uxorem, Lonſordia ſtirpe nobilem formoſamque, ſed comendi & illecebrarum negligentem, pietatique in Deum, charitati in egenos nihil præferentem; cujus vitam exitumque perſcripſit Drogo monachus & ſacerdos id temporis Ghiſtellanus.

magis ornatum à Sandero,

2 *Fuſius longè & diſtinctius res Ghiſtellenſes proſequitur Vir itidem Clar. & immenſi laboris, Antonius Sanderus, in ſua Flandria illuſtratæ*

tome

tomo I, *à pag.* 329, *unde nonnulla, ad historiæ elucidationem opportuna, decerpenda censuimus. Sic ipse locum, in excusa lamina expressum, depingit:* Ghistella, à Stallo nomen urbi est, cui origo ab arce, libertas à Carolo Bono, privilegia à Guidone Dampetra, honos à dynastis, circumvallatio prima à nobilibus anno MCCXXVIII; munitio altera à Ludovico Nivernensi ad annum MCCCXXIV, fossarum eminentia à senatu anno MCCCCXXXIV, murorum alibi structio destinata & inchoata à civibus MDXL; plane ut videatur oppidum cum seculis crevisse, & unum singulis majestatis gradum conscendisse: appellatum, privilegiatum, vallatum, munitum, clausum, muratum in parte. Nuper & modo civilium bellorum fructus sentit, horum pluribus destitutum, & castrum dumtaxat, veteris elegantiæ monumentum ostendens; *quod hodie ruinam minatur, habitatore Domino vacuum. Pergit Sanderus oppidi decora & dynastarum familias describere, de quibus satis dixit Marchantius; & nos Godelevianæ palæstræ ideam satis hic explicatam censemus.*

celeberrimam reddidit S. Godeleva:

3 *Neque enim jam enumerata omnia, & quotquot præterea laudatus Sanderus munificè congerit, Ghistellæ insignia, tantam oppido famam & nobilitatem pariunt, quantam & pridem attulere & hodiedum afferunt* sanctæ Godelevæ *nomen, cultus, gloria & continuata miracula. Siquidem celeberrimam totâ Flandriâ & reliquo ferme Belgio eam Sanctam, adeoque & Ghistellam reddidere egregiæ olim virtutes, quarum admiranda exempla reliquit, sub beluinæ socrûs & impii mariti ser-*

vitute, non conjugii communionem, sed durum passa martyrium, fuso demum sanguine coronatum: quod mox prodigia consecuta sunt, totis sex seculis usque hodie perennantia, tum Ghistellæ, ubi reliquiæ asservantur, tum ad medicinalem fontem, inter vetusta sanctimonialium abbatiæ rudera, tum Brugis in parthenone ad concretum sanguinem, tum pluribus aliis locis, ubi ejusdem Sanctæ sacra lipsana honorantur. Atque inde ferme tota, ausim dicere, quæ hoc tempore supereſt Ghistellæ & Ghistellensium per universam Flandriam & finitimas regiones commendatio, quod tam illustris Sanctæ sacris pignoribus gaudeant, eo titulo, ingenti concursu populi, undequaque confluentis, quotannis frequentati.

cujus patriam & parentes novimus;

4 *Patriam* S. Godelevæ *tribuunt, quotquot de ipsa meminere scriptores, agrum Bononiensem, seu potius Bolonienſem, Arteſiæ noſtræ finitimum, dominium olim perillustre Comitum, quos inter Eustachius ille fuit, ex S. Ida parens trium filiorum, in historia Belli sacri nominatissimorum, Eustachii, Balduini & præcipuè Herculis Christiani, Godefridi Bullionii, quos nominasse, laudasse est. Et vero Comitem Eustachium eò potissimum memoro, quod ejus tempore primam lucem aspexisse, saltem vixisse oporteat* S. Godelevam, *patre* Wifrido, Huifrido, Heinfrido *vel* Humfrido, *matre* Ogina, Ogena, *aliàs* Odgiva *seu* Odgeva, honeſtis & honoratis parentibus *genitam, in castro* Londefort, *seu* Lonfort, *quod noſter Jacobus Malbrancus, tomo 2 de Morinis, lib. 8 cap 59, vocat* Hondefort, Witſantum inter & Waſconvillare, ad Waſconingawallam, hodie Selaque fluvium, in Bononeſo, *ſitum. Expreſſio-*

preſſiores patriæ & generis S. Godelevæ *characteres nemo, quod quidem ſciam, prodidit hactenus: unde* Lonfordiam ſtirpem *eruerit Marchantius, fateor me ignorare, niſi ex caſtello illo, nativitatis loco, ut ex Ghiſtella Ghiſtellenſi, ſic familiæ Godelevianæ inditum cognomentum exiſtimaverit. Certa eſt Sanctæ patria, ſtirpis adjuncta admitti poſſunt; non item conſanguinitates cum aliis Belgii Sanctis, quas piè creduli confingere alicubi auſi ſunt. Jam Sanctæ ætatem, qua poterit veriſimilitudine explorabimus.*

non item certam ætatis epocham.

5 *Rectè & eleganter, citato jam loco, Vitam à Drogone ſcriptam, contraxit laudatus Malbrancus, qui Legendam alteram, ab Anonymo interpolatore amplificatam, procul dubio numquam vidit, certe conſulendam minime putavit. Et vero in Drogonis Legenda nullum ſatis certum aut expreſſum characterem reperire eſt, unde* S. Godelevæ *ætatem liceat preſſè definire; Anonymo autem, in iis, quæ ad tempora pertinent, quis ſatis tutò fidere auſit, dum confidentiſſimè multa & quidem perperam determinat, eò de fictione, ſaltem de licentiori amplificatione magis ſuſpectus, quo plura ex proprio penu Drogoni ſuperaddere præſumpſit. Sic ille vitam à ſe compilatam exorditur:* Godeleva virgo Deo cara, de illuſtri proſapia, ex territorio Bolonienſi, caſtro Londefort, juxta villam Wierre Hinfridi originem traxit. Pater ejus miles, Heinfridus nomine, mater vero Ogena; ambo genere nobiles, virtutibus autem nobiliores, felicem hanc prolem, velut ſidus prælucidum, caliginoſo huic ſeculo genuerunt tempore Leonis IX. Pontificis Romani, anno videlicet à Dominica Incar-

carnatione MLII, qui fuit annus Henrici Imperatoris tertii, XII, Philippi autem primi istius nominis Regis Franciæ, XXI, & Balduini Insulensis, qui Benignus dictus est, septimi Comitis Flandriæ, XVII.

Recepta est opinio, obiisse 1070,

6 *A signandis notis chronologicis longè melius abstinuisset Anonymus; nam ut fatear, tempora Leonis IX PP. & annum* XVII *Balduini Insulensis satis congruere cum anno Christi* 1052, *errat auctor in annis Henrici Imperatoris; turpius Philippum Franciæ Regem appellat, turpissime annum ejus* XXI, *cum tunc necdum natus esset, anno primum sequenti* 1053 *in lucem editus. Sic passim labuntur imperiti scriptores, dum Acta sincera suis additionibus depravant. Mihi hactenus satis felici esse non licuit, ut certa nativitatis* S. Godelevæ, *desponsationis, durationis matrimonii, aut cædis ejus tempora aliunde eruerem: cum enim ea Drogo, ut jam dicebam, exprimere omnino neglexerit, non video, quî id tutius facere potuerint scriptores, seculis aliquot ipso posteriores, ut paulo pluribus infra erit expendendum. Indicatur à majori ea Legenda, num.* 58, *Balduinus Comes, apud quem de Bertulfi mariti duritia conquesti fuerint Sanctæ parentes: at nec inde deprehendi potest ulla distincta epocha. Ut paucis rem expediam; receptissima hodie est opinio, firmata auctoritate Meyeri, in Annalibus Flandriæ libro* 3, *ad annum* 1070 *sic scribentis:* Pridie autem Non. Julias eodem anno, Ghistellæ strangulata à servis suis S. Godelepha, jussu Bertulphi mariti. Mulier erat sanctissima Bononiensis, genus ab Lonfordio castello oriunda, cujus tum Hemfridus & Odgina, spectabiles ejus paren-

parentes, tenebant dominatum. Bertulphus poſtea converſus ad pœnitentiam, in cœnobio divi Winnoci Bergenſis auſtere vixit & obiit. Vir erat dives ac nobilis, patria Ghiſtellanus, matris, ut referunt, impulſu ad tam atrox incitatus ſcelus. Hujus Divæ vitam luculenter perſcribit ad Ratbodonem Epiſcopum Drogo monachus, ſacerdos id tempus Ghiſtellenſis.

7 *Quæ ad Bertulfi converſionem, Drogonem & Ratbodonem attinent, alibi expendentur; liceat hic Meyerianæ epochæ, utpote veroſimillimæ, quam etiam ſuperius adoptavit Malbrancus, item Marchantius, Sanderus & alii paſſim; liceat, inquam, epochæ iſti ſubſcribere, & glorioſum* S. Godelevæ *exitum, dicto anno* 1070 *innectere. Prægreſſum vitæ ſpatium inde eliciat & in ſeriem ordinet, qui poteſt; ego me fateor tacere malle, quam vane hariolari. Non adeo longum fuiſſe conjugii tempus, facilè admiſero; verum & initium ejus & finem, non video cur contrahat vitæ majoris auctor Anonymus ad ætatem Balduini iſtius Comitis, qui nonniſi tribus annis imperitavit, mortuus eodem, quo* S. Godeleva *anno* 1070. *Nuptui tradita fuerit Sancta annos circiter duodeviginti nata, ſexennium vel paulo amplius mariti tyrannidem paſſa ſit; ſic vitæ exordium referri poterit ad annum* 1045, *cædes, dum annum ætatis ageret quintum ſupra vigeſimum: ſed nec pro his vel verbum commutare lubet. Jam toties citatus Anonymus non tam ſcrupulosè in iis verſatur; narratis enim, quæ in Sanctæ obitu contigere, miraculis, fictis Bertulfi lacrymis, atque ad exequias paratu neceſſariis, ſic pergit num.* 81:

ſed difficile eſt priores annos ordinare.

Multâ

Multâ procerum ſtipatus catervâ, *(Bertulfus)* ſupremum defunctæ comitatus honorem, ſolenni ordine funerales pompas executus, beatum corpuſculum in eccleſia Ghiſtellenſi condiri procuravit, anno tertio à contracto matrimonio, pridie Nonarum Juliarum, ſecunda feria, quæ erat Octava Apoſtolorum Petri & Pauli, anno à Dominica incarnatione milleſimo ſeptuageſimo, Henrici IV Imperatoris tertiodecimo, Philippi II illius nominis, Regis Francorum, anno VII, & Balduini Pacifici, Comitis Flandriæ, tertio & ultimo; nam & ipſe eodem ſub anno defunctus eſt.

Fallit plerumque ſcriptor vitæ Anonymus,

8 *Fallunt rurſus pleraque omnia, neque enim anno* 1070 *incidit ſexta Julii in feriam ſecundam, ſed in tertiam, ſub littera Dominicali C, & initiali menſis G. Erat is Henrici Regis Romanorum* XVIII, *imperii ejus* XV; *Philippi, non ſecundi ſed primi Regis Franciæ,* XII. *Admitto notam poſtremam, de anno tertio & ultimo Balduini Montenſis. Sufficiant hæc ſpecimina, ut aperte pateat, quam non levem eſſe oporteat ſcriptorem, qui ad veros characteres chronologicos facta, à ſe memorata, reducere conatur. Pari infelicitate prætenſam, neſcio quam, canonizationem, Romæ anno* 1084, *ut contendit, factam exequitur, Legendæ ſuæ num.* 99 *& ultimo, ubi annum iſtum* 1084 *connectit cum* D. Hildebrandi, qui & Gregorius VII, *Romani Pontificis, octavo, cum Henrici IV Imperatoris, viceſimo ſeptimo, cum Philippi II Francorum Regis, viceſimo primo, & Roberti undecimi Comitis Flandriæ, cognomento de Vrieſe, anno duodecimo: in quo ultimo non tantopere aberrat; aſt in reliquis, more ſuo ceſpitat: ſiqui-*

ſiquidem annus jam dictus 1084, *quo elevatum ſacrum corpus exiſtimamus, componendus eſt cum Gregorii* XII, *Henrici* XXIX, *Philippi, non ſecundi iterum ſed primi,* XXVI. *Verum hæc obiter hîc dicta ſint, occaſione ſtabiliendæ ætatis* S. Godelevæ, *quam non video, ullis characteribus certo & determinatè definiri poſſe.*

cum Malbranci calculis non ſatis concilianda.

9 *Laudatus Malbrancus in præfixa operi ſuo de Morinis chronologia, longe diverſum ab Anonymo ſyſtema ſibi formavit, dum ad annum* 1061 *ſic notat:* Godeleva è Bononeſi nobilibus oriunda, deſpondetur Bertulfo Ghiſtellenſi, qui peſſimè uxorem habet. *Citat* Vitam, *ex qua non video, qua ratione epocham illam elicere ſe poſſe exiſtimaverit, non magis quam ſequentem, ubi anno* 1067 *ait,* Godelevam fugiſſe ad parentes, qui fruſtra per Comitem & Epiſcopum res componere nituntur. *Vadem ſibi rurſus adſciſcit* Drogonem in Vita, *apud quem fateor ego, certum characterem chronologicum eruere me hactenus non potuiſſe. In anno martyrii nobiſcum convenit; nempe* S. Godelevam, poſt innumeras moleſtias, juſſu Bertulfi à famulis ſuis ſtrangulatam anno MLXX. *Demus tantiſper, Malbrancum feliciter hîc rem attigiſſe, certe multo felicius quam Anonymum; cum opinione noſtra non adeo difficulter conciliabitur. Anno* 1045 *nata ſit Sancta, & jam non annum* XVIII, *ſed cum Anonymo,* XV *circiter aut* XVI *attigerit, dum Bertulfo nuptui traderetur: vixerit in ea hypotheſi virgo, conjux & relicta, non ſolum per triennium, ſed per annos octo aut novem: magis hæc mihi placent, quam præceps ubique Anonymi ſupputatio, cui ut ſubſcribam, induci non patior; dum Sanctæ ætatem*

tem ad annos universim octodecim, matrimonium vix ad ternos contrahit. Verum nec pro ea Malbranci opinione contendere lubet, quandoquidem illam, æque ac alias, incertam existimem; in hac parte multò verosimiliorem, quod eos Sanctæ annos relinquat, quibus ad tot ærumnas, miserias, angustias & ludibria devoranda robustiorem fuisse, paulo convenientius intelligamus.

Explicatio nominis S. Godelevæ.

10 *Nomen* Godelevæ *non uno modo scribitur, ad unam vero eamdemque Sanctam modos omnes referri, indubitatum est. Drogo constanter exprimit* Godeleva, *id nominis Latine rectè explicans* Deo cara, *alii* Theophila, *à Belgico* Godlief, *euphoniæ & feminei generis gratia* Godelieve, *unde aliqui* Godelieva; *quamvis in nostro Ms. Aldenburgensi, genuino, ut putamus, in principio scribatur* Godeleph, *ut etiam alicubi habet Anonymus interpolator, qui tamen plerumque cum Drogone restituit* Godeleva. *Sic passim Belgæ alii, excepto Meyero, cui præplacuit, inventum nomen* Godeleph *seu* Godoleph *reddere per* Godelepha *&* Godolepha, *Gallis stantibus pro* Godelene *seu* Godelaine, *unde* Godelena *seu* Godolena, *quemadmodum* Godolenum *abbatem Nobiliacensem legimus sec.* I *Benedict. Planum esset, sequendam hac in parte Flandrorum nomenclaturam, nisi constaret, in ea Belgii seu Picardiæ regione natam* S. Godelevam, *in qua credibile non est, per id tempus in usu fuisse linguam Flandricam, sed puram putam antiquam* Gallicam, Guallicam, Wallicam *seu* Wallonicam, *quæ omnia idem prorsus significant, W æquivalente G, ut alibi me aliquando demonstrare memini: apud Gallos autem nomen omnimodè*

Flan-

Flandricum cuiquam inditum fuisse, multis non videbitur continuo admittendum. At tanti non est ea difficultas, quin commodè solvatur, si dixeris, locum nativitatis Sanctæ satis vicinum fuisse partibus Flandricis, ut nominum communicatio haberi potuerit. Si id non placet; dic binomiam fuisse, aliter apud suos Bolonienses, aliter apud Flandros appellatam, quibus fortasse, à perpetuo Deo placendi studio, à tot virtutum heroico exercitio & secutis miraculis, nomen Deo caræ *seu* Deo placentis *imponere visum fuerit; idque eo libentius quis crediderit, quod fortasse tunc non magis quam modo, matronas nobiles propriis nominibus indigitari in more positum fuerit. Utcumque verteris, tot Gallica nomina sunt, longe aliter à Flandris efformata, ut exempla adferre supervacaneum judicemus.*

Quales olim fuerint Ghistellenses;

11 *Conjugem* S. Godelevæ *Bertulfum, aut suapte natura, aut feroci & rabida matre instigante, inhumanum & ferum fuisse, docet tota Sanctæ Legenda. Nec mirum sane videatur, si Ghistellæ eo tempore repertus fuerit homo barbaris moribus præditus, cum in Actis S. Arnulfi, Suessionensis Episcopi, istius partis Flandriæ apostoli, Aldenburgi anno* 1087 *pientissimè defuncti, apud Mabilionem, seculi* VI *Benedictini parte* 2, *pag.* 537 *num.* XVII *sic legamus:* Intra terminos parochiæ Gestelensis, quæ subjacet diœcesi Tornacensi, est quædam vena terræ nigra & quasi subrufa, quæ crebris paludibus intersita, non facile potest transiri. In his vero locis moratur genus hominum, atrocitatem semper gestiens, ut vulgus Scytharum. *Meyerus ad annum* 1083 *legit*; genus hominum

atrociſſimum, qui omnem ferocitatem hujus gentis (*Scythicæ*) genuina animoſitate ſuperare videntur, *quin imo Ghiſtellenſes omnes iſtius temporis* gentem Scythicam *appellare non dubitat. Verba ejus ibidem ſunt:* Geſtellenſes, gens Scythica, nullis feritate ceſsêre. *Cruda ſane & atra hominum iſtorum deſcriptio, ſed quæ ſolis Ghiſtellenſibus propria eo ſeculo fuiſſe non videtur.*

qualis Bertulfus S. Godelevæ conjux,

12 *Quod certe facile admittet quicumque meminerit, illo tempore per quædam, imo per pleraque Flandriæ occiduæ loca, inteſtinas diſcordias, inveterata odia, quotidiana homicidia, & inſatiabiles humani ſanguinis effuſiones pacem & quietem totius regionis turbaſſe; quemadmodum luculentius explicant laudata S. Arnulfi Acta à pag. 535, num.* XIV. *Utut interim de Ghiſtellenſibus univerſim cenſeas, durum & barbarum fuiſſe Bertulfum,* S. Godelevæ *maritum, tam eſt manifeſtum, quam certum ſit, impio ejus juſſu innocentiſſimam conjugem immaniter fuiſſe ſtrangulatam. Audi de eo loquentem Malbrancum loco ſupra citato:* Oriundus erat, *inquit*, ab Normannis (qui Scythæ vocabantur, & huc Ghiſtellanam domum induxerunt) & Balduinum Flandriæ Marchionem ſibi conſanguineum prædicabat, vir animo vaſtus. *Ceterum de Bertulfo, quem ait Marchantius*, atrocitatem illam in eximiam reſipiſcentiam, cutiſque loricatæ caſtigationem in divi Winnoci Bergenſi aſceterio convertiſſe, *erit infra proprius dicendi locus; hîc reliquum eſt, ut martyrii & ſepulturæ brevem etiam imaginem exhibeamus.*

13 *Satis longam fuisse Sanctæ nostræ sub tam crudeli marito tyrannicam servitutem, clamant & explicant ambæ Legendæ Drogonis & Anonymi; quamvis hic, ut dicebam, temporum rationem ubique nimium coarctet: veram porro martyrii lauream consecutam, probat effusus sanguis innocuus, mox ab obitu tot signis & miraculis à Deo condecoratus, quemadmodum & sacræ exuviæ Ghistellæ depositæ, ut* Deo cara, *ut* Sancta, *ut* thaumaturga *à circumjacente late populo agnita fuerit, atque ut meritis apud Deum potens, in variis necessitatibus invocata & patrocinata, urgentibus certatim incolis, ut vita & miracula litterarum monumentis consignarentur.* Eodem, *quo strangulata est, die* acceleratam ejus sepulturam, *asserit Drogo, apparatum describit Anonymus, & tum in morte tum in sepultura, signa nonnulla, de quibus Drogo non meminit: id uterque memoria dignissimum censuit, quod*, quia panis defuit, qui pro salute animæ erogaretur, itum fit pro emenda annona: at eadem annona lucro fuit emptori suo, nam adeo accrevit per se in farinam redacta, ut modum mensuramque excederet, & emptor factum signi miraretur, dicens: Laus tibi, Deus; tuo honori larga fuit, pro posse autem vixit pauperi, id etiam hoc miraculo divinitus demonstrasti. *Nunc varia capita ad Vitas earumque auctores, ad cultum, reliquias, festivitates, miracula aliasque* S. Godelevæ *prærogativas pertinentia, sigillatim expendenda sunt.*

cujus jussu strangulata & sepulta.

§ II. De

§ II. De scriptore primæ & purioris vitæ S. Godelevæ, quam edidit Laurentius Surius, mutata dictione.

Drogoni, vitæ S Godelevæ scriptori,

Multam diu operam insumpseram, ut sincerum Drogoniani operis antigraphum manuscriptum alicunde nanciscerer, quale olim certum est, habuisse Laurentium Surium, in eo de Sanctorum Actis non optimè meritum, quod veneranda antiquitatis monumenta, pura & intacta ad posteros non transmiserit, uti de S. Godelevæ *Legenda ultro ipse fatetur his verbis:* Dictionem F. Laurentius Surius fere totam mutavit. *De ea Surii libertate satis alibi in his Actis dictum est. Operæ pretium equidem tuli, dum post varias inquisitiones, tandem aliquando incidi in codicem Aldenburgensem, qui, nisi vehementissime fallar, Drogonem sincerum, genuinum & incorruptum exhibet, ut commentarii hujus paragrapho* IV *demonstrabitur, atque ex argumentis ibi adducendis facile colliget, quisquis editionem nostram cum Suriana conferre non gravabitur, manifestas in hac truncationes deprehensurus, quæ textum non omnino quidem corrumpunt aut invertunt, at certe à nativa & germana Drogonis simplicitate longè recedunt. Verum hîc anticipanda non sunt, quæ jam dicto paragrapho discutienda suscepimus, hoc potissimum hac dissertatione disquisituri, ut quis Drogo iste fuerit, Actorum* S. Godelevæ *scriptor, ex certis monumentis deprehendamus.*

15 *Drogonis appellationem ſatis communem olim fuiſſe, extra controverſiam eſto: plures homonymos ſeculo* XI *exſtitiſſe, ex ſequentibus fiet manifeſtum. An ſcrupulo ducti ſint ſcriptores aliqui, ne nomen idem pluribus tribuerent, equidem neſcio: id certum eſt, plures Drogones in unum conflatos, tum à bibliographis, tum ab hiſtoricis, mutua abſque examine tranſcribentibus. Poſſevino præluxiſſe aliquem oportet, fortaſſe Arnoldum Wion, infra citandum, quem ipſe in Apparatu ſacro ſecutus ſit, dum* Drogoni Belgæ, monacho monaſterii S. Winnoci . . . deinde Geſtellenſi paſtori, poſtremò Epiſcopo Morinorum *varia opera tribuit, quæ ad Drogonem Morinorum Præſulem, nullo pacto ſpectare poſſunt. Poſſevinum deſcripſit Caſimirus Oudin, & procul dubio alii, quos colligere & enumerare nil juverit. Voſſius de hiſtoricis Latinis lib.* 2 *cap.* 45, *pag.* 373 *in eamdem foveam incidit, in quam fortaſſe pertraxit famoſum Eliam du Pin, in noviſſima Scriptorum eccleſiaſticorum collectione ſec.* XI, *pag.* 109, *ubi monachum Bergenſem obiiſſe ſtatuit anno* 1070, *eodem ipſo, quo* S. Godeleva, *& nihilominus ejuſdem vitam ſcripſiſſe; quod veri Drogonis præfationi ex diametro repugnat.*

varia opera perperam tribuuntur,

16 *Idem ſaxum non magis feliciter volverunt ſcriptores nonnulli Belgæ, quos inter Miræus in Faſtis Belgicis & Burgundicis ſic rotundè enuntiat:* Godelevæ hiſtoriam Drogo monachus S. Winnoci Bergenſis, poſt Epiſcopus Morinenſis, ad Ratbodonem, Epiſcopum Tornacenſem (qui beatæ Martyris corpus anno MLXXXVIII elevavit) accurate conſcripſit, legiturque apud Surium. *Arnoldus Wion in Ligno vitæ, lib.* 2 *cap.* 47,

quæ ad alios lynonymos ſpectant;

47, *pag.* 341, *ipſiſſima ferme ad verbum habet, quæ ex ipſo accepiſſe videtur laudatus Poſſevinus. Molanum ambo perperam citant, in additionibus ad Uſuardum* v *Auguſti: nam licet is ibi monachum Bergenſem cum Morinorum Epiſcopo non recte confundat, at recte monachum, ſacerdotem Ghiſtellenſem, vitæ* S. Godelevæ *ſcriptorem, ab utroque jam dicto, & accurate diſtinxit. Hinc mirari deſine, ſi Swertium alioſque populares reperias in eodem luto hæſitantes, qui nullo prævio examine, apud quemcumque reperta, adoptare non dubitaverint.*

etiam à Malbranco, cum jam dicto confuſos.

17 *Id magis miror in noſtro Malbranco, diligenti ceteroquin rerum Morinenſium examinatore, qui & ipſe immanem iſtam confuſionem apertiſſimè propugnat lib.* 8 *cap.* 29, *ubi ipſum Drogonem ex monacho Bergenſi & Ghiſtellenſi curione Epiſcopum Morinenſem declarat his verbis:* Drogo fuit Epiſcopo nomen. Prius ex aſcetis illis Bertinenſibus exſtitit, quos Rodericus Bergas tranſmiſit, ad ponenda Winnocenſis familiæ diſciplinæque fundamenta. Verum ut erat doctrinæ & eloquentiæ fretus præſidiis, cum nobilis Gheſtellæ vicus oppidumque curione ſuo careret, in Drogonem ſtatim conjectus eſt Balduini Antiſtitis oculus, illicque voluit paſtoralem ejus probare operam, quæ, etſi manifeſtis jam indiciis, per ſubſciſivas interdum functiones ſat probata eſſet, omnium tamen ſuperavit exſpectationem, & ea in omnium oculis documenta dedit, quæ & Balduinum, adhuc ſuperſtitem, & Robertum Regem, & complures abbates, & Epiſcopum, præſertim Ambianenſem, cui olim fue-

rat

rat clerici de munere in paucis commendatus, concitarunt ad ex oppidulo eruendum hominem, & celso Morinorum solio constituendum. *Cum autem eodem libro cap. 59, pag.* 798, Drogonem monachum & Ghestellensis ecclesiæ presbyterum, *vitam* S. Godelevæ *martyris scripsisse asserit, tametsi memoria lapsus, incompossibilia tempora connectat; haud obscure insinuat, Drogonem eumdem, quem unicum novimus Ghistellæ pastorem, ubique indicari.*

18 *Utut verba ejus benignius quis interpretari voluerit, à prima saltem confusione eximi omnino non potest: nam licet admittamus, Drogonem Episcopum, prius fuisse monachum (qui etiam teste Malbranco clericus Ambianensis fuit) at concedi prorsus non potest, eum fuisse monachum Bergensem, multo minus curionem Ghistellensem, à Balduino scilicet Morinorum Episcopo constitutum, in quam paræciam nihil umquam juris fuit Præsulibus Morinensibus, utpote quæ semper Tornacensi sedi subjecta fuit. Ut in his presse & distincte procedam, ad tres articulos rem totam contraho. Primus sit: Drogo Morinensis Episcopus, diversus est à Drogone monacho Bergensi S. Winnoci, & quod inde consequitur, alius omnino à Drogone sacerdote seu curione Ghistellensi. Articulus* II: *Drogo, aliàs Draco, monachus Bergensis S. Winnoci, non fuit, nec verosimillime esse potuit curio seu sacerdos Ghistellensis, atque adeo nec scriptor vitæ & martyrii* S. Godelevæ. *Articulus* III: *Drogo, scriptor vitæ* S. Godelevæ, *utroque jam dicto junior, monachus fuit ad S. Andreæ juxta Brugas, atque is solus & verus auctor est Actorum* S. Godelevæ; *quod paragrapho sequenti ex professo exa-*

Drogo Morinorum Episcopus

 mina-

minabitur : priores duo articuli hîc primum ſtabiliendi.

à noſtro Drogone longè diverſus eſt ;

19 *Probatio articuli primi pendet à vera notitia ſtatûs & ætatis celebrioris Drogonis, Morinorum Epiſcopi, quem paſſim video, ex monacho Antiſtitem jubilarium appellari, etiam à Malbranco, utpote qui annis circiter quinquaginta epiſcopatum tenuerit, adverſis nonnumquam caſibus exercitatus jactatuſque. Hic ex monacho Sithienſi, ut declarat Mabilio in Annalibus Benedictinis tomo 4, lib. 56, pag. 361, jam ab anno 1030, multis, antequam* S. Godeleva *naſceretur, annis, Morinenſem regebat eccleſiam. Adducit vero idem Mabilio ibid. pag. 368 chartam præfati Drogonis, qua quædam altaria, Sithienſibus conceſſa, manumittit, in qua annus ejus epiſcopatûs quadrageſimus ſextus componitur cum anno Chriſti* 1070 *apud Iperium.* Quod argumento eſt, *inquit*, ejus initium ab anno 1024, vel ſaltem inſequenti repetendum. *Demum tomo 5, lib. 65 pag. 117, ex alio inſtrumento evincit, Hubertum, Teruanenſem item Epiſcopum, in locum Drogonis ſucceſſiſſe, jam ab anno* 1077, *ut ultra id tempus protrahi non poſſit Drogonis epiſcopatus, qui certe quinquagenarius fuit, ſi ab anno* 1025 *ad* 1077 *infulas poſſederit. Ab his nonnihil differt Malbranci calculus, ceterum ultra annum* 1078 *Drogonis tempora producere non audet.*

neque melius coaleſcit cum monacho Bergenſi,

20 *His præmiſſis, ut perſpicuè intelligamus, utrum Drogo iſte, Morinorum ſeu Teruanenſis Epiſcopus, recte cum Bergenſi monacho coaleſcere queat, quærendum nobis eſt, an dicti characteres conveniant prædicto monacho ad S. Winnoci. Id ut breviter & delucidè explicem, deſcribo verba Mabilionis*

bilionis ſeculo VI *Benedictino, parte* 2, *pag.* 112, *ubi agens de hiſtoria tranſlationis ſanctæ Lewinæ Bergas S. Winnoci*, auctore Drogone, ejuſdem loci monacho coæquali, *ſic habet:* Hiſtoriam tranſlationis S. Lewinæ in monaſterium S. Winnoci Bergenſis ſcripſit Drogo presbyter, & quidem monachus S. Winnoci, ut non modo ex titulo, ſed etiam ex ipſo hiſtoriæ contextu apparet. Hunc Drogonem Meyerus & ex ipſo Molanus ac Miræus, eum fuiſſe putant, qui ſedem Morinorum tunc temporis obtinebat. At contrarium multa ſuadent: primum, hujus hiſtoriæ ſcriptor ſe presbyterum ſolummodo & monachum nuncupat: quin & ipſa epiſtola ad Rumoldum abbatem manifeſtè indicat, illud opus Epiſcopi fœtum non eſſe. Nec dicendum, Drogonem, priuſquam è monaſterio Bergenſi ad epiſcopatum eveheretur, hanc tranſlationis hiſtoriam ſcripſiſſe.

21 Drogo quippe anno MLVIII, quo hæc tranſlatio contigit, jam multis annis eccleſiam Teruanenſem adminiſtrarat. Deinde hujus hiſtoriæ ſcriptor, qui ipſomet atteſtante, tranſlationi interfuit, eam à Bovone, Epiſcopo Orientali, factam fuiſſe, regnante Henrico in Francia, & vivente Drogone Morinorum Epiſcopo, aſſerit. Et libro ſecundo obſervat, paralyticum apud Leſſingas, præſente Drogone Epiſcopo Morinenſi, meritis S. Lewinæ fuiſſe ſanatum; quæ ſane omnia alium ab ipſo Drogone Epiſcopo auctorem hujus operis fuiſſe demonſtrant. *Argumentum idem verſaverat laudatus Mabilio ſeculo* 3 *Benedictino*

ſcriptore tranſlationis S. Lewinæ,

parte 1, pag. 302 in Observationibus prævis ad vitam S. Winnoci, cujus miraculorum scriptorem ostendit, eumdem ipsum Drogonem, seu Draconem, Bergensem monachum, à Drogone Episcopo diversum; quod pluribus ibi legitur num. 2; ut proinde hujus monachi opera, nonnisi per errorem Morinensi Episcopo attributa sint. Falluntur *utique, ut recte iterum Annales Benedictini tomo 4, lib. 61, pag. 583,* falluntur, *inquam,* qui hunc Drogonem monachum cum Drogone Episcopo Teruanensi confundunt. *Atque hoc est, quod primo nostro articulo demonstrandum susceperamus.*

qui non sciatur fuisse pastor Ghistellensis.

22 *Nec minus falluntur, qui hunc Drogonem monachum volunt fuisse curionem seu sacerdotem Ghistellensem, ut eo pacto auctorem faciant Legendæ* S. Godelevæ, *quæ* Drogonis monachi & sacerdotis Ghistellensis *nomen in tutulo Suriano præfixum habet, qui est alter articulus, ex eo capite jam nunc satis probatus, quod sublata semel Drogonum Teruanensis & Bergensis confusione, eodem flatu corruat necesse sit, totum prætensum Ghistellense sacerdotium, Bergensi monacho perperam adscriptum; quandoquidem ei cœnobio nihil umquam juris fuisse sciatur in parochiam Ghistellensem; contra vero ex fidis instrumentis constet, ecclesiam illam diœcesi Tornacensi tunc fuisse subditam, imo ad Episcopi ipsius patronatum spectasse; donec ipsa concessa fuit cœnobio S. Andreæ prope Brugas, & post varias vicissitudines, in chronico Santandreano Ms. fusius explicatas, sic demum res ordinata, ut alternis vicibus Episcopus Tornacensis & prædicti cœnobii abbas collatoris jure*

utan-

utantur, quod hodieque perſeverare, exploratum habeo.

23 *Atque ex eo demum cœnobio, non aliunde educendus eſt verus Drogo monachus, qui Acta* S. Godelevæ *compoſuit, triginta, ni fallor, & pluribus annis Bergenſi monacho junior: cum enim iſte anno* 1058 *S. Lewinæ miracula colligeret, tum veroſimillime Drogo noſter Santandreanus necdum natus erat, quemadmodum ex ſequentibus ſatis perſpicies. Adde, quod* S. Godelevæ *Acta à Bergenſi illo monacho deſcribi omnino non potuiſſe, ſatis doceat ipſa præfatio, cum auctor ibidem diſertè profiteatur, ſe multis annis poſt Sanctæ exitum ſcribere, quippe qui ea ſolummodo referat, quæ* audivit ab illis, qui hodie & teſtes ſunt, quique viderunt, *ut certiſſimè ad finem ſeculi* XI *retrahenda ſint, ubi interim Drogonis Bergenſis ætas ultra annum* 1070, *qui & Sanctæ ipſi poſtremus fuit, produci non poſſe videatur, nonnullis ejus obitum eo ipſo anno conſignantibus. Ex his autem ſatis manifeſte & liquido conficitur, quod articulo ſecundo probandum aſſumpſeramus; nimirum, Drogonem, aliàs Draconem, monachum Bergenſem S. Winnoci, non fuiſſe, nec veroſimillimè eſſe potuiſſe curionem ſeu ſacerdotem Ghiſtellenſem, atque adeo nec ſcriptorem vitæ & martyrii* S. Godelevæ, *ſed alium eo longe poſteriorem, nempe S. Andreæ prope Brugas monachum &, Sandero teſte, ſacerdotem, non ſolum munere ſed & patriâ Ghiſtellenſem; de quo cum plura dicenda ſint, ſingulari paragrapho articulum ultimum, ad ipſum ſpectantem, diſcutiemus.*

Drogo noſter monachus fuit ad S. Anareæ.

§ III. Oſten-

§ III. Oſtenditur, verum vitæ S. Godelevæ auctorem, fuiſſe Drogonem, monachum ad S. Andreæ juxta Brugas.

Sandero prælucente, quæſita

NOn *diffitebor, rebus necdum operoſius expenſis, in poſtremam confuſionem jam refutatam, monachi Bergenſis & ſacerdotis Ghiſtellenſis me prope incidiſſe, à qua dubitantem abſtraxit Sanderus, prælatâ hîc face in ſuo Franconatu à pag.* 329, *ubi Ghiſtellam deſcribens, Drogonis characteres exhibet, à Bergenſi monacho plane alienos. Is igitur de ſacris Ghiſtellenſibus loquens*; Eccleſia Deiparæ, *inquit*, per Lambertum anno MCXVIII contradita eſt Alardo, Priori tum Andreano juxta Brugas, unde miſſus è religioſis unus, rem divinam curabat. Qualis fuit Drogo, auctor vitæ B. Godelevæ (Theophilam ſonat) martyris, & miraculorum ejus ad tumulum patratorum. *Paulo inferius iterum ait:* Natus hîc (*Ghiſtellæ*) Drogo monachus & ſacerdos, qui ad Radbodonem Epiſcopum Noviomenſem & Tornacenſem ſcripſit vitam & mortem ſanctæ Chriſti martyris Godelevæ, ſtrangulatæ per duos famulos Bertulphi Ghiſtellani, juſſu ipſius Bertulphi, mariti Godelevæ. *Antea notaverat pag.* 293, *agens de fundatione monaſterii S. Andreæ:* Circa annum MCXVIII floruit Drogo, hujus cœnobii monachus & paſtor Ghiſtellanus, qui vitam ſcripſit B. Go-

B. Godelevæ martyris. *Atque hæc ſunt quæ in ulteriorem diſquiſitionem me deduxerunt, nihil fiſum verbis Sanderi, niſi pateret fons, ex quo ipſum ſua hauſiſſe merito ſuſpicabar, nempe ex tabulis cœnobii ipſius Santandreani.*

& reperta ſunt ea monumenta

25 *Uſus itaque favore & patrocinio Illuſtriſſimi ac Reverendiſſimi Henrici Joſephi, Epiſcopi Brugenſis moderni, & operâ inſignis noſtri collaboratoris, adm. Rev. & Cl. D. Ludovici de Wale, Canonici Cathedratici & præfato Illuſtriſſimo à ſecretis, id obtinui, quo res tota mirifice elucidabitur. Inſtrumentum mox ſubjiciam, ut ad me tranſmiſſum eſt, Walii ipſius manu ex autographo deſcriptum, videlicet ex codice membranaceo, continente Chronicam ſeu annales Santandreani cœnobii, è variis monumentis concinnatos ſub initium ſeculi ſexti decimi, utpote qui dicati ſint* Reverendo Domino Joanni Aſſetio, ejuſdem monaſterii abbati digniſſimo, *quem conſtat abbatem fuiſſe ſeptimum ſupra vigeſimum prædicti monaſterii, ſextum ejuſdem prænominis, ex monacho S. Vedaſti & Præpoſito Aſprenſi, qui eam* dignitatem adeptus eſt per liberam ſui prædeceſſoris reſignationem, & primo *ad cœnobium* applicuit cum magna pompa, ac nobilium dominorum ſpiritualium ac temporalium comitiva, xxv Maii, die ſcilicet Urbani Papæ, quo die, eo anno fuit ſolennitas Aſcenſionis Domini, anno ſcilicet MDXXV, *ut chronicæ ipſius ætas inde facile colligatur, quæ an ante, an poſt adventum jam dicti abbatis compoſita fuerit, compertum non habeo.*

in prædicto Santandreano cœnobio,

26 *Ipſummet codicem, characterе prorſus Flandrico exaratum, paulo accuratius examinavi & diſcuſſi,*

discussi, dum Brugis ad pauculos dies commoratus sum, rebus Godelevianis colligendis intentus. En exordium: Incipit Chronica monasterii S. Andreæ juxta Brugas, Ordinis Benedictini, conscripta ab Arnulpho Goethalsio, ejusdem monasterii monacho. *Hic in prologo monet, se ex corruptis foliis litterarum, ex corrosarum tumbarum inscriptionibus, aliorumque monasteriorum chronicis sua* laboriosissimè collegisse, *opinor & fide optima cœnobii sui monumenta ita perscrutatum, ut totius narrationis veritas in tuto collocata sit. Certe in iis, quæ cursim evolvi, de bello sacro seu Cruciata, cujus occasione monasterium Santandreanum, jussu Roberti Comitis, sua sumpsit incunabula; tum in ipsius primordiis primisque Præpositis, nihil magnopere occurrit, quod cum istius temporis historia non satis recte componatur. Ut cetera, huc non facientia, tacitus præteream, capitis* V *titulus est:* De his, quæ gesta sunt temporibus Priorum sive Præpositorum nostrorum, antequam abbas eligeretur, per annos circiter LXXXVI. *Hos inter ordine secundum memorat Alardum, de quo sic ad rem nostram scribit fol.* 14, *unde sua ante transumpserat laudatus Walius.*

quæ satis manifestè demonstrant,

27 Ablato itaque à nobis, ut prædiximus, & ad altiorem gradum assumpto religioso Patre & institutore nostro Rodulpho, successit eidem, non tam regiminis prælatione, quam sanctissimæ conversationis imitatione, venerabilis Pater, nomine Alardus, qui ipsum nostrum monasterium annis multis strenuè gubernavit, & multis bonis temporalibus locupletavit. Considerans enim vir diligentissimus,

mus, exactum regularis disciplinæ rigorem, absque abundanti temporalium bonorum provisione diu subsistere non posse, maxima in hoc studuit solicitudine fratribus subvenire; & inter cetera excellentissimæ suæ memoriæ monumenta, adiit Reverendissimum Tornacensem ac Noviomensem Episcopum, Dominum Lambertum, qui Baldrico (de quo in superioribus mentionem fecimus) in eisdem episcopatibus successerat, expetens ab eodem, quatenus sibi & successoribus suis concedere vellet ecclesiam Ghistellensem, altare scilicet cum decima & ceteris redditibus suis, sicut hactenus ecclesia Tornacensis possederat; nam ad ipsius ecclesiæ jus, ipsa Ghistellensis ecclesia pertinebat; sub annuo statuto pretio: quod sicut fideliter expetiit, efficaciter obtinuit; annuo indicto pretio octodecim marcarum argenti, tribus terminis, singulis annis solvendarum, sex scilicet marcas argenti in festo B. Remigii, sex in festo Purificationis B. M. Virginis, & sex in vigilia Apostolorum Petri & Pauli: quidquid vero in eadem Ghistellensi parochia nobis emolumenti, divinâ gratiâ, proprio labore vel fidelium largitione excrescere posset, absque ulla calumnia, in nostrum subsidium proveniret.

28 Acta sunt hæc consilio & assensu Roberti, archidiaconi præfati Episcopi Lamberti, ac ceterorum clericorum Tornacensis ecclesiæ, quorum interesse poterat, & litteris authenticis roborata, similiter & Apostolica auctoritate à Calixto Papa confirmata, anno Domini MCXVIII. Hæc etiam confirmata

prædictum Drogonem vitam S. Godelevæ scripsisse.

fuere à Simone Noviomenſi ac Tornacenſi Epiſcopo, qui præfato Lamberto in iiſdem epiſcopatibus ſucceſſerat. Cumque jam cuncta ritè ordinata forent, miſſus eſt ad Ghiſtellenſem eccleſiam gubernandam, in temporalibus & ſpiritualibus, vir religioſus, Drogo nomine, hujus noſtri monaſterii monachus, qui injunctum ſibi onus ſtrenuè adminiſtravit, ad magnum eccleſiæ noſtræ emolumentum. Contigit autem eo tempore creberrima fieri miracula ad ſepulcrum divæ virginis Godelevæ, quæ à paucis tranſactis annis, per palmam martyrii cæleſtia regna conſcenderat: unde idem Drogo à ſuis parochianis plurimum exoratus, vitam ipſius martyris Godelevæ convenienti ſcripſit ſermone, ſicut ex eorum ore acceperat, qui ipſius vitam ſanctiſſimam & mortem innocentiſſimam oculis conſpexerant. *Sequuntur moleſtiæ per Anſelmum Tornacenſem Epiſcopum monachis ſubinde creatæ, demum compoſitio cum ſucceſſoribus inita, quæ etiam hodie utrique parti Ghiſtellæ ſua jura conſervat.*

Non magnopere curandaſunt,

29 *Hæc ſi legiſſet vir non indoctus & hiſtoriæ noſtræ Flandricæ utcumque peritus, non tam rotunde, occaſione dubiorum meorum Brugas tranſmiſſorum, ad amicum ſcripſiſſet:* Certum itaque eſt, quod Drogo monachus & ſacerdos Ghiſtellenſis, primus ſcriptor vitæ & miraculorum S. Godelevæ, numquam fuerit nec eſſe potuerit monachus cœnobii S. Andreæ prope Brugas, utpote quod tantum cœpit exſtrui anno MXCVIII. *Hæc quam facile concilientur, infra patebit. Aſſumptum probaturus, paradoxi*

quid

quid inducit, dum audet asserere; imprimis constare, abbatem S. Andreæ jus pastoratûs in Ghistelle tantum accepisse post quatuor secula à morte S. Godelevæ. *Legat, obsecro, chronicam à nobis jam recitatam, & paulo melius edocebitur.* Quod autem, *ita pergit*, communiter dicatur in his partibus, Drogonem nostrum fuisse monachum S. Andreæ prope Brugas, inde potuit evenisse, quod diu postea, forte seculo XV, monachus quidam hujus cœnobii, qui & pastor Ghistellensis, scripserit ampliorem vitam S. Godelevæ. Sed error est, hunc monachum appellatum fuisse Drogonem, sed verius Sanderus refert, appellatum fuisse Ostrogonem. *Hariolandum homini non fuit, ut Sanderi mentem probè intelligeret, ejus judicio jam pridem causâ cecidit, qui multa his similia liberalius commentus est.*

quæ contrà objici possunt,

30 *Ego vero ex supra deductis, satis manifestè patere existimo, non alium fuisse Actorum* S. Godelevæ *scriptorem, præter hunc unum & solum Drogonem, ad S. Andreæ monachum, &, si Sandero credimus, patria Ghistellensem. Atque hæc quidem plana videntur: non ita circumstantiæ aliquæ, hîc modo expendendæ & explicandæ, iis neglectis, quæ numero præcedenti objiciebantur. Quæri potest, qua ratione Drogo iste* vitam Martyris *scripserit*, sicut ex eorum ore acceperat, qui ipsius vitam sanctissimam & mortem innocentissimam oculis conspexerant; *quomodo, inquam, Drogo Santandreanus commode id facere potuerit, si non nisi post annum Domini* 1118 *Ghistellensis ecclesiæ curam susceperit? Acrius urgebis, si dixeris, non posse Drogoni ad-*

ſcribi Legendam S. Godelevæ, *utpote quæ dicata eſt Ratbodoni Epiſcopo Noviomenſi & Tornacenſi, quem conſtat Brugis fato prope repentino è vitâ ſublatum anno* 1098, *totis viginti annis priuſquam Drogo* miſſus eſſet ad Ghiſtellenſem eccleſiam gubernandam. *Alius contendet, prædictam vitam haud dubiè editam, vulgatam, & à Ratbodone ante lectam fuiſſe, quam is ad corporis elevationem proceſſerit: quippe qui ex tali vita de geſtis, virtutibus ac miraculis edoceri debuerit; quis autem fingat veroſimile eſſe, quod Drogo ſcripſerit ante annum* 1084. *Vides, lector, quam intricati nodi intercedant in re, quæ extra omnem controverſiam poſita videbatur. Itaque ad eos ordine diſſolvendos accingamur.*

ex variis rei ipſius adjunctis.

31 *Ad ultimum quod attinet, evellendus ſemel eximenduſque eorum hominum ſcrupulus, qui putant in* S. Godelevæ *qualicumque canonizatione, ritus, cæremonias & ſolennitates hodiernis ſimiles aut proximas interveniſſe, atque adeo vitam continuo ſcriptam, inſtitutos proceſſus, collecta authentica documenta, quæ à Ratbodone non ſolum lecta & examinata, ſed Romam delata ſint,* à ſummo Pontifice ejuſque fratribus Cardinalibus approbanda . . . qui unanimi conſenſu Sanctorum catalogo *Godelevam* adſcripſerint, *ut pluribus comminiſcitur Anonymus interpolator num. 99. Piam ego hæc omnia fictionem appello, à multis neotericis & imperitis ſcriptoribus uſurpatam, variſque Legendis audacter inſertam. Ratbodonem, ſub vitæ ſuæ extrema tempora Italiæ fines attigiſſe, apud Sammarthanos reperio; Romæ antea umquam fuiſſe, nemo, quod ſciam, tradidit: imo plane oppoſitum invenies in*

Anno-

Annotatis ad Prologum Drogonis noſtri, infra ſuo loco producendi. Neque vero canonizationis iſtius cauſâ tam longam peregrinationem ſuſcepiſſe cenſendus eſt, qui ſeculi iſtius receptiſſimo more, Sanctis cultum aliquem, Româ inconſultâ, decernere poterat, per ſolam è terra elevationem, ut alibi etiam dixi contra infundatiſſimas præfati Anonymi & recentiorum Officiorum narrationes. Mihi ex dictis, & ex ipſo Drogonis opere certum videtur, nullam adhucdum vitam, ſaltem non Drogonianam, ſcriptam fuiſſe, dum S. Godelevæ *corpus anno* 1084 *à Ratbodone elevaretur.*

32 *Salvanda tamen eſt ſecunda circumſtantia, quod Drogo noſter Vitam, à ſe compoſitam, inſcripſerit Ratbodoni Epiſcopo, cum id in prologo diſertiſſimè profiteatur, ſic exorſus:* Domino Ratbodoni, Dei gratia Noviomenſi Epiſcopo, Drogo monachus & indignus ſacerdos, bonum, quod præſtat omni bono. *Unde conſequens eſt, ſcriptam fuiſſe vitam ante annum* 1098, *quo Brugis Ratbodo vivere deſiit, atque adeo multis prius annis, quam* 1118 *Drogoni cura eccleſiæ Ghiſtellenſis committeretur. Difficultas hæc, prima fronte implexior, ſeipſam facile evolvit, ſi paulo attentius obſervaveris, Drogonem,* monachum *quidem ſe &* ſacerdotem *appellare, at necdum paſtorem aut curatum, imo nec* ſacerdotem Ghiſtellenſem; *cujus rei veſtigium nec in prologo nec in toto deinceps opere reperire eſt. Potuit ſane annis viginti & amplius* monachus & ſacerdos *fuiſſe Drogo, antequam curæ iſti paſtorali intenderit; potuit per id tempus vitam illam, ſolo in patriam amore, ab amicis rogatus conſcribere, antequam* miſſus eſſet ad Ghiſtellenſem eccle-

non difficulter ſolubilibus,

ecclesiam gubernandam. *Neque enim usquam asserit, rogatu parochianorum suorum se id fecisse, quod perperam suppositit auctor Chronicæ Santandreanæ, sed ut melior testis est Drogo ipse*; multorum fatigatus precibus & crebra exhortatione . . . . coactus sum litteris mandare martyrium S. Godelevæ: *vel ut in nostra editione*; creberrima multorum fidelium exhortatione . . . coactus sum describere martyrium S. Godeleph. *Ego fatigatores istos, precatores & coactores, intelligo Drogonis amicos & populares, qui id ab ipso exegerint, dum sacerdos & monachus esset, nulla tunc animarum cura onustus, certe necdum à superiore suo Alardo* missus ad Ghistellensem ecclesiam gubernandam.

explicatâ Chronicâ Santandreanâ.

33 *Dicamus audacter, Drogonem Acta illa scripsisse, vivente adhuc Ratbodone Episcopo, cui libellum suum commodissime offerre potuerit in ultima Brugas excursione* 1098, *annis circiter octo & viginti post sanctæ Martyris obitum, quando verissimè dicere potuit, quod in citato prologo testatur:* Quæ vero scripsimus, illa pro certo sic habere, ab illis accepimus, qui hodieque supersunt, & suis ea oculis conspexere: *vel ut nos legimus:* Sed nos quidem quæ scripsimus, hæc ita se habentia, ab illis qui hodie testes sunt, quique viderunt, audivimus. *Et sic evanescit quæstio prima, incongruentiam arguens in eo, quod supponat Drogonem scripsisse* exoratum à suis parochianis, *adeoque post annum* 1118, *annis scilicet* XLVIII *post* S. Godelevæ *martyrium, quo tempore verosimile prorsus non est, multos idoneos testes superfuisse Ghistellæ, qui Martyris* vitam sanctissimam & mortem

tem innocentiſſimam oculis conſpexerant. *Aſt omnia quadrant aptiſſime in annum, à nobis determinatum,* 1098; *unde omnia, quæ in extracto Chronicæ memorantur, intelligenda ſunt à Drogone facta fuiſſe, priuſquam curionis ſeu paſtoris munere, Alardi auctoritate Ghiſtellæ functus eſt, atque hoc pacto explanatæ manent difficultates omnes, quæ ad componenda Drogonis Santandreani tempora implexiores videbantur.*

Res denuo probatur ex ipſis Actis,

34 *Porro Legendæ Drogonianæ epocham, non aliter definiri poſſe, quam à nobis factum fuerit, nec ſatis opportune fingi potuiſſe, ſcriptam ipſam ante ſacri corporis elevationem, docebit Drogo ipſe apud Surium num.* 9, *in noſtra genuinæ editione num.* 26, *ubi tempora connectit, quæ certò elevationem non præceſſerunt. Narrans enim, puerum contractum per merita* S. Godelevæ *ſoſpitati reſtitutum, ita ſubjungit:* Nomen puero Algotus erat. Traditus inde litteris, cum ad virilem perveniſſet ætatem, paulatim aſcendendo Diaconus ordinatus eſt. *Non opinor, indicari hîc miraculum ipſo* S. Godelevæ *obitûs anno patratum; quod etſi daremus; antequam Algotus, tunc puer ſeu infans, ad virilem ætatem pervenerit &* diaconus ordinatus ſit, *interceſſiſſe oportet pluſquam quatuordecim annos; nam Drogo de ordinatione pridem facta loquitur; liquet igitur vitam ſcribi non potuiſſe ante elevationem, quam ſupra innectendam diximus anno* 1084. *His ſi junxeris & admiſeris ultima Surianæ Legendæ verba, quibus elevationem factam memorat, quibus agit de filia Bertulfi ſanata, exſtructoque monaſterio, in quo niveus cruor &c.; ſatis perſpicue intelliges, Legendæ compoſitionem, quæ breviſſimo tempore*

tempore adornari potuit, merito à nobis cum ultima Ratbodonis ætate conjunctam fuisse.

& corriguntur Annales Benedictini.

35 *Reliquum est, ut errorem non unum, qui in Annales Benedictinos irrepsit, corrigamus. Auctoris, cetera eruditissimi, inadvertentia in indice generali tomi* V *ita scriptum reliquit:* Drogo, Teruanensis Episcopus, Godelevæ vitam conscripsit; *ibi remittens ad pag.* 256 *b, ubi nil simile reperitur, sed ubi alia occurrunt non magis fundata.* Hoc item anno, *inquit*, conditum est prope Ostendam puellare nostri Ordinis cœnobium, eo videlicet in loco, ubi Godeleva, Bertulfi uxor, à furente marito ante annos octodecim strangulata fuerat. Ejus vero corpus hoc anno MLXXXVIII à Drogone Teruanensi Episcopo è terra levatum, in idem cœnobium translatum est. *Deleri possunt hæc omnia, neque enim de initio fundationis monasterii Ghistellensis quidquam hactenus satis constat; Drogonem vero Episcopum Teruanensem eo anno* 1088, *Sanctæ corpus è terra levasse, non nisi per insignem memoriæ lapsum scribere potuit Mabilio, qui, ut supra ostendimus, mortem istius Episcopi composuit cum anno* 1077. *Quid autem Drogoni Morinensi, utut eo anno* 1088 *superstitem fuisse patiamur, quid, inquam, Episcopo isti juris umquam esse potuit in Ghistellam, Episcopo Tornacensi subjectam? Fluxisse ea existimo ex præconcepta opinione de Drogone Morinensi, auctore vitæ* S. Godelevæ, *quam supra ostendimus, nullo pacto posse subsistere. Quod demum additur, de* translato in cœnobium corpore, *non satis digerent Ghistellenses, perpetui sacri depositi in templo suo possessores, saltem ad usque seculum* XVI.

§ IV. Quæ

§ IV. Quæ vita à Drogone ſcripta ſit, an ea quam Surius edidit, an quæ à nobis datur ex Ms. Aldenburgenſi?

Anceps ſatis diu quæſtio,

AUctorem *Vitæ* S. Godelevæ, *Drogonem Santandreanum monachum, jam ſatis certo nos deprehendiſſe exiſtimamus; necdum tam clare liquet, quæ Vita aut Legenda, inter plures Drogonis nomen præferentes, ab eo ſcriptore verè concinnata ſit. Ne varia exemplaria, aut Officiorum eccleſiæ Ghiſtellenſis, ſeu monaſterii, aut alia, immenſum aucta & interpolata, in medium adducantur, ad duo præcipua apographa totam quæſtionem reſtringam. Primum nobis exhibet Laurentius Surius, cujus* dictionem fere totam *ſe* mutaſſe, *ultro fatetur; alterum è cœnobio Aldenburgenſi procuravit laudatus Clar. Walius, idque manuſcriptum, vili ſchemate in forma* 12, *charactere Belgico abbreviato & difficili exaratum, in quo præter vitam* S. Godelevæ *continentur Legenda de S. Ambroſio; ſermo de vita S. Arnulfi; Dialogus de miraculis S. Petri Apoſtoli, per reliquias ejus, in Aldenburg conditas, geſtis; vita S. Auguſtini; Legenda de decollatione S. Joan. Baptiſtæ, vita S. Ægidii abbatis; paſſio SS. Martyrum Mauritii & ſociorum; item SS. Coſmæ & Damiani; vita B. Hieronymi; vita S. Galli; paſſio undecim millium Virginum, ac SS. Criſpini & Criſpiniani, cum uno alterove tracta-*

tulo non magni momenti. Hæc ad codicis notitiam dicta sint, quem quidem seculo XVI *vetustiorem pronuntiare non ausim, ast talem, ut in eo antiquam Vitam, sicuti à Drogone primitus scripta fuit, me verosimillimè reperisse, post accuratum utriusque apographi examen, plane in animum inducam.*

utra earum Legendarum præferenda esset,

37 *Placuit primum, & ut verum fatear, præplacuit Surii jam pridem recepta editio, satis correcta & nitida, parergis tropisque concionatoriis omnino vacua, sic ut brevi & succincta oratione habeantur omnia, quæ ad* S. Godelevæ *historiam vere spectare dici possunt. Dubium subinde ingessere Officia ecclesiastica, seu vetustorum Breviariorum parthenonis Ghistellensis, nunc Brugas translati, hymni, antiphonæ, lectiones, responsoria aliaque perantiqua, ad me Brugis transmissa, quæ satis aperte ostendebant, non ex Vita, qualem edidit Surius, sed ex alia longè vetustiori & paulo verbosiori desumpta fuisse. Ubi demum Brugas excurrere licuit, ipsumque, quo de agimus, codicem penitus introspicere, tum vero accrevit dubitatio, quam demum Legendam præferendam censerem, Surianamne, an illam Aldenburgicam. Premebat receptissimum nobis argumentum, eò sinceriores censeri oportere veteres Legendas, quo breviori rerum ambitu circumscribuntur; cum igitur eâ prærogativâ excelleret Suriana editio, in eam ferme partem inclinabam, ut ipsam Aldenburgensi manuscriptâ puriorem crederem. Sensa mea nativè & sincere explico, quo pateat, quam non leviter aut temere de hujusmodi scriptis judicium à nobis feratur.*

38 Do-

38 *Domum redux, otium nactus ſum, ut libratis diutius & diligentius momentis, rem de integro diſcuterem, cumque vita illa Aldenburgica, bruto & deformi charactere depicta, ut typis aptaretur, à me deſcribenda eſſet, magis ſenſim ac magis obſervare cœpi, plus quidem verborum piarumque ſententiarum in manuſcripto dari, attamen, nec periodum ullam, nec verbulum reperiri, quod hiſtoriam ipſam vel leviſſime interpolaret uſquam, mutaret aut vitiaret; uſque adeo ut in tota narratorum medulla, utraque Legenda omnimodè congrueret, quemadmodum, præmiſsâ hac notitiâ, ex ambarum collatione lectori æque ac mihi fiet manifeſtiſſimum. Hoc greſſu poſito, probabiliſſimâ in hujuſmodi rebus conſequentiâ, deduxi, Legendam Aldenburgenſem manuſcriptam, Suriana poſteriorem non eſſe; cum rariſſimum ſit, juniorem quemvis ſcriptorem, rerum à priori narratarum ſubſtantiam intactam relinquere, nihilque inventis ſuperaddere, ut probè norunt, qui in hac palæſtra vel tantillum exercitati ſunt, & magis patebit, ubi ad grandiorem Vitam pervenerimus, ab incerto auctore ſcriptam & fuſiſſimè amplificatam.* *ex utriuſque accurata collatione,*

39 *Cum vero Surius tam rotundè aſſerat, ſe* dictionem *fere totam* mutaſſe, *quid pronius erat, quam cogitare, id ſibi negotii aſſumpſiſſe Legendarium iſtum, non ſolum ut minus elegantem, longiorem & obſcuram quandoque Drogonis dictionem terſiori ſtylo & clariori oratione exprimeret, verum etiam ut parerga omnia, ad rerum actarum ſeriem non magnopere ſpectantia, quæque verboſius Drogo exornaverat, pro ſua in hiſce non laudanda libertate, prorſus reſcinderet, ſic ut ex toto Drogone ea ſolummodo ſumpſerit, quæ ad* *in favorem cod. Aldenburg. direpta.*

Sanctæ res gestas, passionem & miracula unicè pertinerent. Ita prorsus egisse laudatum Surium, ex pluribus locis, nisi vehementer fallor, à quolibet mediocriter docto, qui non oscitanter utramque historiam expenderit, facillime deprehendetur: præterquam quod in jam toties dicta editione adjecta sit ad calcem clausula, quam à Drogone profluxisse nemo admittet, qui, quid scriptor iste toto opere suo intenderit, attentius observabit. Sed jam ex utriusque Legendæ collatione, quæ necdum satis illustrata sunt, paulo clarius elucidemus.

Ad rei totius evidentiam

40 *Conferantur primùm ambo prologi, mox apparebit, & sensus & verba multa utriusque eadem prorsus esse, ut scriptorem alterum alterius opus vidisse dubitari non possit; at longiorem multo esse Aldenburgensis codicis orationem, in qua Drogo, uti licet supponere, Episcopum suum, venerationis ergò, officiosius alloquitur, formulis per id tempus satis usitatis, sed quæ Surii ævo, non minus quam hoc nostro insipidiores viderentur, quasque ipse abesse posse, absque ulla reliquorum jactura, animadvertens, ea sola servanda putavit, quæ Drogonis institutum compendiosius & nitidius explicarent. Et hanc probatissimam conjecturam denuo ingerunt citanda sæpius verba,* dictionem F. Laurentius Surius fere totam mutavit. *Utut sit, alterutro modo exordium suum contexuisse Drogonem, debet esse extra omnem controversiam, ut non satis intelligi possit, quid velit scriptor iste Anonymus, qui longiorem* S. Godelevæ *Legendam subinde adornavit, dum numero suo* 98, *seu penultimo, alia Drogoni verba affingit, ipsum asserens* ita sumpsisse exordium: Benignitas omnipotentis utrumque sexum ad suam

mise-

misericordiam vocat, *quæ ego ex loco omnibus sanctis mulieribus communi adjecta existimo, cum in ceteris sensum prologi Drogoniani verum plane & integrum referat. Nunc ambas Legendas paucis percurramus.*

41 *Duo numeri nostri, 2 & 3 ita cum primo Surii paragrapho congruunt, ut sola & mera observetur styli diversitas. Ad 4, 5 & 6 perge, nihil habet Aldenburgensis codex, quo à Surio differat, præter morales hinc inde sententias à Surio contractas paragrapho suo 2. Rursus numeri 7, 8 & 9 manuscripti, paulo magis patheticè deducunt, quæ Surius paragrapho suo 3 complexus est. Numerus 10, vel ipsismet vocibus concinit cum Surii paragrapho 4. Numerus autem 11 nihil continet, quod Drogoni vere proprium dici non possit. Suriani paragraphi 5 principium nihil à nostro 12 & ferme 13 discrepat: at numeris 14, 15, 16 verbosior est Drogo Aldenburgensis, ut merito nonnulla tuto rescindenda putaverit Surius. Ex numeris 18, 19, 20, 21 & 22 deme exclamationem unam aut alteram, & comperies, aptissime concordare cum Surii paragraphis 6, 7 & 8. In reliquis par utriusque sententia, vocibus dumtaxat plerumque dissimilis: eadem prodigia de parte terræ in lapides pretiosos versa; eadem prorsus & specie & numero miracula, ut major utriusque exemplaris conformitas desiderari vix possit. Potissima circa ultimum Surii paragraphum difficultas expedienda supereſt.*

expenduntur præcipua utriusque capita.

42 *Legenda nostra Aldenburgensis absolvitur in miraculo de muliere, tincturam die festo parante, gravissime punita & miraculose liberata; in Surii editione superadditur:* Anno Christi MLXXXVIII

Ultima Surii clausula adjudicanda,

eleva-

elevatum est corpus S. Godelevæ apud Gestellam à Domino Ratbodone, Noviomensi & Tornacensi Episcopo, III Kalendas Augusti. Filia vero Bertulphi ex secunda uxore, cum esset cæca à nativitate, ex aqua, ubi Sancta Dei fuit submersa, oculos lavans illuminata est, ibidemque cœnobium Virginum exstruxit, sub regula S. Benedicti militantium, ad honorem Dei & S. Godelevæ, cujus niveus cruor, qui ex ore & naribus in submersione emanavit, in eodem monasterio conservatur, ad perpetuam rei memoriam & signum virginitatis ejusdem Sanctæ Dei. *Drogonem hæc sapere numquam mihi visa sunt; & sola hæc clausula, in Aldenbergensi codice non reperta, evidentissimè ostenderet, Legendam hanc nostram vetustiorem esse ac proinde puriorem, siquid ea contineretur, quod non aliquo modo explicari, aut cum Drogonis ætate componi omnino non posset. At tum errorem in anno* 1088 *alibi excusemus, cetera autem omnia plane contingere potuerint ante annum, quo Drogonem scripsisse censemus, nempe ante* 1098, *non semel anceps hæsi, quid de toto isto Surii paragrapho decernendum esset. Drogonem, ut iterum dicam, post Sanctæ elevationem scripsisse, mihi persuasissimum est; eam autem, cui tot homines, etiam tum vivi, interfuerant, in sua Legenda scriptorem istum neglexisse, non satis verosimile multis videbitur. Eadem ratio pugnat pro illustri miraculo, in Bertulfi cæca filia patrato, quod etiam procul dubio accidit, antequam idem Drogo de scribenda Sanctæ vita cogitasset. De cœnobio, tunc saltem probabilius inchoato, non minus certo testari potuit, sic enim rerum series facillime ordinari posse videtur.* 43 *Nec-*

43 *Necdum ſatis perſpicere potui, unde eduxerit Mabilio, quod ſupra tam confidenter aſſeruit, cœnobium iſtud Ghiſtellenſe exordium ſumpſiſſe anno* 1088, *niſi ex adducta Surii clauſula colligendum putarit, eodem anno manum operi admotam, quo ſacrum corpus elevatum ibidem ſupponitur. Falſo quidem; verum de cetero circa id tempus inchoari opus potuiſſe, ſic veroſimile redderetur. Ex auctioribus Legendis, ſive Latina ſive Belgicis, & perpetuâ traditione habetur, Bertulfum, poſt* S. Godelevæ *martyrium, mox ad alias nuptias tranſiiſſe, atque ex altera conjuge genuiſſe filiam illam, quæ cæca nata, circa nonum ætatis annum,* ex aqua, in qua Sancta Dei fuit ſubmerſa, oculos lavans, illuminata eſt. *Duxerit uxorem Bertulfus, eodem quo Sancta periit, anno* 1070, *novennis potuerit eſſe filia anno* 1080 *: tactus ipſe poſtmodum, ſive ex hoc aliiſque miraculis, ſive occaſione elevationis, ſive alia quacumque de cauſa, dolore cordis intrinſecus, potuit circa annum* 1086 *ſeculo valedicere, ut pœnitens Bergis S. Winnoci monachum indueret, quod ſuo loco dicemus, relictis, ſive ultro, ſive ex injunctâ, à legitimis ſuperioribus, meritâ ad eluendum parricidium pœnitentiâ, bonis omnibus, iiſque condendo cœnobio deſtinatis; quod filia non multo poſt executioni mandaverit, jam annum agens circiter duodevigeſimum: in qua rerum ac temporum ſucceſſione nihil eſt quod magnopere offendat; at nihil etiam, ut candide fatear, quod certis monumentis aut argumentis ſtabiliri queat.*

licet rerum ſeries ex ſi-cère videatur,

44 *Atque ut iis annis, vel proximè ſequentibus, ante* 1098, *accidiſſe omnia concedamus, necdum conſequens erit, clauſulam, de qua agimus,*

ex præfixo ſibi à Progone argumento:

mus, Drogonis ipsius esse, utpote qui nihil minus in se susceperat, quam ea describere, quæ tunc sub omnium oculis gerebantur; quippe in ipso suo prologo diserte & clare professus, se coactum litteris mandare martyrium S. Godelevæ, *vel ut expressius in nostro Aldenburgensi codice loquitur:* Primùm quibus parentibus sit orta, & jam nubilis cui viro sit desponsata, & quorum insidiis & à quibus & qualiter sit martyrizata. *Hæc tria capita sunt, quæ Drogo describenda susceperat, quæque diligenter executus est, superadditis etiam nonnullis miraculis, quæ ad sanctitatem comprobandam sufficerent. Frustra igitur quis ab eo exigat, ut Sanctæ elevationem, filiæ Bertulfi sanationem, & adjuncta ibi reliqua, tunc omnibus, opinor, notissima prosequeretur, quæ ad vitam & martyrium* S. Godelevæ *prorsus non pertinebant: ut solo hoc argumento negare quis merito possit, clausulam controversam Drogoni tribui posse, quæ sine dubio postmodum adjecta ab alio fuerit, sitque adeo purius Drogonis opus, quod ex Aldenburgensi codice nostro Ms. infra subjiciemus.*

quod confirmat editor ultimæ Legendæ Belgicæ.

45 *Hanc opinionem egregiè confirmat auctor vitæ Belgicæ anno* 1629 *sub Drogonis nomine fideliter editæ (nam quæ prius vulgata fuerat anno* 1619, *ipsissima est Surianæ Legendæ interpretatio;) confirmat hæc, inquam, auctor iste, vir doctus & in dignitate, opinor, constitutus, qui visitationi sacri corporis anno* 1623 *interfuerat; in sua vernacula præfatione persanctè testatus, se omnem diligentiam adhibuisse, ut sincerum Legendæ Drogonis apographum Latinum unde unde erueret, cum apertè deprehendisset, Surianum opus valde contractum & vitiatum fuisse.* Quod tandem repertum,

tum, *inquit*, de integro in linguam Belgicam transferri curavi & claritatis gratia, in varia capita dispesci. *Undenam exemplar suum obtinuerit, indicare prætermisit, celato etiam proprio nomine, quod rescire hactenus mihi non licuit; at si ipse germanum Drogonis fœtum vere præ manibus habuit, non minus certum est, Legendam ipsam nostram Aldenburgensem, sinceram & genuinam esse Drogonis scripturam, cum utraque à capite ad calcem integrè & perfectè conveniat, omissâ etiam in fine clausulâ, de qua modo disputabamus. Gratam igitur fore confidimus nostram hanc editionem, servata primigenia scriptoris phrasi, quæ nativa sua simplicitate numquam prælo subjecta fuit. Nunc ad majores Legendas Latinam Anonymi & Belgicas progrediamur.*

§ V. De Anonymo scriptore Legendæ auctioris, Belgicè versæ & amplificatæ, non multo melius postmodum contractæ.

Anonymus incognitus, vitæ grandioris scriptor,

HÆc *alia* S. Godelevæ *Vita est, numquam, quod sciam, primigeniâ suâ Latinâ linguâ hactenus edita, triplo auctior præmissâ Drogonianâ, quam auctor, quisquis fuit (nam nomen, statum, conditionem & ætatem studiosissimè dissimulat) præ oculis certò habuit, in prologo suo disertè præfatus:* Ex compluribus tamen, quæ vel Drogo reliquit, Vitæ Virginis primus conscriptor, aut quæ docuit relatio probatorum veridica, vel certe,

licet pauciſſima, quibus probabilis adſtipulatur conjectura, nonnulla colligentes, ſuccincto ac communi ſtylo, ad laudem omnipotentis Dei & honorem Virginis ac Martyris ſuæ Godelevæ percurrentes, prolixitatem, faſtidii matrem, refugere elaborabimus. *Habes verba loquentis ſpicilegi, non obſcure inſinuantis, ſe nonnulla reprehendiſſe, quæ à Drogone*, Vitæ Virginis primo conſcriptore, *præterita fuerant: idque partim* ex relatione probatorum veridica, *partim* ex probabili conjectura, *quâ paulo licentius uſum deprehendimus. Utrumque tamen haud ægre admitteretur, ſi paulo exactius fidem liberaſſet, quam in iis quæ ſubjungit: nam* ſuccincto & communi ſtylo . . . . prolixitatem faſtidii matrem eum refugiſſe, *numquam concedet, qui eâ, qua nos attentione, totam eam Legendam evolverit.*

grammaticus, orator & poëtaſter,

47 *Etenim opus bene longum, intricatiſſimo & prope illegibili charactere exaratum, quod à nobis non ſine tædio deſcribendum, in capita & numeros dividendum, & variis modis illuſtrandum fuit; fallor ſi ab ullo viro docto ſatis patienter legi poſſit. Auctor ſupra modum verboſus eſt, nonnumquam battologus, tot parergis, inductionibus, diſcurſibus moralibus Legendam ſuam farciens, ut plerumque concionatorem te, non hiſtoricum audire exiſtimes. Profana ſæpiſſimè ſacris importunè admiſcet, grammaticum ſe & poetaſtrum ſplendidè profitens, eo quandoque progreſſus, ut Sanctam ſuam* Jovis filiam & Phœbi ſororem *appellare auſus ſit; quæ mihi nonnumquam ſuſpicionem haud infundatam ingeſſere, ludimagiſtrum forte egeſſe in oppido Ghiſtell nſi, dum ibi res ſtarent flo-*

rerent-

rerentque, prout olim ſtetiſſe & floruiſſe patriæ produnt hiſtoriæ, teſtante Sandero, populoſum olim valde ædificiiſque excultum oppidum fuiſſe, ſed injuriis bellorum nunc fere attritum, ac tale, quod cum vicino Aldenburgo, aliiſque quibuſdam, eas temporum calamitates paſſis in Flandria oppidis, regia munificentia ac liberalitate, per immunitates & privilegia mereatur reſtaurari. *Sane quantumvis in locos communes diffuſus ſcriptor, occaſionem ſæpiſſime habeat, ſe aut patriam aut munus prodendi, nuſquam vel rimam aperit, per quam in viri cognitionem aditus pateat. Neque ætatem minus ſolicitè obtegit, quam tamen aliquouſque me retexiſſe exiſtimo.*

48 *Eſt penes me volumen bene magnum manuſcriptum, in quo Legenda hæc noſtra, Belgicè verſa, mirum in modum extenditur, atque hinc ea deſumpta eſt, quæ anno* 1619 *edita, etiam hodie in ſcholis, quas triviales vocamus, puerorum, prima elementa diſcentium, manibus paſſim teritur. In ea Legenda manuſcripta æque ac in edita, ſub finem reperio*, Clericum aliquem Ghiſtellenſem, ipſam ex Latina Belgicam feciſſe anno Domini MCCCXLIX; *unde id certo conſequitur, ſpicilegum ſcriptorem noſtrum, ante eum annum opus ſuum adornaſſe. An multo ante tempore? Non exiſtimo; nam cum procul dubio avidiſſimi fuerint Ghiſtellenſes legendi Sanctæ ſuæ Patronæ vitam, quæ ſub novi ſcriptoris manibus tantopere accreverat, ut tribus & amplius ſui partibus Drogonianam ſuperaret, Latinè autem perpauci in eo oppido intelligerent; haud equidem difficulter inducor, ut credam, eodem ipſo ſeculo* XIV, *forte ſub annum* 1340, *quid ni & ſerius, quidni*

res ſuas collegiſſe videtur, medio ſec. XIV:

anno eodem ipso, quo Latinè composita est, lucem primùm aspexisse, atque ex eo tempore, posthabitâ à plerisque breviori Drogonis Legendâ, in Officia ecclesiastica mox admissam esse, ac Belgicè versam, omnium manibus teri cœpisse, eo gratantius acceptam, quod Drogonianâ non solum longior esset, sed inauditis prodigiis turgens, multo etiam mirabilior.

sed nimium sapere voluit,

49 *Valde tetricum esset, totum opus discutere, aut prolixas ejus orationes, digressiones, paræneses ad varios status, & id genus profusa diverticula sub unum aspectum hîc ponere: lectores, vel mediocriter doctos, satis fatigabunt, ut tædium augere opus non sit. At enim à nostro instituto alienum non duxi, ea cursim præindicare, in quibus non jam solis oratoriæ artis pigmentis, longis verborum & troporum ambagibus, verum etiam rebus ipsis, Drogoni multipliciter superadditis, Legenda hæc alteram excedat. Pleraque cursim annotábo, ducto ab Anonymi chronologia initio. Jam dixi, Drogonis Legendam, cetera veram, germanam & genuinam, pro seculi istius more, ita ordinatam esse, ut non facile sit temporum rationem ex ipsa eruere; adeo ut nisi prologus, Ratbodonis Episcopi ætatem clare exprimeret, non minus ad seculi undecimi principia, quam ad ejus finem reduci possent, quæcumque ipse de* S. Godeleva *litteris mandata reliquit: nam, ut alibi quoque notavi, simplex Balduini Comitis appellatio, nihil determinat, cum ab ejus seculi initio Balduinos in Flandria successivè rerum potitos, aliunde noverimus. Dum his lucem afferre voluit Anonymus, meras tenebras affudit. Satis monui supra, infelicem fuisse in designandis temporum characteribus, quos nescio unde congesserit.*

50 *Audi*

50 *Audi modo quam ſcitè & diſtinctè totam ætatis Sanctæ ſeriem revelet, ducentis & quod excurrit, annis poſtquam ipſa è vivis exceſſiſſet.* S. Godelevæ *ortum confidenter affigit* anno à Dominica Incarnatione MLII, *ut habes ſuperius paragrapho primo, iis omnia adjunctis confirmans, ut virum, chronologiæ peritiſſimum, oracula fundere autumes, quæ ad juſtam criſim expenſa, pro majori parte fallacia deprehenduntur, ut ſuis locis demonſtravimus. Non minus decretoria ſunt, quæ ſancit vitæ ſuæ num.* 20, *nuptiarum ſolennia commemorans, quæ* inchoata ſunt, *inquit*, anno ætatis Virginis quinto decimo, *&c. Satis maturè profecto, pro uſu patriæ. Tam teneram Sanctæ ætatem ex Drogone colligere non potuit. Martyrium conſignatur anno* 1070, *adeoque tota vita annis vix duodeviginti circumſcribitur. Mihi quidem ſatis credibile non eſt, tot perſecutionibus, moleſtiis, ærumnis, calumniis & contumeliis, quot auctor ille fuſe accumulat; non eſt, inquam, credibile, tot injuriis perferendis, tenellam adeo Virginem ſufficere potuiſſe: nec magis perſuaſerit, ſermones tam ſapientes ipſam effudiſſe, quales ipſi paſſim adſcribit: demum, contigiſſe ea omnia vix trium annorum curriculo; neſcio an quis ſatis veroſimile exiſtimet. Cetera indigitemus.*

dum temporum chara cteres Drogoni ſuperaddidit;

51 *Duo prima Legendæ capita, ſintne* ex relatione probatorum veridica, *an* ex probabili conjectura, *non facile definiam; id certum eſt, totam illam de* S. Godelevæ *in pauperes miſericordia narrationem, ut minimùm probabilem conjecturam accipere ex ipſa Drogoniana vita, iis ſaltem locis, ubi Sancta oſtenditur, vel è minima panis portiuncula, ſibi à fera ſocru & impio marito*

plurima quoque alia adjiciens,

rito deputata, mediam semper partem pauperibus erogasse; unde non obscurè datur intelligi, crevisse cum Sancta misericordiam, quam procul dubio ab ineunte ætate exercuerit. Utrum tam illustribus miraculis eam Deus manifestatam voluerit, fides sit penes auctorem & relationem, *si ita vis*, probatorum veridicam, *quam habere ipsum potuisse, utut creditu difficile fateamur, certe impossibile nemo dixerit. Memorantur ab auctore, qui duobus circiter seculis post Sanctæ martyrium scripsit, atque adeo ex recepta Ghistellæ ejus tempore traditione, quæ crudè rejicienda non est, eo tamen verosimilitudinis minus habens, quo à Drogonis temporibus magis recedit, unde prudenter & sensatè pronuntiavit laudatus Belgicarum vitarum anno* 1629 *evulgator, non eo* authentiæ momento *prædita censeri posse Anonymi placita, quo accipi & credi debent, quæ à synchrono Drogone fideliter tradita sunt.*

quæ priori incognita fuerunt;

52 *Quæ capite tertio de patrociniis ad impetrandam* S. Godelevam *à Bertulfo undecumque procuratis, adducuntur, uti & amplificationes capitis quarti, verisimilitudinis limites tantopere non excedunt, suntque adeo* ex probabili conjectura *ab oratore suppositа; quamquam defuturi non sint, qui in his omnibus scriptoris prudentiam desiderent, quod œstro quodammodo poëtico nimium indulgens, præceps in multa ruat, non quod factum fuerit, quemadmodum historia Drogonis, sed quod vix fieri potuerit, valde confidenter venditans. Historia capite quinto deducta, de volucribus in horreum compulsis, nihil habet quod fidem omnimodè superet, tametsi à Drogone neglecta fuerit, potuitque sane* ex relatione probatorum veridica,

ridica, *ad ſcriptoris ætatem tranſmiſſa fuiſſe. Monſtrantur adhuc & mihi coram exhibita ſunt ea monumenta, veteri parthenoni vicina, quæ cur in dubium revocem, prorſus non video. Exſtat ſacellum in colle, arboribus conſito, exſtructum, quod rei geſtæ memoriam repræſentat, infra cum ipſis veteris monaſterii ruderibus in ære excuſum, quod ſi non avibus recipiendis, certè audiendæ Miſſæ aptiſſimum fuerit.*

53 *Capitibus ſexto & ſeptimo multa piè excogitata & oratoriis numeris amplificata ſunt. Contra τὸ πρέπον peccare omnino videtur ablegatio Haccæ & Lamberti ad reducendam fugitivam Sanctam, à quibus ipſa, utpote impiiſſimis nebulonibus, innumeris calumniis & injuriis, teſte Anonymo, affecta fuerat; ſic ut nonniſi imprudentiſſimè tenebrionum iſtorum fidei ſeſe committere potuerit. Utut Sanctorum geſta laudanda extollendaque admittam, certe à tam parum conſentaneis eis affingendis, equidem abſtinendum cenſeo. Capite octavo num. 76 miraculum de terra in pavimentum mutata, uti & num. 78 concentum angelorum, aliaque capite nono ſuperadjecta, ignorare potuit primus auctor Drogo, Anonymus autem ex populari traditione poſtmodum intelligere. Id miror, contra Drogonis expreſſa verba, ab hoc aſſeri, non terram, ubi Sancta interempta fuit, ſed eam ubi ſepulta eſt, in lapillos converſam. Sic miraculo tertio, mulier viro ſuppoſita eſt, ut vide apud Drogonem noſtrum num. 23. Cetera obſervabunt alii; ego hactenus dicta ſufficere exiſtimo, ut quilibet ſtatuat, quantum hæc Legenda diſtet ab iis probabilitatis gradibus, quibus Drogoniana conſtanter innititur.*

præterquam quod judicio non ſatis valeat.

54 Ut

Editur hic primùm ista qualiscumque Vita,

54 *Ut quid igitur, inquies, ea Legenda Latine nunc primùm in lucem effertur, cum egregium Drogonis opus tot titulis & nominibus eam antecedat? Hæc qui objecerit, responsum habeat, sapientibus & insipientibus nos debitores esse; utrisque faciendum satis. In omnium manibus est Belgica prædicti Anonymi Vita, eo gratior, ut dicebam, quo Drogonianâ amplior & pluribus mirandis ornatior. Nobis integrum non fuit, fontem subtrahere, unde omnia illa exorta noveramus, cujus apographum, nisi in Museo nostro exstitisset, Rosweydo, à Petro Rubeccio Brugis anno* 1604 *transmissum, nescio an usquam hodie reperire potuissem. Ut carum est omne rarum, ita & operam nostram, in hac vita describendâ & illustranda collocatam, non putavi pretio suo carituram, præsertim cum auctor à Sanctæ ætate non tam sit remotus, quam sexcenti alii, quorum Legendæ in opere de Actis Sanctorum locum habent. Si in iis, quæ mihi minus placent, nihil dissimulo, id certe obstare non debet, quo minus qualiscumque lucubratio, in debito verisimilitudinis gradu persistat. Ut verbo dicam, tametsi fabulositatis argui posset, hinc tamen exturbanda non fuit, vel eâ solum gratiâ, quod curiosis popularibus gratissimum fore censeam, uno quasi intuitu contemplari omnia, quæ de* S. Godeleva *circumferuntur, & rationum nostrarum momentis, justâ lance examinatis, suum de iis paulo certius, quam ante potuerint, judicium depromere.*

ut patet sens Legendarum Belgicarum.

55 *Ecquis enim Flander, patriorum Sanctorum vel tantillum sedulus cultor,* S. Godelevæ *martyris celeberrimæ, & stupenda prope veneratione à circumvicinis Ghistellæ, quin & à remotioribus populis*

pulis honoratæ, gesta, martyrium & miracula non legerit, in iis, quæ supra dicebam tritissimis exemplaribus, primis abecedariis in manus tradi solitis? Ecquis ea evolvens, saltem nisi hebes aut rusticus sit, non continuo auctorem nosse desideret, cujus fide & auctoritate tot historiæ nitantur? Eum hîc, nativis, opinor, coloribus depinximus, ex opere ipso acceptis, quod jam ignotum omnibus videbatur: non ex ipsa Legenda Belgica multis locis ita interpolata, ut auctor vix agnoscatur; in postremis autem editionibus ita luxata & contracta, ut inde non minus deformis reddita sit. Sed Belgica illa hîc intacta relinquimus, sola ex iis miracula accepturi, quæ post Anonymi ipsius tempora gesta traduntur. Eruditis scribimus, quibus profecto non potest non esse volupe, Acta Sanctorum qualiacumque, in ipso primo germine contemplari. Quæ ab eodem Anonymo errata sunt circa varias epochas & totam canonizationis historiam, alibi discussimus; quæ vero in hoc nostro commentario locum non repererunt, in annotatis explanata invenies. Hæc de Anonymo deque ejus opere dicta sufficiant. Proximum est, ut Legendis abunde illustratis, quæ ad Sanctæ eximium & toto ferme Belgio celeberrimum cultum attinent, ordine deducamus.

§ VI. De S. Godelevæ cultu ex Actis, Martyrologiis, aliisque.

Religiosus cultus deferri cœpit,

Cultus S. Godelevæ *in ecclesia Ghistellensi, Virginum ibidem cœnobio, & locis aliis religiosè & Catholico ritu exhibiti primordia repetiit*

Legendista Anonymus, de quo jam sæpe & proxime locuti sumus, à prætensa aliqua solenni canonizatione, per Ratbodonem, Noviomensem & Tornacensem Episcopum, Romæ procurata, uti numero 99, Legendæ suæ ultimo, pluribus commini-scitur; Ratbodoni scilicet, eam à summo Pontifice B. Gregorio VII, provinciam commissam memorans, ut sacra ejus, *S. Godelevæ,* ossa de terræ pulvere transferenda, publicæque adorationi sublimanda curaret. Qui negotium benevolè executus sit. *Ceteris supersedeo, supra à nobis abunde refutatis, dum num. 31, totam illam canonizationis formam, in Belgio per id tempus adhuc incognitam, ut apocryphum rejecimus, tamquam merum scrupulum eorum hominum, qui postremis seculis Sanctorum Legendas, pro pia sua simplicitate exornantes, iis decessurum aliquid gloriæ ineptè imaginati sunt, nisi canonizationes solennes, etiam remotissimæ fingerentur, ut de S. Rumoldo Mechlinienſium Apostolo & Patrono, ad diem primum Julii, & pluribus aliis non semel in Opere nostro dicendum fuit. Habes ad Acta S. Udalrici, quandonam prima canonizatio habita sit.*

post sacri corporis è terra elevationem,

57 *Plena sunt Acta innumeris Sanctis, bene & religiosè cultis, de quorum canonizatione, prout ea hodie accipi solet, numquam cogitatum fuit. Priorum istorum seculorum ea erat canonizationum ratio, ut elevato è terra, per legitimam auctoritatem, Sancti corpore, augustiori loco reponi & à fidelibus honorari permitteretur: atque ea tota solennitas est, à Ratbodone instituta, ad declarandam Sanctam nostram cultu sacro & religiosa veneratione dignam, qualis fuit ea, quâ usus est successor ejus in sede Tornacensi Lambertus, qui*

anno

anno 1121, *Aldenburgi levavit corpus ſancti Arnulfi, Epiſcopi Sueſſionenſis, anno* 1087 *ibidem piè defuncti, ut eſt eo anno apud Meyerum in Annalibus, & nos ex Actis authenticis fuſius deducemus ad* XV *vel* XVI *Auguſti. Talem rurſus inſtituit ſucceſſor alter in eadem Tornacenſi eccleſia Epiſcopus Gerardus, dum anno* 1159, de humiliori loco, in capſam meritis ejus decentem tranſtulit *corpus S. Guthagoni Ooſtkercæ, in eadem tunc Tornacenſi, nunc Brugenſi diœceſi, ut habes tomo* I *Julii pag.* 670. *Alia exempla procul accerſere, ſupervacaneum exiſtimo; bina hæc in vicinia, in eadem diœceſi, & annis quidem poſterioribus peracta, ſatis oſtendunt, quid moris in Belgio tum fuerit, ad decernendos Sanctorum honores. Vide Præfationem ad ſeculum* V *Benedictinum à num.* 91.

58 *Locus poſtulat ut hîc, obiter ſaltem explicemus, quo anno à Ratbodone Epiſcopo prædictam Sanctæ elevationem factam cenſeamus. Opinionum diverſitas eſt inter Drogonem Surii ejuſque non paucos ſequaces; & alios, numero longe plures ac majori auctoritate fultos: illo, ut ſupra dicebamus, in ultima ſua clauſula addititia, ſignante annum* 1088, *aliis vero cum Anonymo, totum quadriennium reſcindentibus. Surium, utpote vulgatiſſimum, ſequuntur Miræus, Malbrancus, Mabilio & alii. At verba iſta clauſulæ ultimæ, in qua annus ponitur, ſupra ſatis oſtendimus, Drogonis non eſſe, forte nec ullius ſcriptoris antiquiſſimi; neque ſupereſt via alia ad excuſandum Surium, aut quod ſecutus eſt vitæ* S. Godelevæ *antigraphum, quam ſi dicamus, amanuenſis vitio decipi potuiſſe Surium ipſum, qui forte characteris Flandrici haud ſatis gnarus, ſifræ figuram non diſtinxerit,* *factam, non anno* 1088, *ſed* 1084,

ſtinxerit, cum ſeculo iſto, quo apographum ejus veroſimiliter deſcriptum eſt, forma numeri quarti, ab aliorum forma numeri octavi, non magnopere differret. Undecumque natus ſit error, ab aliis ex Surio acceptus eſt, & ſive eo pacto excuſari poſſit, ſive non; mihi longè veroſimilius eſt, non anno iſto 1088, *ſed quadriennio citius, anno nempe* 1084, *factam eſſe Ghiſtellæ, à Ratbodone Epiſcopo* S. Godelevæ *elevationem, annis non plus quatuordecim ab ejus glorioſo martyrio.*

ut habet Meyerus & ipſa Ghiſtellenſium traditio;

59 *Pro hac communiori opinione ſtat Meyerus in ſuis Flandriæ Annalibus, ad prædictum annum* 1084 *diſertè aſſerens:* Eodem item anno, III Kalendas Auguſti levatum apud Ghiſtellam divæ Godolephæ corpus ab Ratbodone Epiſcopo. *Sic item loquitur Anonymus, grandioris Vitæ ſcriptor, cum Legendis hodiernis Belgicis, ſic Officia manuſcripta, ſeu potius lectiones, in pluribus monaſterii Ghiſtellenſis codicibus repertæ; ſic Molanus, Marchantius, Sanderus & alii paſſim, ſic demum conſtans & perpetua Ghiſtellenſium traditio, contra jam dictam Surii clauſulam, etiam ex hoc capite rejiciendam. Atque ex jam dictis plane apparet, Meyerum hanc Godelevianæ elevationis tam receptam epocham, non ex Drogonis apographo, Suriano ſimili, quale procul dubio numquam vidit, neque ex germano Drogone, qui à nobis hîc editur, utpote apud quem nec de elevatione, nec de anno, quo facta fuerit ullo modo agitur; ſed ex certioribus aliis monumentis accepiſſe, ut mihi quidem, principio tantillum vacillanti, dubium modo non ſit, quin receptiſſima Ghiſtellenſium opinio longè præponderet, cum qua utique plane exiſtimo, cultum publicum,* S. Godelevæ *licite delatum, incepiſſe ab anno* 1084.

60 *Ar-*

60 *Argumentum in hac re tantum non deciſivum, primùm ſuggeſſit vita altera ſeu poſterior Belgica anni 1629, à me Ghiſtellæ inventa, in qua laudatus alibi editor, quem lipſanotheca Godeleviana reſerationi & viſitationi, per Illuſtriſſimum Dionyſium Chriſtophori anno 1623 factæ, interfuiſſe diximus, in qua, inquam, teſtis oculatus profitetur, ſe vidiſſe, legiſſe & deſcripſiſſe chartas antiquas, quæ in eadem theca hodieque aſſervantur, decretoriam ferentes ſententiam pro ſtabilita à nobis epocha. Cum nihilominus Belgicis iſtis verſionibus, quamquam à viro erudito procuratis, necdum omnino acquieſcerem, ſed ad ipſa latina autographa merito appellarem, id demum precibus impetravi, ut Illuſtriſſimus Henricus Joſephus, modernus Brugenſium Epiſcopus, pro ſua in me benevolentia, thecam eamdem denuo reſeraverit; quo factum eſt, ut omnis dubitatio tolleretur, quemadmodum ex toto inſtrumento, multis aliis confirmato, infra perſpicies. Non diffiteor, in prædictis antiquis chartis, præſertim in prima ac vetuſtiſſima, nonnullos characteres chronologicos combinari, qui cum receptis canonibus non cohæreant; at dandum id eſt ſcripturæ antiquitati, quæ hinc inde corroſa, rectè tranſcribi non potuerit; vel annorum confuſio aliqua, obſcuris iſtis ſeculis fuerit, cujus rationem reddere promptum hodie non ſit. Norunt eruditi, quam immenſo labore conſtiterit, ut denſiſſimæ tenebræ rationi temporum ſuperfuſæ, à doctiſſimis poſtremorum ſeculorum viris diſpellerentur.* *ex vetuſtiſſimis monumentis,*

61 *Juverit hoc loco primi Ghiſtellenſis inſtrumenti verba producere:* Hoc ſanctum corpus S. Godelephæ, evidentibus miraculis inſignitum, eleva- *in ipſa theca Ghiſtellæ repertis confirmata:*

elevatum est in loco, qui dicitur Ghistella; atque in hoc repositum vasculo, à Domino Radbodo, Noviomorum Episcopo, tertio Calendas Augusti, anno Dominicæ Incarnationis millesimo octogesimo quarto, Indictione quinta, Epactâ nullâ, regnante Philippo Rege anno vigesimo quarto, episcopante præfato Episcopo Radbodo anno quinto decimo, principante Roberto, cognomento Frisone; in Flandria anno tertio decimo. Cujus elevationi interfuit Gertrudis Comitissa cum suis optimatibus *&c.* *Non placet* Indictio quinta, *nec magis* Epacta: *non placet* annus XXIV Philippi, *nec* XV Ratbodonis, *cum anno* 1084 *connexi. Ceterum forte excusari poterit, quod neglectis numeris incompletis, solos integros sumpserit. Legendum erat* Indictione VII, anno Philippi XXVI, Ratbodonis XVII: *ast ipse sic sensum fortasse intellexerit, ut legendum sit; postquam effluxerant Indictiones quinque plenæ, quarum unde sumat exordium, non liquet; postquam regnasset Philippus annis* XXIV, *Ratbodo* XV *plenis & integris (annum Philippi* XXIV *cum an.* 1084 *etiam alibi compositum observavit Labbeus.) Ita equidem ea utcumque explicare posse videor, nisi magis placeant modi excusandi, numero præcedenti adducti. At quidquid sit de iis incohærentiis, diserti ssimè notatur elevationis epocha, à nobis, ut opinor, jam satis stabilita.*

62 *Sit igitur, si non prorsus indubitatum, saltem longè verosimillimum, Ratbodonis Episcopi auctoritate,* S. Godelevæ *cultum legitimè redditum, à facta prædicta elevatione anno* 1084, *triennio antequam Aldenburgi mortalitatem exueret illustris alius*

at quandonam Officio coli cœperit, non liquet.

alius Flandriæ Sanctus, ejusque pacificator apostolus, Sueſſionum Episcopus Arnulfus, nuperrime laudatus. An mox Officio ecclesiastico, vel in ecclesia Ghistellensi, vel in Sanctimonialium cœnobio coli cœperit, memoriæ proditum non reperi, nec celebrioris festivitatis annuæ epocham satis tuto definire licet. Id certum est, singularem à principio venerationem totâ late patriâ diffusam, unde conjicere quis possit, non diu distuliſſe peculiares Sanctæ suæ cultrices Virgines, Officio saltem particulari, eam in suo parthenone honorare, quemadmodum satis demonstrant vetusti codices variæ formæ, quos Brugis in manibus habui, & ex quibus nonnulla decerpam paragrapho proximè sequenti. Turbas Flandricas, nimis quam frequentes, ea præsertim, quibus ab impiis Calvinianis iconomachis cœnobium deserere & Brugas se recipere coactæ sunt, cursum interrupiſſe suspicor, unde demum ad commune de S. Virgine & Martyre Officium reducta sunt omnia; non sine spe, fore ut hodiernus Illustrissimus Brugensium Episcopus, ut Sanctorum gloriæ zelosissimus est, proprium aliquando de tam illustri Sancta Officium annuè recitari procuret. Nunc alteram tituli partem ex Fastis sacris delibemus.

63 *Inter Martyrologia paulo antiquiora Belgica, seu Usuardos, ut vocant augmentatos, nec unum reperitur, quod de* S. Godeleva *seorsim meminerit. Satis vetustum est, quod apud nos venit sub nomine Editionis Lubeco-Colonienſis, in quo sic legitur ad hunc diem* VI *Julii:* Item S. Gadelenæ virginis & martyris. *Patet, opinor, indicari nostram* S. Godelevam, *quæ etiam male exprimitur in Greveno;* Gadalevæ virginis & mar-

Memoria in Mſſlis satis recens;

martyris: *ad quem ita notant additiones manuſcriptæ Cartuſiæ Bruxellenſis :* Aliàs Godelieve vel Godelenæ, à ſervis ſuis ſtrangulatæ, juſſu mariti Bertulphi de Ghiſtella in Flandria, qui magnâ ſe addixit poſt pœnitentiâ. Ipſa fuit orta à Bonfrodio caſtello. Ejus tranſlatio vel tranſitus [eſt]. *Molanus in additionibus ad Uſuardum ſic legit :* In territorio Ghiſtellenſi, paſſio beatæ Godolivæ martyris. *Id imitari viſus eſt Caniſius, dum ita ſcripſit :* In territorio Geſtellenſi, martyrium S. Godelevæ. *Florarium Ms. duas annuntiationes confundit :* Item ſanctarum virginum Godelevæ & Sexburgiæ. *Hinc ſupra diximus, nullum exſtare paulo antiquius Martyrologium Belgicum, quod de* S. Godeleva *ſeorſim meminerit.*

ſed forte vetuſtior in Officiis Ghiſtellenſibus.

64 *Neque vero magnam antiquitatem ſapit Uſuardus aliquis auctior, apud ſanctimoniales Godelevianas Brugis aſſervatus, neque in eo prima manu memoratur Sancta, ſed ſuper eraſa antiquiori alia annuntiatione in membrana, recentiori calamo adſcriptum eſt.* Item paſſio beatæ Godelevæ virginis. *In alio codice itidem membraneo, manu exarato, abbatiæ S. Andreæ, ſcripto, ut annotatum eſt, anno* 1493, *quod Breviarium continet, præfigitur Kalendarium Sanctorum de quibus ibi potiſſimum agitur, quos inter ad diem* VI *Julii ſic legitur:* S. Godelevæ virginis & martyris, ſummum majus, *quæ verba, utpote ſolennius feſtum indicantia, rubrica diſtinguuntur. Rurſus in altero codice manuſcripto membraneo minoris formæ, Horas breviores complexo, qui etiam ad finem ſeculi* XV *pertinere videtur, refertur ſuo loco in Kalendario cum rubrica,* S. Godeleva:

præ-

præterea in Litaniis, quæ in eodem codice habentur, post sanctos confessores, primo loco invocatur; S. Godeleva ora pro nobis. *Sequitur S. Anna, tum Maria Magdalena, Felicitas, Perpetua, &c. Alium codicem reperi, in quo Litaniæ eædem exstarent. Sed hæc satis ex monumentis Ghistellensibus.*

65 *Molani Indiculus Sanctorum Belgii paulo fusius de Sancta nostra meminit, recte secutus Meyeri opinionem de epocha factæ sacri corporis elevationis.* S. Godeleva martyr, strangulata est à servis suis, jussu Bertulphi mariti anno millesimo septuagesimo, pridie Nonas Julii. Cujus vitam luculenter perscripsit ad Ratbodonem Episcopum, Drogo monachus, sacerdos id temporis Ghistellensis. Locus est quarto milliario à Brugis, ubi elevata est per Radbodum *, Tornacensem Episcopum anno millesimo octuagesimo quarto, tertio Kalendas Augusti. *Huic merito jungetur elogium Miræi in Fastis suis Belgicis & Burgundicis, sic scribentis:* Secundo lapide ab Ostenda, Flandriæ oppido (quod triennalis obsidio nostra ætate nobilitavit) Gistella, seu Gestella municipium visitur, quo loco Godeleva, jussu Bertulfi mariti, à ministris domesticis duobus anno MLXX est strangulata. Estque ibidem postea insignis virginum Benedictinarum abbatia, per Bertulfi ex altera conjuge filiam, constructa. Ob bellicos furores, Brugensi in urbe moniales nunc domicilium habent.

Molanus & Miræus

* *idem est, qui antè* Ratbodo.

66 *Elevationis annum, ex Surii Drogone male notavit Miræus, nec magis feliciter* monachum *eum scripsit* S. Winnoci Bergensis, & post E-

elogiis suis Sanctam exornant;

 piſco-

piſcopum Morinenſem, *quod ſupra refutavimus. Habeant & locum ſuum Molani Natales à Lowio editi:* Geſtellæ, paſſio beatæ Godelevæ martyris; quæ honoratis parentibus orta eſt in territorio Bolonienſi. Cum autem ob vitæ ſanctimoniam, juxta Flandricum ſuum nomen Godelieve, Deo valde chara eſſet, maritus Bertulphus, nobilis Geſtellenſis, fraude maligni ſpiritus, à tempore nuptiarum acerrimo odio & graviſſimis injuriis eam eſt proſecutus. Unde tandem fuga ſibi conſulens, parentibus calamitatis ſuæ hiſtoriam expoſuit. Hinc pater à Balduino Flandriæ Comite petiit, quod juſtum erat, decerni. Ille vero cauſam, quia eccleſiaſtici juris erat, ad Epiſcopum remiſit. Unde Bertulphus, tum Antiſtitis auctoritate, tum Comitis poteſtate, ſponſam reſumpſit, optima quæque promittens. Sed multò pejora conſecuta ſunt: non enim oderat tantum, ut prius, ſed animum in ejus necem obfirmabat. Illa interim ſe præ cunctis Flandriæ mulieribus, quæ ſupererant, exaltandam, dono prophetiæ prædicebat. Nec multo poſt Bertulphus, Brugas adiens, ne cædis conſcius haberetur, per duos famulos curavit eam ſtrangulari: quod factum eſt anno MLXX; & mox diverſa miracula ſunt ſubſecuta. Apud piſtorem creſcebat farina, pro panibus in ſepultura diſtribuendis. Humus, ubi necata eſt, in candidos lapides vertebatur: aqua, in qua prætocata injecta erat, à febribus & aliis morbis, potata ſanabat. Similiter ſepulcrum & ſacrum corpus Dominus miraculis decorabat

rabat. Unde post annos quatuordecim Ratbodo Episcopus Noviomensis, III Kalend. Augusti sacrum corpus levavit; & ad eumdem vitæ & martyrii historiam conscripsit Drogo monachus & sacerdos Gestellensis.

67 *Vix elegantius & nitidius contrahi potuit* S. Godelevæ *vita, cujus alia compendia, non inelegantia, apud Haræum, Malbrancum, Cognatum in Hist. Tornacensi tomo* 3, *pag.* 92, *aliosque invenies. Sanderus in Hagiologio Flandriæ lib.* 3, *pag.* 173, *præter ea, quæ ex Molano & Miræo collegit, hæc de suo addidit:* Godeleva vero, etsi conjugata, quorumdam assertione virginalem castitatem servasse perhibetur, qualiter olim Julianus & Basilissa Martyres; Henricus Imperator & Cunegundis, aliique quidam Sancti factitasse narrantur. Exili admodum statura corporis fuit, quod spina dorsi, nuper à me apud Gandavensem Antistitem Antonium Triestium visa, de sacro ejus corpore sumpta, ac eidem ab Episcopo Brugensi Dionysio Christophori donata satis declarat. *Ne in his nimium profusi videamur, agmen claudat Saussayi laudatio, ipso saltem stylo commendanda:* Ipso die natalis S. Godelevæ matronæ & martyris, quæ in Bolonienſi territorio, pago, qui Londefort dicitur, patre Wifrido, matre Ogina, honoratis parentibus nata, moribus & vitæ sanctimonia, sui generis nobilitatem plurimum illustravit. Cum autem præter egregias animi dotes, rara corporis venustate polleret, Bertulfo, viro nobili, sed feroci in conjugium tradita, atque ab eo statim gratis odio habita, modisque omnibus vexata est

uti & plures alii cum Saussayo.

adeo, ut ad victûs penuriam redigeretur, ſervique imperio ſubderetur, qui contumeliis [&] irriſionibus, piam Dominam, de heri inſtigatione exagitabat. At Chriſti ancilla, patientiæ innixa anchoræ, tot in fluctibus immobilis perſtitit, Dominique ipſius Servatoris exemplo & amore, malum in bono vincere perſtuduit, aſſiduè orationibus piiſque operibus intenta: donec tandem vir ejus, ad cumulum impietatis progreſſus, innocentiæ, pudicitiæ, totiuſque pietatis cultricem, quâ indigniſſimus erat, per proprios famulos, injecto in ejus collum laqueo, crudeliter præcluſo ſpiritu interemit. At ipſa, pro laqueo, quem à marito injuſtè impieque perpeſſa eſt; à Deo palmam, in patientiæ admirabilis præmium recepit, & coronam gloriæ immarceſſibilem: utque in cælo æternis excepta eſt gaudiis, ſic in terra præclaris divinitus eſt illuſtrata miraculis.

§ VII. De celebri cultu Sanctæ olim exhibito Ghiſtellæ, ex vetuſtis Miſſalibus & Officiis eccleſiaſticis Mss.

Abrogata ipſius propria Officia,

AB Actorum & Martyrologiorum fide, atque ab elogiis ſcriptorum particularium, gradum facimus ad ea, quæ in S. Godelevæ *perpetuum honorem, publicis in eccleſia Officiis olim celebrata ſunt. Brugis mihi exhibita fuere multa antiqua volumina*

lumina Mss. apud ſanctimoniales Godelevianas adhucdum aſſervata; ex quibus manifeſte apparet, peculiari olim Miſſa & Officio, in Ghiſtellenſi ſaltem virginum parthenone, cultam fuiſſe ſanctiſſimam Patronam; quæ quo primùm tempore, aut cujus juſſu intermiſſa fuerint, non ſatis certo explorari poteſt. Pronum eſt conjicere, memoratos hæreticorum furores, eò non parum contuliſſe; vel potius primos Brugenſes Epiſcopos purum ritum Romanum, ex Concilii Tridentini præſcripto, in diœceſim ſuam induxiſſe. Notiſſimæ ſunt bullæ ſancti Pii V Pontificis, Miſſali Romano juxta ac Breviario præfixæ. Utcumque id acciderit, non adeo contemnenda ſunt vetuſta illa monumenta, quamquam ſimplicitatem ævi ſui redolentia, ut hîc publici juris fieri non mereantur; præclara utique ſingularis per ea tempora in S. Godelevam *venerationis argumenta, quæ veroſimillimum eſt, etiam in templo Ghiſtellenſi, & forte locis aliis uſitata fuiſſe, ut erat iis ſeculis major libertas in condendis uſurpandiſque Officiis eccleſiaſticis, ex proprio cujuſque ingenio, zelo ac pietate compoſitis.*

69 *Obſervo, libertatem illam paulo majorem fuiſſe in fingendis refingendiſque novis de* S. Godeleva *orationibus, ut ex antiquo Breviario infra patebit. In Miſſa peculiaris* Sequentia, *ut vocant, poſt Graduale ſubjungi ſolita, initium non ſatis integrum habet. En paucis totum ordinem. Introitus ex feſto B. V. M. Aſſumptæ, aut ex feſto Sanctorum omnium ferme tranſlatus aptatuſque* S. Godelevæ *paſſioni ſeu natali, & iterum exaltationi;* Gaudeamus omnes in Domino, diem feſtum celebrantes, *&c. Ponitur hîc oratio de Communi;* Deus, qui inter cetera potentiæ tuæ

continebant Miſſam ferme de communi VV. & MM.,

tuæ miracula, *&c. Item Epiſtola, quæ eſt ad Corinthios :* De virginibus præceptum Domini non habeo, *&c. Graduale ;* Audi filia & vide, *&c. Tum poſt* Alleluia ; Crimina ſervorum dele Godeleva tuorum, Martyr martyrio ſanctificata pio. Alleluia : Egregia ſponſa Chriſti, implora pro nobis ad Dominum Jeſum Chriſtum. *Sequentiam ſtatim dabimus, & pro natali & pro elevatione. Euangelium legitur de parabola,* Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito, *&c. Cetera nihil magnopere referunt, quod ſingularem obſervationem mereatur. Habe modo præfatam Sequentiam, de cujus principio non ſatis completo, ſuperius memini.*

cum ſingulari Sequentia,

70 O fideles ſymphoniam tangite ; cordis, oris voto, voce pſallite : decenter categorizans, Godelevam [ſolennizans,] ſonet hymnologia. Florentis annis ætatis, floret flore caſtitatis, viget ſanctimoniâ ; ſummo ſponſo diſpenſante, ſponſa fit hoc auſpicante, ætate feliciter. Socrus autem in hanc furit, quam livoris ignis urit inextinguibiliter. Verbis matris virus fugit ſponſus, & à ſponſa fugit irregreſſibiliter. Clientelæ ſocrûs, viri, hanc conflictus tundunt diri, ſed ſtat immobiliter. Probris, fame laceſſitur, ac diverſis expolitur tribulationibus. Sed adinſtar petræ durâ convaleſcit ſub preſſurâ, hoſtis vel inſultibus. Palæſtrizans in palæſtra, galeante Dei dextra ſe, ſortitur bravium. Ad æterna regna ſortis transferenda, guſtat mortis inultè portirium*. Terra tranſubſtantiatur, in gemmas effigiatur, ubi morti traditur ; ſanguis ejus alteratur, in marmor album mutatur,

** l.* poterium.

tatur, adhuc uti cernitur. Jam condignè præmiatur, byſſo, cocco perornatur, inter choros Cælitum. Soſpitati dat divina ægros plures medicina, ejuſdem per meritum. Sis malagma malaxato, vulnus noſtrum curato, tuo Martyr ſanguine. A te ne diſcriminemur, propter crimen, expiemur per te prorſus crimine. Proſcribe morbum animæ. Amen.

71 *Notavit Ms. codex*, in Elevatione S. Godelevæ, dici omnia ut in ejus natali, *ſive, eamdem Miſſam die* XXX *Julii recitari, quæ* VI *Julii præſcribitur. Interim diſtingui aliquid videtur pro Elevatione poſt jam dictam Sequentiam, quo ferme Drogonis miracula recenſentur :* Soſpitati dedit ægros plures aquæ potio. In farinam fit redacti farris augmentatio ℣. Terræ probat Godelevam in gemmas mutatio. ℣. Ut nati, ſic mulieris ſanatur contractio. ℣. Ad ſepulcrum ſpica cadit, volæ fit apertio. ℣. Ibi tinctrix liberatur baculi ſupplicio. ℣. Ergo melos Godelevæ, demus in præconio ; nam qui juſtè poſcit illam, pulſo culpæ vitio, ſanus revertitur. *Ceterum pars illa utraque, an utroque etiam feſto in uſu fuerit, fruſtra hic pluribus diſquiras. Præter Miſſam illam utriuſque feſti præcipui, eſt & alia votiva, cujus introitus*, Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis, *&c., cum propria oratione hujuſmodi :* Propitiare, quæſumus Domine, nobis famulis tuis, per S. Godelevæ merita glorioſa, ut ejus pia interceſſione, ab omnibus protegamur adverſis. *Reliqua à præcedentibus parum differunt, ſi ſecretam & poſtcommunionem excipias, quas orationes hic adnenectere*

etiam in feſto exaltationis uſurpari ſolita.

Elere, operæ pretium non videtur; jam Officia ecclesiastica alia percurramus.

Ex variis grandibus Breviariis,

72 *Varia Officiorum istorum exempla, non satis uniformia, ad me Brugis missa sunt, ut non semel mirari subierit, unde tanta variatio in ipsis intercederet, tum in orationibus, tum maximè in lectionibus, partim ex Drogone, partim ex Anonymo acceptis, atque inter se non recte compositis, ne dicam distortis. Serium eorum examen distuli, donec in loco fontes magis genuinos liceret inspicere, codices nempe ipsos, nuper memoratos, quos inter magni Antiphonarii aliique notis suis musicis ad cantum distincti atque in choro olim usitati. Cum vero tam spissa volumina minus commodè deferri huc possent; id plane feliciter evenit, ut parvulum codicem mihi obtulerit sæpe laudandus Clar. Walius*, scriptum per fratrem Johannem de Muer, monachum in S. Andrea, pro venerabili ac devota moniali, sorore Maria Luebs, cellereria monasterii S. Godelevæ, prope Ghistellam, anno gratiæ MDL. *In hoc igitur, cum aliis probè collato, cum plane omnia repererim, quæ in majoribus illis voluminibus, grandi charactere exaratis, continebantur, inde præcipua capita decerpsi, ex quibus sufficiens totius veteris Breviarii Godeleviani notitia habeatur. Proprium Officii ordinem describo.*

propriæ antiphonæ ad Vesperas

73 *Godelevæ virginis & martyris, in primis Vesperis. Ant.* I. Ecce beat sanctam diadema duplex Godelevam; justitiæ palma martyriique rosa. *Ant.* II. Hæc est quæ immaculato spiritu, ac beatæ fidei dotibus, perpetualiter victura, victrix evolavit ad Superos. *Ant.* III. Ibi erit ei cum Sanctis æterna

æterna felicitas, felix æternitas, gaudium ſine dolore, quies ſine labore. *Ant.* IV. O! Martyr Godeleva, quæ ſtolam tuam lavare meruiſti in ſanguine Agni; ablue noſtrorum fuliginem peccatorum. *Cap.* De Virginibus præceptum. ℟. Godeleva cum de carnis carcere ſolvitur, liberè Regem regum aggreditur, cujus decore paſcitur. ℣. Beata Chriſti vernula, cedar linquens tenebroſa. *Hymnus ad utraſque Veſperas & Laudes.* Godelevæ celebria adſunt ecce ſolennia, quæ celebri lætitia, concelebret Eccleſia. O! mira Chriſti gratia, per quam Martyr eximia, ſpernens mundi ludibria, cæli gaudet in curia. Deo reddatur gloria in vocum conſonantia, laudes in hoc ſolempnio noſtra decantet concio. En ſigna & prodigia monſtrantur per confinia, ſunt ægris multiplicia membra Sanctæ remedia.

74 Læti corde & animo, jubilemus Altiſſimo, qui te, Martyr, miraculis glorificat in ſeculis. Ergo ſub faſce criminum gementes ora Dominum, ut de valle miſeriæ nos cæli reddat patriæ. Vir, ſocrus cum familia, te lacerant invidia, gaudes & contubernio Dei florens martyrio. Applaudamus in organo, in cymbalis, in tympano: pro tanti feſti gloria, ſit laus Deo per omnia. Amen. ℣. Adjuvabit. *Ad Magnificat. Ant.* Beata martyr Godeleva, dum naufragamur in hujus mundi profluvio, circa Chriſtum per ævum ſis nobis auxilio; cujus gratia, triumphans contraria, nunc inſigni victoria, cæli gaudes in curia. *Oratio.* Deus electarum ſponſus,

cum hymno & aliis hîc proponuntur:

ſus, & Martyrum palma, qui beatam Godelevam martyrem tuam, filio tuo ſponſam conſecraſti, eamque ab annis teneris divini amoris igne ſuccenſam, ita inflammaſti, ut non ſolum mundanæ generoſitatis [gloriam] parvipenderet, verum etiam crudeliſſimum jugulationis tormentum patienter ſuſtineret; tribue, quæſumus, ut qui paſſionis & mortis ejus inſignia veneramur, ejus precibus & meritis, in cælis lucidas ſedes percipere mereamur. Et fa. Per eumdem Dominum.

uti & Invitatorium & hymnus ad Matutinum,

75 *Hactenus ordo Veſperarum: ſequitur Invitatorium.* Chriſto multimodas pia concio concinat odas, cui canit in cælis martyr Godeleva fidelis. *Pſ.* Venite. *Hymnus:* Hac die dulcia cantemus cantica, levantes organa cordis concordiâ; quâ colit annua mater Eccleſia Godelevæ ſolempnia. Hæc erat inclyta ſtirpe progenita, renata poſtea baptiſmi gratiâ, adhuc puellula, adſtans deicola, virginitate florida. Hinc nupſit homini Ghiſtellæ nobili, cujus aſpectui refulſit oneri, quam omni domui ſinebat ſubjici, tabe gravatus odii. Poſt plenus tædii, in ſe peſtiflui, nolebat humili conjungi conjugi, ſed miſerabili pœna martyrii juſſit exoſam perimi. Qua facta martyre, lacûs in gurgite ſolvitur corpore, noctis ſub tempore, ad Regem gloriæ, palma victoriæ, conſcendit expers maculæ. Ergo precamine victricis feminæ, nos purget crimine vis divæ gratiæ, ut hoſtem vincere poſſimus ſtrenue, virtutum fortitudine. Sit Regi gloria, laus & victoria regenti ſupera ſimul & infera, qui nobis omnia remittat debita, per Godelevæ merita. Amen. 67 *Te-*

76 *Tædio sim, si totius Matutini antiphonas, lectiones, responsoria, versus, &c. sigillatim recenseam, tametsi enim propria sint omnia, sic ex ipsis* S. Godelevæ *Actis desumpta sunt, ut bis, tertio & sæpius eadem prorsus gesta repetenda essent, quæ in Drogonis Legenda postmodum denuo recurrent. Exemplo hîc erunt sex antiphonæ primi Nocturni. Ant.* I. Igitur ex Bolonia, à parentibus clarissimis proles splendidissima Godeleva progenita. *Ant.* II. Nec sine divino constat moderamine gestum, ut in propatulo claruit, quod tale nomen sortita sit. *Ant.* III. Ut enim credimus, disponente Deo, qui quos prædestinat, vocat, à parentibus illi in baptismate præsagum nomen Godeleva inditum est. *Ant.* IV. Godeleva quippe Teutonicè, Deo cara sonat Latine. *Ant.* V. Hæc itaque adhuc invalida, ipsos annos pueritiæ morum cœpit maturitate transcendere. *Ant.* VI. Tandem annis nubilis, bonæ indolis adolescentula, cuidam Flandrigenæ nuptiali fœderatur copula. *Lectiones Drogonianæ sunt, à Legendæ exordio. Responsorium ex eodem fonte.* Denique cum eam vir suus, ad suæ proprietatis deduxisset habitacula, diabolica fraude decipitur. Et facti pœnitens, mox sponsam suam exosam habuit odio magno nimis. ℣. Ita ut esset majus odium, quo oderat eam, amore, quo ante dilexerat. Et facti *&c. Atque hæc in specimen sufficiant.* *ex quibus de reliquis fiat judicium.*

77 *Primæ octo lectiones, pro duobus primis Nocturnis, vitam prosequuntur, quatuor ultimæ desumptæ sunt ex homilia S. Gregorii, in Euangelium*, Simile est regnum cælorum thesauro, *&c.* *Lectiones ex vita describendæ non sunt.*

&c. ut in Romano moderno. Additur in fine hæc oratio. Omnipotens ſempiterne Deus, qui in ſexu femineo tua operaris magnalia, quique beatam Godelevam uni viro deſponſari, & ab eodem innumeris injuriis lacerari, & à famulis ſuis martyriſari, ut patientiæ fructum oſtenderet, conceſſiſti; concede ut in adverſis conſtantiam, & in proſperis moderantiam habere mereamur; quatenus ipſa interveniente, ad cæleſtem Hieruſalem pervenire valeamus. Et ſa. *Ad Laudes recitatur eadem oratio, poniturque hæc unica antiphona:* Godelevæ ſacræ feſtum recolamus alacre, quam Chriſtus ſanxit paradiſicolis & adauxit. *Capitulum, hymnus, verſus præſcribuntur ut in primis Veſperis. Antiphona autem ad Benedictus eſt hujuſmodi:* Chriſte Dei verbum, qui deſpicis omne ſuperbum, exaltans humiles, tollis de pulvere viles. Erige labentes, lacrymarum valle gementes, ſcilicet adſtantes, Godelevam nunc venerantes.

Quæ ſint propria ad Horas minores.

78 *Habent & Horæ minores propria ſua. Ad Primam Ant.* Godeleva victrix tortorum benedicta ſuorum; regnat in arce Dei per adepta jura trophæi. *Ad Tertiam Ant.* Bertulphi mater frendens ait hoſtis ut acer, heu cur nupſiſti cornici nunc turpiter iſti? Conſilium breve fac, ut opus leve: hanc nihil amato, nam nigra cernitur, & mala proditur affore grato. *Cap. & oratio, ut in Laudibus. Ad Sextam Ant.* O! ſalubris & ardens intentio ſanctæ mulieris, in deſiderio ſanctæ virtutis. *Cap.* Iſta eſt Godeleva, quæ manus ſuas extendit ad pauperem: dimidium

dimi-

dimidii panis pauperibus largitur, de reliquo, more ſolito reficitur. ℣. *Oratio*, Indulgentiam nobis, Domine, beata virgo & martyr Godeleva imploret, *&c.* *Ad Nonam Ant.* Ecce Deo caræ rutilant ſolennia clarè; quare terra, mare ſuper iis gaudendo beare. *Cap.* Facta eſt quaſi navis, *&c.* *Oratio:* Da quæſumus, omnipotens Deus, ut qui beatæ Godelevæ V. & M. tuæ natalitia colimus, & annua, *&c.* *In ſecundis Veſperis nihil novi præter antiphonam ad Magnificat.* O bone Meſſia, de Virgine nate Maria; inter ſidereas fac nos regnare choreas: nos quibus eſt celebre natale ſacræ Godelevæ.

Quid notandum in ceteris.

79 *Hactenus Officium præcipuæ feſtivitatis, ſeu paſſionis & natalis* B. Godelevæ *ad diem* VI *Julii: in Octava, & per Octavam, ut opinor, nulla intercedebat diſtinctio, niſi penes ritum ſolenniorem & minus ſolennem. Sequitur in codice celebritas alia elevationis die* XXX *Julii; pro qua præmittitur per octo lectiones vitæ Drogonianæ reliquum, uſque ad martyrium; & poſtea loco ſuo, tres lectiones, nonnihil interpolatæ, uſque ad finem. Tum rurſus idem Euangelium de* Theſauro, *cum oratione*, Preces populi tui, *&c.* *Inde Veſperæ cum novis antiphonis, capitulis, reſponſoriis, verſibus & hymnis; antiphonis & reſponſoriis Matutini, Laudum &c. quæ hic deſcribenda non cenſui, cum ex præcedentibus, facile de his judicium ferri poſſit.* *Notanda rurſus nova oratio:* Deus, qui precibus martyris tuæ & virginis Godelevæ, cujus hodie elevationem colimus, à peccati contagione multos depuraſti, tribue nobis, quæſumus, ejus memores certaminis

taminis glorioſi, ſuis etiam apud te ſuffragiis adjuvemur. Et famulos. *Ut hîc demum Officiis illis ſuperſedeam; cetera quæ ad elevationis hiſtoriam pertinent; cum de ea Drogo non egerit, ex Anonymo deſumenda fuerunt, quæ in ejus Legenda fuſius deducuntur. Ad alia paulo majoris momenti curſum flectimus.*

§ VIII. De loco primæ ſepulturæ, elevatione, tranſlationibus & recognitionibus ſacrarum reliquiarum Ghiſtellæ.

In auguſti templi parte anteriori, modo deſtructa,

Ghiſtellam, oppidum olim fuiſſe, ſuis qualibuſcumque munitionibus circumcinctum, variis fortunæ bellorumque caſibus & viciſſitudinibus agitatum & concuſſum, ſic ut modo vix burgi, ut loquimur, ſeu municipii nomen mereatur, pluribus deducit Sanderus in Franconatu ſuo illuſtrato, & nos ſupra ex ipſo & Marchantio, non perfunctoriè ideam ejus delineavimus. Scriptor miraculorum ab anno 1488 *ad* 1506, *Ghiſtellenſis clericus, haud dubiè è ſacellanis unus, ſic ad prædictum annum* 1488 *diſertis verbis memorat:* Anno MCCCCLXXXVIII, diris graſſantibus in Flandria inteſtinis bellis, feretrum cum reliquiis ſeu corpore dictæ martyris Godelevæ, in quadam tumba lapidea, propter prælii timores, clam occultatum in eccleſia exſtitit. Sed tandem ultima Januarii ejuſdem anni, guerris indies creſcentibus, occulto Dei judicio, oppi-

oppidum de Ghiſtella bellicè capitur, comburitur & deſtruitur, unà cum eccleſia. *Utrum ex eo tempore deſtructa manſerit pars anterior eccleſiæ, quæ ſane auguſta olim fuiſſe videtur, in eo ſtatu in quo modo eſt, ſolis murorum & columnarum ruinis exſtantibus; an, uti illic vulgi opinione fertur, reliquiæ hæ ſint furiarum, per Calviniſtas iconomachos, circa annum* 1577 *excitatarum, haud mihi ſatis promptum eſt, certo definire. Potuit anterior pars numquam reſtaurata fuiſſe, poſterior autem ex hæreticorum ruinis, in eam formam ſenſim emergere, in qua modo conſpicitur.*

81 *Solis oculis teſtibus opus eſt, ut quis ampli & magnifici olim templi molem dimetiatur, in quo præfatus miraculorum collector aſſerit, dicto illo terribili incendio* viginti unum altaria face deſtructa eſſe & confracta. Turris etiamnum elegantiſſima eſt, & navigantibus Oceanum Pharus, *inquit Sanderus. Steteritne templum idem eo ipſo tempore quo vixit, martyrium ſubiit & ſepulta eſt* S. Godeleva, *dubitari ſaltem poteſt: ſtetiſſe, veroſimile redditur ex eo, quod eccleſia dedicata ſit B. M. V. Aſſumptæ*, S. Godelevâ, *ſolum ut ſecundariâ patronâ à populo electâ, aliàs principem locum haud dubiè obtenturâ. Quæ, ut pro ipſo templi ædificio non omnino convincant; cum receptiſſima Ghiſtellenſium traditione ſupponere licebit, in ea anteriori templi parte ſepulturam habuiſſe ſacrum Martyris corpus, ibique manſiſſe totis illis quatuordecim annis, qui ab obitu, ad elevationem anno* 1084 *fluxiſſe traduntur. Vidi equidem in hodierno* S. Godelevæ *ſacello, ſeu in ſiniſtra ſuperſtitis templi* *veroſimillime olim ſepulta fuit S. Godeleva.*

navi,

navi, monstrari locum, ligneâ capsâ, affabre factâ, & solitis martyrii signis ornatâ (quæ altaris usui olim serviviſſe dicitur) coopertum, quo Sanctæ tumulus vacuus repræsentatur: at nec vulgus ipsum aut plebs rustica id se credere profitentur, cum à me interrogati, unanimiter responderint; hanc quidem sepulcri memoriam esse; verum apud Ghistellenses id teneri communius, in parte templi anteriori, modo destructâ, Sanctæ suæ corpus olim depositum: locum vero soli Deo hodie notum esse; quæ obiter indicasse sufficiat, cum id pluribus disquirere supervacaneum sit.

De I elevatione & secutis translationibus &c.

82 *De primæ elevationis anno, dirempta jam superius controversia; nam. §. 6 supra ostendimus, genuinam Drogonis Legendam sistere in miraculis, paulo post obitum, certè verosimiliter patratis ante elevationem, de qua nec verbo meminit, utpote omnibus, dum scriberet, notissimâ, & ad suum intentum nullo modo spectante. De Drogonis Suriani adjecta ultima clausula, satis etiam disputatum est. Patuit item, Anonymum interpolatorem plusculum viæ decurrisse, atque extra oleam saltitasse, præsertim ubi sub finem totus est in describendis processibus, à Ratbodone vel ejus jussu habitis, canonizatione Romana, subsecutaque solenniori elevatione, quam ad varios calculos chronologicos non satis apte reduxit: ut proinde ad alia monumenta confugiendum fuerit, ex quibus de dicto elevationis anno, modoque ejus instituendæ simplicissimo certius edoceremur, quæ à laudato vitæ Drogonianæ integræ Belgico editore nobis commonstrata, magis authentica postmodum obtinuimus ab ipso moderno Illustrissimo, qui litteras seu antiqua testimonia nobis transcribi curavit, reseratâ lipsa-*

lipſanothecâ Ghiſtellenſi 27 *Septembris* 1719, *recenſitiſque omnibus, quæ ad indubitatam fidem faciendam nobis neceſſaria videbantur. Primi & vetuſtiſſimi partem citato paragrapho dedimus, chronologicis notis ad veros calculos reductis. Hîc inſtrumenta ſingula ordine producenda ſunt.*

certiora monumenta hîc ſubjiciuntur.

83 *Ex litteris patentibus Illuſtriſſimi Dionyſii Chriſtophori, ſexti Brugenſium Epiſcopi, brevi producendis, id plane conſtat, repertas ab eo, dum anno* 1623 *ſolennem lipſanothecæ Godelevianæ viſitationem & recognitionem inſtitueret*, litteras duas, in pergameno deſcriptas, quarum alteris, omnino integris *ſuas* transfixit. *Alias non integras fuiſſe, ſed corroſas, exeſas & laceras, ſatis indicat expreſſa inter utraſque oppoſitio. Laceram illam membranam ad ulnæ fere dimidium in longitudinem porrectam, & media parte latitudinis extenſam, etiam hodie in lipſanotheca depoſitam, in qua de prima elevatione anni* 1084, *itemque de prima tranſlatione anni* 1380 *agitur, quæque hodie ſitu ferme conſumpta eſt, per notarium deſcribi curavit, ſuaque auctoritate communivit Guilielmus Epiſcopus Sareptanus, is nempe Caroli de Croy, Tornacenſis Epiſcopi Suffraganeus, qui anno* 1557 tertia vice prædictas reliquias tranſtulit ex feretro antiquo. . . . & reclusit in novo feretro argenteo, magnificè ornato ſplendentibus lapidibus & deauratis laminis. *Inde confectæ ſunt* litteræ *illæ* integræ *Sareptanæ, quarum ecgraphum, à Clar. Walio deſcriptum, ad me miſit Illuſtriſſimus Henricus Joſephus van Suſteren, modernus Brugenſis Epiſcopus, poſtquam & ipſas & antiquiores chartas recenſuit, in ultima collatione facta, die &*

anno prædictis, ut infra pluribus declarabitur; aliàs enim, ut teſtatur idem Walius, deciſas litteras, & vetuſtate diſſectas & ſeparatas membranæ partes . . . ſibi mutuo jungere, *ferme impoſſibile foret. En modo Sareptanum inſtrumentum integrum, in tres articulos à me diſtinctum.*

Prima elevatio anni MLXXXIV.

Referuntur teſtes hujus elevationis:

84 Hoc ſanctum corpus ſanctæ Godelephæ, evidentibus miraculis inſignitum, elevatum eſt in loco, qui dicitur Ghiſtella, atque in hoc repoſitum vaſculo, à Domino Radbodo, Noviomorum Epiſcopo, tertio Kalendas Auguſti, anno Dominicæ Incarnationis milleſimo octogeſimo quarto, Indictione quinta, Epactâ nullâ, regnante Philippo Rege anno vigeſimo quarto, epiſcopante prætato Epiſcopo Radbodo anno quinto decimo, principante Roberto, cognomento Friſone, in Flandria, anno tertio decimo. Cujus elevationi interfuit Gertrudis Comitiſſa cum ſuis optimatibus, Ingelbertus abbas ſancti Winnoci, Walterus archidiaconus Tornacenſis, Walcherus ejuſdem eccleſiæ cuſtos civitatis, Wido Noviomenſis theſaurarius & cancellarius, Albertus presbyter, Drogo Diaconus, Landricus ſubdiaconus, Rodbertus Brugenſis Præpoſitus, Thedbaldus decanus, Folbertus clericus, Deſiderius, hujus ſcripti notarius de Ghiſtella, Ramgerus presbyter, Joannes Eraldus, Folbertus & Landbertus, Frethabaldus & Erembaldus, Olfredus cuſtos eccleſiæ, & filius ejus Radbodus, & alii &c. innominati.

Tranſla-

Tranſlatio anni MCCCLXXX.

85 Et cum reliquiæ ſancti corporis B. Godelevæ prænominatæ dudum elevatæ fuerint, anno prælibato per Venerabiles Viros Patres ac Dominos, Dominum Radbodonum, Noviomenſium Epiſcopum, & alios ibidem exiſtentes, quorum nomina bonæ memoriæ præſens pagina declarat: ſecunda vice ſciendum eſt omnibus Chriſti fidelibus, quod anno Incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti milleſimo trecenteſimo octogeſimo, videlicet quintodecimo menſis Maii, pontificatûs ſanctiſſimi in Chriſto Patris ac Domini noſtri, Domini Urbani Papæ VI anno tertio, Indictione III, vaſculum, in quo prima vice ſanctum corpus prædictum erat impoſitum, renovatum fuit cum magna devotione parochianorum de Ghiſtella, in quo renovato feretro, quo ad præſens utitur in eccleſia de Ghiſtella, oſſa ſancti corporis S. Godelevæ prædictæ cum magna devotione, more tranſlationis ſunt recollocata per diſcretum virum Dominum Joannem Vromond, curatum de Weſtkercke, capellanum eccleſiæ de Ghiſtella, authoritate ſuorum ſuperiorum ſibi commiſſa, præſentibus ibidem diſcretis & honeſtis viris ac Dominis Nicolao Kempe, Lamberto Meenſſoone, curatis de Ghiſtella, Joanne de Fleuricourt presbytero, ſcriptore præſentium, Nicolao Marteel, Ægidio Dardebond presbyteris & capellanis ejuſdem eccleſiæ, & pluribus aliis

item & tranſlationis primæ:

presbyteris, clericis & laicis dictæ parochiæ de Ghistella parochianis.

Altera translatio anni MDLVII.

tum alterius ab Ep. Sareptano factæ;

86 Tertia vice fuerunt prædictæ reliquiæ translatæ ex feretro antiquo, à quo, instigante maligno spiritu, sacrilegi homines nocturna spoliatione detraxerant plurimum argenti, & reclusæ fuerunt in novo feretro argenteo, magnifice ornato splendentibus lapidibus & deauratis laminis, sub Missarum solemniis in dicta ecclesia, Dominica die, vigesimâ septimâ mensis Junii anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, tertio anno pontificatûs Papæ Pauli quarti, Indictione prima, sub episcopatu Reverendi Domini Caroli de Croy, Episcopi Tornacensis, vivente Carolo Imperatore quinto, & regnante ejus filio Philippo, Hispaniarum, Angliæ, Franciæ, Neapolis, Ceciliæ Rege & Comite Flandriæ: Dominium obtinente Joanne Francisco, filio Joannis Caroli de Affaytady: ministerio Reverendi in Christo Patris Domini Guilielmi, Dei gratia Episcopi Sareptani, Suffraganei Tornacensis, & Decani ecclesiæ Collegiatæ sancti Salvatoris oppidi Brugensis, Tornacensis diœcesis, ex commissione magnifici & generosi Domini Guilberti Dognies, Apostolici Protonotarii, archidiaconi ecclesiæ Cathedralis B. Mariæ Tornacensis, coadjutoris & Vicarii generalis prædicti Domini Caroli Episcopi Tornacensis, assistentibus Reverendis & eximiis

Do-

Dominis Guilberto le Bleu, abbate monaſterii ſancti Andreæ prope Brugas, Patrono ejuſdem eccleſiæ Ghiſtellenſis, Oliverio vander Hulſt, abbate monaſterii ſancti Petri Oudenburgenſis, & Fratre Joanne de Muer, ejuſdem monaſterii Priore, Dominis & Magiſtris Joanne Rycx & Joanne Cock, curatis eccleſiæ B. Mariæ Ghiſtellenſis: item Dominis & magiſtris Arnoldo Dierkens, & Hugone Coens curato, Canonicis ejuſdem eccleſiæ S. Salvatoris Brugenſis.

87 Convocatis etiam ibidem omnibus curatis agri Ghiſtellenſis & aliis Eccleſiaſticis plurimis: procurantibus & dirigentibus prædictam ſolemnitatem egregiis & circumſpectis viris Nicolao Moraſini, Baillivo primo Ghiſtellenſi; Adamo de Meuninck, Petro Igels ædituis & burgimagiſtris ibidem, & Joanne Almaere, ædituo tertio, totoque ſenatu, aliiſque plurimis tam nobilibus quam vulgaribus. Item prædictus Guilielmus Epiſcopus Sareptanus, collatione factâ cum litteris antiquis, in parchameno ſcriptis, & in antiquo feretro repertis, referente Notario ſubſcripto, reperit eas de verbo ad verbum concordare cum narratione prædictarum duarum præcedentium tranſlationum. In quorum omnium & ſingulorum fidem, has præſentes litteras per me Notarium ſubſcribi, ſigillique ſui oblongi appenſione & ſui nominis ſubſcriptione fecit communiri. Et erat ſignatum Guilielmus Epiſcopus Sareptanus. Inplica habebatur, de mandato Reverendi Domini Sareptani: & erat ſignatum Chriſtianus Graeve

cum collatione veteſtorum inſtrumentorum.

Graeve Notarius Apoſtolicus & Imperialis admiſſus. *Superiori actæ erat appoſitum ſigillum oblongum, referens ſanctum Guilielmum, orantem ad cælum.*

Viſitatio anni MDCXXIII.

Ratio hujus viſitationis,

88 Dionyſius, Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia, Epiſcopus Brugenſis ſextus, perpetuus Flandriæ Cancellarius &c. Omnibus Chriſti fidelibus, præſentes litteras viſuris ſeu legi audituris, ſalutem in Domino. Semper in Eccleſia Dei piè obſervatum eſt, & etiam deinceps illibatè obſervandum, tamquam articulum fidei, docet S. Concilium Tridentinum, ut reliquiæ Sanctorum, qui templa Spiritus ſancti fuêre, pia veneratione colantur & honorentur. Quare cum nobis conſtaret à plurimis annis, & præſertim ab erectione hujus epiſcopatûs, nullam fuiſſe factam viſitationem reliquiarum S. Godelevæ virginis & martyris, officii noſtri eſſe putavimus, operam noſtram in earumdem reliquiarum viſitatione impendere. Itaque anno Domini MDCXXIII, menſis Julii die quinta, quando ob feſtum ejuſdem Sanctæ, ſequenti die celebrandum, ipſius reliquiæ Ghiſtellam ex monaſterio S. Godelevæ, Brugis exiſtente (ubi ob deploranda belli tempora aſſervabantur) erant tranſportandæ, nos ex eadem civitate Brugenſi unà cum feretro, in quo requieſcunt eædem ſacræ reliquiæ, cum debito & honeſto comitatu diſcedentes, ad oppidum Ghiſtellenſe nos contulimus.

89 In

89 In cujus ecclesia parochiali, die sexta Julii, post sanctarum Missarum solemnia, quæ in pontificalibus celebravimus, factaque cum reliquiis sanctæ Godelevæ per dictum oppidum processione, absolutaque concione, habita ad honorem ejusdem Sanctæ, pontificalibus induti, accensis luminibus, totoque magistratu Ghistellensi faces ardentes manibus gestante, debita cum reverentia aperuimus prædictum feretrum ligneum, coopertum telâ aureâ, & insignitum aliqua ex parte cupro inaurato, hinc inde lapidibus cristallinis ornato, pertinens ad præfatam ecclesiam parochialem oppidi Ghistellensis: quod cum inspiceremus ac visitaremus; invenimus in eodem reconditas reliquias sacri corporis S. Godelevæ virginis & martyris solidas, nulla sui in parte corruptas, colorem castaneum referentes, una cum duabus litteris in pergameno descriptis, quarum alteris omnino integris, hæ nostræ tansfiguntur. Aperto itaque prædicto feretro, Christi fidelibus, qui devotionis & voti causâ ad hanc solemnitatem magno numero convenerant, dictas S. Godelevæ virginis & martyris sacras corporis reliquias speciatim ostendimus & exhibuimus. *solenniter institutæ,*

90 Qua ostensione peractâ, & cantato hymno Te Deum laudamus, easdem sacras reliquias, balsamo odorifero conditas, & in octo fasciculos rubro serico & filis aureis obductos, distinctas, iterum in eodem feretro reposuimus & includimus, ac ejusdem feretri ostium sigillo nostro, ceræ rubeæ impresso, qua- *multis præsentibus, tum ecclesiasticis,*

quatuor locis obfirmavimus: præsentibus ibidem & nobis assistentibus, admodum Reverendis Dominis Henrico vanden Zype, abbate S. Andreæ prope Brugas, patrono prædictæ ecclesiæ Gistellensis, & Maximiliano d'Engien, abbate S. Petri Oudenburgensis, & Reverendis ac Venerabilibus Dominis, Servatio Quinquero Decano, Arnoldo à Mechlinia Archidiacono, Joanne van de Velde, Archipresbytero, qui & nomine & ex commissione Reverendissimi in Christo Patris ac Domini Maximiliani Episcopi Tornacensis, hujus ecclesiæ etiam patroni, huic actui interfuit; Joanne Baptista Crocquet, Joanne Cerezo, Joanne Jacobs, Roberto Meynaerts Scholastico, Francisco Peroulle, Petro Blende, Petro Knudde, Canonicis presbyteris ecclesiæ Cathedralis S. Donatiani Brugensis, nec non Domino Martino Herpels pastore Ghistellensi & Domino Jacobo van Blootacker, capellano nostro, & aliis presbyteris ac clericis.

tum secularibus, ad id convocatis.

91 Præsentibus etiam ibidem in absentia nobilis viri, Domini Cæsaris affaitadii, Baronis Gistellensis, ejusdem conjuge Domina Magdalena de Camargo, Domino Ludovico de Camargo, ejus patre, Capitaneo turmæ equitum, & Domino Nicolao Morasini, Baillivo primo Ghistellensi, Adriano Storme burgimagistro communitatis, Maillardo Acke, burgimagistro Scabinorum, & reliquis de Magistratu, nec non magistris fabricæ & mensæ S. Spiritûs ejusdem ecclesiæ, & plurimis aliis utriusque sexûs Christi fidelibus. Acta

cta hæc fuerunt Pontificatûs ſanctiſſimi Domini noſtri Gregorii XV anno tertio, imperante Ferdinando ſecundo, regnante Philippo quarto Hiſpaniarum Rege, Comite Flandriæ; eamdem provinciam pro eo gubernante Iſabella Clara Eugenia Auſtriaca, Hiſpaniarum Infante. In quorum fidem, præſentes propria manu ſignavimus & ſigillo noſtro ac ſecretarii noſtri ſignatura communiri juſſimus. Anno à nativitate Domini MDCXXIII, menſis Julii die ſexta, ſanctæ Godelevæ ſacra. *Hæc ex regeſto epiſcopatûs Brugenſis accepta ſunt.*

Poſtrema recognitio anni MDCCXIX.

92 Henricus Joſephus van Suſteren, Dei & Apoſtolicæ ſedis gratiâ, Epiſcopus Brugenſis, Perpetuus ac hereditarius Flandriæ Cancellarius, &c. omnibus has viſuris ſalutem in Domino. Cum Patres Societatis Jeſu, qui in domo Profeſſa Antverpiæ conſcribendis Sanctorum Actis, jam à multis retro annis, tam zelosè ac ſacræ hiſtoriæ tam utiliter inſudarunt, jam eò ſanctis ſuis & aſſiduis lucubrationibus deveniſſent, ut concinnandæ vitæ ſanctæ Godelevæ, quæ Ghiſtellis, diœceſis noſtræ oppido, VI Juli ſumma populi veneratione colitur, ſedulo jam occuparentur, ac propterea ea à nobis documenta, quæ in archiviis noſtris vel alibi inveniri poſſent, præfatam Sanctam vel ejus ſacras reliquias ſpectantia, enixè uti & reverenter expoſtulaſſent.

Noſtro deſiderio ſatisfacturus Illuſtriſſimus,

& quæ potissimum requirebantur, authentica instrumenta.

93 Hinc nos, nihil tam avide desiderantes, quam diœcesis nostræ Sanctam, quo possumus ampliore decore prosequi, & ejus exaltationi officium nostrum episcopale impendere, nec non etiam sanctissimis prædictorum Patrum desideriis juxta ac piis eorum intentionibus omni nostro conatu obsequi; nos XXVII mensis Septembris novissimi contulimus ad oppidum Ghistellense & ecclesiam ipsius parochialem, ibidemque omni, qua par est, reverentia, aperuimus feretrum ligneum, coopertum telâ aureâ, deauratis laminis & hinc inde lapidibus cristallinis ornatum, in quo reliquiæ S. Godelevæ virginis & martyris coluntur; quod invenimus interius bipartitum, in cujus anteriore parte erat fasciculus rubro serico obductus, in quo minora quædam ossa continebantur, in posteriori vero parte recondita erant omnia ossa majora sacri corporis præmemoratæ S. Godelevæ, in octo fasciculos, rubro serico & filis aureis obductos, distincta, ad modum quo has sacras reliquias descriptas & designatas invenimus in acta visitationis, quam instituit Illustrissimus Brugensium Episcopus Dionysius Christophori, anno à nativitate Domini millesimo sexcentesimo vigesimo tertio, mensis Julii die sexta.

& reliquias ipsas recognovit,

94 Acta vero ista adjacebat majoribus istis ossibus unà cum testimonialibus Reverendi in Christo Patris Domini Guilielmi, Dei gratiâ Episcopi Sareptani, suffraganei Tornacensis & Decani Ecclesiæ Collegiatæ sancti Salvatoris oppidi Brugensis, de anno millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, vigesimâ

gesimâ septimâ mensis Junii. Quas quidem Sanctæ virginis & martyris sacri corporis reliquias, postquam præsentium aspectui & sacri osculi venerationi exhibuissemus, iterum in eodem feretro eas reposuimus & includimus, ac ejusdem feretri utriusque partis ostium sigillo nostro ceræ rubeæ impresso, obductis linteis, quinque locis obsirmavimus, præsentibus Reverendo admodum Domino J. Bellinck, præfati oppidi Ghistellensis Pastore & Decano Christianitatis, ac variis aliis diœcesis nostræ curatis, totoque magistratu Ghistellensi ac aliis numerosissimis utriusque sexûs Fidelibus. In cujus fidem hasce signavimus, & sigillo nostro ac secretarii nostri signatura muniri jussimus. Brugis hac XXIX Septembris MDCCXIX. *Signatum*

HENRICUS JOSEPHUS Episcopus Brugensis.

Locus sigilli.

De mandato Illustrissimi ac Reverendissimi Domini mei
LUD. DE WALE Secret.

§ IX. De gemino feretro seu lipsanothecis Ghistellensibus, variis casibus & adversitatibus expositis, sæpius Brugas translatis & relatis, modo Ghistellæ asservatis, & quotannis exponi ac circumferri solitis.

1 *Lipsanotheca ornatior reddita,*

EX præmisso paragrapho, atque ex instrumentis authenticis illic productis, abunde liquet, primam thecam, in qua post elevationem anni 1084 *reposita sunt sacra* S. Godelevæ *ossa, fuisse* vasculum, *opinor arculam ligneam, haud dubiè nonnihil exornatam, quæ pro Ghistellensium oppidanorum in Sanctam veneratione, renovata fuerit anno* 1380. Vasculum, *inquit charta*, in quo prima vice sanctum corpus prædictum erat impositum, renovatum fuit cum magna devotione parochianorum de Ghistella. *Non exprimit instrumenti scriptor Joannes de Fleuricourt, in quo constiterit ea thecæ renovatio; verum ex altera translatione anni* 1557, *per Guilielmum Episcopum Sareptanum, Tornacensem Suffraganeum facta, colligi videtur, lamellis argenteis tectam & ornatam fuisse, quas nempe sacrilegi fures ab ipsa theca avulserint. Tertii instrumenti verba sunt;* à quo (*antiquo feretro*) instigante maligno spiritu, sacrilegi homines spoliatione detraxerant plurimum argenti. *Ex quibus manifestum est,*

eſt, vel in ipſa illa renovatione, vel certe eo temporis intervallo, quod ab anno 1380 *ad* 1557 *effluxit, argento tectam aut ornatam, eam, qua de loquimur*, S. Godelevæ *lipſanothecam, quæ furum ſacrilegio illuſtrior emerſit: inde enim nata occaſio, novam argenteam conficiendi*, magnificè ornatam ſplendentibus lapidibus & deauratis laminis, *prout ipſum inſtrumentum diſertiſſimè aſſerit.*

96 *Ad priorem capſam pertinent bini caſus, ſane mirabiles; alter, quem memorat Vitarum Belgicarum editor, in appendice ad Legendam Drogonis, deſumptâ, ut ait, ex libris Officiorum eccleſiæ Ghiſtellenſis, ubi cap.* 21, *pag.* 21 *hiſtoriam illam narrat, de tribus furibus, ſæpedictæ lipſanothecæ ſpoliatoribus. Alter traditur à citato etiam alibi Clerico Ghiſtellenſi, qui miracula perduxit ad annum* 1506: *Nimirum, quod in terribili illo incendio anni* 1488, *de quo & ante meminimus, dum flammarum vi, non templum ſolum, altaria & campanæ, verum etiam* ſarcophaga metallina, necnon ferrea candelabra, circumquaque collocata, diuturno igne cremante, incinerarentur, & quaſi in nihilum redigerentur; attamen Redemptor noſter dilectæ ſuæ pignora, ligneâ capſâ, tenui argento contectâ ac gemmis ornatâ, comprehenſa, ita intacta conſervavit, ut nec minimus lapillus pretioſus rumperetur. *Illuſtre profecto miraculum; de quo nec monumenta Ghiſtellenſia, jam citata, nec vitæ Belgicæ, quantumvis extenſæ, uſquam meminerunt, cum tamen ea auctoritate nitatur, ut in præfatiuncula ſua teſtetur Clericus ille, ſe talia ſolum ſcribere*, quæ oculis propriis

in terribili incendio 1488 *conſervata eſt;*

priis vidit, vel ab illis, quibus ea contigerunt, ſub juramento accepit. *Et potuit certè funeſto iſti incendio anni* 1488 *intereſſe, qui anno* 1506 in eccleſia parochiali B. Mariæ de Ghiſtella *adhuc* converſabatur, *cujus tractatulum, à me inter miracula integrè producendum, Ghiſtellenſibus hactenus ignotum fuiſſe, mirari ſatis nequeo.*

poſtmodum à furibus ſpoliata,

97 *Ad alterum prodigium quod attinet, narratur id quoque in vita maxima Belgica edita* 1619, *iiſdem prope in utraque editione verbis, quæ hîc latina facio.* Contigit nocte quadam, ut tres fures irruperint in templum, ubi ſacra S. Godelevæ oſſa aſſervabantur in theca, rutilantibus lapillis ac nitente auro exornata, & quatuor pedibus leoninis, ex argento fuſis, ſuperpoſita. Dum autem fures iſti prædictæ thecæ propius ſe admoverent, argentum inde avulſuri; mirum dictu, quod tamen à viris fide dignis aſſertum eſt, erexit ſe capſa in pedes poſteriores, duobus prioribus, acſi vixiſſet, ſe adverſus fures propugnans. Quo viſo, eorum unus audacior in lipſanothecam inſiluit, eique diſtentis tibiis, tamquam equo inſidens, inde laminas binas argenteas, quibus Apoſtoli duo inſculpti erant, violenter abſtraxit. Perpetrato ſacrilegio, fugam arripientes, dum ſe ex oppido evaſiſſe crederent, comperiebant ſe eo adhuc concluſos eſſe; cumque ſemel ac iterum conarentur erumpere, nihil magis ſe profeciſſe, mirati ſunt; ſic ut toto triduo errabundi, nec elabi, nec edere aut bibere, nec quidquam ad naturæ exigentiam peragere poſſent.

ſent. Tandem ſurreptas laminas aurifabro exhibuerunt, orantes ut eas à ſe redimeret. Hic vero eas è theca S. Godelevæ furtivè ablatas agnovit, atque ex altercatione excitato clamore, populus vicinus mox concurrit, compulſique fures, crimen aperte faſſi ſunt: verum quod nobili genere orti eſſent, condonato mortis ſupplicio, exulare juſſi ſunt.

98 *Sic pari conſenſu memorant ambæ noſtræ Legendæ Belgicæ, nullo certo tempore aſſignato, quo res tam mira contigerit, quodque adeo ex recitatis præcedenti paragrapho inſtrumentis, notanter ex tertio Sareptano, cum aliqua veroſimilitudine colligi poſſe videretur, ſi adjuncta utriuſque narrationis ſatis inter ſe conciliarentur. Cum enim in inſtrumento res inſinuetur, quaſi non ita pridem facta, conjicere utcumque liceret, ſacrilegos iſtos, forte hæreſeos fuligine jam tum afflatos, ſcelus attentaſſe circa annum* 1550, *ut tempus relinquatur novæ capſæ fabricandæ exornandæque neceſſarium, in quam anno demum* 1557, *ultimò repoſitæ fuerint ſacræ* S. Godelevæ *reliquiæ. Atque hæc per conjecturam dicerentur, ex aliquali convenientia inter hiſtoriam Legendarum Belgicarum & textum inſtrumenti Sareptani. Aliquali, inquam convenientia; nam ſi ſtrictius accipiantur ipſius inſtrumenti verba,* à quo (*feretro antiquo*) inſtigante maligno ſpiritu, ſacrilegi homines nocturna ſpoliatione detraxerant plurimum argenti, *amplius quid indicatur, quam avulſio* binarum laminarum argentearum, quibus Apoſtoli duo inſculpti erant, *quæ cum ab aurifabro Ghiſtellenſi recuperatæ eſſent, reſtitui in integrum facile poterant, adeo ut eâ cauſâ opus non fuerit, novum fere-*

cui anno 1557 *nova ſubſtituta eſt,*

feretrum conficere, aut novo argento circumvestire. Adde quod Legendæ Belgicæ paulo augustiorem faciant veterem illam thecam, quam ausus fuerit clericus Ghistellensis, dum supra ait, anno 1488, *capsam* ligneam fuisse, tenui argento contectam.

verosimiliter hodiedum superstes;

99 *Utcumque rem explices, ex tam authentico diplomate ut certum admittere oportet, novum qualecumque, sive argenteum sive deargentatum feretrum Godelevianum, prædicto illo anno* 1557 *Ghistellensium munificentia affabre factum; in quo, nisi vehementer fallor, ad hunc usque diem, sacræ* S. Godelevæ *exuviæ constanter depositæ fuerint, à nullo umquam Brugensi Episcopo recognitæ aut visitatæ ante annum* 1623, *ut in postremis Illustrissimi Dionysii Christophori litteris expresse innuitur; quanto minus ex una theca in aliam translatæ. Difficultas non parva occurrit, in eo quod sæpe dictum instrumentum tertium, seu Sareptanum, tam expressis verbis testetur, anno illo* 1557 recluſas fuisse *reliquias*, in novo feretro argenteo, magnificè ornato splendentibus lapidibus & deauratis laminis, *quod sane de hodierna lipsanotheca, quam non semel accurate contemplatus sum, dici omnino non posse, oculi testes prorsus evincunt; nam quanta quanta, lignea tota est, aureo panno vestita, & æneis hinc inde columellis olim deauratis, ad ornatum potius quam ad firmitatem distincta. Ex adjecta delineatione, in æs incisa, machinæ jam à sesquiseculo & amplius perdurantis, ideam concipies, & rem facilius intelliges.*

hîc descripta & repræsentata.

100 *Aspicis hic ædiculam, ut ita loquar, longitudine pedes circiter quatuor, latitudine unum, altitudine paulo plus quam duos continentem (quidquid delineatio oculos intuentium in dimensionibus fallere*

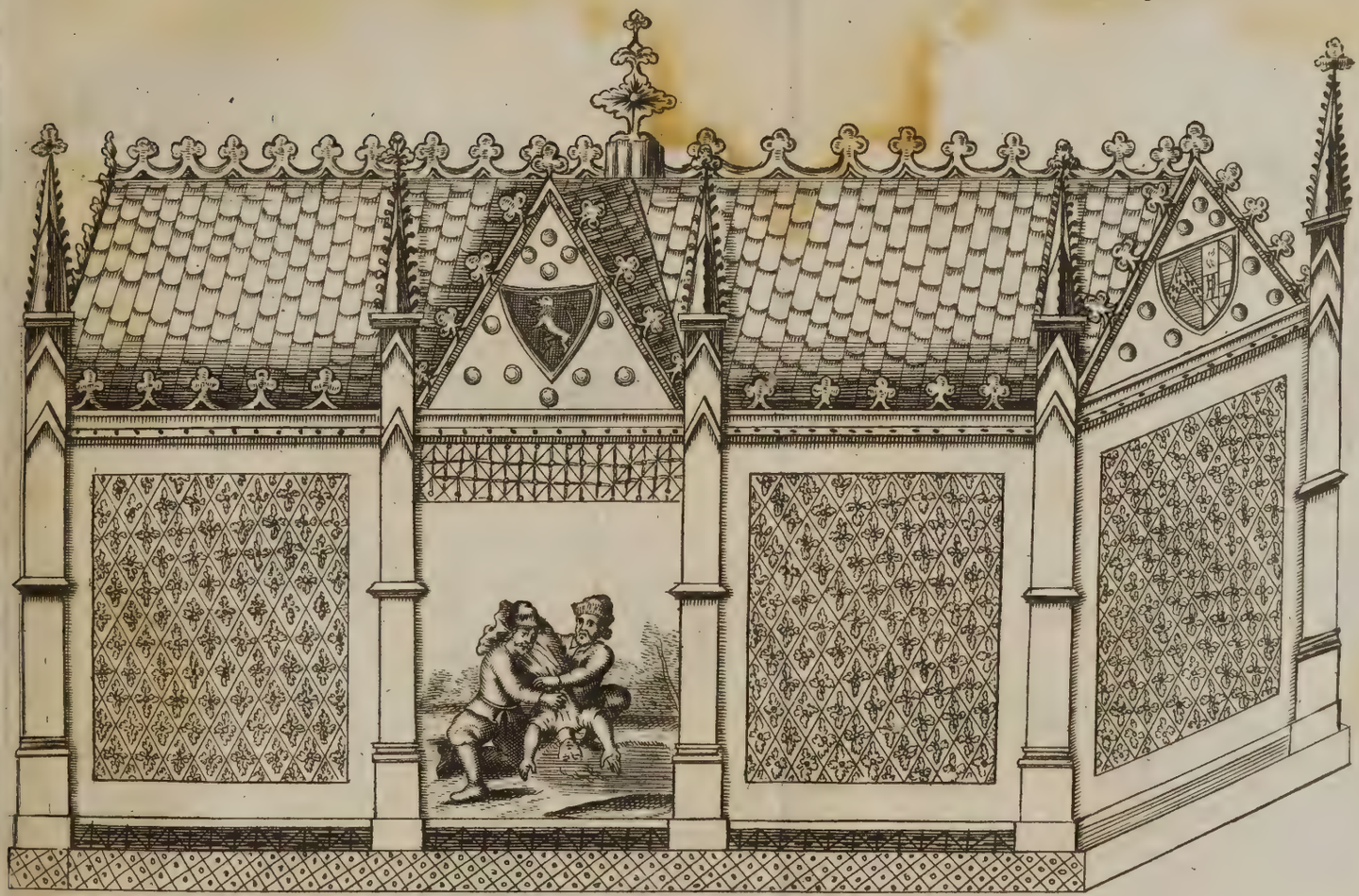

fallere videatur) cujus partes extensiores panno aureo teguntur, latere uno strangulationem, altero depressionem in aquam repræsentante. Assurgunt columellæ æneæ, olim, ut dicebam, deauratæ octo, quarum duæ utrimque, nescio quam frontispicii speciem referunt, cujus summa pars incrustatos habet lapides, refertque insignia tum oppidi Ghistellensis tum aliorum, qui verosimiliter ad primam capsæ fabricationem aliquid contulerunt. Latera angustiora, pro majori parte cupro deaurato obducta, columellas & ipsa suas, cum scutis gentilitiis ostentant. Tectum superius, formâ antiquâ seu Gothicâ, decoratur ornamento florum quodammodo continuatorum, altitudinis trium fere digitorum, in alias etiam partes decurrentium. Latus unum angustius parvæ & pertenui lamellæ argenteæ insculptam exhibet epigraphen Flandricam, in qua id plane deest, quod quærebatur potissimum, nempe quo anno aut facta aut reparata sit toties dicta lipsanotheca. Sic ibi legitur : Feretrum, in quo S. Godelevæ martyris corpus, reparatum Brugis A. M. . . . *Si recte totum opus consideravi & perspexi, puto, exteriori isti & apparenti tecto, alterum item ligneum impositum esse, in quo sacræ reliquiæ asservantur, debitis sigillis munitæ, quemadmodum in hujusmodi thecis aliis videre me memini. Cetera explicant adducta superius instrumenta.*

101 *Restat modo difficultatis propositæ solutio, quomodo scilicet* feretrum argenteum *dici potuerit*, magnificè ornatum, *&c. anno* 1557, *in quo hodie vix argentei quidquam apparet, deaurati perparum. Cur autem censeam, idem prorsus numero feretrum hodie supersesse, prima ratio est; ipsa operis, jam plane ruinosi vetustas, us-*

Quomodo argentea dici potuerit.

que adeo, ut Ghistellenses apertè profiteantur, de nova theca, eaque vel argentea, proxime designanda, sese serio cogitare, in quam, anno post ultimam visitationem centesimo, quod est dicere post triennium, sacra Patronæ suæ ossa transferri velint. Altera ratio est, quod à nullo Episcopo Brugensi, qui non diu post visitationem anni 1557 ecclesiæ istius curam susceperunt, aperta umquam aut recognita sciatur fuisse ante annum 1623, ut proinde assignari annus nequeat, quo ex argentea, si umquam fuit, in hanc ligneam sacrum corpus transferri potuerit: eamdem porro jam thecam exstare, quæ erat à centum annis, in confesso est. Si quid igitur aut argenti puri aut laminarum deauratarum in ea theca olim fuerit, bellorum tumultibus & iconomachorum rabiei adscribendum erit, quod modo eorum nihil superstit. Neque vero mihi imaginor, ex solido argento fabricatam thecam anno 1557, sed ita procul dubio ornatam fuisse, ut deargentata & deaurata omnia, cum superstitibus lapillis aliisque lucentibus oculos intuentium sic pascerent, ut argentea & aurea omnia apparerent. Siquis aliter sentiat, evertenda ipsi sunt argumenta, quibus satis tuto nos inniti existimamus.

Ob bella variis locis deponi debuit,

102 *In iis bellorum furiis, quibus seculo* XVI *& principio seculi* XVII *agitata est Flandria, variis locis latuisse sacram thecam, certum est. Fugerant ex cœnobio suo Ghistellenses sanctimoniales anno 1577, sub id tempus Brugis receptæ; apud quas lipsanothecam annis aliquot remansisse, usque ad 1623, fidem facit jam dictum instrumentum Illustrissimi Christophori, dum ait,* easdem sacras reliquias, ex monasterio S. Godelevæ, Brugis existente, ubi ob deploranda belli tem-

tempora asservabantur, *Ghistellam transportatas fuisse. At enim multis aliis locis prius depositæ fuerant, antequam Illustrissimus Rodoan eas ad dictum monasterium deferri curasset. Nam ut narrat editor vitæ majoris Belgicæ contractæ cap. 51 pag. 66; dum furente hæresi Calvinistarum & monasterium & ecclesiâ Ghistellensis ab iis anno 1577 destructa fuissent, prædictas reliquias inde quæsivere milites Catholici ex præsidio Cortraceno, qua in urbe custoditæ sunt usque ad annum 1589. Brugas dein allatæ, committuntur fidei R. D. Andreæ Pannis, ibidem ad B. M. V. collegiatam Canonici; quo post annum vitâ functo, quievere in domo Pauli Sorge, dum viveret, Ghistellensis scribæ, usque ad annum 1604, quo demum jam dictus Illustrissimus Rodoan, visitato feretro calvariei, ut mox patebit, & hoc & istud transferri jussit ad monasterium* S. Godelevæ, *quod jam Brugas transmigrasse diximus.*

& postea Brugas & Ghistellam ultro citroque deferri.

103 *Cur post annum 1623, exsurgentibus aliis in ea Flandriæ parte bellorum tumultibus, ad idem* S. Godelevæ *cœnobium, ubi tamdiu depositæ fuerant, denuo relatæ non sint, fugio pluribus inquirere; ex regestis episcopatûs Brugensis id plane constat, non diu Ghistellæ remansisse præfatas reliquias,* sed propter quotidiana pericula & tumultus horum temporum, atque inimicorum incursus, *initus est anno 1632 contractus inter Illustrissimum Quinckerium & Baronem Ghistellensem ac communitatem, ut feretrum* S. Godelevæ, *non amplius Ghistellæ asservaretur, sed obtento consensu Decani & Capituli ecclesiæ collegiatæ S. Salvatoris Brugis,* in loco archivii *collocatum est, unde quotannis, de Illustrissimi licentia, & sub syngrapha eorum, qui Ghistellâ deputarentur,*

tur, efferri possent, non diutius foris retinenda, quam ad tempus solennitatis, à VI *Julii ad* XXX *diem ejusdem mensis. Ita testantur articuli varii præfatorum regestorum, à me descripti, ex quibus liquet, annis multis continuis sic à Ghistellensibus receptas, sic porro constanter relatas fuisse. Observavi inter alia, nonnumquam solum caput auferri permissum, notanter anno* 1639, *forte quod tunc graviora pericula imminerent: saltem timerentur.*

Feretrum minus ex argento contectum,

104 *Non memorabo hîc controversias plures, quæ super prædicto feretro subinde exortæ sunt, sic ut Dominus temporalis, Comes de Ghistella, idem ad se deferri voluerit: hæc ad rem nostram parerga existimo; id mihi exploratissimum est, Ghistellenses zelosos esse & pervigiles sacri sui thesauri custodes. Præter descriptum jam à nobis majus sacri corporis feretrum, est & aliud jam dictum minus, idque modo verè ex argento conflatum, quo* S. Godelevæ *calvaries inclusa est. Faciem refert femineam cum humeris & parte pectoris, relicto in summitate rotundo foramine, ubi per vitrum caput apparet, cui corona ex floribus contexta imponitur. Quo tempore vertex à reliquo corpore sejunctus fuerit, nusquam traditum reperio; verosimile est è theca extractum anno* 1380: *id me certo docet citatum regestum*; anno MDCXXVI, III Julii Reverendissimum (*Dionysium Christophori*) reposuisse reliquias capitis S. Godelevæ V. & M. ex theca cuprea deargentata, qua asservabantur, in argenteam, deforis vultûs feminei, cum parte humerorum formam exprimentem, à se dono datam. Inclusa acta hujus repositionis transfixa litteris Reverendissimi D. Caroli

roli Philippi de Rodoan quarti, dum viveret, Episcopi Brugensis, fidem de veritate harum reliquiarum adstruentibus. *Insignia sua merito apposuit Illustrissimus donator, quæ etiam hodie in interiori parte apparent. Facies subnigra mihi visa est, forte quod peregrinorum pie infixis osculis, eum colorem contraxerit. Ad evellendos incredulorum scrupulos, litteras ipsas Illustrissimi Rodoan hîc inserendas putavi. Sic ipse loquitur:*

105 Carolus Philippus de Rodoan, Dei & Apostolicæ Sedis gratia, Episcopus Brugensis, universis & singulis has litteras visuris, lecturis seu legi audituris, salutem in Domino sempiternam. Notum facimus, coram nobis comparuisse in præsentia Reverendorum Dominorum Petri Pantini, Decani insignis ecclesiæ collegiatæ sanctæ Gudilæ oppidi Bruxellensis & Vicarii Generalis exercitûs suarum Celsitudinum; & Servatii Quinquerii, Arnoldi à Mechlinia, respective Archipresbyteri & Pœnitentiarii ecclesiæ nostræ Cathedralis, nec non Burgimagistrorum, scabinorum, consulum & scribæ oppidi Ghistellensis; Isabellam, filiam piæ m. Pauli Sorghe, dum viveret, graphiarii dicti oppidi Ghistellensis, quæ, prævio juramento solenniter præstito, declaravit, calvariam à multis annis in ædibus dicti Pauli, patris sui, sedulo conservatam fuisse pro reliquiis sanctæ Godelevæ martyris; neque aliquid circa eamdem mutatum aut factum, ratione cujus suspicio alicujus mutationis aut suppositionis cadere possit: ut merito pro vera & genuina calvaria dictæ beatæ Martyris haberi, venerari

quod anno 1604 recognitum fuerat.

rari & coli debeat : atque eo magis, quod examinatâ capſâ, cui dicta calvaria incluſa erat, invenerimus in eadem ſchedulam, antiquo charactere, hæc verba continentem : **Sinte Godelieven Hooft te Ghiſtele dede in ſilver beſlaen de hooghe ende mogende Heere / Myn heere Mer Jan van Ghiſtele anno** MCCCXCII. In quorum omnium & ſingulorum fidem, præſentes ſigilli noſtri appenſione ac ſecretarii noſtri ſubſcriptione juſſimus ac fecimus muniri. Actum Brugis anno milleſimo ſexcenteſimo quarto, die menſis Septembris decima quarta. In plicâ ſcriptum erat de mandato Reverendiſſimi Domini præfati, Philippus de Lepelaere ſecretarius, & ſigillatum ſigillo dicti Reverendiſſimi Domini pendente ex duplici cauda pergamenea. *Ita apographum.*

Vigiles theſauri cuſtodes Ghiſtellenſes.

106 *Ambarum thecarum Ghiſtellenſium repoſitorium ſic depingit A. R. D. Franciſcus Bellinck, modernus Parochus, & Ghiſtellenſis diſtrictus Decanus, viſitationem ſuam deſcribens, non ita pridem factam.* In ſacriſtia, *inquit*, reliquiæ S. Godelevæ aſſervantur, incluſæ duabus valvulis cancellatis ferreis, cum tribus ſeris. Primæ clavem habet Paſtor, ſecundæ Comes, tertiæ magiſtri capellæ S. Godelevæ ; & duabus valvulis ligneis cum una ſera, cujus clavem habet ſolus Paſtor. Ita ordinatum in Concilio Flandriæ : *à quo haud dubie compoſitæ fuerint eæ, de quibus paulo ſupra meminimus, controverſiæ. Dum annuè prædictæ reliquiæ* VI *Julii & diebus ſubſequentibus uſque ad* XXX, *populi venerationi patent, feretrum minus argenteum menſæ imponitur, altari* S. Godelevæ *proximæ, ad cornu*

nu Euangelii; theca major, duobus fulcris ligneis ſuſtentatur, ferme in medio ſacello ſeu navi proximè deſcribendâ. Et minoris iſtius feretri delineatiunculam poſtulaveram, quæ cur adjecta non fuerit, cum levior eſſet jactura, quærere ſuperſedi. Res eſt pro aurifabri arte compoſita, haud multum diſſimilis virgineæ illi faciei, quæ lipſanothecæ grandiori ſanctimonialium Brugenſium ſuperpoſita, paulo inferius conſpicienda exhibebitur.

§ X. De hodierna ſolennitate in eccleſia Ghiſtellenſi, incredibili populi concurſu à VI Julii ad XXX ejuſdem menſis, eleganti ſacello & puteo ſalutari.

Flandrorum ſumma in Sanctos pietas,

Belgas Catholicos, eos potiſſimum qui Flandriam incolunt, zeloſos eſſe in paucis Sanctorum cultores, adeo pervulgatum eſt, ut fruſtra ſit argumenta in eam rem congerere. Varias ab iiſdem ad varia patriæ ſanctuaria peregrinationes ſuſcipi, ad obtinenda cæleſtium iſtorum ſpirituum in variis neceſſitatibus, morbis & anguſtiis patrocinia, notiſſimum item exiſtimo. Sanctos inter Sanctaſve omnes, qui totâ eâ, quam late extenditur, patriâ pientiſſimè coluntur, nullam invenire eſt, cujus veneratio & miraculorum prope continuorum fama latius extenſa ſit, quam S. Godelevæ *gloria, utpote ad cujus reliquias, ex omnibus ferme totius Flandriæ urbibus, oppidis & pagis, toto quidem anni decurſu, ſed in natali potiſſimum celebritate*

VI. Ju-

VI *Julii*, & *diebus ſubſequentibus uſque ad* XXX *ejuſdem menſis*, *majori numero & apparatu cives certatim & ruſtici confluant*, *adeo ut teſte R. D. Parocho & diſtrictûs Ghiſtellenſis Decano*, *alibi à nobis laudato*, *qui jam per annos octo & triginta vineam iſtam excoluit*, *bis aut ter mille homines*, *ipſa* VI *Julii ad eccleſiam parœcialem conveniant*, *præter alios*, *qui forte majori numero ad vetus ſanctimonialium cœnobium*, (*quod vulgo* **Pitkens** *dicitur*, *à foſſa*, *opinor*, *in qua* S. Godeleva *ſuffocata fuit*) *mediâ circiter leucâ ab oppido diſſitum*, *ex omni parte ingenti confluxu accurrunt*, *hauſturi ibidem ſaluberrimam aquam*, *uti ſuo loco dicemus.*

Ghiſtellæ quotannis VI *Julii maximè elucet*,

108 *Hîc eam ſolum ſolennitatem præ oculis habemus*, *quæ in ipſa eccleſia Ghiſtellenſi celebratur*, *cuique ipſe interfui* VI *Julii anno* 1719, *non ſine ſumma admiratione ob tantam populi multitudinem*, *quæ unde eò confluxiſſet*, *non ſemel incolas interrogavi*; *à quibus id reſponſi habui*; *mediocrem eo die hominum turbam conſpici*; *longè plures aliquando conveniſſe*, & *quotannis convenire ſolitos*, *Brugis præſertim*, *vicino Aldenburgo*, *Oſtendâ*, *Neoporto*, *quin & Furnis*, *Dunkercâ*, *Bergis S. Winnoci*, *Belliolo*, *Ipris*, *Cortraco*, *Gandavo*, *Inſulis*, *Tornaco aliiſque locis multo etiam remotioribus*; *tanta nimirum eſt Flandrorum quodammodo omnium in* S. Godelevam, *tamquam communem totius regionis patronam*, *tanta*, *inquam*, *in Sanctam ac perennis fiducia. Et quamquam pleriſque illis in urbibus vel oppidis ipſiuſmet Sanctæ reliquiæ aliquæ honorentur*, *quin & in pagis viciſque nonnullis*, *ita tamen inter incolas receptum videtur*, *acſi ejus rei voto ſe obſtrinxiſſent*, *ut ſcrupulo ſibi*

duce-

ducerent, ſtatis illis temporibus ad S. Godelevæ *feſtivitatem Ghiſtellam non perrexiſſe.*

109 *Teſtis ipſe fueram die* V *Julii, ſeu in Sanctæ pervigilio, multorum Gandenſium in* S. Godelevam *Chriſtianæ fiduciæ, quos peregrinationi Ghiſtellenſi intentos, comites habueram in navi vectoria, Gandavo Brugas & vice verſa quotidie provehi ſolita, ubi & incommoda ſua palam narrabant, ob quæ Ghiſtellam peterent, tametſi Gandavi præſens adeſſet remedium, in iis, quas in parvo Beghinaſio (hoc eſt virginum conviventium hoſpitio) ſequenti proxime paragrapho ſumma veneratione coli oſtendemus, celeberrimis* S. Godelevæ *reliquiis. Supplicum iſtorum non paucos agnovi, dum feſto ipſo die Ghiſtellæ unà commoraremur. Non minor Brugenſium in Sanctam religio, ad cujus ſacrum ſanguinem apud Sanctimoniales, toto feſtivitatis tempore perpetua ferme ſupplicatio; quæ tamen numquam impedit, quo minus die ſolenni* VI *Julii, civium non minima pars Ghiſtellam excurrat: eadem de reliquis vicinis oppidis eſto ſententia. Id equidem ſanctè profiteri poſſum, me numquam in tam exiguo loco, tot homines certatim commeantes, tot rhedas, currus eſſeda & id genus vehicula collecta vidiſſe, ut vix ſpatium ſupereſſet, quo commode pateret tranſitus: in via porro Ghiſtellâ ad vetus monaſterium ſeu puteum ducente, continua prope & concatenata peregrinantium ſeries.* *ingenti multitudine eò confluente.*

110 *Par eſt tantæ celebritati religioſus templi Ghiſtellenſis apparatus, par confluentis populi exſpectationi ſolennitas, ad pietatem compoſita omnia. Officium proprium eccleſiaſticum etiam in paræciali Ghiſtellenſi de* S. Godeleva *recitatum olim fuiſſe,* *Par eſt feſtivitati apparatus;*

puto esse indubitatum, tametsi fortasse nemo satis hodie distinxerit, quod aut quale ei ecclesiæ proprium fuerit, aut in quibus diversum à monastico cœnobii Sanctimonialium. Non uno eodemque ritu, nec sub iisdem aut formulis aut lectionibus, utrobique celebrari solitum, probant, ni fallor, diversa ipsa Officia, apud hodiernas religiosas Godelevianas reperta, quæ nemo admiserit, in eodem veteri monasterio, saltem eodem tempore usitari potuisse: unde subiit merito suspicari, nonnulla propria fuisse cœnobio ipsi, alia Ghistellensi clero, (ubi capellanias septem fundatas novimus, quas inter ordine tertia S. Godelevæ *semper dicta fuit) ei, inquam, clero propria aliqua fuerint; alia fortasse locis aliis, in quibus per ea tempora singulares haberentur festivitates, de quibus modo, post patriam universam toties devastatam, nulla certa superstit notitia. Sed de Officiis & Missa satis dictum est* § 8.

Solenne Officium & Missa:

III *Id ibi imprimis observavimus, Missas proprias & Officia ista antiqua omnia jam obsoleta esse, verosimiliter à primis Brugensibus Episcopis, ex præscripto Concilii Tridentini & bullarum S. Pii V prorsus abrogata, ut proinde nec Ghistellæ, nec in Godeleviano Brugensi cœnobio proprii hodie quidquam de* S. Godeleva *usurpari possit. Horæ canonicæ dicuntur de communi Virginum primo loco, quas sequi necesse est, Missam ejusdem ordinis,* Loquebar de testimoniis tuis, *cum oratione,* Deus qui inter cetera, *ut de sanctæ Patronæ illibata virginitate nullum istic dubium supereresse intelligamus. Primo festivitatis die,* VI *Julii, duplex est primæ classis, seu festum solennissimum cum Octava: porro die Exaltationis, Julii* XXX, *fit iterum de Sancta ritu duplici secunda*

cundæ classis ; atque die illo utroque , est festum obligans seu de præcepto , ex immemorabili præscriptione , ut verbo & scriptis testatus est R. D. Pastor & Decanus Ghistellensis , pius nimirum S. Godelevæ *clientibus ad festa illa celebranda ultro & certatim properantibus , quod à pluribus seculis usu inviolabili receptum fuisse , etiam patebit infra ex miraculis , ab eo Ghistellensi clerico descriptis , qui ipsa ab anno* 1488 *ad* 1506 *perduxit ; inter quæ reperietur miranda alicujus punitio , qui festum exaltationis* B. Godelevæ *serviliter laborando violaverat. Est miraculum ordine secundum in classe secunda.*

112 *Ad sanctissimæ suæ Tutelaris venerationem & cultûs celebritatem , postremis hisce annis contulere devotissimi alumni , quidquid eo loci desiderari posse videtur. Cum tota magnifici templi machina , excepta turri , olim destructa fuisse dicatur , & sic adhuc mansisse anno* 1609 *, ut memorant regesta episcopatûs Brugensis , ubi eo anno ita legitur :* VI Julii Reverendissimus in festo S. Godelevæ profectus Ghistellam , interfuit supplicationi , visitavit . . . ecclesiam dirutam præter muros & columnas : *cum , inquam, ita olim jacuerit , etiam hodie tota sua anteriori parte quousque ad turrim protenditur , nonnisi dirutos muros & columnas exhibet. Verum tres naves posteriores restitutæ sunt , quarum media chorum constituit amplum & capacem , sedilibus suis ornatum , altari principe dedicato Patronæ Ecclesiæ , ut supra diximus , B. M. Virgini Assumptæ , quod in aliqua notabili sui parte mutatum & restauratum , consecrari vidimus ab Illustrissimo moderno , dum in dicta festivitate paræciam ipsam visitaret ,*

Sanctæ autem ipsius sacellum

quo eodem tempore & S. Godelevæ aram, in navi propria seu sinistra, à fundamentis non ita pridem erectam, idem etiam sacris aptam reddidit.

eleganter circumquaque ornatum.

113 *Porro sacellum, ut ipsi vocant, seu potius navis Godeleviana, cæteris multo elegantior, sinistrum templi latus occupat, jam dicta ara, perquam magnifica, locum non parum exornante. Pictura eadem est, quæ pluribus locis Ghistellæ exstat, cæremoniam referens nuptiarum, quibus Sancta cum Bertulfo conjuncta est: supremam vero ejus partem occupat ejusdem Sanctæ statua cum carnificibus eam strangulantibus; frequens quoque ibidem & in omnibus passim S. Godelevæ aris seu sacellis repræsentatio, quam supra exhibuimus. Parietes circumquaque uno opere circumvestiti sunt, picturis aptissime per ordinem dispositis, queis præcipua Sanctæ miracula satis artificiosè exprimuntur, præclarum utique Ghistellensium in sanctissimam suam Patronam devotissimæ propensionis argumentum, eorum præcipuè curatorum, qui magistri capellæ S. Godelevæ & administratores nuncupantur, accepti, opinor, ex pia illa zelatorum confraternitate, quam meritò locis supra citatis impense laudavit Sanderus, de Ghistellensium rebus optime meritus. Ligneis repagulis affabre factis, tota ea navis anteriori sui parte ita occluditur, ut deforis accessus nemini pateat, nisi iis diebus, quibus solitus ad Sanctam concursus fieri consuevit.*

Puteus ibidem aquam præbet,

114 *Aquam præcipue morbis propulsandis salutarem, ex cœnobii, quod* **Pitkens** *ibi nuncupant, famosissimo puteo hauriri diximus dicemusque deinceps; quo medicinali subsidio ne ii careant, quibus ad vetus istud monasterium pergere quandoque otium aut facultas non est, alius in præfata*

fata Godeleviana navi puteus ſupplevit, qui olim in propatulo expoſitus, deformem reddebat eam, qua de agimus, navim ſeu ſacellum, feneſtra in ipſo templi extimo muro patente, per quam, clauſo etiam dicto templo, urceis à tranſeuntibus hauriri poterat. Incommodis omnibus proſpectum eſt, & puteum ipſum & feneſtram occludendo, anthliâque ante navis repagulum fabricatâ, cujus ope facilius aqua ipſa educatur ad ſubſidium & ſolatium adventantium peregrinorum, quos ibi magno numero prædictam aquam haurientes aſpexi. Quærebam curioſius, quam aquæ iſti virtutem ineſſe crederent, cum verus S. Godelevæ *puteus, non ibi, ſed quo extincta eſt loco, vim morbifugam habere crederetur, non vero aqua, quæ ſepulcro fuiſſet vicinior. Repoſitum eſt; etiam aquam iſtam à peregrinis potari, multaque inde referri beneficia, quod prædicto puteo immerſæ eſſent Sanctæ ipſius reliquiæ, unde & benedicta & ſalutaris reddita eſſet.*

per Sanctæ reliquias, à nobis viſas benedictam.

115 *Opportunè accidit, dum Ghiſtellæ agerem, ut ipſæmet illæ reliquiæ, puteo immergi ſolitæ, in Illuſtriſſimi Epiſcopi manus devenerint. Eas repererant foſſores, qui biduo aut triduo ante puteum repurgaverant, ne in magna, ut tum erat, ſiccitate, aqua poſtulantibus deeſſet. Cylindrum contemplati ſumus permodicum, digiti annularis craſſitiem & longitudinem non excedentem, vitro utrimque argenteis circulis ornato, qui ubi ſoluti eſſent, apparuit vitrum cera obductum, qua extracta, invenimus involucrum membraneum, perexiguam oſſis ſacri particulam continens, nullo tamen teſtimonio aut ſigillo munitam, ut bona fide hæc omnia facta perſpicias. Catenula argentea, ad utrumque*

cylindri

cylindri caput affixa, ansam præbebat, quâ putei muro affixâ, sic perpetuo cylinder totus aquæ immersus maneret, eaque ratione virtus aliqua medicinalis ei elemento communicaretur; quemadmodum nobis explicuere sanctimoniales Brugenses, aquam seſe ægrotis præbere, cui pari ratione immersæ essent sacræ S. Godelevæ *reliquiæ: quod exemplo fuisse credimus Beghinis Gandavensibus, aliisque locis, ubi eædem asservantur, ut ibi undæ, per sacra lipsana benedictæ, non minus quam ad Ghistellensem verum puteum salutiferæ censerentur, Deo per* S. Godelevæ *merita, bonorum hominum fiduciam haud dubie compensante.*

Solennis ejus die supplicatio.

116 *Huic paragrapho coronidem imponam eâ festivitatis parte, quæ ad Sanctæ celebritatem confert potissimum, nempe iis venerationis publicæ testimoniis, quæ & sacra & communia sunt.* Fit inter plura alia, *inquit R. D. Pastor & Decanus,* solenne sacrum circa horam decimam, infra quod concio, post solennis supplicatio cum reliquiis. Clauditur Venerabili, quod per Pastorem circumfertur, *ambitu plano & amœno, sed satis magno. Celebritatem cohonestavit Illustrissimus ipse Episcopus, statis cæremoniis ad templum à magistratu ductus, ubi pastorali prædicatione, ingenti zelo & fervore, pro refertissima concione habita, ad aram pontificaliter operatus, ipse in supplicatione parochi vices supplere voluit, augustissimum Sacramentum deferens, ex peractis jam officiis quantumvis fatigatus. Venerabundum agmen ducebant ipsa oppidi sodalitia,* & S. Godelevæ, *per virginem aliquam repræsentatæ, confraternitas, accensis tædis, modesto omnes & habitu & incessu. Venerabile Sacramentum præcedebat lipsanotheca ma-*

jor

jor à duobus PP. Capuccinis, ſtola indutis bajulata; minor à binis ſacerdotibus ſecularibus, pluvialia geſtantibus; pone ſequente incredibili multitudine tum incolarum, tum peregrinorum confluentium, ſummo ordine & ſpectabili modeſtia.

§ XI. De S. Godelevæ reliquiis, variis locis per Belgium venerationi expoſitis, & in nonnullis magno populi concurſu frequentatis.

Præcipuæ S. Godelevæ reliquiæ

SAcras ſanctæ Virginis & Martyris pleraſque omnes exuvias ſeu ſacra oſſa Ghiſtellæ & in Ghiſtellenſi paræciali eccleſia, primis ſeculis conjuncta manſiſſe, vel inde colligitur, quod nulla aut certe rariſſima veſtigia uſquam appareant cultûs alicujus, alibi ipſis exhibiti, quæ ſeculo XVII, *proximè præterito, multo antiquiora ſint. Scio, Gandavi in minori Beghinaſio, ut Belgicè vocamus, ſeu virginum congregatione, exſtare teſtimonium, paulo infra ſuo loco referendum, ex quo conſtet, partem aliquam concreti ſanguinis, amico cuidam dono datam ab abbatiſſa Ghiſtellenſi anno* 1548: *Scio in eccleſia Neoportenſi, de eodem ſanguine fuiſſe, jam inde à ſec.* XV. *At de iis reliquiis hic propriè non quærimus, in eo verſatur noſtra inveſtigatio, utrum in ulla alia, extra Ghiſtellam, eccleſia, legitima auctoritate expoſitæ aut honoratæ fuerint, ante viſitationem ſeu recognitionem*

nem ab Illuſtriſſimo Chriſtophori factam VI *Julii* 1623 ? *Anceps ſane quæſtio , cum pluribus locis per Flandriam & finitimas regiones , Sanctæ hujus reliquiæ haberi poſſint , quæ quando , unde aut quomodo eò advenerint , nemo hodie facile explicet, ut proinde nec divinari poſſit , quo tempore aut qua occaſione ex alterutro feretro ſint acceptæ. In regeſtis epiſcopatûs Brugenſis , ad* VII *Januarii* 1615 *habetur :* Reverendiſſimus (*Rodoan*) dedit Abbati S. Joannis Ipris reliquias S. Leodegarii & Chriſtolii Pont. & Mart. Vincentii martyris, Arnulfi Pont. confeſſoris , S. GODELEVÆ VIRGINIS ET MARTYRIS. *Quæ poſtremæ , an oſſium , an ſanguinis fuerint , non ſatis diſtinguo.*

Ghiſtellæ manſiſſe videntur uſque ad ſec. XVII;

118 *De cetero , ſaltem negativè , & ulterioris indagationis gratiâ , fas eſt arguere , ex eo, quod poſt adhibitam ſedulam diligentiam , nobis hactenus non conſtet , hujuſmodi pignora , præter jam dicta Iprenſia , alio tranſlata , religioſam venerationem habuiſſe , ante jam dictam epocham anni* 1623. *Certe ſi mecum loca percurreris , in quibus de* S. Godelevæ *reliquiis certi aliquid repertum eſt, ut Brugis ad S. Andreæ & in abbatia Eechoutana , Gandavi in Beghinaſio & in ſacrario eccleſiæ Cathedralis , in Sleydinghe & Pitthem ; Tornaci , Namurci , Ipris , Cortraci , Bellioli , Oſtendæ ; eæ omnes præfinitum tempus ætate non ſuperant ; ut ſi forte alicubi aliæ exſtent , illis antiquiores , id tuto affirmare poſſimus , ad noſtram notitiam non perveniſſe ; præterquam quod veroſimillimum ſit , nonnullas partes ſeu particulas ſacri corporis communicatas fuiſſe cum Ghiſtellenſi ſanctimonialium cœnobio (vulgo* **Pitkens** *dicto) unde ſortaſſe in alias manus*

manus derivari potuerint ; & viciſſim ab iſtis virginibus partes concreti ſeu calcinati ſanguinis , in antidorum , paræciali eccleſiæ conceſſas. Licebit hîc ea tantiſper ſupponere , donec aliunde melius edoceamur. De aliis Gandavenſis Cathedralis reliquiis, olim ab Epiſcopo Janſenio , ac nuperrimè ab Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo Philippo Erardo vander Noot recognitis , uti & de Mechlinienſibus tirocinii noſtri agetur infra. Non negamus , alibi reconditas , ſed peculiari cultu honoratas fuiſſe ante prædictum annum 1623.

post an. 1623 *in varias partes diſtributæ.*

119 *Quæ & qualia oſſa in lipſanotheca Ghiſtellenſi integra ſuperſint , recitata ſuperius inſtrumenta non explicant : id conſtat ex authentico diplomate Illuſtriſſimi Chriſtophori , de ſua viſitatione confecto ,* eaſdem ſacras reliquias , balſamo odorifero conditas , & in octo faſciculos , rubro ſerico & filis aureis obductos , diſtinctas , iterum in eodem feretro repoſitas & incluſas. *Diſtinguit acta poſtrema Illuſtriſſimi moderni , oſſa minora ab octo iſtis faſciculis ſejuncta. Porro fatetur idem Illuſtriſſimus Chriſtophori , ſe nonnullas ex Ghiſtellenſi feretro partes oſſium ſibi deſumpſiſſe,* in præſentia Dominæ temporalis , & magiſtratûs populique Ghiſtellenſis. *Demum ex ipſius regeſto cognovimus , partes alias indidem acceptas, donatas fuiſſe* Domino temporali , Abbati S. Andreæ , & Capitaneo Camargo ; *ut qui ſocer eſſet Baronis Ghiſtellenſis , ejuſque quodammodo nomine ſolennitati adſtitiſſet. Adfuerat quoque prædictæ viſitationi* R. D. Joannes vande Velde archipresbyter *(eccleſiæ Brugenſis)* nomine & ex commiſſione Maximiliani Tornacenſis Epiſcopi , *Ghiſtellenſis eccleſiæ , cum præfato ad S.*

BIBLIOTECA

Andreæ abbate, alternatim patroni; quo titulo, opinor ei traditam fuisse partem ex spina dorsi dicti corporis S. Godelevæ virginis & martyris, pixidi, rubro serico obductæ & acu pictæ, inclusam, *quam ad Illustrissimum Tornacensem*, qui eas, *reliquias*, postulaverat, *deferret, ut patet ex regesto, fº. 3 verso, & ex instrumento dato Brugis* anno Domini MDCXXIII, mensis Augusti die decima septima.

Quænam missa fuerint ad Ep. Tornacensem

120 *Inquisitum Tornaci, quo postmodum* pars *illa* ex spina dorsi *devenisset; procuratumque per R. P. Joannem Baptistam de Waudripont, collegii illîc nostri Rectorem, à venerabili Capitulo authenticum testimonium de ejusdem existentia in sacario cathedralis B. M. Virginis, quod in honorem Sanctæ juverit hîc totum transcribere; sic sonat:* Præses, vacante decanatu, & Capitulum Cathedralis ecclesiæ Tornacensis, omnibus, &c. Notum facimus & attestamur, quod in thesauraria ecclesiæ Cathedralis Tornacensis, in armario novo, infixo in pariete, à latere dextro ingressûs, sive à parte Epistolæ, assere quarto seu basi, numero sexto, reperiatur capsula coriacea, in qua recluditur reliquiarium omnino crystallinum, circumcinctum circulis aureis, ex dono Illustrissimi & Reverendissimi D. Maximiliani Villani à Gandavo, dum viveret, Episcopi Tornacensis. In uno quidem reliquiario requiescunt reliquiæ S. Piati, & spina dorsi sanctæ Godelevæ, quibus adjunctum est sigillum aureum supradicti Illustrissimi ac Reverendissimi ejusdem D. Maximiliani Episcopi; & præfatæ reliquiæ quolibet anno exponuntur veneratio-

tioni fidelium in prædicta noſtra Cathedrali eccleſia. In quorum fidem præſentes litteras, per alterum ſecretariorum noſtrorum expediri ac ſigillo noſtro muniri juſſimus. Datum in loco capitulari die IV Septembris anno MDCCXIX. De mandato Ampliſſ. & Venerabil. DD. *Signat* Van Melle ſecret. *& apponitur* ſecretum Capituli eccleſiæ Tornacenſis.

121 *Miſſæ fuerant Tornacum reliquiæ* XVII *Auguſti* 1623 ; *non multo poſt , nempe die* IX *Februarii anni* 1624, *ſæpe dictus Illuſtriſſimus Chriſtophori*, deſiderans ſatisfacere pio devotionis affectui, quem perilluſtris ac Reverendiſſimus D. Antonius Trieſt, Epiſcopus Gandenſis, gerit erga ſacri corporis reliquias S. Godelevæ virginis & martyris, *eidem* dono dedit & tranſmiſit notabile & integrum os ex ſpina dorſi dictæ Sanctæ. *De eo meminit alicubi Sanderus , atque ex oſſis iſtius tenuitate arguit* , S. Godelevam *exiguo fuiſſe corpore, contra quam teſtetur Anonymus , vitæ majoris ſcriptor , qui num.* 17 *eam nobis* ſtaturâ proceram *depingit. At quidquid hujus eſt , cum pridem intellexiſſem , magna populi devotione & concurſu frequentari Sanctæ reliquias in parvo Gandavenſi Beghinaſio , ſuſpicari mox cœpi , idem iſtud ſacrum os ab Illuſtriſſimo Trieſtio virginibus iſtis conceſſum fuiſſe , unde ſolennis ibi cultus exordium capere potuiſſet. At poſtmodum operâ noſtri P. Franciſci Cocquyt , melius me edocuit R. D. Ægidius van Remſeke , ejuſdem Beghinaſii hodiernus paſtor, ex cujus fida relatione , quæ ad cultum Gandenſem ſpectant , mox ſubjiciam , ubi prius monuero , prædictas reliquias , ad Illuſtriſſimum Trieſtium miſ-* *& poſtea ad Ep. Gandenſem.*

sas, ab eo repositas esse in ecclesiæ Cathedralis sacrario, ubi ipsas, thecæ decenter inclusas, dictus P. Cocquyt, litteris datis XIX *Octobris* 1719 *testatus est se vidisse, unà cum Illustrissimi Christophori authentico testimonio.*

Alia in ecclesia Gandavensi cistula,

122 *Illud ipsum ad me jam dicto die submiserat, & postea de integro huc destinavit P. Jacobus de Pauw, etiam nostræ Societatis, authenticè descriptum ab Adm. Reverendo atque Eruditissimo D. Goethals, Canonico Graduato & Secretario Capituli Cathedralis ecclesiæ Gandavensis. Verum cum de eo jam satis egerim, non est operæ pretium, ipsum hîc inserere; in id magis ferebatur tota mea investigatio, ut postrema testimonii verba elucidarentur quibus* Præpositus, Decanus & Capitulum prædictum declarabant etiam & attestabantur, quod in dicta *sua* ecclesia insuper asservaretur cistula lignea, rubro colore tincta, longitudinis circiter sesquipedalis, & altitudinis (à fundo usque ad summitatem tecti) paulo majoris quam medii pedis: & ab una parte in medio tecti, esse arculam ovalem deauratam, cum hac inscriptione, litteris nigris: RELIQUIÆ S. GODELEPHÆ MARTYRIS. Est prædicta cistula rite clausa, *inquiunt*, & utrimque munita sigillis respective Reverendissimi Domini Episcopi Triest & Capituli nostri. In quorum omnium fidem, hasce sub nostro sigillo, & signatura R. D. confratris ac secretarii nostri, expediri curavimus. Gandavi anno à nativitate D. N. J. C. millesimo septingentesimo vigesimo, mensis Februarii die decima sexta. *Signatum* Goethals *& impressum sigillum in cera rubra.*

123 *Hæc*

123 *Hæc piam meam curiositatem magis accenderunt, ut quod ante per amicos rogari curaveram, id demum à benevolentia Illustrissimi, jam supra nominati Gandavensis Episcopi, impetrarem, nempe ut ad honorem* sanctæ Godelevæ, *dignaretur cistulam illam reserare, & de reliquiis, in ea cistula asservatis, requisitum testimonium mecum communicare. Plurimum me debere profiteor Patrono Illustrissimo, & laudato jam Adm. R. & Eruditissimo Domino Canonico & Capituli Secretario Goethalsio, quod desiderio meo factum sit satis, adeo opportune, ut vix triduo priusquam hæc prælo subjicienda essent, novum ejus & accuratissimè deductum testimonium ad manus meas pervenerit: ex quo patebit, quod supra me suspicari innueram, alibi scilicet, præterquam Ghistellæ,* S. Godelevæ *reliquias, pridem reconditas latere quidem posse, sed quæ singulari veneratione honoratæ non sint. Confidere audeo, accessurum ipsis aliquid ex iis, quæ longiori hoc paragrapho non oscitanter illustrata sunt. Ceterum tanti mihi visum est laudatum instrumentum, ad alias quoque notitias deserviens, ut integrum hîc ad verbum attexere non dubitaverim. Ita sonat:*

nuperrime reserata,

124 In nomine Domini. Amen. Infrascriptus Canonicus Graduatus & Secretarius Capituli exemptæ Cathedralis ecclesiæ sancti Bavonis Gandavensis, declaro & attestor, me unà cum Reverendo Admodum Domino Joanne vanden Hove Canonico & Thesaurario, ex parte dicti Capituli nostri, adfuisse & adstitisse Reverendissimo ac Illustrissimo Domino Episcopo, die XXVII Februarii hujus anni MDCCXX, dum aperuit & visitavit scri-

exhibuit alias reliquias,

ſcrinium reliquiarum ſanctæ Godelevæ (quod nuper deſcripſi in atteſtatione, quam ea de re dedi ex ordinatione Capituli) & in hoc ſcrinio rite clauſo & ſigillato ſigillis (ut in dicta atteſtatione dixi) Illuſtriſſimi Domini Epiſcopi Trieſt & Capituli noſtri, nos reperiſſe parvam arcellam, itidem ritè clauſam, & ſigillatam iiſdem ſigillis jam dictis: & in hac arcella erat incluſa burſula, in qua continebatur unum ex majoribus oſſibus ſeu vertebris ſpinæ dorſi dictæ Sanctæ. Dictæ arcellæ, ſupra pulvinar, colligata erat hæc ſequens atteſtatio.

ibidem reconditas an. 1638,

125 „ Antonius Trieſt, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia, Epiſcopus Gandavenſis, „ abſente Nicolao de Haudion Præpoſito, „ Franciſcus de Ghiſtelles Decanus & Capitulum Eccleſiæ Cathedralis ſancti Bavonis „ Gandavenſis, notum facimus, nos die datæ præſentium, capitulariter poſt ſummum „ ſacrum congregatos, ſacras has reliquias „ ſanctæ Godelevæ martyris ex capſa reliquiarum ſanctæ Pharahildis Virginis deſumpſiſſe, & in hoc ſcriniolo ſeparatim incluſiſſe, ut ſpecialiter & majori cum reverentia & ſolennitate colerentur. Ne autem majorum noſtrorum atteſtationes ac de earumdem reliquiarum veritate teſtimonia „ obliterarentur, ea ſimul affixa, in capſula reliquiarum ſancti Bavonis, Patroni noſtri, eadem die incluſimus. Actum Gandavi in loco Capituli noſtri, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo octavo, menſis Septembris die vigeſima nona.

„ In

„ In plica habebatur : de mandato Reve-
„ rendiſſimi Domini & RR. Dominorum : &
„ erat ſignatum M. Guyart. Habebat autem dicta burſula, in qua præfatæ reliquiæ erant incluſæ, affixum exiguum fruſtulum membranæ, cum hac inſcriptione, charactere admodum veteri : Os DE CORPORE SANCTÆ GODELEVÆ MARTYRIS.

126 Deinde quæſivi & reperi illas, quas in ſupra ſcripta notificatione appellant, majorum noſtrorum atteſtationes ac de earumdem reliquiarum veritate teſtimonia, quæ ſunt hujus tenoris : „ Anno Domini milleſimo
„ quingenteſimo ſeptuageſimo quarto, die de-
„ cima quinta menſis Septembris, Reveren-
„ diſſimus Dominus, Dominus Cornelius Jan-
„ ſenius, primus Epiſcopus Gandavenſis,
„ præſentibus Marco Stercke Decano, Cle-
„ mente Crabbeels Archidiacono, Petro Gil-
„ lis Theſaurario, Petro Simonis Archipre-
„ sbytero aliiſque multis Canonicis eccleſiæ
„ Cathedralis beati Bavonis (Reverendo Do-
„ mino Viglio Zwichemo, Præpoſito eccle-
„ ſiæ, Bruxellæ in negotiis regiis occupa-
„ to) feretrum, quod dicebatur ſanctæ Pha-
„ rahildis aperuit : cum nimirum multo ſitu
„ interius atque exterius obductum ac ma-
„ gna ex parte diſſolutum eſſet ; ex eo quod
„ totos fere duos annos unà cum aliis omni-
„ bus eccleſiæ reliquiis, propter metum Geu-
„ ſiorum & hæreticorum, qui impiè ubique
„ & crudeliter cædibus atque incendiis graſ-
„ ſabantur, in locis ſecretis & ſubterraneis
„ collocatum fuerat. Aperto autem feretro,
„ inven-

& à primo Gand. Ep. Corn. Janſenio

„ inventum eſt in eo parvum ſcrinium, un-
„ dique bene clauſum : quo aperto, inven-
„ tus eſt faſciculus, funiculis colligatus, cum
„ tali inſcriptione : Hæ ſunt reliquiæ ſan-
„ ctæ Pharahildis virginis cum pulvere & qui-
„ buſdam oſſibus ex corpore ipſius, quæ in-
„ ventæ ſunt poſt lectum ſancti Bavonis,
„ cum frangeretur, ut melius & honeſtius
„ ædificaretur.

127 „ In ipſo autem faſciculo inventæ
recognitas & approbatas an. 1574. „ ſunt quatuor aliæ chartulæ, ſingulæ ſuis
„ reliquiis affixæ, ſubſequentis tenoris : Pul-
„ vis de corpore S. Pharahildis, antiquitus com-
„ buſto. 2 : Maxilla S. Pharahildis. 3 : Maxil-
„ la cum tribus dentibus de S. Pharahilde,
„ & alia oſſa de corpore ipſius. 4 : Os de
„ corpore S. Godolif. virginis. Et hæc o-
„ mnia, ſicut inventa fuerunt, in mundiora
„ lintea & aliam ligneam capſulam ſunt tranſ-
„ lata ; unà etiam cum alio quodam faſci-
„ culo, qui in prædicto feretro ſanctæ Pha-
„ rahildis inveniebatur, in quo faſciculo in-
„ voluta erat cuculla ſancti Bavonis, ut ha-
„ bebat ſchedula quædam ſuperfixa, ſimul
„ cum litteris quibuſdam in membrana, mu-
„ nitis ſigillo ſancti Bavonis, ſequentis te-
„ noris : „ Has reliquias tranſtulit Dominus
„ Belto, abbas Gandenſis cœnobii, in iſtud
„ ſcrinium, quinto Idus Aprilis, & ſuo fir-
„ mavit ſigillo, anno Incarnationis Domini-
„ cæ MCLXXV, Indictione VIII, concurrenti-
„ bus II Epactis XXVI, Ludovico Franco-
„ rum Rege, Philippo Flandriarum Comite,
„ Everardo Tornacenſium Epiſcopo. In hu-
„ jus

„ jus rei & tranſlationis prædictarum reli-
„ quiarum teſtimonium, Reverendiſſimus Do-
„ minus prædictus præſentes litteras fecit ſi-
„ gilli ſui appenſione muniri. Et erant iſtæ litteræ ſcriptæ in membrana, cui appendet cum fruſto ejuſdem membranæ ſigillum dicti Reverendiſſimi Domini, cum hac circumſcriptione, SIGILLUM * CORNELII * JANSENII * DEI * GRATIA * EPISCOPI * GANDAVENSIS * impreſſum ceræ rubræ & clauſum in pixide ex albo ferro. In quorum omnium ac ſingulorum fidem, Ego infraſcriptus haſce, ad requiſitionem RR. PP. Societatis Jeſu, propria manu ſcripſi & ſubſignavi. Actum Gandavi undecima Martii MDCCXX. *Signatum* Goethals, dicti Capituli Canonicus & Secretarius. *De his ſatis dictum eſt, nunc ad Gandenſe Beghinaſium accedamus.*

Præcedentis paragraphi, de S. Godelevæ reliquiis, pars altera.

128 *De reliquiis* S. Godelevæ *in ſupradicto Beghinaſio depoſitis & cultu ſolenniſſimo honoratis, teſtimonium perhibet jam dictus R. D. Paſtor van Remſeke, quod hîc ad verbum refero.* In ſacello infirmariæ, D. Godelevæ ſacro, in minori Beghinaſio, dicto Terhoyen, civitatis Gandavenſis, diverſæ reperiuntur reliquiarum hujus Sanctæ particulæ. Prima cuſtoditur in ferculo ligneo, affabre facto & deaurato, quod quotannis ſolenniter circumfer-

Quales ibidem reliquiæ in Beghinaſio,

tur in festo dictæ Sanctæ VI Julii, atque etiam in octava ejusdem. In cujus ferculi superiori parte includitur pixidula deaurata, in qua continetur chartula, cui involuta est particula materiæ candidæ, quam dicunt esse de sanguine Martyris, in gutture coagulato ac mutato in calcem tempore martyrii. Item eadem pixide includitur segmentum parvum textilis serici, cui involvitur particula cranii Martyris, immersi gossipio, eique apponitur hæc attestatio, inscripta membranæ. Infrascriptus, pastor loci de Sleydinghe, testatur, se hac secunda Maii anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi noni, particulam reliquiarum ex cranio S. Godelevæ, dedisse D. Pastori in Beghinasio B. Mariæ Terhoyen Gandavi, servatâ suæ ecclesiæ actâ episcopali de veritate earumdem reliquiarum. Actum Gandavi die ut supra. Signatum erat Franciscus Staes pastor in Sleydinghe. *De fida collatione cum originali facta, testatur laudatus van Remseke* XXIV *Julii* 1719; *sic porro pergens:*

quomodo & unde acceptæ,

129 Habetur quoque particula reliquiarum altera, thecæ argenteæ inclusa, quæ populo osculanda exponitur. Item in pixide parva, oblonga, pendula ex catena argentea, habetur particula reliquiarum, quam aquis, dum benedicuntur, immergunt. Hæc autem pixis, glutine compacta, aperiri non potest. Super his omnibus invenitur certificatio, quæ hîc sequitur membranæ inscripta. *Belgicum autographum transsumpsit Remsekius, ego hîc latine reddo.* Nos Godeleva Payers, Dei

Dei gratiâ, abbatiſſa cœnobii & hoſpitalis S. Godelevæ apud Ghiſtellam, omnibus has viſuris, ſeu legi audituris, notum facimus, quod ultima die Aprilis anni MDXLVIII, carus nobis & ſingularis amicus Ludovicus Boonis, natus Lovanii, & civis atque incola celebris emporii Antverpienſis, nos acceſſerit, humiliter ſupplicans & orans, ut ei particulam reliquiarum ſanguinis ſanctæ, reverendæ virginis & martyris, Dominæ Godelevæ largiremur, quod ex caritate & benevolentia libenter præſtitimus, ad augendum prædictæ reverendæ virginis ſanctæ Godelevæ honorem. In quorum fidem, nos ſupranominata Abbatiſſa, ſigillum noſtrum hiſce apponi curavimus die & anno ut ſupra. *Sigillum dictæ Abbatiſſæ in cera rubra litteris appendêre, teſtatur Remſekius; hæc demum addens:*

130 Aliam quoque habent dictarum reliquiarum particulam, argento inſertam, quæ ad ægros & afflictos gutture vel oculis defertur. Viſuntur autem & coluntur dictæ reliquiæ per annum, & præcipue per Octavam feſti dictæ Sanctæ, concurſu populi, qui deſcribi non poteſt, ac vix credi; ita ut à medio quintæ matutinæ, dum porta Beghinaſii aperitur, uſque ad nonam veſpertinam, dum clauditur, ad reliquias ſine difficultate & preſſura accedi non poſſit, totumque Beghinaſium euntibus ac redeuntibus oppleatur. Plura quoque aquæ dolia, diebus ſingulis, in honorem & adhibitis Sanctæ reliquiis benedicuntur & à viſitantibus inſumuntur. Cordulas quoque ſericas bene- *& quam ſolenniter ibi honorentur.*

dicunt, cum invocatione Sanctæ ac reliquiarum attactu, quarum multas centenas annis singulis divendunt, gutturibus afflictis circumvolvendas & ferendas. *Hactenus ex Remsekio laudatus P. Cocquyt. Rogaveram præterea, num gratia aliquæ seu beneficia, precibus, meritis & intercessione* B. Godelevæ, *istîc scirentur impetrata? Responsum est; de his multa quidem in vulgus spargi, at nihil authentici exhiberi posse, aut legitima approbatione signati. Officium de Sancta dicitur uti Ghistellæ, primo loco de communi Virginis & Martyris, & per totam Octavam solito ritu protrahitur.*

Earumdem celebris cultus

131 *Ex his manifeste perspicis, quanta veneratione & fiducia* S. Godelevam *colant, non solum Beghinæ, sed populus Gandavensis, dicere liceat, propemodum universus: ea, opinor, consolatione, quam inde referunt piæ animæ, tametsi impetrata beneficia, ad veram miraculi speciem non continuo accedant, nec de iis accuratior notitia habeatur. Partem concreti sanguinis, quæ ibidem asservatur, jam ab ipso seculo* XVI *illîc esse potuisse, facile intelligis, atque ex eo communicatam cum Sleydinghensibus, tametsi Beghinæ ipsæ annum ignorent, quo illas, aut à Ludovico Boonis aut ab ejus heredibus acceperint, vel colere cœperint. Ceterum pia illa reliquiarum commutatio, inita anno* 1659, *inter Pastorem Beghinasii Gandensis & alterum istum pagi Sleydinghani, Gandavo non procul dissiti Boream versus, lucem addit iis, quæ jam dicta sunt, nosque manu ducit, ut de insigni etiam* S. Godelevæ *apud Sleydinghanos cultu aliqua subnectamus. Prolixiores ea de re notitias suggessit R. D. Martinus Steyaert, celeberrimi olim Doctoris Lovanienſis cognominis,*

dignus-

dignus ex fratre nepos, inter quas id miror deesse, quod asseruit R. D. Breydel, Eernegemensis in diœcesi Brugensi Pastor, ecclesiam de Sleydinghe S. Godelevæ dedicatam esse. *Verum alia ita explicat præfatus Steyaertius, ut ex ejus scriptis apertè edocear, ab Illustrissimo Triestio Sanctæ reliquias eo devenisse, cum aliis sanctorum Gerionis martyris & Amantii confessoris*, XVI *Aug.* 1653.

132 *Id probant verba citati superius R. D. Franciſci Staes, Sleydingensis parochi, in libello supplici Illustrissimo Triestio oblato, dum ita loquitur:* Exponit debita cum reverentia Franciscus Staes, pastor loci de Sleydinghe, qualiter dono Perillustris sui Domini Episcopi præscripti, die XVI Augusti MDCLIII acceperit certas quasdam reliquiarum particulas sanctorum Gerionis martyris, Amantii confessoris & S. Godelevæ martyris, cum facultate, easdem publico fidelium cultui ac venerationi in ecclesia sua parochiali exponendi *&c. Hinc patet, ex quo fonte processerint reliquiæ Beghinalii supra memoratæ, utpote ab eo D. Staes acceptæ. Huc propriè spectat Steyaertii testimonium de* S. Godelevæ *cultu in Sleydinghe, quem satis graphicè describit.* Ceterum, *inquit*, summo parochianorum & vicinorum concursu reliquiæ illæ, à VI Julii usque ad XIV ejusdem mensis, utrimque inclusive, visitantur. Annis singulis accrescit confitentium numerus per dies novenæ singulos, quibus matutinum tempus, ut festum in ecclesia nostra celebratur. Aqua per reliquias, in capsula minori inclusas, benedicitur, & quaquaversum ægris porrigenda absportatur. Rumores, qui hinc inde de sanatis

in Sleydinghe non procul Gandavo.

fanatis & præſervatis à morbo gutturis adferuntur, utpote minus authenticos, hîc non ſubjungo. *Signat* M. Steyaert, *Sleydinghe* XVII *Octobris* 1719. *Quibus ita explicatis, ad diſtributionem ab Illuſtriſſimo Chriſtophori factam nobis redeundum eſt.*

Abbas S. Andreæ aliquas dedit monialibus S. Godelevæ:

133 *Ex prædictis reliquiis, ab ipſo dono datis, pars illa quæ ceſſerat Ampliſſimo D. Henrico vander Zype, ad S. Andreæ juxta Brugas abbati, in ejuſdem abbatiæ eccleſia depoſita ſupereſt, nam quæ ab eodem abbate datæ ſunt novitiatui, ſeu hodierno Godelevianarum ſanctimonialium Brugis cœnobio, quaſque ibidem veneratus ſum, acceperat ipſe à R. D. Blootacker, Illuſtriſſimi Chriſtophori primum ſacellano, poſtmodum cathedralis eccleſiæ canonico, ut fidem facit inſtrumentum authenticum, à me in ipſo cœnobio tranſumptum, quo notum facit omnibus, quorum intereſt, ſe* anno Domini MDCXXIII, die ſexta Julii, ipſo nimirum feſto S. Godelevæ virginis & martyris, Ghiſtellis interfuiſſe, tamquam patronum eccleſiæ, ſolenniter ibidem factæ, à Reverendiſſimo D. Dionyſio Chriſtophori, Epiſcopo Brugenſi, viſitationi reliquiarum ejuſdem Sanctæ, & quod ibidem tunc idem Reverendiſſimus Dominus, cum aſſenſu adſtantis magiſtratûs, aliquas ſibi dictarum reliquiarum partes ex feretro, in quo continebantur, aſſumpſerit. Cum vero præfatus Reverendiſſimus Dominus eaſdem reliquias ſemper ut veras certaſque habuerit atque coluerit, eaſque vitæ ſuæ tempore commiſerit cuſtodiæ venerabilis Domini Joannis Blootacker, ſui tunc Capellani, & nunc Canonici

nonici Cathedr. eccl. S. Donatiani Brugis, ante ſuam autem mortem, donatione inter vivos, eaſdem eidem D. Canonico dono dederit; per præſentes etiam atteſtamur, nos ab eodem D. Canonico, duo integra oſſa ſeu vertebras ex ſpina dorſi ſupradictæ Virginis impetraſſe, & alterum ex illis ſtatim donaſſe novitiatui monaſterii S. Godelevæ, ſeu reformatis Benedictinis, ad promovendum ibidem ejus cultum, honorem & amorem. In quorum fidem &c. Datum an. MDCXXX, die XXVI Junii. *Signat ipſe cum proprii ſigilli impreſſione.*

134 *At major* S. Godelevæ *reliquiarum theſaurus in S. Andreæ abbatia permanſit, quam ut verbo explicari commode poſſit. Longiorem earum deſcriptionem ad me miſit Clar. Walius, cujus compendium hîc exhibuiſſe ſuffecerit. Eas primùm refero, quas ſupra dixi, Ampliſſimum illum Henricum abbatem accepiſſe ab Illuſtriſſimo Chriſtophori, ut jam ipſe teſtabatur, quæque ſæculo ſerico rubro incluſæ affixam habent inſcriptionem hujuſmodi:* Pars reliquiarum, quam habui ab Epicopo noſtro Dionyſio, poſt publicam viſitationem earumdem factam Ghiſtellis. *Junctæ ſunt litteræ prædicti Præſulis, datæ* V *Martii an.* 1624, *& ab eodem ſubſcriptæ, ejuſdem argumenti, cujus nonnullas jam retulimus. Ut paucis dicam, teſtatur, ſe Prælato Henrico,* dono dediſſe notabilem partem oſſis ex ſpina dorſi dictæ Sanctæ. *Partes conſimiles, ut nuperrimè audivimus, accepit idem abbas à R. D. Blootacker ſupra memorato, unde* alterum ex illis *oſſibus ceſſit Sanctimonialibus Godelevianis reformatis. Teſtimoniales litteræ, fuſius deductæ, fruſtra*

alias miſit Ipras & Cortracum;

hîc

hic repeterentur, audi ſolam ejuſdem Abbatis atteſtationem : Reliquiæ S. Godelevæ ; nimirum pars ex ſpina dorſi, quam accepi à Dom. Canonico Joanne Blootacker ; integram quidem, ſed inde exſecui pro Reverendiſſimo Epiſcopo noſtro *(tunc Nicolao de Haudion)* partem notabilem die 11 Maii MDCXLV. *Ad latus habebatur :* Alias etiam diſſecui particulas aliquas pro quodam monaſterio Iprenſi, & pro Beghinaſio Cortracenſi, *de quibus infra.*

plures ſervavit in ſui cœnobii ſacrario.

135 *Longiorem hiſtoriam texit præfatus abbas Henricus circa notabiliores ejuſdem* S. Godelevæ *reliquias, quas reperit poſt mortem R. D. Adriani van Dale, in ſuo monaſterio, dum viveret, Supprioris, de quibus cum aliquamdiu dubitaſſet, ubi prædicti Adriani teſtimonium legit, quo perſanctè profitetur, ſe* recepiſſe à D. Lantſoght, ſatis noto ſacerdote, & antea paſtore eccleſiæ collegiatæ B. Mariæ Brugenſis, qui retulit ſub juramento, ſe eas habuiſſe à religioſis antiqui monaſterii S. Godelevæ in de Ganſeſtraet ; *eaſque eſſe* unam coſtam integram ex corpore S. Godelevæ, *quam* tamen ipſe fregerat ad faciliorem commoditatem ſuam ſervandi : *hiſce litteris ſedulo & accuratè expenſis, credidit laudatus Abbas*, eas veras eſſe *S. Godelevæ reliquias*, quia vir ille, *inquit*, à quo eas aſſeverat ſe accepiſſe *(D. Adrianus)* nempe D. Joannes Lantſoght, fuit vir probus, pius & doctus, & mihi valde notus, qui noluiſſet eum decipere, maxime cum ſub juramento retulerit, ſe eas accepiſſe à religioſis S. Godelevæ, quas credo fuiſſe ipſam abbatiſſam ultimam veteris monaſterii, & ſororem Bernardinam

dinam converſam, quæ cum abbatiſſa fere omnia monaſterii externa negotia peragebat, & ab illo D. Lantſoght varia acceperat beneficia, *&c. Non opinor, pluribus argumentis opus eſſe. Scripſit hæc Ampliſſimus abbas die ultima Auguſti* 1649. *Ad Illuſtriſſimum Chriſtophori denuo regredimur.*

136 *Non parvo numero fuiſſe oſſa illa ſacra, quæ ex feretro Ghiſtellenſi ſibi deſumpſerat, oſtendit citatus modo Canonicus Blootacker, qui & Ampliſſimo abbati Eechoutano, D. Nicolao Trooſtenberg, partem oſſis largitus eſt, quam ibidem vidi inſertam reliquiario ovali, radiis deauratis circumdato & cryſtallino vitro obtecto; ob quam partem, etſi non magnopere notabilem, ibidem officium fit duplex de* S. Godeleva VII *Julii, tranſlatum nempe propter Octavam Apoſtolorum. Miſſa ſumitur*, Me exſpectaverunt, *Euangelium ex feſto S. Agathæ. Teſtatur D. Blootacker*, ſe dediſſe partem oſſis ex corpore S. Godelevæ virginis & martyris, quam Reverendiſſimus D. meus Dionyſius Chriſtophori, Epiſcopus Brugenſis, acceperat cum aſſenſu magiſtratûs Ghiſtellenſis adſtantis *&c.* Hanc proinde partem oſſis prædictæ S. Virginis, ut veram certamque habuit & coluit, & mihi, ut tunc temporis ſacellano ſuo, cuſtodiendam commiſit, & tandem ante obitum ſuum, donatione inter vivos, eamdem dono dedit. In quorum fidem *&c.* Actum Brugis die VIII Maii MDCXLV. *Atque hæc tota ratio cultûs in abbatia Eechoutana; nec plura fieri exiſtimo in alia Santandreana, utut pluribus reliquiis ditata ſit, quia omnis populus Brugenſis, non ad iſta cœnobia, ſed ad ſæ-*

De hierotheca in abbatia Eechoutana.

pe dictum sanctimonialium parthenonem, & in Sanctæ festivitate die sexta Julii & per totam subsequentem ejus octavam, certatim solet concurrere.

De S. Godelevæ reliquiis, pars tertia.

De cultu reliquiarum Cortraci;

PAulo longior, ad visitandas quaquaversum S. Godelevæ *reliquias excursio, tam abundantem materiam suggerit, ut eam partiri necesse habeam. Superius monui num.* 102, *sacra Sanctæ lipsana, furentium hæreticorum manibus feliciter erepta, à Catholico præsidio Cortraceno in eam civitatem avecta, atque illîc per annos circiter* XII, *ab anno nimirum* 1577 *ad* 1589 *deposita fuisse, ut minimè mirum videri debeat, si piorum civium animis, venerationis in Sanctam igniculi necdum plane exciderint. Cultus in ecclesia paræciali, S. Martino dicata, perseverans ad altare S. Annæ, suspicionem ingerit, ibidem loci, aut saltem in istius templi sacrario, sacram thecam Ghistellensem olim depositam fuisse, quamvis id certo rescire non potuerim. Verum utcumque id fuerit, rescriptum mihi, istîc adhuc* S. Godelevæ *memoriam recoli, non sine aliquibus ipsius Sanctæ reliquiis, quas fert traditio, à Ghistellensibus acceptas, in agnitionem officiosi obsequii per tot annos eis præstiti. Beghinas porro, ecclesiæ isti vicinas, pia æmulatione excitatas fuisse arbitror, ut tam solicitè ejusdem Virginis & Martyris reliquias & ipsæ quærerent, feliciter demum obtentas, à toties jam laudato, reliquiarum* S. Godelevæ *distribu-*

ſtributore, Ampliſſimo abbate Zypæo, ut habes num. 129; *quæ ab iſtis virginibus, devotiſſimis utique* S. Godelevæ *cultricibus, decenti feſtivitate quotannis honorantur, ſolenni Miſſa & Laudibus, accenſis per totam octavam cereis, & reliquiarum, thecâ argenteâ obductarum, expoſitione: de quibus ita teſtatum reliquit R. D. Leonardus Schaerts, per id tempus Paſtor:* Reliquiæ S. Godelevæ Virginis & Martyris, approbatæ à Vicariatu Tornacenſi, ſede vacante, per publicum inſtrumentum, & hîc impoſitæ in vigilia Nativitatis Domini MDCXLIV per me infraſcriptum, ad id deputatum. *Tales item Oſtendæ reliquias expoſitas eſſe & à populo honorari, pro certo mihi narratum eſt; at Ghiſtella, non procul inde diſſita, pios omnes* S. Godelevæ *clientes facile ad ſe allicit.*

138 *Celebriorem longè cultum nactæ ſunt reliquiæ iſtæ, quas idem Ampliſſimus abbas Henricus, ſe diſſecuiſſe aſſerebat,* pro quodam monaſterio Iprenſi, *de quibus teſtati ſunt A. RR. DD. Vicarii generales ſedis Iprenſis vacantis,* XVI *Auguſti* 1714, vidiſſe ſe chartam tritam & vetuſtate corruptam, cujus initium incipit, Henricus van . . . . Ype, abbas monaſterii S. Andreæ juxta Brugas, *ab eodem ſubſignatam* & ſigillatam ſcuto onerato trium capitum leopardorum, quod eſt ſcutum familiæ Vander Zype. *Id rectè ab ipſis obſervatum; cum idem ſigillum aliis, citatis à me ſupra, teſtimoniis appoſitum ſit.* Interiùs vero, *inquiunt*, ad latus dextrum erat quod ſequitur: Placet Reverendiſſimo Domino Epiſcopo Iprenſi, ut publicæ venerationi exponatur, in eccleſia ho- *& celebriori Ipris*

ſpitalis S. Joannis Ipris, pars oſſis ex ſpina dorſi S. Godelevæ virginis & martyris. Omnibus ſupra & ſingulis viſitantibus dictam eccleſiam ipſo feſto S. Godelevæ, concedit in forma Eccleſiæ Indulgentias XL dierum. *Nuſquam apparent temporum indicia, at niſi fallor, ſpectant ad annum circiter quadrageſimum quartum elapſi proximè ſeculi, cathedram Epiſcopalem tenente Illuſtriſſimo Judoco Bouckaert, qui anno* 1646 *vivere deſiit, & poſt quem annis octo Paſtore viduata manſit Iprenſis eccleſia. Firmari poteſt conjectura ex eo, quod ſub idem tempus & hiſce S. Joannis monialibus & Beghinis Cortracenſibus conceſſæ à Zypeo reliquiæ videantur.*

in noſocomio S. Joannis.

139 *Ad novem omnino dies, in eo S. Joannis templo ſolenniſſimè peragitur* S. Godelevæ *feſtivitas, excuſo programmate publicari ſolita, & Miſſis pluribus aliiſque piis exercitiis quotidie frequentata; primo autem die ſolenni Miſſa, concione & Laudibus, cum oratione propria hujuſmodi:* Longanimis tolerantiæ exemplum idem & præmium, Domine Jeſu Chriſte, qui S. Godelevæ virginis & martyris tuæ patientiam glorioſis miraculis illuſtraſti, da nobis virtutem ſuſtinendi adverſa, per quam mereamur cum illa coronari. *Ad augmentum cultûs, excuſas de Sancta litanias diſtribuunt ſanctimoniales, præfixa eleganti imagine, Sanctæ martyrium repræſentante. Aqua, per immerſionem ſacrarum reliquiarum, benedicitur, ægris porrigi, avide deſiderari & conquiri conſueta, tum ab oppidanis, tum ab externis, etiam procul diſſitis. Aſſeruit noſocomii iſtius ſuperior, aquam illam incorruptam ſervatam fuiſſe per totum triennium, multaque inde*

de obtenta beneficia, tametsi nulla publicis tabulis consignata fuerint. Thecæ argenteæ decenter inclusæ sunt prædictæ reliquiæ, uti & aliæ, argenteo item tegumento obductæ, è sacro S. Godelevæ *calcinato sanguine, ad quas per annum non mediocris fit ægrorum concursus; ut merito omnes in admirationem rapiat tanta sanctimonialium & totius populi Iprensis in* sanctam Godelevam *constans pietas & tam singularis veneratio. Notitias de tota re acceptas refero R. P. Henrico de Vaddere, collegii istic nostri dignissimo Rectori.*

Item Bellioli in Flandria,

140 *De cultûs & venerationis præmio Flandros, in iis potissimum partibus contendere diceres: nam & Belliolum, oppidum non ultra tres leucas Ipris distans, annuam* S. Godelevæ *festivitatem, ex religiosa fortasse æmulatione, festivè celebrat in sacello sanctæ Mariæ Magdalenæ, ubi & ejus reliquiæ, thecæ argenteæ, affabre factæ, inclusæ, magna veneratione honoratæ, populo deosculandæ præbentur. Ex sacro sanguine esse conjecit is, qui meo nomine eas attentius inspexit: at quo tempore eo allatæ, quo coli cœperint, aut à quo fuerint approbatæ, discere non potuit. Sunt, inquit, qui octoginta annis istic expositas fuisse existiment, ut saltem facile intelligas; immemorabilem ibi esse* S. Godelevæ *cultum. Id certum est, die* VI *Julii, Sanctæ ipsius natali, de ea solennem Missam fieri, de ejus virtutibus pro concione dici, & festivis Laudibus celebritatem concludi. Eò etiam à vicinis populis, ad impetrandas, in variis morbis, gratias concurri, & nonnullas quandoque impetratas, testari anathemata, in gratitudinis tesseras appensa, ad me scripsit, idem, qui, quæ Bellioli*

ad

ad S. Godelevam *pertinent, diligenter perſcrutatus eſt, P. Joannes Baptiſta Bonte, è Societate noſtra.*

& in Pitthem, pago diœceſis Brugenſis.

141 *Hinc in Pitthem migramus, pagum diœceſis Brugenſis, Cortracum verſus, paulo pluſquam medio itinere. Habet & illic ſingularem venerationem* S. Godeleva, *ob reliquias ibidem expoſitas, ſub approbatione Illuſtriſſimi de Baillencourt,* VII *Novembris* 1676, *cujus ecgraphum ſub oculis habeo. Imo in regeſto epiſcopali ejus temporis obſervavi, motas difficultates ex eo, quod Pitthemenſes impediti eſſent, aquam haurire ex puteo cœnobii Ghiſtellenſis, quam ad eccleſiam ſuam veherent, peregrinis eò concurrentibus præbendam; quæ res per prædictum Illuſtriſſimum compoſita fuit anno* 1679, *factâ Pitthemenſibus poteſtate, aquam iſtam hauriendi & in Pitthem devehendi, in eorum ſolatium, qui Ghiſtellam pergere nequirent. Quæſivi non ſemel, unde reliquiæ iſtæ in Pitthemenſem eccleſiam devenire potuerint? Reſponſum, veroſimillimè eas eſſe, vel earum partem, quæ Capitaneo Camargo in viſitatione anni* 1623 *obtigerant. Putabant alii, ipſas ab Illuſtriſſimo Baillencourt præfatæ eccleſiæ conceſſas eſſe: concors eſt omnium ſententia, Sanctæ reliquias ſummo in pretio & honore eo loci haberi. Inſtrumentum epiſcopale nihil peculiare continet, præter approbationem, licentiam exponendi, & ad fovendam pietatem, ſolitas* XL *dierum Indulgentias.*

Quæ habeantur Mechliniæ

142 *Peragratâ Flandriâ, Mechliniam me deduxit Hierogazophylacium Rayſſii, ita ſcribentis pag.* 493 *de reliquiis eccleſiæ & tirocinii noſtri Mechlinienſis, ubi ait, apud nos aſſervari,* duas partes oſſium S. Laurentii Levitæ & martyris, & particulam oſſis S. Godelevæ, dono Do-

Dominæ Joannæ Biſſchop, prioriſſæ abbatiæ S. Godelevæ, Ordinis S. Benedicti Brugis, *de quibus hoc nactus ſum teſtimonium, à noſtro P. Alphonſo Huylenbroucq, Eminentiſſimo S. R. E. Cardinali de Alſatia de Bouſſu, Archiepiſcopo & Belgii Primati à ſacris confeſſionibus, ad me tranſmiſſum, & ex autographo deſcriptum:* Jacobus Stratius, Rector collegii Societatis Jeſu Brugenſis, omnibus has viſuris ſalutem in Domino ſempiternam. Cum ſacrarum reliquiarum eò major ſoleat eſſe apud pios veneratio, quo plenior de eis habetur certitudo: operæ pretium eſſe duximus, ſacris iis oſſibus & lipſanis, quæ nobis hoc anno pro Domo probationis noſtræ Societatis Antverpienſi donata, & per nos ad eamdem tranſmiſſa ſunt, fidem atteſtatione noſtra, modernis & poſteris conſignare.

143 Quare tenore præſentium fidem facimus & atteſtamur, impetraſſe nos menſe Octobri anni hujus currentis MDCX, ad uſum Probationis prædictæ, à venerabili domicella, ſorore Joanna Biſſchop, prioriſſa abbatiæ S. Godelevæ, Ordinis S. Benedicti, reliquias ſacras infraſcriptas. Primò duo oſſicula, ſeu partes oſſium S. Laurentii Levitæ & martyris, quæ ad prædictam S. Godelevæ abbatiam allatæ fuerunt à venerabilibus Patribus Ordinis S. Benedicti, qui Ultrajecto, ubi abbatia ejuſdem Ordinis erat, D. Laurentio intitulata, extorres hæreticorum perſecutione facti, abbatiæ S. Godelevæ ſanctimonialibus à ſacris poſtea confeſſionibus fuerunt. Item particulam unam oſſis S. Godelevæ, ac-

& cujus dono acceptæ ſint.

acceptam ex hierotheca ſacrarum reliquiarum ejuſdem S. Martyris, quæ populo veneranda & oſculanda præberi ibidem ſolet. Denique globulos varios ſanguinis ejuſdem Martyris, quos ex lipſanotheca, ſanguinem ipſius ſervante, obtinere meruit dicta Prioriſſa. Quæ omnia ſacroſancta pignora hoc ipſo anno Antverpiam, ad dictam Probationis domum miſimus. In horum omnium fidem, hiſce manu noſtra ſubſcripſimus, iiſdemque officii ſigillum appendi curavimus. Datum Brugis Flandrorum hac XXIX Novembris anno Chriſtiano MDCX.

Aliæ variis locis altaribus inſertæ.

144 *Nequid in hac tam longa ſerie à me præteritum ſit, poſtremùm notabo, plures alias eccleſias ſacrarum* S. Godelevæ *reliquiarum participes factas, à ſæpe laudato Illuſtriſſimo Chriſtophori, eas præſertim in quibus altaria conſecravit. Ex ejus regeſto deprehenſum eſt, in ara principe monaſterii PP. Auguſtinianorum Brugis, dum conſecraretur, inter alias incluſas eſſe reliquias* S. Godelevæ XIX *Maii* 1624. *Item* X *Auguſti* 1625 *in altari B. M. Virginis dicto* de Potterie. *Rurſus* IX *Octobris ejuſdem anni, in altari ſacelli domeſtici epiſcopalis: &* XIX *Octobris, proximè ſequenti, in ſummo altari de Winghene. Anno* 1626 *die* XXI *Junii, inſertæ altari ſanctæ Crucis in templo S. Salvatoris Brugis;* I *Auguſti* 1627 *idem factum in altari monialium S. Spiritûs. Eodem anno* V *Septembris, tribus altaribus apud divites Clariſſas conſecratis, earumdem reliquiarum inſertæ particulæ. Item iconi alicui ligneæ, ex oſſibus* S. Godelevæ *impoſuit* III *Martii* 1628. *Demum anno prædicto* XXVIII *Auguſti, apud Gri-*

Griſeas ſorores, uti hic appellantur, in altari, tunc ſacris aptato, de iiſdem reliquiis pars aliqua incluſa eſt. Nec poſtmodum defuerunt, quibus uſus eſt Illuſtriſſimus Haudion, dum III *Aprilis anno* 1642, *quatuor altaria conſecraret in ſancti Andreæ juxta Brugas, quorum tria iiſdem reliquiis ditata fuerunt. Præter jam dictas, ſuperſtites particulas habere oportuit Illuſtriſſimum de Baillencourt, dum* XXII *Auguſti* 1671, *in eccleſia parochiali Oſtendana conſecravit duo altaria,* impoſitis reliquiis SS. MM. Livini, GODELEVÆ & undecim millium Virginum. *Sed de his hactenus: jam Sanctæ noſtræ ſanctam progeniem, à tot ſeculis ejus virtutum æmulatricem, luſtremus.*

§ XII. De Benedictino Virginum cœnobio, ſub S. Godelevæ nomine Ghiſtellæ condito, Brugas poſtmodum ob Calviniſtarum graſſationes tranſlato & reformato.

Quo anno abbatia Virginum S. Goaelevæ

Controverſa ſuperius paragrapho IV *clauſula, apud Surium Drogonis Legendæ num.* XII *adjuncta, hîc de integro tota referenda & præmittenda eſt. Sic ibi habetur:* Anno Chriſti MLXXXVIII elevatum eſt corpus S. Godelevæ apud Geſtellam à Domino Ratbodone, Noviomenſi & Tornacenſi Epiſcopo, III Kalendas Auguſti. Filia vero Bertulphi ex ſecun-

da uxore, cum esset cæca à nativitate, ex aqua, ubi Sancta Dei fuit submersa, oculos lavans, illuminata est, ibidemque cœnobium virginum exstruxit, sub regula S. Benedicti militantium, ad honorem Dei & S. Godelevæ; cujus niveus cruor, qui ex ore & naribus in submersione emanavit, in eodem monasterio conservatur, ad perpetuam rei memoriam & signum virginitatis ejusdem Sanctæ Dei. *Hoc additamentum, cujuscumque fuerit, cum sola hæc* sanctæ Godelevæ *vita hactenus edita sit, ad alios scriptores omnino transisse censendum est, ansamque præbuisse, ut in transversum raperentur viri etiam eruditi, eatenus excusandi, quousque eum auctorem habuerunt, quem sequerentur. Hos inter Mabilio in Annalibus Benedictinis lib. 67 pag. 256 ea scripsit, quæ citato supra paragrapho, cum aliis sphalmatis, eodem spectantibus refutavimus, ut hîc denuo versanda non sint, quæ illîc abunde explicata supponimus. Ad hunc locum spectat* S. Godelevæ *in superstitibus filiabus virginibus, continuata hactenus, ex Benedictini instituti norma, regularis & pientissima vita, quæ per furias Calvinianas nonnihil agitata & labefactata, demum cura & solicitudine Episcoporum, allaborante potissimum laudato sæpius viro Amplissimo Henrico vander Zype, Santandreano abbate, ad veterem disciplinam, non sine magnis molestiis reducta est. Paucula ad primam fundationem & historiam spectantia præmittamus.*

à filia Bertulfi condita fuerit,

146 *Ad* S. Godelevæ *gloriam non parum conferre cœnobium istud Ghistellæ conditum, nemo diffiteri ausit, cum ex Anonymi historia, Ghistel-*

la & per reliquam Flandriam tantum non indubitata, ipsa quodammodo vera & unica fundatrix dici possit; tum ob sanatam mariti sui ex altera conjuge filiam, à nativitate cæcam, tum ob ipsiusmet Bertulfi conversionem, missumque seculo nuntium, unde relicta bona cœnobio erigendo sustentandoque sufficere potuerint. Asserit Sanderus pag. 330, Benedictini instituti Virginum succrevisse abbatiam auspiciis Comitum & Episcopi, opibus Bertulfi parricidæ. *Ast annum fundationis determinatum nec reperit ipse, nec vero exprimit Drogo Surianus; neque ego satis intelligo, unde eam epocham eruerit Mabilio, nisi ex mera conjectura, quod circa istud tempus res accidere debuerit; saltem potuerit: quod & nos supra non omnino improbavimus, à certo tamen anno definiendo prorsus abstinentes; in eo etiam Surio adversi, quod non anno* 1088, *sed ex instrumentis majori fide dignis, elevationem & translationem factam censeamus anno* 1084. *Rei ex ordine explicandæ ingens adjumentum conferret, si quis alicunde refoderet, quo anno Bertulfus resipuerit, & aut peregrinando, aut monachum ad S. Winnoci induendo, sic bonis se abdicaverit, aut fortasse superiorum jussu abdicare compulsus sit, ut filia heres, ad condendum prædictum cœnobium facultates habuerit; tum vero diploma aliquod, aut Episcopi aut Comitis Flandriæ, quo ad id potestatem fecisse intelligantur. Sed quis hæc hodie sperare ausit?*

147 *Prædictæ filiæ à cæcitate sanationem ejusque mirabilem modum, ac demum inductionem prodigiosam, per ipsam Sanctam confectionem, quo tandem miraculo ad pœnitentiam vere conversus*

ex certis monumentis eruere potest.

fuerit Bertulfus, fuse narrat Anonymus interpolator à num. 90; de quibus paulo infra pluribus agendum erit. Hìc modo supponere cogimur, saltem ante finem seculi undecimi aliquale exordium habuisse præfatum S. Godelevæ *cœnobium, quod variis bellorum Flandricorum motibus objectum & concussum, sæpius haud dubie spoliatum, tum à furentibus hæreticis destructum & eversum, iis hodie monumentis plane destitutum est, ex quibus certiora eruantur. Solus ipse locus supereſt, ad instar insulæ, fossâ undequaque circumdatus, paucis ruinis apparentibus, unde de antiqua amplitudine fieri possit conjectura. Sed hæc ad alterum paragraphum pertinent; ubi clarior totius rei idea, in æs insisa exhibebitur. Hìc opportune inserereturaliqualis seculorum quinque cœnobii & in eo gestorum historia, verum ea sese omnino carere fatentur sanctimoniales, quibus modo rerum suarum historicum nihil prorsus supereſt, præter regestum Belgicum, ea solummodo, & quidem satis siccè & incondite referens, quæ gesta sunt post transmigrationem Ghistellâ Brugas, inde Furnas, demum iterum Brugas, ubi post varias habitationes, fixum est ipsis domicilium eo loco, quo hodie commorantur, in platea, quæ vulgo* Bouberpstraete *nuncupatur, urbis regione saluberrima, cælo aperto, in domo perampla & commoda, viridariis hortisque satis spatiosè se extendentibus.*

Reformata fuit 1481 *& clausuræ subdita.*

148 *Unum non prætermisero, quod in antiquis cœnobii Martyrologiis annotatum reperi, seculo* XV *factam ibidem aliquam reformationem, tempore abbatissæ Mariæ van Gent, quæ vivere desiit anno* 1481, *post quam abbatissarum series ita distincta est, ut ab ea reformatione, secunda, tertia*

tia aut quarta denominarentur. Crediderim unitum tunc fuisse monasterium congregationi Bursfeldensi, cujus caput esse solet abbas ad S. Pantaleonis Coloniæ, cuique plura olim in Belgio cœnobia subdita fuisse, discès ex Miræi præfatione ad Origines cœnobiorum Benedictinorum in Belgio. Verum ab ea congregatione subducta fuerunt sanctimoniales Godelevianæ, per aliam reformationem, quam mox paucis perstringemus. Quid deinceps ab eo anno 1481, *usque ad annum* 1577 *Ghistellæ actum sit, non magis memoriæ proditum est, quam cetera, quæ de anterioribus seculis plane ignorantur. Memini me alicubi legere, Virgines Godelevianas, etiam dum foris agerent, ab anno* 1484, *religiosæ clausuræ subditas fuisse: forte quod tunc primùm arctiorem Bursfeldensium vivendi rationem acceptassent. Præsenti memoriæ magis inhæret funesta illa Calvinistarum iconomachia, & totius cœnobii destructio anni* 1577, *quo se Virgines Brugas recipere compulsæ sunt. Hinc, ut dicere cœperamus, Furnas transierunt, unde denuo reduces, sedem Brugis fixere in curia Dunensi, quam modo incolunt sanctimoniales aliæ, quæ ex Spermaille, cœnobio non procul ab urbe ad orientalem plagam dissito, per id tempus, ni fallor, etiam profugerant.*

Brugas 1577 *fugere compulsæ Virgines*

149 *Variarum habitationum mutationes hic sigillatim non prosequor; ad descriptam supra domum, quam aliquando deseruerant, postliminio redierunt, cum plurimas, tum domesticas tum externas passæ essent difficultates; quibus eas demum sedulo & potenti maxime auxilio expedivit Amplissimus, à nobis toties laudatus, Santandreanus abbas Henricus vander Zype, nova quoque inducta reformatione*

matione seu tirocinio, ab omnibus admisso; paucis exceptis, quæ in veteri monasterio, ad Aream anserum (Ganſenplaets) *contra omnia, quæ de regio & Illustrissimorum Episcoporum consensu & auctoritate gerebantur protestantes, perstiterunt, omnia sus deque moventes, ne à Bursfeldensi congregatione avulsæ, Ordinario subjicerentur. Abbatissam novam agnoscere renuerunt, sacra & profana omnia sibi vindicantes, etiam sacri sanguinis feretrum, quod nonnisi extremis coactæ, à se auferri passæ sunt, sic ut anno demum* 1642, *ad novum monasterium sacra pignora pervenerint; unâ interim aut alterâ pertinaciori moniali, simul cum sua abbatissa, in veteri habitatione & instituto, quod Bursfeldensium fuisse jam dictum est, perseverantibus.*

variis litibus obnoxiæ fuerunt,

150 *Litem illam pluribus explicant regesta episcopalia ecclesiæ Brugensis, à me consulta, ex quibus apparet, ad auspicandam necessariam eam reformationem, plurimum contulisse Illustrissimum Christophori jam ab anno* 1622, *nequidquam contra moliente abbate S. Pantaleonis Coloniæ, tamquam capite Congregationis Bursfeldensis. Facta est potestas ab Illustrissimo Archiepiscopo Patracensi, Nuntio Apostolico Bruxellis, ut per Episcopum Brugensem transferrentur moniales illæ* S. Godelevæ, *quæ reformationem amplexæ erant. Testatur Illustrissimus Dionysius, per epistolam datam* 1 *Junii* 1624, *se eas transtulisse, in qua etiam declarat, abbatissam veteris monasterii incapacem esse &c. Exstat ibidem facultas, à Rege data, erigendi reformandique monasterium, ea lege, ut Ordinario subsit, in eum finem præcipue annitente abbate Zypæo; atque exinde monasterium istud novum vocatum fuit* novitiatus. *Ne ambages singulas*

gulas proſequar, tenuit ea res ad annum uſque 1648, *imo quamdiu ſuperſtites fuere jam dictæ* Anſerinæ, *à loco habitationis ſic diſtinguendæ; ſoventibus quodammodo diſcordias illas Burſfeldenſibus. Eſt penes me iſtius anni ſcriptum aliquod referens* puncta ſummaria eorum quæ *tunc* contigerunt in abbatia S. Godelevæ Brugis, eo tempore, quo nuper illic fuit R. D. Jordanus, abbas Limpurgenſis, & commiſſarius præſidis capituli unionis Burſfeldenſis in Germania.

Burſfeldenſibus novam reformationem impedientibus.

151 *Juverit, caput ſaltem unicum ex eo ſcripto decerpere, ut aliqualis litium iſtarum imago refulgeat. Die Jovis* XVI *Julii, anni ſupra memorati,* 1648, *poſt Miſſæ celebrationem*, petiit, *abbas Jordanus*, loqui D. abbatiſſæ, quæ eo fine comparuit in collocutorio, aſſiſtentibus ei D. prioriſſa & alia moniali; coram quibus idem D. abbas habuit plurimos diſcurſus jactabundos de ſtatu cauſarum, quas jam dudum aiebat fuiſſe motas per R. D. prælatum S. Andreæ, circa tranſlationem & reformationem monaſterii S. Godelevæ, aſſerens, paſſionatè fuiſſe proceſſum, ex pluribus abuſivè Regi propoſitis, ipſumque R. D. prælatum S. Andreæ deſuper in multis obnoxium in conſcientia; addens quod idem D. S. Andreæ captaverit occaſionem hujuſmodi litium, eo tempore quo Germania & PP. Burſfeldenſes turbis bellorum in tantum eſſent involuti, ut ad monaſteria Belgica non poſſent commodè advigilare, & ſic opportunè piſcando, dum aqua eſſet turbida; quodque nihilominus PP. Burſfeldenſes, licet valde tarde & lente hactenus proceſſerint, habeant dura

dura capita Germanica, quæ finaliter non permittent has causas sic abire, etiamsi illæ moniales antiqui conventus morerentur; quas etiam summè laudavit propter singularem constantiam, asserendo etiam, eas martyres, propter continuam illarum patientiam, in tam multis illarum afflictionibus: insinuando, quod desuper sufficientes etiam habuerit informationes, & signanter de malo tractamento, & non sufficienter eis provideatur de necessariis.

Sed hæc prævaluit & hodiedum persistit.

152 *Vanas eas querelas & inutiles nænias facile refellit & retudit prudens abbatissa, Zypæum prælatum Santandreanum ab impactis calumniis egregiè tuita. Et sane tam nota est viri istius virtus, notus zelus & eruditio, ut frustra sit ejus apologiam hîc texere; videatur Sanderi Franconatus pag.* 294. *Mitto reliquas abbatis Jordani jactationes & minas. Eo demum rediere motus ejus & conatus omnes, ut summo Pontifice, Episcopis, Rege & bonis omnibus novo monasterio faventibus, nihil ultra verba tentatum existimem; certe cum paucarum istarum rebellium vitæ fine, & finem habuere diuturna illa litigia, quæ ad* S. Godelevæ *gloriam nihil quidquam conferre possunt; id vero ad decus Sanctæ ejusque filiarum egregie conduxit, quod veteranæ etiam sanctimoniales, duriorem arctioremque vitæ rationem ultro & libenter amplexæ, in arrepto proposito constantissimè perseveraverint, & quæ porro eis succedere, tam illustria exempla imitatæ, usque hodie spiritu eodem ferventes, sanctissimæ suæ Patronæ vestigia religiosè insequantur, ut mihi non sine voluptate & audire & intueri licuit. Nunc quam pio cultu* S. Godelevam *venerentur, quam sedulæ sint sacri coagulati san-*

ſanguinis aliarumque reliquiarum conſervatrices, eò tutius & majori fide narrare poſſum, quod oculis ipſe meis omnia perſpexerim & quam potui accuratiſſimè luſtraverim, ut ſequenti paragrapho explicatum eo.

§ XIII. De concreto S. Godelevæ miraculoſo ſanguine, olim in prædicto veteri cœnobio, nunc Brugis honorato, & poſt varias graves moleſtias anno MDCXLIII recognito.

Enumeratis ſacri corporis partibus,

QUemadmodum duplicis, ut ita dicam, generis ſunt, quæ à fidelibus tanta religione colluntur, S. Godelevæ reliquiæ, ſic de utriſque ſeorſim, tamquam diverſis claſſibus, vitandæ confuſionis gratiâ, agendum fuit. De ſacris oſſibus, tum quæ Ghiſtellæ in geminis lipſanothecis venerationem habent, tum quæ in tam variis Flandriæ urbibus, oppidis & pagis, etiam Namurci expoſitæ, illic quoque piorum Catholicorum concurſu frequentari ſolent; de ſacris, inquam, oſſibus hactenus ferme locuti ſumus, quamquam partes ſingulas, & Ghiſtellæ, & Brugis in cœnobio & alibi aſſervatas, non putaverimus ſcrupuloſius enumerandas. Et ea quidem ſacra Sanctæ lipſana, quæ in majori theca honorificè depoſita ſunt, non aliter à nobis recenſenda fuere, quam eodem modo quo ea expreſſa reperimus, tum in vetuſtiori Guielmi Epiſcopi Sareptani, tum in ſubſecutis Illuſtriſſi-

strissimorum Brugensium Antistitum Christophori & Van Susteren diplomatibus, supra fidelissimè ad verbum relatis: neque enim plura idcirco discuti potuere; nec minores alias particulas privatæ devotorum S. Godelevæ *clientium pietati commissas, vel in sacellis aliquibus aut altaribus honoratas, otiosius conquirere libuit.*

etiam minoribus Ghistellæ & in cœnobio,

154 *Et vero præter thecas istas binas majores, in ecclesia Ghistellensi quotannis exponi solitas, observavi ibidem vasculum minus, in formam cylindri, calicis quodammodo pedi impositum, vitro obductum, in quo particulæ inclusæ sunt, quæ adventantibus peregrinis deosculandæ præbentur. Idem fit in superstite ecclesia veteris cœnobii* **Pitkens.** *In novo autem Brugensi monasterio, tria mihi hujusmodi vascula exhibuere sanctimoniales, in quorum singulis mixta sunt utriusque generis reliquiæ; sic ut pars altera sit ex ossibus, altera ex concreto sanguine, de quo hîc nobis agendum restat. Reliquiarium primum & majus aliis, argenteum est, in cujus una parte dens exhibetur & costæ ossiculum; in altera pars sanguinis, crassitudinis duorum digitorum. Secundo reliquiario inserta est pars illa vertebræ, anno 1623 è Ghistellensi lipsanotheca extractæ, de qua superius meminit testimonium amplissimi Santandreani abbatis Henrici vander Zype. Demum cylinder vitreus, exiguo pulvinari affixus, ossiculum aliud, magnitudinis fere unius nucis majoris, cum particula sanguinis paulo minori repræsentat. Atque hæc de minutioribus istis partibus, cum sacri corporis tum sanguinis, in varia id genus reliquiaria Ghistellæ, Brugis & alibi per Belgium, Namurcum usque dispersis.*

155 *Nunc*

155 *Nunc ex Legendis noſtris meminiſſe oportet* S. Godelevam, *à duobus non ſemel ibi nominatis famulis Lamberto & Hacca ſtrangulatam, ut penitus ſuffocaretur, inverſo capite in aquam demerſam, è cujus ore & naribus ingens ſanguinis copia effluxerit, quæ terræ immixta, verſa ſit in candidos lapides variæ formæ & magnitudinis, quales aliquos vidiſſe ſe ait Drogo monachus, qui gemmarum inſtar intuentium oculis apparerent, ut habes in Legenda noſtra genuina num.* 23: Quin etiam pars terræ, ubi interempta fuit, verſa eſt in candidos lapides, ut meritum hujus demonſtraret Dominus, & ut patefaceret omni fideli locum ſui interitus; quod ita contigit. Quidam ob devotionem Sanctæ terram ſumpſerunt, & domum detulerunt, quam poſtea verſam in gemmas mirati ſunt. Ego ipſe, qui hæc ſcribo, teſtis accedens, eaſdem vidi, & nomen Domini benedixi. *Merito ſane, quod ſanctæ Martyris ſuæ gloriam tam illuſtri miraculo manifeſtaſſet. Aſt ego gemmas iſtas, non auſim dicere partem concreti ſeu calcinati ſanguinis, qualem Brugis ſervant prædictæ Sanctimoniales, quemque ibi & oculis vidi & manibus attrectavi, ſic ut ex eadem terra, ſacro ſanguine reſperſa, non unum miraculum prodiiſſe neceſſe ſit. Ad hunc articulum ſpectant grandiores iſti lapides, de quibus paulo explicatius loqui videtur Drogo Surianus.*

hîc agitur de ſacro ſanguine,

156 *Surianus, inquam, in clauſula controverſa, ſuperius non ſemel diſcuſſa, quæ cujuſcumque demum ſcriptoris fuerit, vetuſta utique cenſeri debet. Sic in ea Legenda habetur poſtremis duabus lineis:* Cujus (*S. Godelevæ*) niveus

in candidum lapidem verſio,

cruor, qui ex ore & naribus in submersione emanavit, in eodem monasterio conservatur, ad perpetuam rei memoriam, & signum virginitatis ejusdem Sanctæ Dei. *Variat quidem circa lapillos candidos Anonymus vitæ Drogonis interpolator, cum iste disertissimè eos referat ad locum ubi martyrium Sancta, submersione in aquas consummavit, ille vero ad terram sepulcri, quæ sacrum loculum attigerat. At potior longe nobis Drogonis auctoritas, & additio ista qualiscumque, cui plane conformis est immemorabilis Ghistellensium traditio, legitima auctoritate confirmata, de sanctissimæ Martyris sacro sanguine in eos lapides converso, qui in veteri olim Ghistellensi cœnobio, nunc in Brugensi, debito cum honore custodiuntur, innumeris prope miraculis & quotidianis beneficiis celeberrimi. Erraveritne Anonymus, loca inadvertenter transponendo, an potius obtinuerit Ghistellæ ejus tempore traditio, de terra sepulcri etiam in lapides mutata, nihil attinet multis quærere; de iis solum lapidibus hîc sermo est, qui pro* niveo *sanctissimæ Martyris* cruore in monasterio conservantur, *à tot seculis, ut tales, catholico cultu in hodiernum usque diem constanter honorati.*

qui aliquando sanguinem emiserit,

157 *Proprius hîc locus est, ut de prædicto sacro Sanguine id memoremus, quod in rei totius confirmationem adducunt ambæ Legendæ Belgicæ majores; prima quidem inter exempla, uti vocat, sub titulo* miraculorum, quæ ad Puteum contigerunt; *novissima autem & paulo correctior, cap. 5, pag. 65; stupendum nempe miraculum, cujus tempus diserte exprimitur, in majori præsertim, & antiquiori Legenda anni 1619, ubi signatur annus 1576. Narrant itaque, Sanguinem istum con-*

concretum (an lapides omnes, an eorum aliquem duntaxat, clarius non exponitur) in ipso Ghistellensi Puteo olim solitum asservari, eumdemque quotannis ab aliquo sacerdote inde extrahi, lavari & expurgari consuevisse. Quod cum iste faceret videretque oculis suis, aquam ad lotionem adhibitam, sanguinis instar rubescere; nihilominus lapidis candor, à fide adhibenda virum avertebat. Rem itaque exploraturus, stylum ferreum lapidi infixit, atque eccum magna continuo sanguinis copia inde effluxit, acsi vena aperta fuisset aut bos aliquis mactatus. Stupore correptus sacerdos, moniales sanguinem jussit extergere & in sacram piscinam deferre, ne forte rei vestigia in ejus confusionem apparerent. Sic ferme legunt ambæ editiones, referturque tota historia in tertia miraculorum classe num. 23, uti & sequens, non minus miranda.

158 *Subjiciunt enim Legendæ; cum aliquando concretus iste Sanguis, probè expurgatus, eorum, quibus incumbebat, negligentiâ, non satis tempestivè in Puteum denuo remissus fuisset, mox aquam tantum fœtorem exhalasse, ut à nemine tolerari posset. Quod ubi observatum esset, restituto sine mora in locum sanguine, fœtor omnis actutum evanuit. Quæ si ad litteram intelligenda sint, concludere oportet, prioribus istis seculis in more positum fuisse apud Ghistellenses moniales, non ut in templo aut sanctuario pretiosum suum thesaurum deponerent, sed in ipso Puteo, haud dubiè probe obserato. Quamdiu id factum fuerit, non divinavero; id certum est, ab anno 1577, quo inde fugatæ sunt sanctimoniales, non grandiores istos lapides, sed particulam minorem fortasse aliquam, ad conservandam aquæ puritatem, eidem Puteo im-*

& quo absente fœtorem contraxerit puteus Ghistell.

immersam remansisse ; quamquam nec id asserere necessarium videatur , undâ salutari per ipsum Sanctæ martyrium satis consecratâ , quidquid eo tempore , quo religiosæ virgines cœnobium inhabitarent , miram illam sacri Sanguinis in Puteum immissionem , Legendæ Belgicæ citatis locis confirment: fœtor vero , de quo egimus , occultæ alicui causæ tribuendus fuerit , quam modo explorare integrum non sit.

Brugas delatum Sanguinis feretrum,

159 *Quocumque demum sensu Legendarum istarum verba acceperis , de hodierna thesauri existentia dubitandum non est ; evasit nimirum furentium iconomachorum rabiem , dum anno post narratum prodigium proxime sequenti* 1577 , *Brugas fugientes bonæ virgines , eum secum absportarunt ; Furnas deinde , quo se Brugis receperant , ac demum postliminio ad priorem Brugensem sedem , ubi post varias vicissitudines & habitationum mutationes , in Anserum area , vulgo* **Ganſenplaets** , *fixum sibi domicilium elegerunt. Admissa postmodum , annitentibus Brugensibus Episcopis & Santandreano abbate Zypæo , ea vivendi reformatione , de qua nuper locuti sumus , cum pleræque sanctimoniales omnes ad hodiernum monasterium , tamquam ad novum tirocinium perrexissent , paucæ illæ , quæ in Anserum area remanserant , à mutando vitæ genere prorsus alienæ , ad discordias , turbas & contentiones rem omnem adduxerunt , opinor , Bursfeldensium , quibus antea unitæ fuerant, consiliis & incitamentis ; unde exortæ sunt diuturnæ illæ & indecentes lites , quas hic sigillatim enumerare nec vacat nec lubet.*

160 *Erat ea Anserinarum conditio , ut pleraque*

que possidentes, vix quidquam à se avelli sinerent, tum sacra tum profana sibi reservantes, usque adeo, ut ecclesiastica & civili, regia etiam auctoritate compelli debuerint, ut & libros rationum, & pedum cum reliquis abbatissæ ornamentis restituerent; ac demum reliquias omnes, & præsertim sacri Sanguinis concreti seu calcinati thecam, pro qua recuperanda, tamquam pro aris, ut ajunt, & focis, plurimis annis acriter concertandum fuit: donec obtenta à regio Bruxellensi Consilio anno 1639 mandato peremptorio, per commissarios, ad id expressè deputatos, pleraque impetrata sunt; ast induci nequaquam potuere religiosæ istæ Anserinæ, ut sacram eam Sanguinis concreti thecam, à se extorqueri paterentur, quibuscumque demum minis aut pœnis intentatis. Dum enim, ut narrat citatum cœnobii Godeleviani regestum, die 2 Septembris jam dicti anni 1639, ad vetus istud Anserinum cœnobium pervenissent deputati, non sine admiratione deprehenderunt, præfatam thecam, cum pauculis argenteis cimeliis & ornamentis, à refractariis sanctimonialibus absconditam & occultatam fuisse. Cetera, quæ hîc minutim explicanda non sunt, compendio prosequor.

multis discordiis ansam præbuit.

161 *Cum nec amicis exhortationibus, nec severis monitis, nec demum optimatum precibus & auctoritate moveri se sinerent prædictæ Anserinæ, ut occultata revelarent cederentque novo monasterio, ad aulam denuo recurrendum fuit, unde iteratis mandatis ad RR. DD. Vicarios vacantis episcopatûs missis, ii* XV *Octobris anni* 1640, *brachio seculari muniti, alteris monitionibus & suasionibus pervicaces aggressi sunt, sed in propositis obstinatas reperientes, in varia monasteria sequestran-*

demum à reformatis impetratum 1642.

ſtrandas cenſuerunt; adhibitiſque fabris & cæmentariis, ſingulos domûs angulos perſcrutari juſſere, ſi quo modo deſiderata capſa educi alicunde poſſet: verum conatu irrito, cum aliò ablata fuiſſet. Demum, remediis aliis fruſtra adhibitis, ad cenſuras ventum eſt, quibus permotæ, locum occultationis revelarunt, atque in Vicariorum manus pervenit ſacer theſaurus XXXI *Julii* 1641. *Tandem denique* XXIX *Aprilis anni* 1642 *regio juſſu, Illuſtriſſimus Nicolaus de Haudion, Brugenſis Epiſcopus, per R. D. Priorem ad S. Andreæ, duobus Canonicis comitatum, deſideratiſſimam thecam ad novum monaſterium deferri curavit, ubi fauſtis acclamationibus & ingenti bonarum ſanctimonialium lætitia ac incredibili veneratione recepta eſt. Porro ſequenti proximè anno,* XXIII *Julii ſolennem viſitationem inſtituit idem Illuſtriſſimus de Haudion, cujus authenticum teſtimonium exhibeo, ex ipſis epiſcopatûs regeſtis deſumptum.*

Et ſequenti anno 1643

162 Nicolaus de Haudion, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratiâ Epiſcopus Brugenſis, perpetuus & hereditarius Flandriæ Cancellarius, omnibus has viſuris ſalutem in Domino. Exhibita nobis pro parte D. Abbatiſſæ, & monialium novi monaſterii S. Godelevæ, Ord. S. Benedicti, olim extra, nunc vero intra civitatem Brugenſem, petitio continebat, qualiter in Conſilio ſuæ Majeſtatis Catholicæ, pendente lite inter ſupplicantes ex una & ſorores Annam Godelevam Maſſur, & Annam Sproncholf religioſas profeſſas veteris monaſterii prædictæ S. Godelevæ ex altera partibus: quædam notabiles reliquiæ ejuſdem S. Godelevæ inter alia die VI Auguſti anni

MDCXLI,

MDCXLI, ad instantiam dictarum sororum Annæ Godelevæ Massur & Annæ Sproncholf sequestratæ fuerunt ad manus RR. DD. Vicariorum sedis episcopalis tunc vacantis, & repositæ in armario quodam, sito in sacristia majori S. Caroli Borromæi, ecclesiæ Cathed. ibidemque sub sigillo eorumdem DD. Vicariorum fuerunt asservatæ usque ad diem XXIX Aprilis ultimo elapsi.

163 Quo nos, volentes mandare executioni litteras regias datas Bruxellis quartâ ejusdem mensis Aprilis, signatas de Gottignies ac sigillatas solito dictæ Regiæ Majestatis sigillo, præmemoratas reliquias inclusas feretro ligneo quadrato & exterius picto & deaurato, altitudinis circiter duorum pedum, debitè per nos visitatas, in præsentia plurimorum, tam Ecclesiasticorum quam secularium, & sub sigillo nostro, in rubra cera impresso obseratas, dictis D. Abbatissæ & monialibus novi monasterii, modo degentibus in nova domo ejusdem monasterii, sita in platea dicta de Bouverystrate, cum aliis parvulis reliquiis, jocalibus, ornamentis & aliis rebus, pro parte præfatarum duarum monialium, penes præfatos DD. Vicarios eousque sequestratis, restitui curavimus, prout etiam restitutas fuisse, & exinde in eodem feretro, in ecclesia ejusdem monasterii asservatas fuisse nobis constat.

ab Illustriss. simo Ep. Haudioe

164 Verum cum sicut eadem petitio subjungebat, moniales dicti novi monasterii, pro pietate & ardenti devotione, quo feruntur erga dictam S. Godelevam, summopere desiderarent,

reseratum,

rarent, ad breve aliquod tempus dictum feretrum per nos aperiri, sibique cum debita veneratione reliquias introclusas ostendi; nos attendentes, hujusmodi supplicationem esse justam & rationi consonam, accessimus dictam ecclesiam novi monasterii ejusdem S. Godelevæ, ibidemque, accensis luminibus, debita cum reverentia (ut moris est) in præsentia R. Admodum Domini Jacobi de Bernencourt, Præpositi ecclesiæ collegiatæ B. Mariæ Brugensis, R. Patris Guardiani Capucinorum conventûs Brugensis, Secretarii & Capellani nostri, nec non plurimorum circumstantium, dictum feretrum, detractis primo sigillis, desuper (uti prædictum est) impressis, aperuimus; ac in eodem reperimus dictas reliquias S. Godelevæ, ordine prout sequitur.

visitatum

165 Primo magnam partem sanguinis (uti refertur) concreti, ejusdem S. Godelevæ, forma quasi quadrangulari, ab utraque parte multis puteolis * & foraminibus notatam, densam ad latitudinem trium digitorum, albi coloris, & fere instar calcis. Item aliam partem satis magnam, sed priore notabiliter minorem, quasi rotundam, ejusdem pene densitatis. Item quatuor alias partes minores, uniformiter difformes, etiamque partem minimam, ac particulas aliquot minutas, adinstar pisorum, quæ omnes partes erant separatim involutæ linteis albis, & dictæ majores partes præterea byssо rubeo, in modum bursæ confecto.

* *An non* fossulis ?

166 Qui-

166 Quibus involutis ex parte ſolutis & apertis, præfatas omnes reliquias ſæpe dictis monialibus, in choro penſili præmemoratæ eccleſiæ congregatis, aliiſque circumſtantibus, ea, qua præmittitur, veneratione oſtendimus, ac tum eaſdem rurſum præfatis linteis involutas, in ſupradicto feretro cum præſentibus litteris repoſuimus, idemque feretrum, debitè occluſum, præfato ſigillo noſtro in quatuor angulis, in cera rubea deſuper impreſſo, obſeravimus, inſuperque concedendum duximus & conſentimus per præſentes, ut eadem in capſa lignea, ad hoc à latere Euangelii altaris præfatæ eccleſiæ adornata, reponantur & collocentur, ac debito cultu à Chriſti fidelibus honorentur. Datum Brugis in palatio noſtro epiſcopali, ſub ſigillo noſtro & Secretarii noſtri ſignatura, die XXIV Julii anni MDCXLIII. Et in plica habebatur: De mandato Perilluſtris & Reverendiſſimi Domini præfati. Et erat ſignatum Vander Zype Secretarius MDCXLIII; & appendens erat ſigillum præfati Illuſtriſſimi in hoſtia rubra.

& accuratè recognitum.

§ XIV. De nova sacri Sanguinis recognitione, à moderno Illustrissimo facta MDCCXIX; de ejusdem Sanguinis partibus, alibi venerationi expositis, deque confraternitatibus in Sanctæ honorem institutis.

In ultima recognitione anni 1619

Patuit mihi ad sacrum istum Thesaurum accessus VII *Julii, prædicti anni* 1619, *auctoritate Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Henrici Josephi van Susteren, moderni Brugensium Episcopi, qui in theca minori seu intrinseca, quæ modo longè majori includi solet, reperit, convenire omnia, cum iis quæ in præmisso diplomate asseruit Illustrissimus ejus decessor Nicolaus Haudion, eo dumtaxat excepto, quod in cœnobii regesto, articulo* 43 *disertissimè exprimitur, exceptâ, inquam, ea minori parte, quæ ab eodem Episcopo missa est ad sanctimoniales Namurcenses anno* 1644, *die* III *Maii, ut refert istius temporis regestum episcopale his verbis :* Reverendissimus Episcopus Brugensis cuidam monasterio monialium, Ordinis S. Benedicti, in civitate Namurcena, dono dedit partem sanguinis concreti, cum adjuncto decreto litterarum in forma, cum reliquiis, pixidi parvæ, sub sigillo ejusdem Reverendissimi introclusarum. *Notat vero præfatum regestum cœnobii, in visitatione ali-*

aliquando facienda, inventum iri, numerum particularum imminutum esse, eâ scilicet, quæ ab Illustrissimo Episcopo ex theca accepta, ad Namurcenses sanctimoniales fuit transmissa. Id autem verissimum esse, experti sumus, cum pro quatuor, *tres dumtaxat* partes minores, *duabus majoribus molibus adjunctæ, in ipsa illa theca inventæ fuerint.*

168 *Involutæ omnes sunt linteo mundo, quod in variis partibus sigillo Illustrissimi communitum erat, deinde sacco occlusæ, sicque minori thecæ impositæ, ipsam totam implent, tametsi ad duos ferme pedes extensa, & totidem circiter alta videatur, locis suis etiam sigillo episcopali obserata. Lignea tota est, hinc inde nonnihil deaurata; tecto superius clauditur, ut domunculæ formam referre videatur. Rem totam, satis hîc descriptam, oculis subjicere, operæ pretium non duxi. Lipsanotheca grandior, molis longè majoris, lignea quidem & ipsa est, sed deargentata tota & variis partibus deaurata, quæ per dies viginti quatuor, à* VI *ad* XXX *Julii, quemadmodum durat Ghistellensis solennitas, in ipso templo cœnobii, concurrentis populi pietati & venerationi exponitur; minori nempe illa, huic majori inclusa, sic ut sola grandior machina conspiciatur. Jam dixi, parvas multas ejusdem concreti sanguinis particulas, in varia minora reliquiaria, cum partibus sacrorum ossium ibidem divisas; quorum bina in* Pitkens, *seu Ghistellense vetus cœnobium, deferuntur, ut ibi etiam reliquiæ populo deosculandæ porrigantur. Particula alia in aquam demergi solet, virtutem morbifugam ei inditura, ut manifestum fiet, dum ad miracula devenerimus, quæ ibi magno numero patrari*

reperta sunt omnia convenire cum priori anni 1643.

trari dicuntur, quamvis nulla repererim, satis legitima auctoritate fulcita aut approbata, ut proinde sola bonorum hominum fide nitantur, quæ ad Legendarum calcem, ex cœnobii monumentis referuntur. En modo majoris istius lipsanothecæ delineationem.

Sacri sanguinis particulæ Neoporti & Gandavi.

169 *Partes prædicti sanguinis, alibi quam Ghistellæ & Brugis venerationi fidelium olim expositas, non novimus, præterquam Neoporti, ubi anno* 1492 *exstitisse, testatur Clericus Ghistellensis, inter miracula, Actis inferius subjuncta, num.* 11. *Sunt item Namurci, ut verbo jam insinuavimus, atque Gandavi in parvo Beghinasio, de quibus paragrapho* XI *pluribus egimus. Qua potissimum ratione, quo præcise anno ad virgines illas Beghinas pretiosæ exuviæ devenerint, nescio an quis hodie satis certo explicare queat. Supposui illic, vel ab ipso, qui eas primum Ghistellæ ab abbatissa acceperat, vel ab aliquo ex ejus heredibus, qualis forte filia aliqua esse potuerit, prædictæ congregationi Beghinarum adscripta, impetratas, & ibi mox religioso cultu honoratas; qui, hæreticis Gandavi rerum potientibus, aliquamdiu cessaverit, florentibus demum rursus rebus Catholicis, fidelium pietate & fiducia auctus, qualem ipsum ibi descripsimus. Primæ donationis, à Godeleva Payers, Ghistellensi abbatissa, factæ Ludovico isti Boonis anno* 1548 *instrumentum eo loco retuli, unde commodè avelli non potuit. Hîc iterum notabo, ejusdem sanguinis Gandavensis particulam aliquam à R. D. Rocho de Scheemaecker, tunc Beghinasii istius pastore, dum ex Sleydinghe acceptæ sunt reliquiæ aliæ, in antidorum Reverendo Domino Francisco Staes, dono itidem datam fuisse, quæ proinde ibi etiam hodiedum colitur, ut citato paragrapho* XI *dictum est.*

170 *De*

170 *De Namurcensi sanguine jam testimonium ex regesto episcopali Brugensi retulimus. Habeo præ oculis autographam ipsam epistolam sororis Theclæ de Spontin, abbatissæ cœnobii Pacis nostræ Dominæ* (la paix nostre Dame) *Namurci datam* XXVI *Augusti* 1645, *quâ Illustrissimo Brugensi, sæpe dicto Nicolao de Haudion, significat, Illustrissimum Namurcensem (qui per id tempus erat Engelbertus des Bois) sacras reliquias pridem accepisse, coram Vicariatu aperiendas, & mox in ecclesia honorificè & solenniter deponendas. Reliqua epistolæ consistunt in profusis gratiarum actionibus, suo & filiarum suarum nomine, pro tam insigni munere, futuro immortali monumento benevolentiæ Illustrissimi istius erga cœnobium suum. Non erat id temporis valde vetustum Namurcense Pacis monasterium, utpote quod* fundamenta sua *primùm* jecisse *asserit auctor Sanctuarii Namurcensis* anno MDCXIII. Rigidiorem vitæ S. Benedicti normam sequi, *ibidem testatur:* fundationem *autem* Virgines procurasse, ædificia privatorum eleemosynis promota; florere ibi vigereque religiosam disciplinam, *&c. Et eâ gratiâ factum fuisse, narrabant sanctimoniales Godelevianæ, quod in eas sorores suas propensiores tunc fuissent primæ monasterii Brugensis reformatrices, quoniam Namurcenses illæ idem vitæ institutum profitebantur, quod ipsæ non ita pridem amplexatæ fuerant.*

Ejusdem cultus apud sanctimoniales Namurcenses,

171 *Quemadmodum autem superius sacer sanguis, Gandavi in minori Beghinasio honoratus, ab aliis sacri corporis reliquiis commodè separari non potuit, sic & hoc loco jungendæ sunt ambæ sacræ exuviæ, quæ Namurci in prædicto Pacis cœnobio asser-*

ubi & articulus digiti.

asservantur. Sic in ejus tabulario litteris mandatum, nuperrime testata est hodierna abbatissa M. A. Josepha de Lambellion, in scripto ad me misso, per nostri istic collegii Rectorem R. P. Le Vaillant. Instrumenti, verosimiliter à dicta superius Thecla de Spontin relicti, verba sunt: Anno MDCXLVI dono ejusdem Illustrissimi Brugensis Episcopi etiam accepimus articulum digiti præfatæ S. Godelevæ, cum debitis attestationibus, quibus involutus erat. Porro eas quoque reliquias approbavit Illustrissimus noster Engelbertus des Bois. Ipsæ vero, eleganti capsulæ insertæ, ab eodem Episcopo, solenni processione, è palatio episcopali ad monasterii nostri sacellum delatæ sunt, ibidemque hactenus omnium venerationi expositæ. *Subdit*, S. Godelevam *Namurci à fidelibus præcipue invocari, ad concordiam inter conjuges impetrandam, atque ad pellendos avertendosque gutturis dolores. Ipso ejus festo die cantatur Missa solennis, absque ulteriori cultu, propter concursum eo die Octavæ Apostolorum. Hisce testimoniis juncta erat excusa anno* 1646 *schedula gallica, quâ vitæ* S. Godelevæ *breve compendium populo Namurcensi exponebatur. Hîc paucis addo, docuisse me Rayssium in Hierogazophylacio pag.* 201, *in parthenone Dorisselensi Virginum Cistercienssium Gandavi, asservari in phiala de sanguine* S. Godelevæ: *atque item pag.* 463 *in ecclesia collegiata S. Salvatoris Brugis.*

Confraternitates in S. Godelevæ honorem, præsertim Ghistellæ

172 *Atque hæc de sacri Sanguinis particulis, alio deportatis & honoratis, satis dicta sint; id unum ferme reliquum ad* S. Godelevæ *gloriam spectat, ut veteris cœnobii Ghistellensis rudera, & quæ*

quæ ibidem in Sanctæ honorem monumenta supersunt, pia curiositate perlustremus, quæ erit materia paragraphi proximi, ad quem priusquam transeamus, paucis colligenda sunt alia in Sanctam devotorum clientium venerationis argumenta, eò magis illustria, quod communi plurium consensu demonstrentur. Intelligo confraternitates seu sodalitia, id unum spirantia, ut non solum annuam festivitatem recolant, sed perpetuo quodammodo cultu, mutuis stimulis excitata, S. Godelevæ *se arctius obstringant, ejus virtutes sibi imitandas proponant, demum singulari ejus patrocinio sodales isti se totos devoveant. In eo primas sibi procul dubio vendicant Ghistellenses, ab immemorabili, nec minus hoc tempore Patronæ suæ cultores eximii, quique id sibi proprium habere videantur, ut nemo non satagat, suæ in Sanctam deditissimi animi indicia reddere quam manifestissima, atque adeo confraternitati certatim nomina dare, seque Sanctæ alumnos profiteri minimè erubescant. Eorum curæ demandatum Sanctæ sacellum, seu navis templi, à nobis superius descripta, eleemosynas ipsi colligunt; quin & ipsorum ad hoc deputatis, alteram è tribus repositorii sacri corporis clavibus commissam, supra etiam diximus.*

173 *Æmulatores fuere nonnulli Brugenses cives, quorum forenses bajuli seu dossuarii jam olim congregationem instituerunt in ecclesia S. Salvatoris, ut mihi compertum est ex facultate quadam, in regestis episcopalibus ipsis concessa, domum aliquam, sodalitio suo propriam, vendendi, nummosque inde provenientes recte expendendi: hæc autem gesta sunt anno* 1584; *ut facile mihi fuerit conjicere, prædictam congregationem, diu ante istum annum in-*

& Brugis, ubi binæ Dossuariorum;

 stitu-

ſtitutam fuiſſe. Et hæc confraternitas, à primævo zelo uſque hodie ſe non deflexiſſe teſtatur; ſolis tamen illis forenſibus bajulis conſtans, habenſque ſacellum ſeu altare ſibi proprium, in ambitu & ad extremitatem prædictæ eccleſiæ S. Salvatoris: pridem, opinor, Romæ confirmata, ſed novis gratiis aucta ab Alexandro VII anno 1662, die V Julii. Ex Bulla, mox ſubjicienda, colliges, quid ipſis conceſſum fuerit; cum ea interim diſparitate, quod favores Innocentii X, confraternitati cœnobii Godeleviani indulti, non reſtringantur ad homines unius ſpecialis artis, *ſed ad omnes utriuſque ſexûs fideles, qui ſe eidem aggregaverint; ibi vero ad ſolos iſtos bajulos, & quidem forenſes, omnia reſtricta ſint. Hi autem eo cultu ſacras patronæ ſuæ reliquias honorant, ut* S. Godelevæ *feſta luce, ſolennem Miſſam celebrari curent; poſtridie, aliiſque ſtatutis diebus, defunctorum ex confraternitate ſumma ratio habeatur: tum in aſſiſtendo exequiis, tum in procurandis pro æterna eorum requie ſacrificiis, ut ex inſtrumento, ad me Brugis tranſmiſſo, perſpexi.*

ſed præcipua in ipſo Sanctæ cœnobio,

174 *In ſupra citatis epiſcopatûs regeſtis didiceram, bajulos eoſdem vel certe alios Brugenſes, anno 1620 capellam, ſeu melius dixeris, altare* S. Godelevæ *habuiſſe in eccleſia, itidem collegiata, B. M. Virginis ſub odeo; unde nata mihi ſuſpicio eſt, aut bajulos iſtos forenſes eò tranſmigraſſe, aut verbis illis aliud à priori* S. Godelevæ *ſodalitium indicari. Rem explicuit laudatus mihi toties Clariſſimus Walius, dum bajulos* pontis S. Mariæ (Mariebrugghe) *à forenſibus iſtis accuratius diſtinxit, ſic ut Mariani in D. Virginis, forenſes in S. Salvatoris, propenſiſſimæ ſuæ*

in

in ſanctam Godelevam *voluntatis & pietatis annua & conſtantia argumenta demonſtrent, egregia ſane & plane ſingulari æmulatione, quamque alibi vix invenias. Sed quidquid horum ſit; cultu Sanctæ noſtræ in æde ſacra cœnobii ſanctimonialium magis magiſque indies accreſcente, eò potiſſimum piorum clientium converſa ſunt ſtudia; atque adeo inſtituta illic de novo congregatio ſeu confraternitas, quæ anno 1649 pontificia auctoritate conſtabilita, prioribus haud dubie longe antecelluit: atque ipſa primo ſuo fervore hodiedum animata, florens & vegeta perſiſtit, ut tota Brugenſi urbe notiſſimum eſt. Non erit abs re, gratias & favores pontificios, quibus confratres & conſorores cumulatè ditantur, ex ipſo diplomate cognoſcere. Sic ibi loquitur ſummus Pontifex:*

175 Innocentius PP. X. Ad perpetuam rei memoriam. Cum ſicut accepimus, in eccleſia monaſterii monialium ſanctæ Godelevæ, civitatis Brugenſis, una pia & devota utriuſque ſexûs Chriſti fidelium confraternitas, ſub invocatione ejuſdem ſanctæ Godelevæ, non tamen pro hominibus unius ſpecialis artis, canonicè inſtituta exiſtat, cujus confratres & conſorores quam plurima pietatis & charitatis opera exercere conſueverunt; Nos ut confraternitas præfata majora indies ſuſcipiat incrementa, de omnipotentis Dei miſericordia ac BB. Petri & Pauli Apoſtolorum ejus authoritate confiſi, omnibus utriuſque ſexûs Chriſti fidelibus, qui dictam confraternitatem impoſterum ingredientur, die primo eorum ingreſſûs, ſi verè pœnitentes & confeſſi, ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum *quæ anno* 1649

tum ſumpſerint, plenariam, nec non tam eis, & pro tempore deſcribendis, quam jam deſcriptis in dicta confraternitate confratribus & conſororibus, in cujuſlibet eorum mortis articulo, ſi verè pœnitentes & confeſſi, ac ſacra communione refecti, vel quatenus id facere nequiverint, ſaltem contriti, nomen Jeſu ore, ſi potuerint, ſin minus corde devoto invocaverint, etiam plenariam.

ab Innocentio PP. X

176 Ac iiſdem nunc & pro tempore exiſtentibus confratribus & conſororibus, & vere pœnitentibus & confeſſis, ac eadem ſacra communione refectis, qui prædictæ confraternitatis eccleſiam ſeu capellam vel oratorium, die feſto ejuſdem ſanctæ Godelevæ, à primis Veſperis uſque ad occaſum ſolis feſti hujuſmodi, ſingulis annis devotè viſitaverint, & ibi pro Chriſtianorum principum concordia, hæreſum exſtirpatione, ac ſanctæ Matris Eccleſiæ exaltatione, pias ad Deum præces effuderint, plenariam ſimiliter omnium peccatorum ſuorum indulgentiam & remiſſionem miſericorditer in Domino concedimus.

approbata eſt,

177 Inſuper dictis confratribus & conſororibus, etiam verè pœnitentibus & confeſſis ac ſacra Communione refectis, dictam eccleſiam ſeu capellam vel oratorium, in quatuor aliis anni feſtivis vel feriatis diebus, per confratres dictæ confraternitatis ſemel tantum eligendis & ab Ordinario approbandis, ut præfertur, viſitantibus & ibidem orantibus, quo die præfatorum id egerint, ſeptem annos & totidem quadragenas; quoties vero Miſſis & aliis divinis officiis in dicta eccleſia

sia vel capella seu oratorio pro tempore celebrandis & recitandis, seu congregationibus publicis & privatis ejusdem confraternitatis, ubivis faciendis, interfuerint, aut pauperes hospitio susceperint, vel pacem inter inimicos composuerint, seu componi fecerint vel procuraverint.

concessis multis gratiis & favoribus

178 Nec non & qui corpora defunctorum, tam confratrum & consororum dictæ confraternitatis, quam aliorum ad sepulturam associaverint, aut quascumque processiones de licentia Ordinarii faciendas, sanctissimumque Eucharistiæ Sacramentum, tam in processionibus, quam cum ad infirmos aut aliàs ubicumque & quandocumque deferetur, comitati fuerint; aut si impediti, campanæ ad id signo dato, semel orationem Dominicam & salutationem angelicam dixerint, aut etiam quinquies orationem & salutationem prædictas, pro animabus defunctorum confratrum & consororum præfatorum recitaverint, aut peccatorem aliquem ad viam salutis reduxerint, & ignorantes, præcepta Dei, & ea quæ ad salutem sunt, docuerint, aut quodcumque pietatis vel charitatis opus exercuerint, toties pro quolibet præfatorum operum sexaginta dies, de injunctis eis vel aliàs quomodolibet debitis pœnitentiis, in forma Ecclesiæ consueta relaxamus, præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris.

utriusque sexûs sodalibus.

179 Volumus autem, quod si aliàs dictis confratribus & consororibus, præmissa peragentibus, aliqua alia indulgentia perpetuò vel ad tempus nondum elapsum duratura, con-

conceſſa fuerit, præſentes nullæ ſint; utque, ſi dicta confraternitas alicui archiconfraternitati aggregata jam ſit, ſeu impoſterum aggregetur, vel quavis alia ratione uniatur, ſeu & quomodolibet inſtituatur, priores ſeu quævis aliæ litteræ Apoſtolicæ illis nullatenus ſuffragentur, ſed ex tunc eo ipſo prorſus nullæ ſint. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, ſub annulo piſcatoris, die xxx Aprilis MDCXLIX, pontificatus noſtri anno quinto. Subſignatum M. A. Maraldus, & inferius. Placet perilluſtri ac Reverendiſſimo Domino &c. publicari. De mandato &c. ſubſignat J. B. Vanden Zype Secretarius: die VI Junii. *Notantur in apographo, deſignati quatuor Indulgentiarum dies, rogatu abbatiſſæ Godelevianæ: ſcilicet tranſlatio S. Benedicti, tranſlatio S. Godelevæ, Octava S. Godelevæ, & feſta dies S. Scholaſticæ. Brugis* XV *Junii* 1649; *& ſignatum ut ſupra.*

§ XV. De celebri puteo, Ghiſtellæ incredibili populi concurſu frequentato, præſertim à VI Julii ad XXX ejuſdem menſis, & de monumentis, quæ ibidem hodie ſuperſunt.

INter varia jam enumerata loca, S. Godelevæ *cultu celebria, ceteris palmam omnino præripit, à Sanctæ ipſius nomine in mappis geographicis*

phicis nuncupatus vicus, *ut ait Sanderus in Franconatu pag.* 329, ad medium fere lapidem à Ghiſtella . . . . poſitus, nomen habens à Diva . . . . (*vulgo* Putkens *dictus*) ejus ſancto nomini Virginum dedicato cœnobio; quod nunc, ob motus temporum, in civitatem Brugenſem tranſlatum, ſub regula S. Benedicti, ſtrictioris obſervantiæ gloriâ efflореſcit; procurante rem eam cum primis viro religioſo Henrico Zypæo, ejuſdem ordinis divi Andreæ juxta Brugas abbate: *quod pluries dixiſſe non pœnitet. Nominatiſſimus in præfato vico puteus eſt, ipſo olim Ghiſtellenſis cœnobii interiori ambitu concluſus, cujus aquam per effuſum* S. Godelevæ *ſanguinem, variis ægritudinibus pellendis ſalutarem redditum eſſe, Drogonis ipſius teſtimonio indubitatum eſt. Sic loquitur ipſe in editione noſtra num.* 24: Elementum quoque aliud convertit Deus omnipotens ad gloriam ſui honoris, ut propalaret, quod foret & quantum meritum ibidem demerſæ mulieris: nam quicumque febris incommodo, quicumque aliarum paſſionibus infirmitatum preſſi, illò advenientes, aquam ipſam potarunt, continuò optatam ſoſpitatem, meritis ejus ſe recepiſſe lætati ſunt.

Præcipuus Sanctæ cultus in veteri cœnobio Ghiſtellenſi;

181 *Anonymus autem, Drogonis interpolator, num.* 91 *inſigne miraculum narrat, quod in Bertulfi filia, poſtmodum cœnobii fundatrice, Sanctæ meritis patratum eſt, dum ipſa, per revelationem prius monita, incredulis parentibus nequidquam obſiſtentibus*, opportunitatem nacta, cum die quadam per juvenculas conſodales, ad hunc puteum perduci ſe obnixa prece poſtulaſſet, oculorum

ubi puteus multis miraculis clarus,

lorum lociculos, à nativitate luce orbatos, fide sincera, devotione pura, grandique fiducia terè abluens, juxta sanctæ Virginis & Martyris promissionem, divinitus illustrata, clarissimum videndi lumen affecuta est. *Secuta postmodum id genus innumera prope miracula, si omnia paulo accuratius memoriæ prodita fuissent, insigne, dubio procul, volumen implerent: quæ nobis suggesta sunt, aut alibi feliciter reperimus, suo loco memorabimus; hîc operæ pretium omnino videtur, ipsam cœnobii Ghistellensis, seu vici* S. Godelevæ *superstitem partem, & situm, tum templi tum putei, & vicini famosi collis aliorumque adjacentium, & ad* S. Godelevam *spectantium monumentorum satis accuratam delineationem, ex ipso laudato Flandriæ illustratore Sandero acceptam repræsentare.*

182 *Puteum illum hodiernum, puteum tunc non fuisse, dum Sancta ei immergeretur, satis certum est, Ghistellensibus ipsis haud quaquam refragantibus: lacum admiserim, seu fossam aut stagnum exiguum, equis aliisque jumentis reficiendis potandisque eo tempore destinatum; cujus aquam ubi postmodum adeo salubrem expertæ fuerint Sanctimoniales, puteum excavari jusserint, qui usque hodie muris suis in quadrum circumseptus, ut exhibet proposita delineatio sub littera A, in ipsomet Sanctimonialium claustro prius fuerit, modo etiam probè custoditus, utpote cujus aditus solum patet per portam sub littera B, ostio & sera probe occlusam, quæ tum maximè aperitur, dum dierum quatuor & viginti solennitas mense Julio quotannis peragitur, aliis diebus tum solum, opinor, cum affluentium peregrinorum desiderio satisfaciendum est, ut in Illustrissimi Brugensis Episcopi, qui*

quem 5 Julii 1619 visitavit Illustrissimus.

A
B
C
D
E

eò Ghiſtellâ, v Julii 1719 pedes acceſſerat, gratiam lubens præſtitit, is cui putei cura demandata eſt, ſalubrem potum & Illuſtriſſimo ipſi & toti comitatui porrigens, multaque de eo narrans, quæ ex certioribus monumentis paulo tutius deſumenda putavimus.

183 *Locus templo proximus eſt, ut ex appoſita in delineatione jam dicta littera A clariſſime perſpicis. De ipſo ſalutari puteo ſatis mira memorat Legenda major Belgica. Specimen exhibeo, quod anno 1500 accidiſſe dicitur, tum nempe cum de eodem puteo, qui haud dubie collabebatur, reſtaurando ageretur,* feſto ſancti Calixti *ſeu* XIV *Octobris: nimirum tam ingentem aquæ copiam derepente tunc exundaſſe, ut tantum non abbatiſſa, poſt reformationem, ut ipſæ loquebantur, ſecunda, in ſubſidente aquarum vi monaſterii ambitu oppreſſa fuerit, alterum vero templi latus eadem calamitate prope corruerit. Quæ omnia aliaque pericula procul dubio averterit* S. Godeleva, *ſubmiſſo forte in tempore cæmentario aliquo Brugenſi, qui ad locum martyrii ſanctæ viſitandum opportunè advenerat, ut bonas moniales, tam inopinato eventu perculſas & conſternatas, evidenti periculo liberaret. Rem hanc prodigio proximam nemo negaverit: puteus ex eo tempore in integrum reſtitutus, per totam Flandriam regioneſque finitimas celeberrimus in hunc uſque diem perſtitit, ejuſque aqua, non ſolum in loco à concurrentibus peregrinis bibitur, ſed doliis integris, ſeu vaſis aliis, ad loca multis milliaribus inde diſſita, tamquam præſens adverſus varios morbos & remedium & amuletum, conſtanter deferri ſolitam, in loco præſentes accepimus.*

Mirabilis ejus exundatio anno 1500.

185 *Nullam ruinam paſſum fuiſſe pervulgatum*

Destructus cum cœnobio, postea restitutus est.

iis regionibus puteum, in funesta per grassatores hæreticos sacrorum & sacrosanctorum omnium direptione, haud equidem facilè mihi persuasero: cum enim & templum & monasterium destructum penitus & eversum fuerit, quis credat furibundas iconomachorum manus evasisse, tam illustre jam per tot secula sanctitatis Godelevianæ monumentum, in qualia potissimum effrenata eorum rabies debacchari & desævire consueverat. Tradit Legenda minor Belgica pag. 64 & 65, virginem aliquam religiosam Brugensem, Ordinis Carmelitarum, quotannis ad puteum illum Ghistellensem recurrere solitam fuisse, ibique præsentissimum malo suo remedium reperisse: quod advertens loci tunc temporis quæstor, seu bonorum surreptorum custos ab hæreticis constitutus, ipseque acatholicus, spoponderit, se prædictum puteum in pristinum statum restituturum, idque propriis suis sumptibus, siquando res Catholicæ ibi prævalerent. Notatur autem annus 1572, ut facile conjici possit, violentas manus ipsi puteo illatas, saltem non modicam ruinam passum, antequam monasterium ipsum plane everteretur, quod quinque circiter post annis evenisse, tradunt omnia, quæ supersunt monumenta.

Templi pars restaurata fuit 1615,

185 *De infinita prope fidelium multitudine ad salutares eas aquas quotannis recurrente, non obiter supra diximus; miracula eódem spectantia, suo loco referemus, jam & alia narranda supersunt, quæ & oculis ipsi nostris ibidem contemplati sumus; ubi præmiserimus templi adhucdum superstitis ruinas, anno primùm* 1615, *pro aliqua parte in hodiernam formam erectas fuisse, quemadmodum tradunt eo anno regesta episcopalia:* XXVII Februarii Reverendissimus Dominus

dedit

dedit veniam abbatissæ S. Godelevæ eundi Ghistellam pro duodecim aut quatuordecim diebus, quibus eligat partem templi, his tumultibus destructi, reædificandam. *Exstat igitur hodie pars templi antiqui circiter media, non ineleganter restaurata nec invenustè ornata, angustior tamen, quam ut supplicantes alumnos, undequaque ad festivitatem annuam certatim confluentes, capere aliquando possit; tanta est, ut iterum dicam, eo præsertim tempore ad sanctuarium illud adventantium ex tota Flandria omnis sexûs & ætatis hominum frequentia. Verum hîc non solennitas sed templum ipsum paucis describendum.*

186 *In ara principe, satis nitida, idem repræsentatur, quod in templo Ghistellensi; nempe* S. Godelevæ *cum Bertulfo conjugium, seu conjunctio coram parocho & amicis adstantibus. Ubique occurrunt imagines & pictæ & sculptæ strangulationis, & in aquam demersionis sanctæ Martyris. Appensum vidi tapetem ferme quadratum trium circiter ulnarum, in cujus singulis angulis singula hæc verba acupicta sunt.* VIRGO, CONJUGATA, RELICTA, MARTYRIZATA, *qualem etiam videre me memini in ipso cœnobio Brugensi. Tapetis medium occupat acupicta itidem effigies ipsius* sanctæ Godelevæ, *adscripto inferius anno* MDLXXVII, *eo ipso videlicet, quo inde fugere compulsæ sunt Sanctimoniales, ut supra abunde dictum est. Non minor illîc, quam Ghistellæ & Brugis religio, in admittendis promiscuè omnibus ad sacrum reliquiarum osculum. Verbo quocumque te vertas, propensissimam in* S. Godelevam *pietatem spirant omnia, quæ usquam conspiciuntur monumenta. Quod ad portæ ingressum à dextris in-*

satis elegan-ter hodie-dum ornata.

 tueris

tueris ædificium majas sub littera C, hoc à VI *Julii ad* XXX *incolunt Reverendi Patres Cappucini duo, Ostendâ illîc missionem agentes in obsequium confluentis populi, quem illuc numerosissimum concurrere, jam non semel inculcatum est.*

Aliud Sanctæ sacellum in vicino colle,

187 *Diruto isti monasterio vicinus est, imo contiguus collis satis elegans sub littera D, proceris arboribus consitus, in cujus vertice sacellum exstructum & restauratum est, ubi & sacrum Missæ sacrificium, & alia pietatis opera exercentur; ornatum iis iconibus & imaginibus, quas passim alibi recurrere diximus, de* S. Godelevæ *martyrio. Memorant incolæ, estque illîc recepta & constans traditio, eò loci deputatam fuisse* S. Godelevam, *impii Bertulfi mariti jussu, ut à satis cornices aliasque volucres arcêret, quod vilissimum servulorum munus esse solet. De ea satorum custodia insignique miraculo, quo aves istas omnes in vicinum horreum divino nutu compulerit Sancta, donec Missæ sacrificio interfuisset, nusquam meminit Drogo; at rem totam satis fuse describit interpolator Anonymus cap.* 5 *à num.* 34, *ex quo in Legendam Belgicam & in perpetuam memoriam apud Ghistellenses transiit: sive id planissime eo loci acciderit, quo hodie sacellum exstat, sive alio vicino, unde saltem ansa arrepta sit, in tam singularis miraculi memoriam tale monumentum erigendi. Rem indubitatam crederem, si Drogonis auctoritate fulciretur; quamquam dubiam reddere haudquaquam præsumam, cum plurima Sanctæ gesta à Drogone prætermitti potuerint, quæ subinde collecta, Anonymo materiam dederint ad vitam amplificandam; quod pluribus Sanctis evenisse, nemini harum rerum tantillum perito, non exploratissimum est.* 188 *Ve-*

188 *Vetuſtam & immemorabilem in eo colle* S. Godelevæ *venerationem æque ac in ipſo cœnobio fuiſſe, demonſtrat par omnium monumentorum antiquitas, par utrobique Sanctam honorandi ejuſque cultum promovendi ſolicitudo. In ſupra citatis regeſtis epiſcopatûs Brugenſis, tempore ſecundi Epiſcopi Remigii Druitii, reperio, diærum* XL *indulgentias ab eo conceſſas* V Idus Julii MDLXXI, omnibus, qui ſacellum conſtructum in monte juxta monaſterium S. Godelevæ Ordinis S. Benedicti ſub parochia de Ghiſtelle, olim Tornacenſis, nunc Brugenſis diœcéſis, vel puteum S. Godolevæ intra ſepta monaſterii, in cujus putei aqua pars ſanguinis ejuſdem Martyris conſervatur, necnon imaginem dictæ Martyris, poſitam in ambitu ejuſdem monaſterii viſitaverint. *Imaginem iſtam cum toto cœnobio Calvinianorum iconoclaſtarum manibus deſtructam exiſtimo; cetera perſeverant, quouſque ſupra explicui, iiſdemque indulgentiis, ut & ſacraria Ghiſtellenſis eccleſiæ & cœnobii Brugenſis, huc uſque ab Illuſtriſſimis Epiſcopis donari ſolent, præter alias, à medio ferme elapſi proximè ſeculi, impetratas indulgentias plenarias, quæ ex eo tempore Româ acceſſere, uti ex prædictis regeſtis non uno loco deprehendi. Tot cæleſtium bonorum theſauri ad augendum* S. Godelevæ *cultum, procurandamque majorem Dei gloriam & animarum ſalutem mirificè contulerunt, atque hodiedum conferre non deſinunt.*

pari celebritate viſitari ſolitum.

189 *Reſtat monumentum illic ultimum ſub littera E, nobis Ghiſtella ad monaſterium* Pithens *tendentibus exhibitum. Diſtat ab oppido, jam deſcriptum cœnobium mediâ leucâ in occidentem; duno-*

Quid de alio monumento ferat traditio.

dum vero ultra medium viæ confeceris, occurrit ſacellum exiguum, non multum ornatum, quod conditum aiebant, in memoriam miraculi alterius, de quo ſolus etiam meminit interpolator Anonymus cap. 9 à num. 92, ubi narrat, miſſum Ghiſtellam, è caſtro Bertulfi, ad conficienda induſia famulum, iſtic reperiſſe venerandæ majeſtatis Dominam ſub arbore . . . . *quæ* blanda allocutione *famulum* demulcens, *telam expetierit, veſteſque lineas ſeu induſia ipſa conſuerit; quod agnoſcens Bertulfus, eo demum divinæ benignitatis prodigio ad ſinceram pœnitentiam fuerit converſus. Et hoc quidem monumentum ejuſque ædificandi cauſa cum Anonymi hiſtoria plane congruit. De proximo ibi puteo, cujus etiam ſalubrem, & morbis pellendis aptam eſſe aquam volebant, nihil hactenus ſcriptum reperi. Popularis traditio fert, immerſum illîc à Sancta digitale ſeu digitabulum, quo prædicta induſia confecerat, quod an cui ſatis perſuaderi poſſit, malo aliorum quam meo cenſeri judicio: nec facile crediderim, eò ad hauriendam aquam confluere populum, ubi tam vicinum habent puteum ipſum, quem ſalutarem omnes experiuntur.*

Tranſitio ad ea, quæ de Sanctæ marito narrantur.

190 *Hîc finis ſit eorum, quæ quanta potuimus diligentia, amicis pluribus ſymbolam conferentibus, de* S. Godelevæ *Actis eorumque ſcriptoribus, cultu, officiis eccleſiaſticis, de reliquiis ceteriſque monumentis, ad ejus indeſinentem gloriam ſpectantibus, colligere potuimus, ut jam ad vitas ipſas pergendum foret, niſi res altera, cum prioribus non prorſus inconnexa, ſupereſſet, de Bertulfi,* S. Godelevæ *mariti, pœnitentia & felici exitu, quod inter primaria & maxime illuſtria San-*

Ctæ

ta miracula computandum, nemo dubitaverit. Miracula reliqua, in classes suas distributa, vitis subjungemus, ast hoc ob varia adjuncta, paulo susius explicandum, hîc præmittere maluimus, ex fide instrumentorum, quæ ut rejicienda non sint, certe majori auctoritati innixa vellemus, sicuti mox intelliges. Neque vero locus alius opportunior, quam ut enumeratis illustrissimæ Martyris dotibus, meritis & triumphis, mariti, quantumvis parricidæ sui, glorioſa pœnitentia subnecteretur, tamquam præcipua præda, precibus ejus orco erepta, in qua omnipotentiam suam manifestare dignatus est, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur & æternum vivat, quod de Bertulfo sperare nos jubent monumenta, non multo post ordine producenda.

§ XVI. De præcipuo S. Godelevæ miraculo, in conversione mariti sui Bertulfi, post ad S. Winnoci Bergis monachi, ibidemque, post duram pœnitentiam, piè defuncti.

Miraculum maximum Bertulfi conversio,

PLurima S. Godelevæ *meritis patrata fuisse tot retro lapsis seculis miracula, & superstites notitiæ & perpetua traditio testantur*, quorum si numerum describere voluero, *inquit Anonymus num.* 83, noster hic tractatus, fastidio legentibus factus, promissæ narrationis modum excederet. *Vanum effugium aut merus scru-*

ſcrupulus ; jam modum exceſſerat, nec faſtidio fuiſſent miracula, quæ ſane plura colligere poterat, quæ totis duobus ſeculis acciderant, & haud dubiè recenti memoria ; cum, aliud agens, in iis ſolis ferme hæreat, quæ à Drogone fuerant commemorata ; ut facile appareat, ex tunc negligentiores fuiſſe Ghiſtellenſes, in mandandis poſteritati tot illuſtribus ſanctæ ſuæ Patronæ tropæis. Drogonianis adjunxit Anonymus præcipuum illud, de quo hîc agere intendimus, miraculum factum in converſione perfidi & crudelis Bertulfi, cujus barbarum animum emolliverint beatiſſimæ conjugis merita, ut tandem ad bonam frugem conduceretur, quemadmodum elogio ſatis nitido complexus eſt Malbrancus, quod infra ex ipſo tranſcribemus. Atque hoc ſolum eſt, quod hîc breviter tractandum nos ſuſcepiſſe dicebamus, ad calcem vitarum, in varias claſſes reducturi varii generis miracula ſeu beneficia, quæ vitæ impreſſæ, cujuſcumque auctoritatis ſint, nobis ſuggeſſerunt : tum vero manipulos alios ex Ms. Clerici Ghiſtellenſis anni 1506, *& ex recentioribus inſtrumentis, quæ numquam hactenus typis excuſa ſunt. Hîc propoſitum de Bertulfo argumentum proſequemur.*

de qua cur Drogo locutus non fuerit.

192 *Mirum ſane multis videbitur, & nobis ſupra viſum eſt, Drogonem, Santandreanum monachum, quem pridem oſtendimus ultra annum* 1118 *vitam protraxiſſe ; de altero Bertulfi conjugio, cæca prole inde ſuſcepta,* S. Godelevæ *elevatione, & ſubſecutis miraculis, de converſione ipſius Bertulfi aut monaſterii fundatione, nec verbum feciſſe ; dum in iis enarrandis totus eſt Anonymus, totis binis ſeculis Drogone poſterior. At enim & hunc ſcrupulum ſupra attigimus, ex Drogonis*

gonis præfatione, non otiosè commonstrantes, eum totius suæ scriptionis argumentum sic restrinxisse, ut nihil prorsus attigerit, præter ea sola capita, quæ Episcopo suo exhibenda susceperat: puta S. Godelevæ *genus, vitam, persecutiones & martyrium; eas solas quatuor partes scrupulose quodammodo prosecutus, neglecta vel ipsa elevatione, seu istius temporis canonizatione, cui tamen verosimillime interfuerat: nam fallor vehementer, nisi* Drogo diaconus, *qui inter testes primæ elevationis computatur num.* 48, *ipsus idem non sit, tum adhuc junior, qui* S. Godelevæ *vitam postmodum concinnavit. Nihil igitur obesse hîc debet Drogonis silentium, quo minus fidem habeamus scriptori Anonymo aliisque monumentis, tum Ghistellensibus tum Bergensibus, de sincera Bertulfi resipiscentia, & vita religiosè ad S. Winnoci peracta, testimonium ferentibus.*

193 *Quod ait Anonymus num. 95, Bertulfum, totâ substantiâ, quam possederat, ad pias causas distributâ,* ad terram sanctam, contra Saracenos militaturum, profectum, *aliaque hujusmodi annexa, operosius equidem non disquiram. Privatos in terra sancta adversus Saracenos bella movere ausos, ante celebrem expeditionem illam, quæ duce Godefrido Bullionio, sub seculi* XI *finem suscepta est, satis ineptè fingeretur: asserere autem, quod idem Bertulfus Robertum Flandriæ Comitem in prædicta Cruciata prima secutus sit, non minus videtur incongruum, ne alioquin ad principium seculi* XII *ejus conversio differatur. Scio, Anonymum abdicationem bonorum omnium militiæ sacræ præmittere; at neque sic temporibus recte dividuntur Bertulfi gesta, utpote qui non satis apte dici possit, post sanctæ conjugis elevatio-*

Difficilis epocha Bertulfianæ pœnitentiæ,

vationem ad annos adhuc quindecim & amplius impœnitens permansisse. Neque verosimile existimo, quod notavit Malbrancus, nempe ab anno 1088, *quo elevationem Sanctæ cum Surio collocat*, Bertulfum maritum apud Winnocenses horrendam egisse pœnitentiam. *Ceterum palpando & cum tenebris luctando nihil magnopere proficimus. In Palæstinam profectus fuerit Bertulfus, an in patria manserit, parum admodum interest: virginum cœnobium, ex bonis fundatum conditumque, id vero evidenti, me quidem judice, argumento semper erit, aut ipsummet, aut heredem filiam latifundia omnia, pro animæ redemptione (sic tum sermo erat) Deo & Ecclesiæ cessisse; ut de tota substantiæ veritate dubitari prorsus nequeat, quamquam monumenta vetera omnia, eò spectantia, aut sanctimonialium incuria, aut edaci vetustate modo perierint.*

de cujus suscipiendæ causâ, conjectura.

194 *Toti huic Anonymi historiæ, citato num.* 95 *latius extensæ, ut plane conjecturalis est; & temporibus, quibus vivebat, aptata; quidni & nobis liceat conjecturam, seculis prioribus magis convenientem, satis tutò opponere? Quidni, inquam, aliam conjecturam, haud plane inverisimilem, suggeramus; nempe Bertulfum, conscientiæ stimulis, ob commissum tam atrox parricidium agitatum, secundis jam vinculis solutum, non quidem in Palæstinam, sed ut per ea tempora facinorosis hominibus in more positum erat, Romam profectum, à summo Pontifice, pro immani scelere veniam impetraturum, sub debita pœnitentia, satis rigidè pro tam publicis criminibus, per id tempus injungi solita: cuique proinde Pontifex, in justam satisfactionem præceperit, bona sua in condendum vir-*

virginum cœnobium quantocius transcribere, & ad eluendum penitus perpetratum parricidium, vitæ reliquum, ut ipse fortasse ultro se ambire insinuaverat, inter monachos transigere; in quo certe nihil occurrit, à quo quis merito abhorrêre possit aut debeat. Accesserit postmodum Comitis Roberti consensus, & Episcopi sive motu proprio, sive per Pontificem delegati, approbatio: quo pacto plane salvabitur, quod supra ajebat Sanderus; Benedictini instituti virginum succreviſſe abbatiam, auspiciis Comitum & Episcopi, opibus Bertulphi parricidæ. *Hæc, ut meram conjecturam in hac caligine adducimus, nam de rei certitudine exploranda aut revelanda, pridem desperavimus.*

Verosimilis rerum ordo.

195 *Ex supra disputatis jam perspectum est, alterius Bertulfi conjugii aut conversionis tempus, modum, seriem, nisi mere divinando, à nemine satis recte disponenda; ut frustra quis miretur, quod secuta omnia iisdem tenebris involuta sint. Anonymi narrationem capitibus ultimis consulere possunt, qui non gestorum distinctum & historicum ordinem quærunt, sed confusa rerum congerie delectantur. Hanc, si vis, hypothesim forma. Non diu, ut nos quoque supra supposuimus, post* S. Godelevæ *martyrium, ad alteras nuptias transierit Bertulfus, vixeritque cum nova ea conjuge ad tempus circiter elevationis Sanctæ, seu usque ad annum* 1083 *aut* 1084, *quando viduus, quæ sæpius ante cum animo statuerat, liber exequi decreverit, corde utique magis ac magis compunctus, ob ea, quæ oculis suis viderat, & in gratiam sui patrata fuerant prodigia, infami parricidio semper oculis obversante. Hîc epocham fige, vel peregrinationis Romanæ & susceptæ pœnitentiæ, vel*

liberæ ſeculo renuntiationis, bonorum abdicationis, & in monaſterium Bergenſe S. Winnoci, voluntarii ſeceſſus; ubi quamdiu vixerit, quando felicem vitæ exitum ſortitus ſit, ingenuè fateamur, deprehendi hactenus non potuiſſe.

Ad S. Winnoci non ſupereſt niſi traditio,

196 *Fruſtra per amicos, tum è noſtris, tum externos, ex Bergenſi S. Winnoci abbatia, notitias aliquas, ad Bertulfum ſpectantes, ſaltem quæ certæ & indubitatæ eſſent, colligere aut quoquo modo conſequi conatus ſum. Monaſterii deſtructiones, tum per incendia tum per bellorum vaſtationes, & libros & vetera quæque monumenta conſumpſiſſe aiunt, ſic ut ibi in ſola & unica antiqua ac perſeverante traditione ſubſtet, quidquid de Bertulfi Ghiſtellenſis vita religioſa & arctiſſima ibidem peracta pœnitentia, memoriæ proditum eſt. Putabant viri nonnulli; cetera inſignes & pro* S. Godelevæ *gloria zeloſi, in eadem abbatia de utriuſque conjugis ſanctitate non vulgaria exſtare monumenta; idque non ſemel valde confidenter jactitari audieram; verum ſpes illa & ipſos & me fruſtrata eſt; ſolam illîc traditionem ſuam norunt, cetera penitus ignorant. Ita fert vulgata illa traditio, ad me non ita pridem perſcripta à Viro conſultiſſimo D. Joanne Baptiſta Bruynſteen, Brugenſi cauſarum patrono, qui ex ore familiaris ſibi Bergenſis monachi non ineruditi acceperat;* in opinione ſanctitatis ibi olim deceſſiſſe pœnitentem, nomine Bertulfum, qui S. Godelevæ maritus fuerat. Ejus ſepulcrum in veteri templo, flammis abſumpto, monſtratur, certis lapidibus coloratis diſtinctum. Aſſerunt, abbatem S. Winnoci, *(quis aut quando, non exprimitur)* paucis ſenioribus monachis comitatum, ab annis

annis aliquot prædictum sepulcrum aperuisse, inventumque corpus integrum, catenis undequaque circumdatum.

197 *Cur ea tam occultè & quasi furtivè gesta sint, haud equidem satis intelligo: non debuit lucerna ista poni sub modio, sed religiosis saltem omnibus aperte revelari, imo & populo universo, in quo nihil corpori isti integro timendum fuit. Quid? quod ad templum novum transferri meretur, & honesto loco sepeliri, cum eo epitaphio, quod habes apud Anonymum num. 95. Supponenda est causa, cur ita agendum censuerint viri isti religiosi, quam nos hodie ignoramus; forte, quod non satis certa omnia existimaverint, quæ vulgi ore ferebantur; aut tali declaratione corporis, cultum aliquem Bertulfo decernere veriti sint. Ceterum jam dictis non minimum auctoritatis pondus addere poterit scriptum quoddam, in museo nostro repertum, missum ad P. Godefridum Henschenium ab annis circiter quinquaginta, per eum, qui ita subscribit:* D. Amandus Belver, religiosus Benedictinus in abbatia S. Winnoci. *Scripti titulus est:* Ex memoriali Benedictino manuscripto meo, quod in bibliotheca nostra S. Winnoci asservatur. *Breve extractum est trium pagellarum, continetque universim tria dumtaxat elogia ex eo Memoriali desumpta. Primum est* beati Gervini Casletensis *ex fol.* 133, *de quo egimus ad diem* XVII *Aprilis. Tertium, ex fol.* 131, *laudat* S. Ingenocum *pro* XV *Aprilis; sed is in Actis nostris ad* VI *Novembris remissus est, cum S. Winnoco conjungendus. Elogium inter utrumque medium, ex fol.* 185, *ad nostrum Bertulfum spectat pro* VI *Julii.*

quam ejusdem loci monachus Amandus Belver

198 Ci-

198 *Citat Memorialis auctor* monumenta loci, *quæ nescio ubi repererit, cum alii asserant, nulla supereſſe.* Item Drogonem, Episcopum Morinensem, religiosum S. Winnoci. *Verum quid is, obsecro, de Bertulfo umquam scripsit, aut scribere potuit, qui annis triginta & amplius ante Bertulfum vita exceſſit? Præterquam quod hîc ea Drogonum confusio repetatur, quam supra abunde convellimus. Præter hæc* Beati *titulum Bertulfo adjungit, eâ, opinor, auctoritate, quâ plures hodie scriptores monastici, viros illustres sui Ordinis iis sanctitatis decoramentis, nimis quam libere exornant. Demus elogium ipsum:* VI Julii, beatus Bertulfus, illustri loco natus, maritus S. Godelevæ, quæ jussu ipsius, à servis suis hoc die Ghistellæ strangulata est. Qui tanti criminis factus pœnitens, ad abbatiam S. Winnoci se contulit, ubi magna cum animi demissione religiosus conversus factus, vilissima opera exercuit; & continuo vitæ rigore se mactans, carnem spiritui ita servire coëgit, ut ad magnam sanctitatem pervenerit. Post mortem enim ferrea lorica indutus, cui caro ejus ob temporis diuturnitatem inhæserat, inventus est. Post multos annos à morte, ejus corpus suavissimum spirans odorem, integrum repertum est. *Hactenus Belverii Memoriale, seu Bergensium traditionum compendium.*

in suo Memoriali descripsit.

199 *Quæ alia monumenta Bergensium monachorum viderit Malbrancus, nec explicat ipse, nec mihi divinare promptum est; illa quidem allegat, at nihil seorsim citat præter litteras* D. Argentean abbatis, *ex iis procul dubio Bertulfi*

Malbranci elogium

tulfi converſionem non inconcinnè deſcribens, neglecto temporum ordine, cum omnia revocet ad annum 1088, *quo* S. Godelevæ *corpus ex Surio elevatum ſupponit. Unum diſplicet, quod Bertulfi* corpus, non minus quam uxoris elevatum *aſſerere audeat. Reſeratum ſeu apertum tumulum, non diffiteor. Ipſum audiamus:* Maximum autem Godelevæ miraculum eſto Bertulphus ipſe, quem etſi pluſquam ſcythica tyrannide abominandum damnarant mortales, è cælo tamen conjux optima miſericorde oculo conſpexit, uti ſuarum in hac vita ærumnarum, ſed etiam immenſæ beatitudinis & majoris gloriæ fontem & incitamentum. Rite igitur monuit Auguſtinus : Ne putetis gratis eſſe malos in hoc mundo. Ita porro ad meliorem frugem converſus eſt, ita è crudeli benignus, ita è protervo modeſtus, ita denique è perdita vita in auſteram & inculpatam tranſiit, ut nonniſi mutatio illa dexteræ Excelſi, Godelevæ meritis accepta referatur.

200 Primùm curæ fuit, amariſſimis fletibus maritæ ſuæ tumulum perpluere, eam tot defatigare precibus, quoad ſentiret intus, quo vitæ genere, qua pœnitudinis norma, crimen ſuum ſanguineis lacrymis lugendum expiare poſſet. Venit in mentem, Bergenſe S. Winnoci petere monaſterium, cellam impetrare ſibi, in qua reliquos vitæ dies tranſigat, ſed ea auſteritate, quam in anachoretis antiquioribus obſervaret maximam. Venit igitur ad monaſterii fores, & in genua prolapſus, petiit angulum aliquem in ſedem, aut potius perenne clauſtrum attribui

rem omnem fuſius memorat

bui ſibi, & quamvis ſeſe bonis omnibus exuat, luculentam portionem in monaſterii frugem ceſſuram. Movit aſcetis lacrymas; lupum famoſiſſimum in ovem manſuetiſſimam tranſiiſſe demirantibus : ſed auxit ſtupor, dum videre, aſperrimam vitæ rationem iniiſſe; prius heluonem, jam exiguo pane contentum; prius omnigenas delicias conſectantem, jam pro ludis & venationibus meram ſolitudinem; pro molliore culcitra nudam humum; pro gazis & theſauris inopem vitam deligere. Præcipuum vero pœnitudinis inſtrumentum fuit lorica ferrea, artus omnes ita conſtringens, ut ejus aſperitas nonniſi poſt fata potuerit ab aſcetis ipſis excogitari.

& multo elegantius.

201 Ubi diutius eum vitæ monaſticæ rigorem exegit, forti ſemper animo & conſtanti, tandem evocatus eſt in Godelevæ ſuæ conſortium perenne; ut ejus beatitudine frueretur, quam tamen ita male olim habuerat. Tumulum eſt in anteriori templo conſecutus, prope vetus S. Winnoci ſacrarium : unde contigit, corpus ejus, non minus quam uxoris elevari, detectumque haud leve veræ ſanctimoniæ argumentum : deprehenderunt enim monachi, eâdem adhuc loricâ indutum; & curioſius contuentes, carnem obolatim intercreviſſe, per temporis, quo illam continenter geſtarat, diuturnitatem. Unde quæ in aliis æqua & plana corporis patet ſuperficies, in hoc deformis, hiſpida & mille tuberibus intumeſcens; viſu denique horrendum ſpectaculum, ſed mollioribus; probis vero jucundum. Quapropter monachi ſenio-

res,

res, qui olim ſanctiſſimo ejus congreſſu & conſuetudine fuerant uſi, mira ejuſdem ſanctimoniæ inde collegerunt argumenta, quandoquidem complures poſt annos, ſaniſſimum ejus corpus compererint, atque eâdem prorſus, qua depoſitum fuerat, integritate, atque inſuper gratiſſimum ſpirans odorem. Igitur maximum Godelevæ miraculum Bertulphus; maxima etiam ejus virtutum charitas, quæ quantò in vita major, tantò in cælis potentior.

202 *Atque hîc tandem noſtri Commentarii concluſio; cui ſubnectendæ ſunt* S. Godelevæ *Legendæ, de quibus earumque auctoribus, dubia omnia & controverſa, ſub operis principium ſatis explicata videntur. Nihil hîc reliquum eſt, niſi ut edendorum ordinem exponamus. Satis diu ancipites hæſimus, eſſetne operæ pretium, eam hîc vitam denuo imprimere, quam ſub Drogonis nomine edidit Surius, hoc titulo:* Vita & martyrium S. Godelevæ, authore Drogone monacho & ſacerdote Geſtellenſi; ſed dictionem F. Laurentius Surius fere totam mutavit. *Videbatur enim ſupervacaneum, contractam vitam in medium adducere, dum germana ipſa, intacta & integra, ex codice Aldenburgenſi excudebatur. Verum oppoſita ratio prævaluit, quod licet vulgatiſſimus ſit Surius, non tamen in omnium manibus verſetur, ſic ut curioſis lectoribus jucundum futurum ſit, Drogonem Surii cum noſtro conferre poſſe, & mutationes ac truncationes, non ex noſtra ſolum fide, ſed per ſe clarius perſpicere. Dabimus itaque primo loco Drogonem Aldenburgenſem, quem integrum & ſincerum exiſtimamus:* *Ordo & ratio editarum Legendarum.*

tum editionem Surii, in pluribus longe diversam: demum vitam illam longiorem Anonymi Ghistellensis, quæ numquam hactenus Latinè typis excusa est, non magis quam Drogoniana Aldenburgensis. Si hinc inde obscuriora occurrant, quæ superius eruderata non sint, suis seorsim notationibus, post singula quæque Legendarum capita, illustrabuntur.

VITA

Auctore Drogone monacho & sacerdote.

Ex Ms. Cœnobii Aldenburgensis, numquam antehac sincerè & integrè edita a.

a

PROLOGUS.

b
c

DOmino Rabodoni *b*, Dei gratia Noviomensis ecclesiæ Episcopo, Drogo *c* monachus & indignus sacerdos, bonum quod præstat omni bono. Tui nominis & tuæ nobilitatis fama, beatissime Pater, multis in locis, magna dignaque memoratu habetur: quippe qui litterarum scientiâ viges, necessitati utilitatique proximorum studes, ut Martha; & æque verba Domini percipis, ut Maria ad pedes residens. Quæ res cum in uno utiliter inveniuntur, adeo à studentibus sapien-

ſapientiæ excoluntur : quia id ſecundum diviſiones gratiæ Dei videtur ; quia quod deeſſe ſibi [obſervant *d*,] id ſcilicet, à bono conditore conceſſum, gaudent ineſſe fratri. Nec id quidem immerito, charitatis enim ſingulare ſacramentum in eis regnat, quæ quod cupit ſibi, ſine dubio proximo ſuo optat. Verum, optime Præſul, cum te, juxta prædicatum, juxta laudem multorum, conſpicio haberi præcipuum crebro auditu ; id quidem diligenter animo præmeditor dignum factum, ut qui dote virtutum omnium [fulges] in altare *e* mihi ſuper mea conſideratione conſulas, meque laborantem pedibus, tua dulci ope ſuſtineas. Nam creberrima multorum fidelium [exhortatione] quod ſupra vires meas eſt, coactus ſum deſcribere martyrium ſanctæ Godeleph : primùm quibus parentibus ſit orta, & jam nubilis cui viro ſit deſponſata, & quorum inſidiis, & à quibus & qualiter ſit martyrizata. Hæc itaque, uti verè fuerunt digna relatu aptaque memoratu, in ſchedis pariter deſcripſi, tibique, Pater dulciſſime, miſi, ut tua auctoritate (ſiquidem judicas dignum) rata firmaque permaneant, atque ad quoſcumque venerint, pontificali decreto valeant. Attamen, venerabilis Pater, antequam à multis legantur, primùm tu ipſe, qualiacumque ſunt hæc noſtra, lectita ; ſuperflua recide, minus lucentibus, viam * orationis adauge, quo tua opera clareant, quæ quærunt ut amplius luceant. Sed nos quidem, quæ ſcripſimus, hæc ita ſe habentia, ab illis, qui hodie & teſtes ſunt,

d

e

* *An non* vim?

quique viderunt, audivimus. Nec me idcirco quivis reprehendat, quia & multos æque feciſſe, ſancta auctoritas, me ſilente, clamat. Verum tuo judicio, judicioque ſapientum, ſi à nonnullis ſuper his reprehendor, relinquam, atque pro poſſe meo orationem orditum veniam. Vale.

ANNOTATA.

a *De vitæ hujus, quam genuinam putamus, à Suriana diverſitate, ſuperius abunde expoſita, nihil hîc dicendum ſupereſt.*

b Ratbodo, Rabodo, Radbodon, Ratbodus & Ratbodonus, *ſive quo alio modo ſcribas, ſub variis iſtis inflexionibus idem eſt Noviomenſis & Tornacenſis Epiſcopus; dignus certe, qui à Flandris noſcatur, utpote iis beneficus. Buzelinus in Annal. Gallo-Flandriæ lib.* 4 *pag.* 176, *ait*, ejus nominis ſecundum *fuiſſe*; ab genere magno, ſcientia, piis moribus apprime laudatum. *Ita vero Meyerus ad annum* 1068: Eodem anno obiit Balduinus, Noviomagenſis Epiſcopus, ſucceſſore Rabodone. *Tum anno* 1072, dedicatum *ab eo* Gandavi templum *narrat*, quod vocant ſancti Chriſti, everſum nunc à Carolo Auguſto, ut inibi fieret caſtrum. *Quinquennio poſt, anno* 1077, Blandinii tranſtulit corpus divi Florberti, primi abbæ, præſente Roberto, Roberti Comitis filio. *Ad annum* 1083 tranſlatum *ab eodem* Gandavi corpus divi Livini *&c. Quid in abbatiam Aldenburgenſem contulerit, refert Meyerus anno* 1084; *quid porro Ghiſtellæ tunc actum ſit, docent monumenta in Com-*

Commentario producta. Nec præteriero, quod habet an. 1091; inſtitutum ab Radbodone Epiſcopo ſacerdotum collegium, in templo Virginis matris, juxta Brugias, in ditione Siſelenſi. *Demum anno proxime ſequenti* 1092, inſtitutam ſupplicationem Tornaci, die Exaltationis S. Crucis, *cujus ſuperſtes memoria quotannis ibidem agitur*, ob peſtem, quam vocabant Ignariam, hoc eſt ſacrum ignem. *Pancula hæc delibare viſum eſt, ut viri de* S. Godeleva *tam bene meriti, geſta ſaltem aliqua manifeſtius pateant; ne inepte locutus videatur Drogo noſter, dum aliàs adulari videretur. Maculam inurit laudatus ſupra Buzelinus lib.* 5 *pag.* 200, *eum ſimoniæ labe afflatum inſinuans, perjurioque ſubitaneam ejus mortem, anno* 1098 *Brugis obitam, attribuens: auctoritate, opinor, Herimani, quem citat Cognatus in hiſtoria Tornac. lib.* 3 *cap.* 33. *Sed de his hîc nobis diſceptandum non eſt. Plura de Ratbodone, vide apud jam dictum Cognatum lib.* 3 *à cap.* 24. *Ex ipſo, ex Buzelino & aliis diſcent Ghiſtellenſes, quam non recte finxerit Anonymus interpolator, canonizationem* S. Godelevæ *à Ratbodone Romæ procuratam, qui nihil magis abhorruit, quam Romani Pontificis conſpectum, tametſi Romam ſæpe evocatus, ut à vehementi ſimoniæ ſuſpicione ſe expurgaret.*

c *Quis fuerit* Drogo *iſte* monachus & ſacerdos, *quando, quomodo, & qua occaſione ſcripſerit, in Commentario prævio ſatis, opinor, explicatum eſt.*

d *Conſtructio una & altera, paulo obſcuriores in manuſcripto, nonnihil hîc juvandæ fuerunt.*

e *Implexa locutio, niſi alludat ad morem iſtius tem-*

temporis, quo ii qui fidem facere volebant, altare complectebantur. Sic, si Drogonis sensum satis percipio, vult Episcopum suum altare sibi esse, seu vadem, adeoque iis, quæ narraturus est, pondus & auctoritatem addere; ut satis patet ex iis, quæ in hoc eodem prologo immediate subjiciuntur.

CAPUT I.

S. Godelevæ ortus, animi & corporis dotes, nuptiæ cum Bertulfo, hujus & matris in Sanctam odium & inhumana asperitas: fame & injuriis compulsa, ad parentes fugit, atque ad maritum denuo reducitur.

a Nobilis genere & præclaris dotibus ornata,

BEata igitur Godeleva in Bolonienſi provincia, in villa, quæ Londefort dicitur, patre Infrido, matre Ogeva *a*, honeſtis ſcilicet ac honoratis oriunda parentibus exſtitit; ſed hanc generoſitatis gratiam, ingenuis moribus & vitæ ſanctitate ſplendidius adornavit. Siquidem ætate adhuc invalida, ipſos pueritiæ annos tanta cœpit morum maturitate tranſcendere, ut cunctis, quæ ſurſum ſunt, ſapientibus, liquido daretur advertere, quod ad aliquem Eccleſiæ ſuæ ornatum, ſummus ille artifex margaritam hanc vellet expolire. Quoniam quidem, ut diximus, ſub pri-

primævæ indolis florentibus annis, ſenum anticipans vitam, immaculatæ mentis ſinceritate in tantum ſuperare viſa eſt, ut in tenero ipſius pectore impreſſam jam cerneres imaginem ſanctitatis. Erat enim univerſa morum honeſtate tam præclara, ad ſanctimoniam tam compoſita, tamque prudenter in omnibus edocta, ut hoc ipſum de plenitudine ejus accepiſſe crederes, cujus virtus magna eſt, cujuſque ſapientiæ non eſt numerus. Præter aliquas vero ſpiritualis gratiæ dotes, erat etiam egregiæ formæ & miræ pulchritudinis, & omnium oculis gratioſa. Hoc ſolum in eam probroſa intentio vituperare potuit, quod erat nigris capillis & nigris ſuperciliis.

nuptui datur Bertulfo Flandro,

3 Nec ſine divino conſtat moderamine geſtum, ut in propatulo claruit, quod tale nomen ſortita ſit: ut enim credimus, diſponente Deo, qui, quos prædeſtinat, hos & vocat, præſagum nomen Godeleva ei inditum eſt: Godeleva quippe nomen Teutonicè *b*, Deo chara ſonat Latinè. Hæc itaque decurſis pueritiæ metis, cum ad roboratam perveniſſet ætatem, multi eam ardenter amant, & cum ea contrahere matrimonium deſideranter elaborant. Inter quos erat Flandrigena, Bertulfus nomine, qui ejuſdem virginis inardeſcens amore, parentibus ejus deſiderii ſui arcana reſerat, &, ut puella ſibi deſponſetur, expoſtulat; cui, quia erat genere ſecundum carnem inſignis, opibus pollens, & ceteros amatores in honore præcellens, generoſa Chriſti famula, nuptiali fœderatur copula. Sed quamquam nobiliſſimis eſſet

b

esset ortus natalibus, moribus tamen exstitit dissimilis, ut postmodum monstrabit textus nostræ narrationis. Idcirco autem, ut arbitramur, dilectam suam occultus arbiter tam impio sociari permisit, ut in illo admirandæ feminæ patientiæ experiretur præconium, & innocentis probaretur simplicitas. Etenim diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Denique cum eam ad suæ proprietatis deduxisset habitacula, fraude maligni hostis, qui per invidiam primos homines de paradiso felicitatis ejecit, decipitur, & facti pœnitens, mox sponsam suam exosam habuit odio magno nimis, ita ut majus esset odium, quo oderat eam, amore, quo ante dilexerat.

qui statim cum matre diro eam odio prosequitur.

4 Hic est utique homo, qui cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, non attendens, quod scriptum est; Mulieris bonæ beatus vir, & gratia super gratiam mulier sancta & pudorata; & illud Scripturæ præcipientis; Noli discedere à muliere sensata & bona, quam sortitus es in timore Dei; gratia enim verecundiæ illius super aurum. Mater vero verbis improperii exaggerat pondus doloris filii, quem metaphoricè alloquens; Cur, inquit, cornicem de terra aliena adduxisti? Numquid in tua patria quamplures invenire potuisti? Hæc autem dixit, ut prælibavimus, quia erat nigris capillis & nigris superciliis, carne enim erat candida & ultra modum aspectu amabilis. O! invidia primum mordax tui! O sathanæ calliditas & immanis

nis crudelitas, ſemper ſancta perſequens! Semper felicitas patet invidiæ, ſemper virtutes ſequitur invidia, & fulgura feriunt ſummos montes. Ecce ſocrus improba, in muſcipulam incidens diaboli, cujus invidiâ mors introivit in orbem terrarum, nurui derogat, filium ad odium provocat; & quæ congaudere debuit, utpote filii felicibus nuptiis, occaſionem & fomitem invidiæ adminiſtrare non metuit. Attamen non mirandum, ſi [in] hominibus ſedem livor habeat, cum Phariſæorum zelo Dominum noſtrum eſſe crucifixum, in paradiſo quoque ſerpentem fuiſſe, & omnes Sanctos cognoverimus, æmulos habuiſſe. Quod enim juſti ab injuſtis, injuſtè mala eſſent perpeſſuri, teſtatur Apoſtolus, dicens: Omnes qui piè volunt vivere in Chriſto, perſecutionem patientur. Aurum, ut ait Scriptura, probat ignis, & homines juſtos caminus tribulationis. Ut enim utar verbis B. Gregorii; æſtimo, non poſſe eſſe Abel, quem Cain malitia non exercuerit. Verum alia eſt perſecutio, quam materialis intorquet ſeveritas; alia, quam vitiorum gignit adverſitas. Sed quid ago, narrandi ordinem prætermittens?

§ Igitur nuptiis, quæ per tres dies celebratæ ſunt, ſponſus intereſſe noluit, ne videlicet, quam exoſam habebat, aſpiceret. Mater vero cum amicis, quæ nuptiarum ordo exigebat, neceſſaria procuravit; intus ſæviens, foris blandiens; &, in quantum potuit, exhauſtum invidiæ venenum, propter convivantes occultare geſtiens. Sed ſicut, *Deſpecta à marito & deſerta,*

quod ardenter volumus, dissimulare non possumus; ita quod omnino nolumus, difficile, nos velle, confingere valemus: etenim frons hominis propriæ mentis depromit amictum. Speculum quippe mentis est facies, tacitique cordis arcana fatetur. Post diem tertium Bertulfus ad propria remeavit: nec mora, spreta conjuge, dimissa familia, unà cum suæ proprietatis habitaculis, paternam domum ad inhabitandum expetiit. Sponsa itaque Christi, viro odibilis, sed Christo amabilis, domi residet, familiam gubernat, seipsam irreprehensibilem exhibet, semper ingenio modesta, semper pudicitiæ pudore præcellens, ut nec de ipsa maledicorum quicumque audire, vel posset fama [quidquam] confingere. Quæ, ne otiositate torperet, & desidiâ segnis redderetur, quia otium virtutes enervat & vitiis alimenta ministrat, & otiositas inimica est animæ; nunc filationi, nunc texturæ, nunc orationi vacabat: videlicet, ut omnes cogitationum sagittas, quibus adolescentia percuti solet, juxta cujusdam sapientis saluberrimam admonitionem, hujusmodi clypeo repelleret. Per noctem etiam, ut viri sui obstinata & excæcata mens gratiâ divinæ visitationis illustraretur, orabat cum lachrymis, implens illud de psalterio: Lavabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo *c.*

servo, injuriis afficienda subjicitur.

6 Sed ut impleretur, quod dictum est; Qui sanctus est, sanctificetur adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc; Bertulfus malitiæ non imponens finem, utpote durus

&

& peſſimus & malitioſus, & ex marito ſemihomicida futurus, fraude deceptus diabolica, de die in diem, in Chriſti ancillam, ſcilicet ſponſam ſuam, acriori ſævit invidia, eique, communicato ſuper hoc parentum conſilio, vernaculum præficit, qui ei malevolè & non ſine dolore deſerviret, quique ei modicum panem per diem, & hunc ſtatutâ horâ porrigeret; diſtrictius inhibens, ne quid aliud conjugi ſuæ in cibo vel in potu indulgeret; ſin autem gravi, ultione ſe plectendum eſſe cognoſceret. Itaque ancilla Chriſti ſubjicitur illi, per viri juſſionem, quem habuit ſervum, per ſervilem conditionem. Ecce quam immeritus, quam immerito congeminatur dolor! Sicut enim ſolatium eſt mali, dignitas adverſantis; ſic è contrario duplicat dolorem ſufferentis, indignitas inferentis. Hinc rurſum non mirandum, ſi ſarcina doloris ex hoc magis accumuletur, quod ab illo injurias perferat, qui cum ea omnia ſeculi hujus diſcrimina perpeti, quæcumque proſpera, quæcumque adverſa contigiſſent, collato ſecum dolore, de jure teneretur ſuſtinere, ſimulque patienter vivere, & ſimul delectabiliter mori; utpote qui deberent eſſe duo in carne una, vel potius unum corpus effici conjugii copulatione.

7 Igitur glorioſa Chriſti famula contumeliis afficitur, injuriis, opprobriis, deriſionibuſque laceſſitur; non tamen ad exceſſum proruit murmurationis aut querimoniæ, ſed corde tacito, mens ejus bene conſcia, conſervat patientiam, acſi legiſſet verba veritatis,

modica panis & aquæ portione vivere coacta;

tis, dicentis: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Super pensо collati sibi panis exultans, Deo agit gratias, dimidium in die cum sale & aqua percipit, dimidium inopibus distribuit. Verum necdum quiescit sathanas, qui, secundùm nomen suum, semper adversatur fidelium saluti, ac Martyrum nequit sanguine saturari. Sic quippe legimus, ipsum ad Dominum locutum fuisse, post amissam Job substantiam, post eversam domum, post liberos interfectos. Corium, inquit, pro corio, & omnia quæ habet homo, dabit pro anima sua: sed extende manum tuam & tange ossa & carnes ejus, nisi in faciem benedixerit tibi. Plerique eleemosynas tribuunt, sed de proprio corpore nihil tribuunt; porrigunt egentibus manum, sed carnis voluptate superati, dealbant ea quæ foris sunt, intus autem sunt pleni ossibus mortuorum.

cujus dimidium ipsa pauperibus erogat,

8 Sed non talis erat ista mulier beata; quotidie holocaustum offerebat Domino, non ex pecore alieno, sed de corpore proprio. Tam incredibili quippe patientia, tam à viro quam à servis illatas pertulit injurias, ut cum Propheta non immerito decantare potuisset; Cum consisteret peccator adversum me, obmutui: humiliata sum & silui à bonis. Et rursum: Ego autem tamquam surdus, non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. Pro districta sibi parcitate, quotidie gratam hymnorum Domino hostiam immolans, maledicenti se viro suo non remaledixit, sed juxta præceptum Apostoli, benedixit,

nedixit, & pro perſequentibus ſe & calumniantibus oravit. Excitatur autem acrius adhuc in certamine, ut majoribus cumuletur præmiis in tribulatione; ut ſcilicet quanto acriora devinceret hoſtis antiqui temptamenta, eam ſemper impugnantis, tanto cumulatior foret gloria, pia longanimitate decertantis. Bertulfus ſponſus ſuus, ſemper ponens adverſus eam mala pro bonis & odium pro dilectione, ut vidit, illam nec moleſtiis poſſe dejici, nec famis inedia attenuari, factus eſt ſibimetipſi gravis, & de morte ejus diverſos cœpit cogitatus ancipiti verſare in animo. Sæpius cordi inhærebat, ne eam diutius ſineret vivere; ſed quia parentelam ſuam, ex ſpectabili ſchemate nobilitatis, nativè excellentiſſimam noverat, non audebat palam occidere. Denique ſperans, eam majoribus adhuc moleſtiis ſe poſſe atterere, majori adhuc famis injuria diſponit affligere; ut vel ſic moleſtiis devicta, de Deo non cogitaret, vel ex impatientia murmuraret. Itaque medietatem, conceſſi prius panis, per ſingulos dies ſibi jubet ſubtrahi.

etiam ad medietatem reſtrictâ portione.

9 Sed dilecta Chriſti famula, ſuper diminutione diurnæ annonæ, patientiam amplectens, utpote quæ domum ſuam, non ſuper levitate arenæ, ſed ſupra petræ ſoliditatem jam jamque fundare cœperat; quamquam vidit, difficillimum ſibi fore, ſe tantillo ſtipendio poſſe vivere; tamen deliberavit apud ſe, quod ſemel Deo voverat, hilariter reddere, juxta illud Scripturæ præcipientis: Si votum voveris Domino Deo tuo,

ne moreris reddere illud : quia quærens quæret illud Dominus abs te. Itaque dimidium dimidii panis pauperibus largitur *d*, de reliquo, more solito reficitur. Sancta Godeleva orationi instantius & ardentius contritioni cordis insistens, ad Deum, qui prope est omnibus invocantibus eum in veritate, integra se devotione convertit, orans sic: O tu Deus, creator omnium, sis quæso memor meæ fragilitatis & ne me derelinquas in die tribulationis. Qui eruis sustinentes te, conforta me in instanti procella persecutionis : & quamquam à viro meo diminuatur consuetudinarium pensum diurni panis, tu tamen mihi affectum non denegans bonæ voluntatis, fac ut tibi semper placeam per obsequium piæ devotionis. O ! salubris & ardens intentio sanctæ mulieris, in desideria sanctæ virtutis ! Forte audierat, quod scriptum est : Ante Dei oculos numquam vacua est manus à munere, si ara cordis repleta fuerit bona voluntate. Sola liberalitas in ea modum excessit, nec contenta est consilio Apostoli, dicentis : Non ut aliis refrigerium, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate in hoc tempore, ut vestra abundantia, ad vestram sit inopiam : unde enim aliis præstitit refrigerium, inde penuriæ sensit incommodum.

d

Ad parentes tandem fugere compelluur,

10 Nec est silentio prætereundum, quod Dominus dilectam suam tanta perfuderat gratia, ut non solum illi, quos affabilitate vel familiaritate ad amorem sui accenderat, verum etiam hi, qui eam solo nomine noverant, diligerent, ac suis injuriis ingemiscerent.

rent. Bertulfo autem favent ſui, utpote qui ultro diſcurrunt ad crucem ; quorum pedes veloces ad currendum in malum ; incitant crudelem in humilem, immitem in innocentem, qui per ſe ſatis erat injurioſus & calumnioſus ; & quam juſtè deberent diligere, cum viro, injuſto perſequuntur odio. Marito itaque ſuo, aſperius ſolito, unà cum familia ſe perſequente, compellitur tandem fugere, & nudis pedibus, uno tantum aſſumpto comite, ad natale ſolum repedare ; ubi parentibus ſuis calamitatis ſuæ hiſtoriam lacrymoſis ſuſpiriis innoteſcit *, & quæ à viro vel familia ſua fuerit perpeſſa, ſeriatim exponit. Pater ergo, auditis filiæ querelis, altius ingemuit, & ei paterno condeſcendens affectu, quid facto opus eſſet, intra ſe deliberare cœpit. Et communicato ſuper hoc conſilio amicorum, Balduinum *e* Comitem Flandrenſium expetiit, eique quam deſpectuoſas à viro ſuo, filia ejus pertuliſſet injurias, per ordinem pandens, ut ſibi juſtitiam exhiberet, poſtulavit. Comes vero ad diœceſanum Epiſcopum *f* generi ſui illum dirigit, qui illis diebus ſanctæ eccleſiæ Noviomenſis honeſtè aurigabat currum.

* explicat.

e

f

11 Epiſcopus ex decreto, inquit, ſuſcepti regiminis, in epiſcopatu ſuo pervigili cura tenetur quælibet errata corrigere, perverſos, ut reſipiſcant, eccleſiaſtica diſtrictione compellere ; hujuſmodi cauſa eccleſiaſtica eſt, & debet apud eccleſiaſticum judicem ſolummodo tractari vel terminari. Quod ſi gener tuus epiſcopali admonitioni parêre noluerit, ego ſeverus

qui per Comitem & Epiſcopum rem componere conantur.

ſeverus vindex exiſtam, & eum, ut ſponſum, ſponſam ſuam recipere, imperiosè compellam. Ad hoc quippe divina juſtitia ſtatuit in Eccleſia, ut ſit Paſtor in populo, Princeps in ſeculo, ut unus peccantes corripiat, alter vero corripiendo, negligentes corrigat. Rogo autem prudentem lectorem, ne in hoc, quod fugam iniens repatriaverit, credat, actus Martyris deviaſſe ab Euangelicis præceptis, quibus declinare perſecutionis impetum, aut permittimur, aut jubemur; cum ſcriptum ſit: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma; & cum, Philoſopho teſte, præcipua ſit mortalibus cura vitæ retinendæ. Multos ſiquidem legimus Sanctos, paſſionis aſperitate territos, non infirmitate, ſed carnis trepidatione fugiſſe.

ANNOTATA.

a *Nomina parentum* S. Godelevæ *variè efformari, oſtendimus in Comment. prævio* §. 1.

b *Habueritne Sancta, in Bolonienſi territorio nata, nomen Teutonicum, jam dicto paragrapho etiam diſquiſitum eſt.* S. Deocarum, *ſeu* Godelevum (Gottlieb) *abbatem* Hernriedæ, *non procul Eyſtadio, habes in Actis* VII *Junii.*

c *Ex toto hoc numero aliiſque adjunctis, ſatis patet, ita à viro ſegregatam adeoque intactam manſiſſe* S. Godelevam, *ut ejus virginitas non videatur in dubium poſſe revocari. Certe non ſolum ut* Martyr, *ſed etiam ut* Virgo *à Ghiſtellenſibus ſemper habita eſt ſanctiſſima Patrona.*

d *Hæc procul dubio anſam præbuerint Anony-*

mo

no interpolatori, S. Godelevæ *misericordiam in auperes mirificè extollendi; stupenda illa exempla dducendo, quæ adhuc junior, in domo paren-um præbuerit.*

e *Tres eo seculo* XI, *ad annum usque* 1070, *Balduini rerum in Flandria potiti sunt, cognomen-is suis distincti; nempe* Barbatus, Insulensis, Montensis, *quorum postremus* tribus omnino ubernavit annis, *patri succedens an.* 1067, *itis ac pacificus Princeps, inquit Meyerus. Si ea bstent, quæ de anno obitûs* S. Godelevæ *su-ra disputavimus, haud dubium est, quin ad unc* Montensem Balduinum *relata fuerit ejus ausa, & sapienter ad Ordinarium remissa. Rem usius exornat Anonymus cap.* 7.

f *Potuit is Episcopus fuisse* Balduinus, *quem nno prædicto* 1067 *vita excessisse diximus supra n annotatis ad prologum. Rerum series potius xigit, ut ad* Ratbodonem *Balduini successorem elata sit. At numquid Drogo id verbo insinua-re debuisset? Ita omnino: verum is argumentum uum pie magis quam chronologice prosequitur. Malbranci opinio Balduinum appellare videtur. Sed dubia damus, ut dubia.*

CAPUT II.

Immanis Bertulfi obstinatio in persequenda uxore, omnia patientissime tolerante; barbara ejusdem per famulos strangulatio; sanguis in candidos lapides versus; sepultura & miracula plura mox secuta.

Quamquam Bertulfus solito acrius sæviret,

IGitur Bertulfus, tam episcopali auctoritate quam seculari potestate, sponsam recipere compellitur, quam benignè & honorificè se tractaturum pollicetur. Sed credendus est, magis paruisse præcepto Principis, quam auctoritati Pontificis; quoniam, ut quidam sapiens ait; Apud sceleris auctores, auctoritas est secundùm auctoritatem. Etenim magis oderunt peccare mali formidine pœnæ, quam virtutis amore. Proh dolor! facta sunt noviſſima hominis istius pejora prioribus. Nempe non invitus trahitur animus ad amorem. Bertulfus siquidem eâdem, quâ prius amaritudinis tabe volutatur; invidia & odio torquetur circa præcordia cordis, eoque eam vivere conspicit, quæ sibi erat etiam ad videndum gravis. Unde eam jam in corde suo impia nece jugulare

deſtinavit ; omnimode ſatagens , ut tali artis calliditate , voti ſui compos efficeretur , ut crimen admiſſum , nec ſibi , nec cuiquam amicorum impingeretur. Sponſa autem Chriſti videns virum ſuum erga ſe non factum mitiorem ſed ferociorem , toto cordis affectu clamat ad Dominum , ut ille , cui venti & mare obediunt , procellam ejus verteret in auram. Et Dominus , qui de cælo reſpexit in terram , ut ſolveret filios interemptorum , dilectæ ſuæ precibus condeſcendit, nec eam ullis perſecutionum procellis , à ſanctitatis arce dejici permiſit , ſed ſemper firmius ſpe futuræ gloriæ corroboravit.

non patitur Sancta, quemquem ei detrahere;

13 Nonnulli etiam amicorum Bertulfi ei detrahebant , & obloquebantur , quod nec timore Dei , nec auctoritate Pontificis , nec edicto Principis feritas mitigata fuiſſet ipſius pectoris. Cumque multi , ejus miſeriæ condolentes , viro ſuo maledicerent , & ei divinam imprecarentur vindictam , corripuit eos, dicens : Nolite , cariſſimi , nolite virum meum maledicere , ſed potius benedicite ; divino enim præcepto jubemur , non ſolum maledicentibus non maledicere , ſed etiam benedicere ; pro perſequentibus & calumniantibus nos orare ; malum , non in malo , ſed in bono vincere. Vides , quia hæc beata mulier , quamquam longè diſſimiliter , exemplo tamen Apoſtoli , ſcribentis ad Corinthios; Tribulationem patitur , ſed non anguſtiatur ; aporiatur , ſed non deſtituitur ; perſecutionem patitur , ſed non derelinquitur. Quamquam enim pater ſuus & mater ſua dereliquerunt

eam, Dominus tamen assumpsit eam, & dedit ei, secundùm quod idem Apostolus optavit Ephesiis, scilicet secundùm divitias gloriæ suæ, virtutem corroborari, per spiritum ejus, in interiori homine; habitare videlicet Christum per fidem in corde ipsius. Et etiam prædicabile [est] quia mirabile, & ideo operæ pretium narrationi inserere, quam ignito amore Dominus dilectam suam accenderit, quamque mirabiliter, qui mirabilis est in Sanctis, eam spiritu sapientiæ & intellectûs repleverit. Cum enim multi, humana compassione ei compatientes, dicerent, eam solam esse, quæ nec carnis illecebras habitura, nec mundi deliciis esset perfruitura; quæ dicerent, frivola perpendens, magna mentis constantia contempsit, & manifesta rationum veritate, atque exhortatione evidenti, ad contemptum rerum mundanarum eos commonere volens, in hujusmodi verba prorupit.

sed spretis mundi deliciis,

14 Carnales delicias non requiro, mundi oblectamenta non concupisco. Quid prodest, carnem morituram, deliciarum luxu ac voluptatum affluentia depascere, quæ mox compelletur in putredinem ire, & in pulverem reverti, de quo sumpta est? Gloria hominis quasi fœnum, cujus finis quotidie festinat in cineris interitum. Perpendit quippe mulier beata, quam sit vana carnalis delectatio; quam nec præterita juvare possit, nec præsens permanere, quoniam omnia hujus mundi vana, caduca, transitoria, falsa & fallentia. Quoniam quidem omnia mors tollit,

omnia

omnia morte cadunt. Ut enim quidam philoſophus ait; Mors ſpernit altam gloriam, involvit humile pariter & celſum caput, æquatque ſummis infima. Hìc intueri libet, cui aſſimilanda ſit hæc mulier beata: nonne adamantino lapidi? Sicut enim adamas, malleis cæſus, non infringitur, ſic hæc, dum inſidiis impugnatur, dum tribulationibus pungitur, dum invidiâ laceratur, à ſtatu mentis non dejicitur aut movetur, quia fundata erat ſupra firmam petram: petra autem erat Chriſtus.

15 Sed ecce, dum hæc ſcribimus, ingemiſcimus; non illius invidentes virtuti, ſed noſtræ condolentes miſeriæ: utpote qui ad omnem rerum viciſſitudinem, ſive triſtia ſive læta fuerint, inconſtanti mentis fluctuatione variamur; nec fortes in adverſis, nec humiles per proſpera pacis; ſimiles arundini, quam ventus jactat, fluviuſque ſimul labi facit; & arenæ quæ ſponte rumpitur, quia interdum per ignaviam mentis & inſtabilitatem, etiam ſine tentatione dejicimur. Si tribulamur, non ſolum tribulationem non patienter ferimus, ſed è converſo, in impatientiæ & murmurationis ſaniem prorumpimus. Hic vero timeo, quod quiſpiam obtrectatorum nos ſuggillaturus ſit, dicens; officioſam verboſitatem *a* magis quam rerum veritatem velle inſinuare, quaſi cornicem Æſopi, alienis adornare coloribus velimus, & quod exemplo agimus Pſalmigraphi dicentis; Laudate Dominum in Sanctis ejus, appetitu gloriæ, veritatem propter ornatum verborum videamur omittere. 16 At

ſola cæleſtia meditatam,

a

paulo fusius ostendit auctor,

16 At quisquis erit, qui nos calumniaturus est, verba multiplicare; liquido datur intelligi, quod electis Dei non erubuerit derogare, cum certissimum sit, Deum in Sanctis suis laudari, & caput Martyrum in Martyribus honorari; quia angelica auctoritate docemur, Sacramentum regis abscondere [bonum] esse, opera autem Domini confiteri & revelare honorificum. Rursum aliquis, non sani capitis, obstinata mente dicturus est; quam mercedem merebitur quis, pro injuriis quas invitus patitur? Audiat ergo non me, sed beatum Hieronymum, dicentem: Secura sit nobis conscientia, quod hoc, quod non propter peccata patimur, & afflictio in seculo, augmentum præmiorum est. Imparem non credimus istam beatam Martyrem ceteris Sanctis habendam, quam Christus, gloria & corona Martyrum, vere secum vivere testatur in cælis; quia eam innumeris decoravit & decorare non cessat miraculis usque hodie in terris. Nemo autem solicite requirat, siqua forte, dum adviveret, fecit miraculorum signa, cum postquam mori desiit & vivere cœpit, quotidie ipsius merita, operante Domino nostro Jesu Christo, virtutum probantur monstrari frequentiâ. Novimus siquidem, Deum nostrum bonæ vitæ meritum [magis] approbare, quam corporalium signorum effectum. Ait enim Euangelicus poëta; merito cessante bono miracula nil sunt, quæ faciunt plerumque mali. Et Veritas in Euangelio, discipulos non signa & prodigia à se, sed humilitatem & mansuetudinem discere præcepit. 17 Ve-

17 Verum ne digreſſio faſtidium pariat legentibus, ad propoſita redeamus. Igitur infructuoſo ſilentio contegi nolumus, quod Dominus non ſolum mentem Sanctæ ſuæ ſermone exhortationis & eruditionis ditaverit, ſed & ſpiritu prophetiæ repleverit. Cum enim nonnulli, ut prælibavimus, ſibi condolentes, coram ea luctivagas emitterent voces, & eam infelicem dicerent: mox prophetico intonans ſpiritu, compeſcuit eos, dicens: Nolite incaſſum lacrymas fundere, & ne me velitis infelicem æſtimare: non enim, ut arbitramini, infelix ego ſum, quamquam tribulatio & anguſtia in præſenti invenerint me, quia ſuper omnes mulieres Flandrenſes *b*, quæ hodie ſupervivunt, exaltabor & ſublimabor. Et hoc faciet erga me, qui potens eſt, qui erigit eliſos & ſolvit compeditos; quique contritos corde ſanat, & mæſtificatos actu lætificat. Illud etiam ſub ſilentii modio abſcondi, incongruum videtur, quod cum quidam monachorum, conſummatæ religionis, gratia viſitationis veniſſent ad eam, vel [ut] ſalutaris verbi exhortatione refoverent, vel piæ conſolationis manu, ipſius mœrentis lacrymas detergerent; è converſo teſtificati ſunt, ſe ab illa tam ſanæ doctrinæ pabulo, & dulciflua exhortatione refectos ac ædificatos fuiſſe, ut menti ipſius divinam philoſophiam inſitam eſſe, non ambigerent. Nunc de ejus vita hæc dicta ſufficiant; hinc revertatur calamus, quomodo de hac vita tranſierit, narrationem texere.

uti & futuram ſuam gloriam vaticinatam.

b

18 Cumque ita omnis fraus omneque doli com-

Decretâ demum Virginis cæde,

commentum prædicti Bertulfi, Deo ordinante cassaretur, ut non fame, non aliquo suæ calliditatis ingenio sanctam Feminam perire facere posset, cœpit meditari, & secum suarum cogitationum crebra agitatione conturbari; & intra æstuans infrenibus irarum stimulis, & interdum movens labra turbida, mente talia volvebat: Num aliquid tale, humani ingenii [solertiâ] reperiri poterit, quod meæ sententiæ sit saluti? Vivo enim & male vivo, dum video omne meum ingenium superari *c*, cujus vitâ tabesco; qua vigente, vile est corpori meo vitale. Non fames eam oppressit, non jejunia longa attrivêre: quin incolumis eadem viget, quantóque magis opprimitur atteriturque contrariis, tanto clarior pollet ipsius ætas juventutis. At si hac via meæ sententiæ facultas minime processit, alia inveniatur, conetur, aggrediatur. Aut ferro, aut igne, aut aqua perire poterit, vel etiam alio aliquo tormento, quod noster usus invenerit. His exagitatur furiis, movetur sensu; prius mentem suam lædens & lanians sine ferro, quam eam tangeret tormento. Tunc duos servos, scilicet Lambertum & Haccam vocat; consilium quærit, quod super ea conari queat; quo tormentorum genere traderet eam neci. Respondent prout visum est illis; consilium utilius præferunt & propositum confirmant. Statuunt diem, inveniunt genus tormenti, quo facilius perire queat, & factum occultius fiat: insuper autem imponunt tempus, & quod diei vel noctis utilius secretiusve habeatur ad id agendum.

c

19 Jam

19 Jam dies venerat, imo & tempus instabat, quo, quæ esset & qualis, Deo plena Femina, manifestaretur, & cæli gloria remuneraretur, cujus cor cælitus divina gratia irradiabat, quam virtus patientiæ & humilitatis evidentius insignibat. Verum etiam in ea nocte, in qua fraude criminosorum interimenda habebatur, ante occasum solis, ad eam vir suus venit. Primùm eam ore ficto osculatur, amplectitur, protendens ore risum, qui in pectore gestabat venenum. Tunc quod insuetudinis suæ erga ipsam erat, fecit: juxta eam, quasi hilari facie seu læto corde sedit. Utrique ergo considunt in stipadio *d*, quæ cum marito timeret appropiare, reverentiamque, uti viro dignum factu, exhiberet; ad se eam manu attraxit, solatur eam mitibus verbis timentem, deinde hujuscemodi initium orationis habens, Domini famulam alloquitur: Tristitiæ mihi est non parvæ, quod erga te sum tam feri animi, tamque pertinacis mentis haberi videor, ut nec mei præsentia solêris, non dulci alloquio, non communi carnis voluptate oblecteris. Sed id quidem nescio quid infortunii nos invasit, nescio quæ discordia mentem disjunxit, ut & alieni animi fierem abs te, & viderer haud compos cordis mei esse. Ut mihi videtur, ab iniquo disseminatum est; labefactat enim corda mortalium modo hunc invidia, modo hunc odio incendens. Verum mentis dissidio finem imponere volo, & te, ut charam conjugem colere, sicque paulatim, postponendo odium, & mentes & corpora in unum convenire.

Bertulfus blanditiis eam circumveniens,

d

modum redintegrandi amoris repertum fingit :

20 O infectum omni malitia pectus ! ô virosa lingua Viri ! Imitaris Judam traditorem Dei in scelere : fert ille agno miti oscula, composita fraude, tu tuæ conjugi basia porrigis, & doloso corde innocentem alloqueris. Ille Regem odiosis turbis Dominumque cunctorum tradidit, adactus pretio; tu servis conjugem à te remunerandis, quovis muneris præmio tradis. Igitur, si licet nobis magna parvis, ima summis comparare, habebitur par pœna, æquum pondus in proprio scelere. Inveni, ait, feminam, quæ se jactat posse conglutinare nos ipsos firmo amore, & continuo tempore nos facere, ut nusquam duo conjuncti magis sese diligant. Id equidem negotii commisi Lamberto & Haccæ servis: hi adducent ad te mulierem; his omnem hanc rem credito. Idcirco ergo istud rei prædico tibi, ne sit tibi incognitum; ne respuas, ne quidem movearis animo. Hæc cum finisset vir subdolus, illa respondit : Famula Dei sum, ipsi omnia mea committo; attamen, si sine aliqua admixtione sceleris id valet fieri, concedo. O felix Deoque devota Femina ! Deum tibi ante omnia concilias, ipse tibi curæ habetur : times tibi, ne magica re à te sejungatur, ea ratione optas conjugium, ne perdas conjugii conjunctorem Deum. Hæc cum superius dicta peroraſſet, siluit. At Bertulfus ab scammate *e*, in quo sedebat exiliens, equum ascendens, ivit Brugas pernoctatum, ibi exspectaturus, donec interitus suæ conjugis sibi nuntiaretur, ut quasi immunis à commisso crimine æstimaretur.

21 No-

21 Nocte vero ſequenti, cunctis dormientibus, ecce Lambertus & Hacca aſſunt, & à ſomno excitant dominam. Surge, inquiunt, Domina, nam tui cauſa ſoliciti venimus, mulieremque, de qua dixit dominus noſter, tibi adducimus. Ecce ante portas tuas ſtat, te jam dudum operiens: eia ſurge, accelera, ne ſis tibi tuæ utilitatis diſpendio. Primùm munit ſe ſanctæ Crucis ſigno, deinde ſeſe totam commendavit Deo; & cum pararet velle ſe induere veſtes ſuas, hi inſtantes prohibent. Pedibus, inquiunt, nudis, paſſis crinibus, ſolâ interulâ induta venies, ita enim certum eſt, tibi prodeſſe rem: modo in conticinio, media nocte & ante crepuſculum id quidem tibi faciendum erit. Mox illa horum reſponſis ſubjecit: Omnipotenti Deo me commendo, creatura illius ſum, quod de me fiet, clementiſſimus videat; & nunc fidei veſtræ me do: & ſurgens cum eis ire perrexit. Quid autem fecerunt aut quid dixerunt ſemel aut bis, frivolum fuit, magis dolus ac fraus, ne quidem dignum annotatu videtur. Tertio vero, cum æque ab eiſdem deciperetur, laqueum collo ejus intendunt, unaque manibus ejus guttur, ne audiretur clamans, tota vi ſtringunt. Cumque eam jam ſenſiſſent exanimem, aquæ immergunt, ut ſiquid vitæ flatûſve ſupereſſet, id elementum extingueret. Et mira diſpoſitione Dei id actum eſt, ut ſiquid terrenæ inhabitationis admixto fuſcabatur, hoc elemento purgatum candidumque redderetur.

interim noctu à duobus ſervis ſtrangulatur,

22 Poſtea vero officio inimicorum fruitur,

non sine miraculo sepulta.

nam mortuam Godelevam, sui malefici ad proprium lectum deferunt, recollocant, vestibus operiunt. Sole autem jam altius ascendente cælum, familia invicem mussat; quid causæ sit, quod surgere dominam suam impediat: nam assueta erat, vel ante auroram, vel sub initio auroræ festinatè surgere, monere alios, adire ecclesiam. Quapropter mirabantur; nolebant tamen dominam suam evigilare, credentes, vel infirmitate vel somno detineri. Verum cum jam tardior hora diei procederet, intratur cubiculum, conatur excitari; sed mortua nequit. Volat fama, assunt vicini; contemplatur corpus, sed nullum vulnus, nullum signum ferri in totum corpus invenitur: tantum vero in collo sanguineus circulus apparebat, ubi iniqui laqueum intenderant. Alii affirmabant, defunctam naturali morte, alii retro [erant] mussantes aliud. Et quomodo à suis diligebatur, hoc datur intelligi: eadem die acceleratur sepultura; & quia panis defuit, qui pro salute animæ erogaretur, itur pro emenda annona; at eadem annona lucro fuit emptori suo, nam adeo accrevit per se in farinam redacta, ut modum mensuramque excederet, & emptor factum signi miraretur, dicens: Laus tibi, Deus, tuo honori larga fuit, pro posse autem vixit pauperi, id etiam in hoc miraculo divinitùs demonstrasti.

Terra versa in candidos lapides;

23 Quin etiam pars terræ, ubi interempta fuit, versa est *f* in candidos lapides, ut meritum hujus demonstraret Dominus, & ut patefaceret omni fideli locum sui interitûs.

f

Quod

Quod ita contigit. Quidam ob devotionem Sanctæ terram ſumpſerunt, & domum detulerunt, quam poſtea verſam in gemmas mirati ſunt. Ego ipſe, qui hæc ſcribo, teſtis accedens, eaſdem vidi, & ſuper hoc nomen Domini benedixi.

aqua morbifuga reddita.

24 Elementum quoque aliud convertit Deus omnipotens ad gloriam ſui honoris, ut propalaret, quod foret & quantum meritum ibidem demerſæ mulieris: nam quicumque febris incommodo, quicumque aliarum paſſionibus infirmitatum preſſi, illò advenientes, aquam ipſam potarunt, continuo optatam ſoſpitatem, meritis ejus ſe recepiſſe lætati ſunt.

Miracula ad tumulum.

25 Similiter apud ſepulcrum illius quanti ſtarent, cæli Dominus perſæpe demonſtravit, cum idem buſtum, locum æquè, imo etiam corpus ipſius cæleſtibus ſignis inſignivit. Verum pauca de multis dicemus, feremuſque teſtimonia ſignorum ad medium, ut his quivis facile credat, quanta in cælorum gloria Dei famula vigeat.

Puer contractus ibi ſanatus,

26 Pater filium, jam contractum à primis nativitatis ſuæ annis, ad ſepulcrum ejus detulit, ut mereretur ipſius meritis ſanari, orans. Verum poſt aliquantum temporis contractus erigitur, quem ſanum idem pater domum reduxit. Vocabatur autem puer iſte Algotus: qui quia puer erat, inſtructum iri litteris parabatur; at poſtquam in robur virile evaſit, diaconatûs paulatim aſcendendo, gradus ordinem ſuſcepit.

uti & contracta.

27 Quædam contracta, ante januam monaſterii ſancti Trudonis, novem annis jacuit, quò

quò cum aliis mereretur ſanari, eo loco operiens. Verum, multis ſanatis, multis erectis, ſola ſervatur, ut Domini providentiâ meritum ſepultæ longè latéque manifeſtaretur. Denique, auditâ famâ memoriæ ſanctæ Godeleph, ad locum ſe deferri fecit, ibique orans, operitur Domini miſericordiam. Verum enim vero haud multum eo loco commorans erigitur [&] ſanatur, locumque ſuæ nativitatis pedes ſoſpes & læta revertitur. Et miro modo id actum eſt, ea enim pietate erga egenos apparet, cujus pietatis erga ipſos fuerit, dum vivens valenſque humano in corpore viguit.

Spicæ manui hominis adhærentes ſolutæ;

28 Homo quidam die Sabbati, horâ quâ minimè licebat, in campo ſpicas collegit, cujus manui coadunatio ſpicarum inhæſit. Manu alterâ conatus eſt ſpicas evellere, ſed minimè valebat. Cerneres, velle ſe dimittere, nec valere quidem: videres eum manu ſeſe adjuvantem, ſed magis magiſque cohæreſcere ſpicas. Mox reatum in facto cognoſcens, ad ſepulcrum feminæ, jam ſæpius dictæ, venit, oratu terram petivit. Necdum oratione finitâ, digiti extenduntur, manu quoque ſpicæ cadunt, & vola apparet.

item baculus mulieris manui affixus.

29 Dies ſolennis feſtivuſque inſtabat, qui celebris populo haberetur. Presbyter adſtans poſt Miſſas, præcepit ut obſervaretur, & nequis quidpiam operis in eo faceret. Mulier ejuſdem villæ præceptum parvipendens, tincturam in dolio paravit; baculum accepit ut eam moveret; confeſtim baculus manui utrique inhæſit. Luctatur illa, nunc extendendo

dendo nunc contrahendo brachia, sed frustra laborat. Volat fama signi, familia adest, vicini concurrunt. Quidam adstantium extorquere conantur manibus, aliqui coram tangere metuunt. Tandem sui pœnâ coacta, adjutricis bustum petiit, oratu merita Sanctæ Dei quæsivit: inter lacrymas verbaque orationis, tum digiti, tum manus repente à baculo destituuntur; cadit baculus, mulier sana domum rediit.

ANNOTATA.

a *Non adeo hebes fuit Drogo, quin adverterit, se hinc inde verbosum esse, & plura moralia congerere, quæ ad historiam minus pertinent; sed vel hinc lector convincitur, hoc genuinum ejus opus esse, non illam Surii Legendam, pro ejus arbitrio contractam.*

b *Verissima prædictio; non enim* super omnes mulieres *dumtaxat, quæ tunc* supervivebant, exaltata & sublimata est S. Godeleva, *verum etiam super omnes* mulieres Flandrenses, *quæ totis sex seculis subsecutæ sunt. Attende ad ea, quæ de* S. Godelevæ *cultu supra fusius deduximus.*

c *Paulo clarius locutus fuisset Drogo, si scripsisset; ingenium superari* illius virtute, cujus vita *&c. Obscura alia hinc inde sequuntur, sed quæ intelligi possunt.*

d *Scamni aut abaci genus, in quo ambo considere potuerint.*

e *Supra vocavit* stipadium.

f *Asserit hæc Anonymus de terra sepulcri, in quo Martyris corpus depositum fuerit; at longe major huic nostro habenda est fides.*

Se-

Sequitur modo vita à Surio edita, ſervato ad verbum titulo, quem ipſe præfixit.

VITA

ET MARTYRIUM S. GODELEVÆ,

Authore Drogone Monacho & Sacerdote Geſtellenſi a *: ſed dictionem F. Laur. Surius fere totam mutavit.*

a

Prologus ad Epiſcopum Ratbodonem.

DOmino Ratbodoni, Dei gratia Noviomenſi Epiſcopo, Drogo monachus & indignus ſacerdos, bonum, quod præſtat omni bono. Multorum fatigatus precibus & crebra exhortatione, Præſul ſanctiſſime, tametſi id vires excedit meas, coactus ſum litteris mandare martyrium S. Godelevæ. Quæ itaque digna relatu fuêre, ea conſcripſi, tibique mittenda judicavi, ut tua authoritate, ſi ita cenſuerit, roborata, firma rataque permaneant. Quæ verò ſcripſimus, ea pro certo ſic ſe habere, ab illis accepimus, qui hodieque ſuperſunt, & ſuis ea oculis conſpexere: quæ tamen, ſi fortè quiſpiam carpenda ſibi ſumere voluerit, tuo ſapientiumque judicio permiſſa ſunt: ego pro viribus ad narrationem me accingo.

1 Beata Godeleva in Bolonienſi territorio, pago, qui Londefort dicitur, patre Wifrido, matre Ogina, honeſtis & honoratis parentibus orta eſt: quam tamen generis nobilitatem moribus & vitæ ſanctimoniâ præclarè ipſa illuſtravit. In ipſis enim primæ ætatis florentibus annis jam maturos præ ſe mores tulit, adeò ut omni honeſtate & ſanctitate prædita videretur. Porrò verò præter egregias animi dotes, fuit etiam inſigni formæ elegantiâ & corporis pulchritudine: niſi quod fortaſſis maligni homines in ea vituperare potuerint nigros capillos, & ejuſdem coloris ſupercilia. Neque verò abſque divinæ providentiæ moderamine id eveniſſe putandum eſt, quod Godelevæ nomen accepit. Godeleva enim Latinè redditur, Deo chara. Cum jam autem pueritiæ metas exceſſiſſet, & juſtum attigiſſet ætatis robur, à multis cupidè expetita eſt in conjugem. In iis erat Flander quidam, Bertulphus nomine, qui ejus incenſus amore, parentibus ejus animi ſui æſtus exponit, eamque ſibi deſpondere ſummopere orat. Erat verò is genere inſignis & opibus pollens. Itaque Godoleva illi deſponſata eſt. Etſi verò nobiliſſimis ille eſſet natalibus conſpicuus, at moribus tamen, quemadmodum infrà dicturi ſumus, Godelevæ minimè congruebat. Permiſit autem, ut equidem reor, præpotens Deus dilectam ſuam homini tam impio ſociari, ut & in illo admirandæ patientiæ ſuæ ederet certiſſima documenta, & innocentis Godelevæ proba-

Patria & parentes S. Godelevæ.

retur ſimplicitas : quandoquidem diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

A ſponſo Bertulfo deſeritur & peſſimè habetur.

2 Cum igitur eam Bertulphus ad ſuas traduxiſſet ædes, fraude maligni hoſtis id agente, cœpit duci pœnitentiâ, quod eam ſibi ſponſam optaſſet. Acerrimo igitur odio illam proſecutus eſt, ità ut odium vinceret amorem, quo prius arſerat. Ei verò odio etiam fomenta ſuggerebat mater, dicens ei: Cur voluiſti cornicem ex aliena regione huc adducere? Non erant in patrio ſolo permultæ, quas expeteres? His nimirum exercebatur Chriſti ancilla: ſed rectiſſime ab Apoſtolo dictum eſt, Omnes qui volunt pie vivere in Chriſto, perſecutionem paſſuros: & ut alius habet ſcripturæ locus, Aurum probat ignis, & homines juſtos caminus tribulationis. Celebrabantur triduo nuptiæ, ſed iis ſponſus noluit intereſſe, ne, quam habebat exoſam, adſpicere cogeretur. Mater interim cum amicis curabat ea, quæ nuptiarum ſolennitas poſcere videbatur, intus ſæviens, foris blandiens. Et autem propter convivas malevolentiæ virus tegere nitebatur, attamen vultus ipſe, qui eſt animi imago & tacitus quidam ſermo mentis, pectoris arcana prodebat. Poſt triduum Bertulphus domum rediit: moxque ſpreta conjuge, relicta familia & ædibus ſuis, in paternam commigravit domum. Sponſa igitur Godoleva inviſa ſponſo, ſed Chriſto chara, domi reſidet, gubernat familiam, ſeipſam irreprehenſibilem exhibet, ſemper pudicitiæ ita ſtudioſa, ut etiam maledici homines nihil

de

de ea ſiniſtrum vel confingere poſſent. Ea ne torperet otio, deſidiaque & ſegnitie marceret, jam ducebat fila, jam texebat, tum verò etiam in preces incumbebat. Ut autem compleretur, quod ſcriptura ait, Qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: Bertulphus malitiæ ſuæ finem non imponens, ut durus & ſceleſtus, atque ex marito ſævus latro futurus, in dies in Chriſti ancillam atroci odio inflammabatur: communicatoque cum matre ſua conſilio, vernam quemdam ei præfecit, qui ei malignè inſerviret, parumque panis, ſtatuta hora, ei præberet. Cui etiam ſeveriter interdixit, ne quid præterea cibi potuſve ei impertiret, diras alioqui pœnas luiturus.

Mira ejus patientia; abſtinentia & commiſeratio in pauperes.

3 Subjicitur igitur ſervo ſuo ancilla Chriſti, & parêre illi cogitur, cui illam æquum erat imperare. Exagitatur contumeliis, injuriis, opprobriis, irriſionibus, nec tamen permovetur impatientiâ, non in querimonias aut murmura prorumpit: ſed corde tranquillo mens ſibi bene conſcia, fert omnia moderate & placidè, tamquam Chriſtum ſibi audiat dicentem: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Gratias agit Deo pro pane ipſi dato, idque animo exultanti: ejuſque partem dimidiam cum ſale & aqua ipſa ſumit, reliquam dat pauperibus, pro ea ipſa parcitate quotidie Domino hymnos offerens & cantica laudis. Maledicenti viro non reddit maledicta, immò etiam benedicit, & orat pro ſe perſequentibus & calumniantibus. At neque

sic quiescit satan : Bertulphus enim semper illi pro bonis mala rependens, & pro dilectione odium ; ut vidit, nec duris & molestis rebus eam frangi, nec fame & inedia confici, sibi ipsi factus est gravis, cœpitque de ejus nece multa cruento animo agitare. Sed cum non esset nescius, nobilissimâ eam familiâ prognatam, palam ei cædem intentare non erat ausus. Sperans autem fore, ut majoribus affecta molestiis pereat, & impatientiæ stimulis percita, in murmurationes proruat, dimidiam panis, hactenus illi attributi, portionem jubet subtrahi. Illa verò eam annonæ diminutionem sedato animo ferens, tametsi videret difficillime tantillâ panis particulâ vitam posse sustentari suam, at nihilo minus id quod semel Deo voviſſet, statuit hilariter reddere. Itaque mediam dimidii panis partem elargitur pauperibus, de reliqua vivit ipsa more suo, orans instantius Dominum, atque dicens : O tu Deus creator omnium, sis quæso memor fragilitatis meæ, nec me derelinquas in hac afflictione mea. Qui eruis sustinentes te, confirma me in procella tentationis hujus : & licet à viro meo detrahatur aliquid de portione quotidiana victûs mei, tu tamen mihi non subtrahens affectum benevolentiæ & benignitatis tuæ, præsta, ut tibi semper placeam per obsequium piæ devotionis.

Injuriis compulsa, fugit ad parentes.

4 Non est autem silentio premendum, tantam divinitùs Godelevæ gratiam esse collatam, ut non illi dumtaxat, quos affabilitate & familiaritate sibi devinxerat, sed ii etiam, qui solo nomine

mine

mine cognitam eam habebant, illam diligerent. Porro in tantâ immanitate Bertulpho favent ſui, incitantque crudelem in humilem, ferum & barbarum, in mitem & innocentem, qui jam ſua ſponte plus ſatis in Chriſti ancillam ſæviebat: eamque, quam jure, charitate & benevolentia complecti deberent, unà cum Bertulpho ſcelerato & iniquo, odio perſequuntur. Illa igitur tantam mariti & familiæ ſentiens perſecutionem, tantamque animorum erga ſe acerbitatem, fuga tandem ſibi conſulere compellitur. Nudis igitur pedibus, una tantum aſſumpta puella comite, ad natale ſolum revertitur, parentibuſque ſuis calamitatis ſuæ hiſtoriam cum lachrymis & gemitu recenſet, ordine illis exponens, quid à marito & familia perpeſſa eſſet. Pater verò, auditis filiæ querimoniis, altius ingemiſcit, & communicato cum amicis conſilio, Balduinum comitem Flandriæ adit, quas contumelias & injurias à viro paſſa eſſet filia ſua, ei indicat: petit opem ab illo, ut, quod juſtum eſt, decernatur. Comes verò remiſit illum ad Epiſcopum, in cujus erat diœceſi gener ipſius. Erat is Noviomenſis eccleſiæ Antiſtes, & per id tempus ſuo officio probè fungebatur. Aiebat enim Comes, eam cauſam ad forum eccleſiaſticum pertinere, nec alibi, quam apud judicem eccleſiaſticum, tractari & expediri debere. Quod ſi verò gener ejus nollet obtemperare Epiſcopi admonitioni, ſe ſeverum vindicem fore promiſit, compulſurumque, ut ſponſam recipiat.

§ Ita ergo Bertulphus, tum antiſtitis authorita-

Speciosa Bertulfi promissa, sed inania.

ritate, tum Comitis potestate, sponsam suam recipere cogitur. Et promisit ille quidem metu Principis, se eam comiter & honorifice habiturum, sed, proh dolor, facta sunt novissima illius pejora prioribus. Non enim invitus trahitur animus ad amorem. Odit ille Godelevam æque ut prius, & nec videre illam sine molestia potuit. Inde jam in ejus animo obfirmata sunt consilia, eam jugulandi, ita tamen, ut modis omnibus in eam curam cogitationemque incumberet, ut sui voti ea ratione fieret compos, ne tantum scelus vel in ipsum, vel quemquam amicorum ejus conferri posset. Cernens autem Christi sponsa Bertulphum erga se nihilo effectum mitiorem, sed ad pristinam ferocitatem ejus aliquid etiam incrementi accessisse, toto cordis affectu clamat ad Dominum, ut ipse, cui obediant venti & mare, tempestatem illam in serenitatem convertat. Cumque multi ejus miserati calamitatem, marito Bertulpho dira imprecarentur, optarentque divinitus in illum animadverti, Godeleva eos reprehendebat: Nolite, inquiens, charissimi maledicere marito meo, sed potius benedicite. Sic enim divino præcepto jubemur, non solum maledicentibus non maledicere, sed etiam benedicere & facere benigne; orare pro persequentibus & calumniantibus nos, malum non in malo, sed in bono vincere. Multis quoque humana quadam commiseratione dicentibus, ipsam solam esse, quæ neque carnis voluptatibus, neque mundi deliciis esset fruitura, magnâ animi constantiâ

ſtantiâ illa reſpondit: Ego neque carnis voluptates, neque mundi hujus oblectamenta appeto. Ecquid verò utilitatis habet, carnem morituram, brevique in pulverem, unde facta eſt, & putredinem abituram, luxu & deliciis diffluere? Habebat ſanè à Deo collatum munus doctrinæ, ut poſſet egregiè alios exhortari: cui acceſſit etiam gratia prophetiæ. Cum enim, ut dictum eſt, multi eam, præ intima animi commiſeratione, infelicem dicerent, illa compeſcebat eos: Nolite, inquit, fruſtra lachrymas fundere, nec me putetis infelicem. Neque enim, ut vos ſentitis, infelix ego ſum, tametſi impræſentiarum afflictio & anguſtia me obtinent: ſed præ cunctis Flandriæ mulieribus, quæ hodie ſuperſunt, exaltabor & ſublimabor. Et hoc mihi faciet, qui potens eſt, qui erigit eliſos, & ſolvit compeditos: ſanat contritos corde, & mœrore affectos exhilarat. Quidam monachi conſummatæ religionis, causâ viſitationis ad eam venêre, ut piis ſermonibus eam confirmarent, & opportuna conſolatione ejus lachrymas abſtergerent. At illi è diverſo teſtati ſunt, ſe ab ejus ore tam ſanæ doctrinæ & mellifluæ exhortationis hauſiſſe ſermones, ut mentem ejus divina perfuſam ſapientia minimè dubitarint.

Variis dolis & fictis blanditiis uxorem circumveniens

6 Aſt Bertulphus, ut animadvertit omnes ſuas machinas & artes ad illam perdendam, Deo ordinante, fruſtra adhiberi, & neque fame, neque re ulla alia quidquam ſe apud ſanctam Feminam poſſe efficere, animo perturbatus, multa ſecum pertractabat: accitiſque

ad se duobus famulis suis Lamberto & Hacca, illis animi sui propositum aperit, petit ab illis consilium, qua possit via tolli è medio Godeleva. Invenerunt illi modum extinguendi illam, qui nec difficilis videretur, nec facile resciri posset. Tempus etiam exprimunt, quo occultius & commodius nefarium facinus perpetrari queat. Jam advenerat dies, quo virgo Deo plena manifestaretur, & in cælis coronaretur. Ea ipsa igitur nocte, qua fraude perditorum nebulonum jugulanda erat, ante solis occubitum venit ad eam Bertulphus: & primo quidem simulato animo osculatur & amplectitur eam: ore mentitur risum, qui virus habebat in pectore: assidet deinde juxta illam, vultu ad hilaritatem commentitiam composito. Sed Godeleva pro mariti, ut arbitror, reverentia, propius illi se jungere formidante, manu eam ad se trahit, hisque compellat verbis: Non mediocri id dolore me afficit, quod ita fero & præduro erga te animo esse videor, ut neque præsentia mea tibi solatio sit, & neque colloquiis meis, neque mutuo concubitu delecteris. Equidem qui nos adversus casus infestarit ignoro, ut & alieno in te animo essem, nec satis mentis meæ compos viderer. Nisi fallor, maligni dæmonis operâ id effectum est: Sed jam tandem volo hisce dissidiis finem imponere, teque charæ instar conjugis colere, sensimque profligato odio, mente & corpore tibi conjungi. O hominem ipso Juda proditore nequiorem! Inveni, inquit, feminam, quæ se jactitat posse

nos

nos mutuo amore & benevolentia adeo connectere, ut non sint duo alii ardentiori inter se charitate conjuncti. Ego id negotii commisi Lamberto & Haccæ servis meis, qui feminam ad te adducent: tu vide fidem ut illis commodes. Volui autem eâ causâ id tibi ante significare, ne esses insscia, illudque respueres, aut animo turbareris.

eam duobus impiis servis strangulandam committit.

7 Hæc cum dixisset vir dolosus & iniquus, illa respondit: Christi ancilla sum: illi ego mea omnia commendo. Si tamen absque sceleris alicujus commixtione id fieri potest, quod dicis, non refragor. Tum Bertulphus à scamno exiliens, equum ascendit, Brugas profecturus, ut illîc pernoctaret, nunciumque de extincta Godeleva opperiretur; simul etiam, ut ipse cædis ejus minime conscius existimaretur. Deinde nocte, cunctis sopore oppressis, Lambertus & Hacca dominam suam excitant. Surge, inquiunt, hera: nam tuâ causâ soliciti huc venimus: feminam, cujus apud te mentionem fecit herus, adducimus. En ad fores sustinet jam dudum adventum tuum. Surge ocius, ne desis utilitati tuæ. Illa primum se munit sanctæ Crucis signo, deinde totam se commendat Deo: cumque vestibus induere se vellet, illi adstant, ne id faciat: Pedibus, aiunt, nudis, passis capillis, in sola interula venies. Ita enim certum est, eam rem tibi profuturam. Jam enim nocte media & ante auroram isthuc fieri oportet. Mox illa respondit: Equidem me omnipotenti Deo committo: videat clementissimus ille, quid me futurum

sit : & nunc vestræ me fidei trado. Ita surgens, abiit cum illis. Quid verò semel atque iterum illi vel dixerint, vel fecerint, relatu indignum arbitramur. Frivolum enim id fuit, vel potius fraus & dolus. Cum autem tertio ei simili modo imponerent, in ejus collum laqueum injiciunt, simulque manibus tota vi premunt guttur illius, ne quos possit edere clamores. Ut verò eam jam exanimem sensere, in aquas demergunt, ut si quid fortassis vitæ aut spiritûs superstit, id aquæ præfocent. Actum est id mira Dei dispositione, ut si qui forte pulveres ex terrena inhabitatione illi inhæsissent, eos aquæ abstergerent & emundarent. Extinctum deinde corpus scelesti illi homicidæ ad ejus lectulum reportarunt, vestibusque opertum reliquerunt. Sole porro altius scandente, familia inter se mussitare, quid causæ sit, quod hera non prodeat è cubiculo. Consueverat enim illa vel ante auroram, vel in auroræ primo ortu surgere, aliosque admonere, uti ad ecclesiam se conferrent.

Sanctæ sepultura & miraculosa farinæ multiplicatio.

8 Tandem itur ad ejus cubiculum, excitatur tamquam adhuc dormiens, sed mortua non expergiscitur. Mox fama volat, accurrunt vicini, contemplantur corpus exanime, nullum vulnus, nullum ferri vestigium toto corpore reperitur. Ad collum dumtaxat visebatur cruentus circulus, qui relictus erat ex laqueo, quo illam impii homines strangularant. Interim alii affirmant, naturali morte eam obiisse, alii diversum asserunt. Quam vero sui illam charam habuerint, res ipsa de-

declaravit. Eodem enim die ejus accelerata ſepultura eſt: & quia panis defuit, qui pro ſalute animæ ejus erogaretur, itum eſt pro emendo frumento, quod certè ipſi emptori lucro fuit. Adeo enim excrevit in farinam redactum, ut modum menſuramque excederet, & emptor miraculum admiraretur, Deoque gratias ageret: Laus, inquiens, tibi Deus. Pro tuo honore larga fuit, pro viribus autem gratificari, dum vixit, ſtuduit pauperi: quod quidem hoc miraculo tu divinitus demonſtraſti.

9 Porro humi pars illa, ubi interempta eſt, in candidos lapides verſa eſt, ut meritum ejus Dominus oſtenderet, cunctiſque fidelibus innoteſceret cædes illius. Quin etiam cum ex animi devotione erga ſanctam Feminam, de terra illa quidam ſecum domum abſportarent, eam poſtea in gemmas mutatam mirati ſunt. Et ne quis fabuloſum id putet, ego ipſe, qui hæc ſcribo, oculis meis eas gemmas vidi, & nomen Domini benedixi. Aliud etiam aquæ elementum egregie illuſtravit Dominus, ad gloriam nominis ſui, ut per illud quoque declararet merita illîc immerſæ Godelevæ. Quotquot enim vel febribus vexati, vel aliis afflicti morbis, eò accedentes, aquam illam potarunt, repente ſanitatis beneficium illius meritis ſe adeptos lætati ſunt. Eodem modo etiam ſepulcrum, & ſacrum ejus corpus, quod illo continebatur, cæleſtibus Dominus miraculis inſignivit. At nos quidem pauca è multis annotabimus, ut ex illis utcumque liceat animad- *Varia alia miracula*

verti, quanta in cælis beatitudine & gloria Christi ancilla perfruatur. Pater filium à primis nativitatis annis contractum, ad monumentum ejus attulit, orans, ut ejus meritis sanaretur. Non diu post erigitur contractus, & sospes cum patre domum abscedit. Nomen ejus pueri Algotus erat. Traditus inde litteris, cum ad virilem perveniſſet ætatem, paulatim ascendendo, Diaconus ordinatus est.

& sanationes

10 Contracta quædam, ad fores monasterii S. Trudonis novem annis jacuerat, ut posset cum ceteris etiam ipsa sanitati restitui. Interim curabantur multi, complures erigebantur: illa sola mansit debilis, divina providentia id agente, ut S. Godelevæ merita longe lateque diffunderentur. Auditâ tandem famâ eorum, quæ ad ejus sepulcrum fierent, curat eò se deportari, ibique orans, Domini misericordiam operitur, paulo post contracta membra extenduntur, & suis pedibus læta redit domum. Quidam die sabbati, horâ quâ minimè liceret, in agro colligebat spicas. Inhæserunt verò spicæ manui ejus tam tenaciter, ut nulla ratione eas posset avellere. Laborabat quidem altera manu, & summopere conabatur eas abstrahere, sed labor omnis frustra erat: immo quanto plus in iis amovendis ponebat operæ, tanto firmius manui adhærescebant. Intelligens ergo culpam suam, ad sepulcrum beatæ Godelevæ venit, humi se prosternit. Necdum absolverat preces, & digitis sese intendentibus, è manu spicæ deciderunt.

11 Dies

11 Dies quidam ſolennis imminebat, qui populo celebris haberetur. Presbyter, peracto ſacrificio, præcepit, ne quis operis quippiam exerceret illo die. Femina quædam pagi illius præceptum illud parvipendens, tincturam in vaſe apparabat, arreptâque virgâ, eam movere volebat. Mox utrique manui virga inhæret: luctatur mulier nunc extendendo, nunc contrahendo brachia: ſed fruſtra laborat. Res ad aliorum notitiam perducitur, familiæ advolat, nec vicini abeſſe volunt, miraculi fama permoti. Et alii quidem dant operam, ut virgam ex ejus manibus extorqueant, alii verò vel contingere eam verentur. Tandem pœna illam compellente, ſupplex adit beatæ Godelevæ monumentum, precibus ejus ambit ſuffragia, inter lachrymas & preces digiti & manus virgâ liberantur, mulier ſana ſe recipit ad ſuos. *ad ejus ſepulcrum.*

12 Anno Chriſti milleſimo octogeſimo octavo elevatum *b* eſt corpus S. Godelevæ apud Geſtellam à Domino Ratbodone Noviomenſi & Tornacenſi Epiſcopo, III Kalend. Auguſti. Filia verò Bertulphi ex ſecunda uxore, quum eſſet cæca à nativitate, ex aqua, ubi ſancta Dei fuit ſubmerſa, oculos lavans, illuminata eſt, ibidemque cœnobium virginum extruxit, ſub regula S. Benedicti militantium, ad honorem Dei & S. Godelevæ, cujus niveus cruor, qui ex ore & naribus in ſubmerſione emanavit, in eodem monaſterio conſervatur, ad perpetuam rei memoriam & ſignum virginitatis ejuſdem Sanctæ Dei. *Sacri corporis elevatio.* *b*

A N-

ANNOTATA.

a *Nusquam scripsit Drogo, se esse* sacerdotem Ghistellensem, *quamvis fortasse à natali loco id dicere potuisset: sed vocat se simpliciter*, monachum & indignum sacerdotem; *quod cur hîc observem, supra dictum est. Margini inscripserat Surius an.* 1050, *in quo etiam erravit. Ne hîc pluribus notationibus, forte quæ ante dicta sunt repetam, vide utriusque vitæ jam præmissæ collationem in Comment. prævio* § 4, *vel tu utramque pro gustu & ingenio compone. Sphalmata paucula correcta sunt, quæ hîc notare, operæ pretium non duxi.*

b *De hac ultima clausula, Drogoni adjecta, redi ad Comment. prævium, dicto* § 4 *& alibi.*

VITA ALTERA AUCTIOR,

Ab Anonymo Ghistellensi descripta:

Numquam hactenus Latinè edita.

PROLOGUS.

GOdeleva virgo Deo cara, de illustri prosapia ex territorio Bolonienſi, castro Londefort, juxta villam Wierre Huifridi originem traxit. Pater ejus miles, Heinfridus nomine, mater vero Ogena, ambo genere no-

nobiles, virtutibus autem nobiliores, felicem hanc prolem, velut ſidus prælucidum, caliginoſo huic ſeculo genuerunt, tempore Leonis IX, Pontificis Romani, anno videlicet à dominica Incarnatione MLII, qui fuit annus Henrici *a* Imperatoris tertii XII, Philippi autem primi illius nominis Regis Franciæ XXI, & Balduini Inſulenſis, qui Benignus dictus eſt, ſeptimi Comitis Flandriæ XVII. Hic autem Heinfridus, licet & alias duas devotas filias, quarum prima matris nomen ſortita, ſecunda vero Adele dicta eſt, ex eadem Ogena procreaſſet, ſolius tamen Martyris Godelevæ vitam, ad præſens brevi proſequemur eloquio. Quippe cum univerſa ſanctitatis illius præclara opera atque miracula explicare plenius, nec diei pateretur anguſtia, nec noſtri ſermonis valet tenuitas: potiſſimum cum tempus edax rerum, ſaxaque conſumens vetuſtas, plura adeo vitiata dentibus eculenta *b* conſumpſerit oblivione, ut illorum jam memoria obſcurior annis, narrandi pene facultatem ademerit. Ex compluribus tamen, quæ vel Drogo reliquit, vitæ Virginis primus conſcriptor, aut quæ edocuit relatio *c* probatorum veridica, vel certe, licet pauciſſima, quibus probabilis adſtipulatur conjectura, nonnulla colligentes, ſuccincto ac communi ſtylo, ad laudem omnipotentis Dei, & honorem Virginis & Martyris ſuæ Godelevæ percurrentes, prolixitatem, faſtidii matrem, refugere elaborabimus.

a

b

c

ANNOTATA.

a *Jam dixi supra, errasse Anonymum in epochis Henrici Imperatoris, & Philippi Regis Franciæ, qui signato anno necdum natus erat.*

b *Non aliter legi potuit in Ms. difficillimi characteris & abbreviationibus referto. Ex sensu intelligitur, vetustatem hîc* edacem *appellari; forte quod* esculenta, *quæ cibus sunt, adjectivè & activè sumpserit Anonymus, pro eo qui comedit. De cetero vox barbara est* eculenta.

c *De ætate hujus scriptoris, de ejus professione, doctrina & meritis, deque monumentis, unde Legendam suam conflaverit, conjecturas supra dedimus.*

CAPUT I.

Stupenda Sanctæ in pauperes misericordia, cui dum nimium indulgens, cibos clam absportat, à dispensatore detecta, patenti miraculo hominem confundit.

A teneris in pauperes plane prodiga,

BEata igitur Godeleva puellaribus sub annis redimitæ erat speciei, venusta pulcraque facie, sed pulcrior fide: ætate quidem juvencula videbatur, sensuum autem erat illi veneranda canities. Sacris autem à parentibus moribus instituta, tam copiosa divinæ bene-

benedictionis dulcedine præventa est, ut teneris adhuc sub annis, jam agens cælibatum, omnium in ea virtutum germina pullulare viderentur, sacraque spiraret infantia futuræ sanctificationis manifesta præludia. Nec mirum; à primævæ enim ætatis initiis adeo misericordiæ vacare studebat operibus, ut sæpe ex iis, quæ sibi in cibum data fuerant, corpori suo necessaria demens, nonnumquam pio furto paternis epulis partem subtrahens, pauperum recrearet egestatem. Erat autem tunc nobilis quidam, quem pater Virginis domui suæ dispensatorem præfecerat; is cum frequenter refectionis horâ omnem sublatam cibariorum copiam inveniens, post conquisitionem diligentem, hujus facti Godelevam ream reperisset, multùm conturbatus, illam vigilanter observabat, ut in opere deprehensam, patri cum inexcusabili excusatione traderet puniendam. Unde factum est, ut beatæ Godelevæ, sinum repletum cibariis gerenti, ad paupereſque reficiendos festinanti, die quadam dispensator obviaret, qui duris eam verbis de præsumptionis temeritate corripiens, patri adduxisset increpandam, nisi humili virgo rationabilique excusatione præpositi illius mitigasset rigorem.

patri delata, ab eo corripitur:

2 Corde nihilominus jam conceperat, puellæ insolentiam intimare patri tempore opportuno. Quapropter non multum post temporis, Heinfrido de curiæ regimine cum dispensatore sermonem habente, iniquitatem, quam mente conceperat, peperit, dicens: Si, Domine, à cura domus tuæ absolutum,

me tuo obsequio destitueris, rem mihi gratam utique facies, eo quod oculata me frequenter experientia edocuerit, hanc tuam filiam Godelevam, bonorum tuorum incessanti dissipatione, in mei officii inexpiabilem laborare infamiam. Et profecto temerariam illius nisi audaciam debitæ ultionis freno cohibeas, exitiale tibi in damnum cedat aliquando oportet. Hæc audiens miles egregius, hominem de patientia commonuit, & provisionem facturum se spondens, animum utcumque sedavit conturbatum. Beata autem Godeleva ex casu fortasse illic tunc iter agebat, quam pater, ad se advocatam, de querela examinans, seriosè corripuit. Verum illa conscia, quoniam responsio mollis frangat iram, pro patris reverentia verecunda, ut erat vultu humili, dum se excusatione purgaret, irati animus parumper deferbuit; jussit tamen illam deinceps, solita curiæ conservata consuetudine, prodiga ab hac abstinere eleemosynarum distributione.

sed hoc suaviter placato,

3 Quo parentis mandato juvencula, pio quasi corde vulnerata, adversus impietatem pauperum se exhibens advocatam, cælitus instigata, rationabili laborabat illorum causam promovere allegatione: & Spiritûs sancti docente unctione, evidentibus perorare testimoniis, quanti eleemosyna, qua peccatum, ut ignis per aquam extinguitur, apud Deum meriti habeatur; ex eo, quod Euangelica attestatione, tremendi judicii totum pondus pensari ex illa videatur: nimirum cum jure poli communia constet esse univer-

sa,

ſa, à forenſi autem foro improbus emerſerit proprietatis amor. Si quis igitur habuerit ſubſtantiam hujus mundi, videritque fratrem ſuum neceſſitatem patientem, & clauſerit viſcera ejus; ecce judicium ſine miſericordia illi, qui non eſt recordatus facere miſericordiam. Quò contra eſt largitas mentibus medicina ægrotis, mores confert, occultat vitium, genus auget, ſubjicit hoſtem; non enim opus eſt vallo, quos dextera dapſilis ambit. Iis multa ſimilia, quæ verbi Dei didicerat auditu attento, hæc miſerorum cauſidica, quam eleganti, divina opitulante gratiâ, proſequeretur perſuaſione, ſi audire licuiſſet, legalis illius prudentis Thecuitis Godelevam accepiſſe eloquentiam opinari potuiſſes.

4 Quo factum eſt, ut ex tempore jam frigeſcentem à pietate paterni cordis affectum, vitalibus ſuſcitatis caritatis caloribus, beata hæc Sunamitis ad compatiendum egenis adeo inflammaverit, ut filiæ devotioni liberum præbens aſſenſum, notabilem illorum pro elevandis inopiis aſſignaverit bonorum quantitatem. Quam Virgo Deo cara, corde gaviſa, ſuſcipiens, adeo ſe mendicorum totam mancipabat obſequiis, ut etiam illis ſua viſcera, ſi potuiſſet, impartiri ſe velle videretur. Quo fiebat, ut dum plenis ad pauperes affluueret affectibus, die quodam paternæ juſſionis limites excedens, copioſa pretioſarum dapum quantitate ſinu collocata, ad recreandos pauperes declinaret. Quæ res perverſum illum diſpenſatorem, impias obſervantem excubias, non latens, ſatiandæ ſuæ crudelitati jam ſe arbi-

miſericordiæ operibus ſerventius indulgens,

trabatur inveniſſe occaſionem, pro eo, quod in opere deprehenſæ, velamen excuſationis nullum relictum æſtimabat. Inſperato igitur occurſu obvius Virgini factus, mordaci dum illam reprehenſione affeciſſet, verba hujuſcemodi Sanctam credimus illi reſpondiſſe. Iratus, dilecte Domine, de re incerta contendere noli; quin potius eſto pacificus, fuge jurgia; vincula enim pacis cælica ſunt animæ pabula. Candida pax homines, trux decet ira feras. Non, inquit ipſe, pacem habituram te præſumas, donec tuo patri præſentata, dignas tuæ temeritati perſolveris pœnas.

cibis in lignorum fruſta mutatis,

5° Juvencula autem devota, genitoris offenſam pertimeſcens, ad conſolatorem Jeſum repente confugit, ſciens quod juxta eſt iis, qui tribulato ſunt corde, oculiſque intentis in cælum, rigabat lacrymis genas roſeo colore perfuſas; illum ſibi hac in neceſſitate propitiari corde anhelo efflagitans, qui confuſam naturæ molem primam rerum per ſpecies diviſit multiformes. Mirum certe! protinus ipſa, quæ de divinæ miſerationis immenſitate copiosè confidebat, exauditam ſe ſentiens, ad hominem converſa: Depone, inquit, cariſſime iram, & derelinque furorem, non enim cibos, ſed lignorum pauca ſarmenta defero eroganda: ſinuque mox reſerato, inaudito & novo ſupernæ dignationis miraculo, quod vere cibus fuerat, lignorum in fruſta immutatum accepimus. Quod nequam ille pietatis æmulus conſpiciens, ſtupore ſimul correptus & extaſi, gelidus toto manabat ejus cor-

corpore ſudor ; ſupervacuéque contra eam, cujus juſtum erat adjutorium à Domino, laboraſſe ſe erubeſcens, qui paulo ante, ut leo in puellam ſæviebat, mutatione hac dexteræ Excelſi, velut agnus manſuefactus, Virginis pedibus toto projectus corpore provolvitur terræ, guttiſque humectans ora grandibus, culpam cognovit, veniam poſtulat & emendam ſpopondit.

patenti miraculo punitionem evadit.

6 Quem humilis Godeleva, reverenter de terra levatum, allocutione blanda refovens, nequaquam ſuis meritis ſupernæ hoc operationis prodigium, ſed divinæ miſerationis condeſcenſioni *a* adſcribendum affirmabat, quod illius pro correctione, tam ineffabili gratiæ ſigno eum præveniens, ſuæ mentis illuſtrare cæcitatem dignata ſit. O præelectam & vere ſanctam hanc adoleſcentulam, cujus tenellæ adhuc ætatis primordia cælorum ille cauſator, tantæ fore ſanctitatis declarare dignatus eſt, ut rerum ſpeciebus mutatis, ſuæ dignationis conſolationem nec in minimis, dilectis ſuis deeſſe inſinuaverit. Nimirum militaris ipſa virgo, gemmis jam ornata virtutum, chariſmatum multorum decòre præfulgida, inſtar Eſther illius typicæ ſpecie pulcherrima, divino gratioſa conſpectui, ſummi Regis ad ſui concupiſcentiam provocans affectum, piis effecerat deſideriis prompta propitiatione conſentaneum. Nullatenus tamen ipſa juvencula cælica ex tanta omnipotentis Dei condeſcenſione, in gloriam elata humanam, ſacramentum Regis celandum omnimodè ſtatuens, homini juſſit, ne, quod

a

factum

factum fuerat, diceret alicui. Verum ille tantæ novitatis portentum parentibus nequaquam occultandum arbitrans, pias illorum mentes, in laudes simul & lacrymas, pro supernæ gratiæ beneficio concitavit. Denique & accessisse admirationem, silentio prætereundum non est, quod alimenta ipsa, quæ impii dispensatoris pro confundenda nequitia, in ligni reliquias transierant, duplicato signo, pro mendicorum reficienda miseria, priorem in speciem revocata sint, quæ illa proinde, quod cœperat, exequente, opportuno adhuc pauperibus loco exspectantibus, compassivo, ut solet corde, in eleemosynam impartita sunt *b*.

b

ANNOTATA.

a *Quid velit auctor, satis intelligitur; at substituenda est vox latina* indulgentia. *Placet autem Anonymo* condescensio, *quo verbali non semel infra utitur.*

b *Tota hujus prodigii historia Drogoni ignota fuit: unde eam post tria demum secula Anonymus acceperit, an* ex relatione probatorum veridica, *an potius* ex probabili conjectura, *equidem non divino. Late patet postrema cautio, eaque* probabili conjectura *satis liberaliter usus videtur orator magis quam historicus. Non minus stupenda sunt, ut non dicam prope incredibilia, quæ sequenti capite referuntur & fusè exornantur.*

CA-

CAPUT II.

Majori prodigio ſurreptas ad excipiendum Comitem Bolonienſem paratas epulas, & pauperibus diſtributas, divinitus reſtituit.

EIſdem ferme temporibus veridicorum relatione contigiſſe didicimus, quod Comes Bolonienſium *a*, haud ignarus, quod in cunctis militet ſapientia rebus, ardui alicujus conſilii causâ vaſallos ſuos convocaverit; inter quos & adfuit dominus Heinfridus, miles egregius, pater virginis Godelevæ. Illis autem dubiis de rebus agentibus, deciſoque tandem negotio, ſingulis ad propria reverti parantibus, generoſus Heinfridus Comitis majeſtatem propulſans deſiderio, ad ſui locelli *b* luſtranda limina prece obnixa invitabat. Cui ille, pro viri reverentia, aſſenſum præbens, die ſtatuto, vita ſuperſtite, venturum ſe repromittit. Abiit miles gaudens ad propria, & pro Comitis dignativa pollicitatione uxorem lætiorem reddens, tantæ condigna dignationi, ſolicita interim mente penſabat. Multis igitur pecuniarum impenſis hominumque laboribus, avium ſilveſtrium ferarumque venaticarum & domeſticarum copioſa conque-

Invitato à parente Comiti Bolonienſi, a

b

runtur

runtur cibaria : nec cogitari poterat ex iis, quæ mandi poterant, ſi tamen illud in terris inveniri valeat, quod ille non comparavit. De vino quid referam ? Siquid præcipuum habere potuerit illa regio, deſuiſſe non crediderim.

dum lautiſſimæ parantur epulæ, c

8 Exſpectata igitur conveſcendi dies aderat ; accurrit, qui nuntiat, adeſſe in januis Comitem, dextrantur illico dextrarii *c*, & ſuperbis caballis, frenis ſpumantibus auro oſtroque exornatis, honeſtorum catervâ ſtipatus, fit Heinfroot obvius venienti, & urbane ſuſceptum, cum grandi triumpho, ſuæ introducit habitationis palatium. Fit in aula militum lætitia ingens, domus interior militari ſplendida luxu inſtruitur, mediiſque parat convivia tectis ; nonnullis hæc fieri ad Godelevæ deſponſationem præludia aſſerentibus. Nec effari facilè poteſt, quæ illic nobilium dominarum tripudia, quæ omnium gaudia : reſonabant tympana, concrepabant organa, & inter veloces articulos, fractis vocibus auditum demulcere lutana *d* & fiſtulæ. Interim accuratâ coquitur diligentiâ, numeroſa, placitura gulæ, parantur cibaria ; volvuntur verubus aves, & ſicci pectoris inimico pipere conduntur fercula. Jam ſol medium cæli conſcenderat igneus orbem, redundabant dapibus multiformibus divitum promptuaria, ex hoc in illud eructantia, totaque domus pretioſarum eſcarum affluebat deliciis.

d

pleraque fercula ad pauperes defert S. Godeleva :

9 Mendicorum autem ad portam jam clamitabat turba famelica, de micis ſaltem cupiens, quæ menſis defluebant, ſaturari ſe poſſe.

posse. Fortasse tanti eos convivii non latuit abundantia, qui summè de Godelevæ solita pietate sperantes, non æstimabant, se recreatione vacuos inde depellendos. Necdum pransuri convivæ consederant, ministris quidem, quem nescio circa ludum extra coquinam occupatis, pia Godeleva, non carnalem, sed spiritualem, quem seculi amatores nesciebant, cibum esuriens, egenorum clamoribus, totis compassa visceribus, quasi opportunitate habita, quosdam illorum, de electis onustans nobilium alimoniis, ad castri portam præire jubebat, è vestigioque ipsa secuta, pauperes copiosè refectos, abire ocius admonebat, sciens quantum conturbationis hæc ipsa ferculorum ablatio afferre debuerit. Illa tamen, quæ cor in æterni patris jam defixerat amorem, tristia nulla timebat, duraque libenter tolerabat, ipsa sublimia sperans.

10 Factâ itaque discumbendi horâ, aptavere se ad recumbendum Comes cum proceribus suis: accurrunt ministri, apertis vasis pretiosas dapum varietates illaturi. Verum vacuis patellis promptuariisque inventis, quanto illîc confusionis turbine quaterentur universa, nemo crederet, oculis qui non vidisset. Siquidem beatâ juvenculâ hæc se cuncta abstulisse sponte jam confitente, ad illius patrem importunis clamoribus re delatâ, factum est, ut illam ad se vocatam, hunc in modum allocutus sit: Heu me! inquit, insipiens filia mea, quanti mihi hodie dedecoris occasionem suscitasti! O! incredibilis audaciæ, imo dementiæ nequitia; cibos, quos

quæ graviter idcirco correpta,

tantis impensis laboribusque conquisitos, pretiosissimis cocturis nobilium refectioni hac hora adaptavi, vilibus distributos personis, in totius generis nostri indelebilem infamiam abstulisti. An non intelligis, quanto affectu Dominus meus Comes, cum suis proceribus, ad nos declinare dignatus sit; nec consideras, quod tantæ ejus dignationi ingratus esse non debuerim? O præsumptio nequissima! ecce nunc detestabili tua temeritate ignominia me inexpiabili obnoxium, & opprobrio sempiterno notabilem reddidisti. Hæc faciat mihi Dominus & hæc addat, si non hodie te Comiti, tanti criminis accusatam, digne tradidero puniendam.

humiliter se excusans,

11 Cui Godeleva, humili, ut assolet, excusatione respondens; metuende, inquit, pater, quantum capio, salvâ tuâ gratiâ, tantæ tibi offensæ suppetit ratio nulla: considera vi enim, nobiles hos, non avidæ epulationis causâ, quod illis quotidianum esse potuisset, verum singularis utique favoris affectu, ut sobria illis refectio omnino sufficiat, nostros ad lares declinasse. Pauperum autem & debilium hæc turba tantum laborabat egestatis necessitate, ut facile, nisi pietas succurrisset, defecisse potuerit. Profecto nos pinguibus uti [non] decet, in membris esuriente Christo. Nullatenus proinde tibi derogare opinata sum, illum tuis alimoniis cibans, qui iis sibi in miseris ministrari jussit. Hæc quippe illa, ni fallor, misericordia est, quâ, prophetico attestante eloquio, ædificabitur in cælis; quemadmodum Thomam Apostolo-

postolum Indorum Regi legimus, non hujus creationis domum manufactam construxisse, sed æternam in gloria conservatam: de qua dictum credimus: Beati qui habitant in domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te. In eum proinde spem omnem projiciens, qui ait: Primum quærite regnum Dei, & cetera omnia adjicientur vobis, facite homines discumbere, firmâ futurum scio confidentiâ, sufficiente ciborum suppetente copia, omnem tibi adimendam verecundiæ occasionem. Ad hæc Virginis pater conturbatione ampliori inflammatus, utpote qui divinæ dignationis affuturæ spem nullam habebat, illam acriori verborum afficiebat increpatione.

12 Sentiens igitur beata Godeleva adversum se prope jam implacabilem concitatam genitoris iram, intrat in cubile, & clauso super se ostio, humi provoluta, supplices tendens ad sidera palmas, fervidis ab imo cordis profluentibus lacrymis, cælestem patrem orat in abscondito, dicens: O clementissime Domine Jesu Christe, pater misericordiarum & Deus totius consolationis, adjutor pauperum in opportunitate, qui Israëlem, aquâ de petra eductâ, potatum, cæli pane in deserto pavisti, & Danielem prophetam edulio Abacuc recreasti, aquâ denique in vinum mutatâ, nuptiales convivas lætificasti; plura demum hominum millia paucis panibus, compassiva condescensione reficere voluisti, solitæ miserationis tuæ aures inclinans precibus meis, innova signa, immuta mira- *& ad Deum confugiens,*

 bilia,

bilia, & patris mei imminentem ignominiam avertens, mihi indignæ famulæ tuæ placatum illum constitue. Christe, tu solus spes mea, amor meus, refugium & unica consolatio mea; verumtamen si tuæ ratio ineffabilis providentiæ secus decreverit, fiat voluntas tua.

novo miraculo omnia restituit;

13 Nec mora, sicuti veridico Sapientiæ edocemur eloquio; oratio humiliantis se nubes penetravit, nec discessit, donec exaudiret eam Altissimus. Contra omnium quippe fidem & spem, quorum facies rubore tantæ rei pericula confuderant; subito pretiosorum ferculorum copiosa apparuit multitudo, adeoque artificiosa compositione decocta, ut hactenus similia nusquam inventa legantur; nec crediderim facile, potentissimi illius Regis Assueri magnifico convivio, talia pretiosa dapum affuisse genera *e*. Exhilarantur protinus mœrentium corda, & extrema luctûs gaudio occupante, certatim instaurantur epulæ, invitatisque ad consessum turmis, qui assunt nobilium personarum, dant famuli lymphas manibus, & aliis atque aliis vasis, illis, cibis inferentibus oneratis, accumulabant lancibus mensas. Vinum ponebatur abundans atque præcipuum, & aureis illis potantibus poculis, crateras læti statuunt & vina coronant. It strepitus tectis, voceſque lætitiæ per alta volutant.

e

convivis stupore attonitis,

14 Egregius miles Heinfroot cunctis gratam hilaris suæ præsentiæ exhibens hospitalitatem, gaudium gaudio convivantibus accumulatum est: Sciebat nempe, quod nobilitat etiam

etiam viles frons generosa dapes, convivium-que faciat plus dape frontis honos. Convescentibus igitur illis, numquam se talis suavitatis in olfactu, dulcedinisque in gustu cibos reperisse, tantæque abundantes magnificentiæ vidisse, mirati sunt. O admirandum, vetus quidem, sed nostro nunc in tempore Godelevæ meritis innovatum miraculum! O celsi meriti sacra juvencula, cujus precum nutui immensa Dei majestas inclinata, parêre dignata est! ut paucis alimoniis adeo multiplicatis, cunctis satiatis, ampliora dapiferûm manus mensis absumerent, quam apposuissent. Hæc tametsi multi, quorum rei secularis cura animos abundantius occupaverat, minimè sensissent, plures tamen fuere, quibus mens sanior inerat, insperatum tantæ novitatis eventum considerantes, qui beatæ virginis Godelevæ meritis, quod factum fuerat, signum, indubie adscribebant. Postquam vero exempta fames epulis mensæque fuere remotæ, reverti ad propria singulis jam parantibus, cunctante intro Comite, ad limina primi Bolonienſium respectant. Stat sonipes ostro insignis & auro, frenaque ferox spumantia mandit.

15 Ille autem virginem Godelevam, de qua virtutum multa didicisset præconia, oculis coram videre cupiebat; patre proinde præcipiente, per ministros repente adducta, simplici habitu, gestu humili, verecunda facie, moribus modesta, Comitem reverenter salutabat. Quam ille, de terra levatam, honesto complexu circumfovens, & juxta se sedendi *& Comite mire laudante Sanctam,*

dendi locum illi aptabat. Verum humiliter ipsa renitente, voluntati oris ejus, aurem se benevolentissime præbere velle asserebat. Cui Comes, Godeleva, inquit, filia perdilecta, tanti cum viri, cordialis amici nostri sis filia, ex intimis præcordiis tuæ congaudentes saluti, prosperos tibi vitæ semper optamus successus. In primis igitur adolescentiæ floribus agenti, suadeo tibi, quia matura viro jam plenis es nubilis annis, ne paternam hereditatem ad alienos devolvi contingat, conjugali statui amicorum te consilio coaptare. Quod si tibi visum fuerit, quoad valeo, nostra tuæ felicitati non deerunt umquam munimina. Ad hæc Virgo sacra, postquam decentes Comiti gratias pro suo favore reddidisset, dejecto vultu, soloque defixis oculis, humili voce locuta, eleganti sermone & virginalis & conjugalis statûs fructum prosequitur: virginalemque nobilitate, meritorumque ubertate præferens, illius se legibus vinciri posse, gratia assistente, jam confidebat, nisi inevitabili parentum consilio aliud suaderetur. Obstupuere pro Virginis prudentia astantes, & castis devotisque illius desideriis dissentire nequaquam audentes, post pusillum, valedicto ejus patre Heinfrido, ad propria abierunt.

cujus merita expenduntur.

16 Plane ex iis evidenti colligi potest consideratione, beatæ Godelevæ conversatio à quanta inceperit perfectione & sanctimonia; quæ illibatæ semper castitatis amatrix, propensiori licet Dei consilio, ut exemplar patientiæ tantæ posteris tribueretur, conjugii subacta sit legibus; mox nihilominus mariti

riti ex livore repudiata, divina castis ejus votis aspirante dispensatione & gratia, dum illam, velut pretiosam margaritam, à primæ adolescentiæ initiis, venditis omnibus comparare desiderans, in finem usque in se conservari intemeratam liberriam *f* lætatur, devotione virginitatis præmio nequaquam carere credenda est *g*.

f

g

ANNOTATA.

a *Temporum ratio exigit, ut hic dicatur fuisse* Comes Eustachius, *eo seculo notissimus, B. Idæ maritus, & ex ea pater Godefridi Bullionii &c. de quo etiam obiter* § 1 *Commentarii prævii.*

b Locellus, *vox certe abjectior, ubi cetera tam scitè & magnificè depinguntur; melius infra* habitationis palatium.

c *Intellige equos majores cataphractos, qui Heinfridum, Comiti obviam tendentem stiparent. De* dextrare & dextrariis *vide plura apud Cangium.*

d *Sensus indicat, per* lutanam *significari hic* citharam, lyram *aut* testudinem, *ni fallor, à Gallico* Lut, *de quo consule lexica.*

e *Anonymum fictionis arguere non ausim; at certe non opinor, satis credibilia hæc omnibus futura: verisimiliora redderentur, si non adeo pomposè & veluti ad ostentationem exornata essent.*

f *Sic in manuscripto legitur* liberriam, *ubi* libertatem *substituere non licet, cum potius indicetur* castimonia. *Vox barbara est, nescio unde formata, nisi fortasse insinuare voluerit scriptor, S. Godelevam à liberis abhorruisse.*

g *Plus*

g *Plus dicit auctor, quam revera dicere velit aut possit, nisi recte explicetur: nam certum ipsi est*, S. Godelevam, *non solum* devotione, *sed etiam revera virginem illibatam* in finem usque *permansisse. Sensus igitur videtur esse, Sanctam istam*, intemeratam liberriam *ita* conservasse, *seu à conjugio & liberis adeo alienam fuisse, ut, etsi à parentibus coacta, nupsisset, & liberos suscepisset; tum adhuc* virginitatis præmio nequaquam carere credenda esset.

CAPUT III.

A multis in conjugem postulatam virginem impetrat Bertulfus Flander, qui in ipso nuptiali convivio, impia matre instigante, sponsam turpissimè deserit.

Vulgata latè S. Godelevæ fama,

COmite igitur Bolonienſi, ut prætactum eſt, iter, quo venerat, domum revertente, in omni loco, quo tranſire oportuit, univerſus ſermo illius de apparatu convivii magnifico militis Heinfridi egregii, nobiliſque filiæ ejus morum elegantia atque modeſtia audiebatur: quam incomparabilis ille fuerit curialitatis & liberalitatis, iſta autem quam dulcis aſpectu, quam gratioſa inceſſu, quam prudens ſenſu, quam blanda eloquio, quam amabilis nomine, quam ex omine Godelevæ, id eſt Deo caræ vocabulum ſortita videre-

deretur, utpote quæ tantis chariſmatum donis à dilecto ſingulariter præditata affluebat. Hac circum & late volante fama per urbes, quamplures nobilium inducti, cum Heinfroot amicitias jungere, filiamque in matrimonium requirere laborabant; nempe quia ſtatura procera *a*, vultuque ſpecioſa, ſingulorum aſpectibus adeo grata videbatur, ut tantum viſa, continentem cordibus exultationis materiam afferret. Jam juvenculæ hujus opinio Flandriam etiam repleverat; quo factum eſt, ut nobilis quidam regionis illius affectu mox vehementi in Virginis amorem exardeſcens, pompoſo famulantium cœtu ſtipatus, in caſtrum Londefoort ſe tranſtulerit, qui militis aures de filiæ deſponſatione appellans, familiari etiam & amatorio interim beatam adoleſcentulam demulcere colloquio conatus eſt.

a

inter procos præcipuus Bertulfus Flander

18 Et dum os oculoſque puellæ ac totum luſtrarat luce corpus molle, venenum laſcivis hauriens oculis, vulnus alit venis & cæco carpitur igne. Verum brevi ab illa, quæ ſupernum ſibi ſponſum aſſumendum cogitaverat, reſponſione repulſus, amoris illius dum amplioribus pungeretur ſtimulis, animumque illius flagranti depaſceret æſtu, pretioſiſſima deferens, multoque ampliora promittens, patris implorat auxilium, qui filiæ devotionis non ignarus, gratiarum vices pro honeſtate oblata viro rependens, ſe caſſo conniti labore indicabat, nec velle Virginis tam ſalubre, tam ſanctumque temerare intentum. Qua accepta Bertulfus reſponſione, vehementer contriſtatus, corpore quidem recedit; vul-

tus tamen Virginis dulcis, virtus eximia, morum modestia, verba gratiosa, sapientiæ sale condita, continuò dum infixa hærent pectori; igneus ille furor nescivit habere modum, menteque plurima volvens, noctes trahebat insomnes, & animum nunc huc, nunc dividens illuc, in partes rapit varias, hac in re quid facere opus fuerit. Invenit tandem opportunum fore ingeniosus amor, Comitis Flandriæ, Balduini pacifici *b*, filii superioris, qui benignus dictus fuerat, in tanto negotio adire præsentiam, ejus quippe cum cognatus esset, suo assequi posse confidebat præsidio, quod flagranti cordis æstuabat desiderio.

b

repulsam passus, patrocinium Comitis implorat.

19 Comiti igitur, per casum quodam loco invento, quod mente latuit vulnus detexit, affectusque sui ad Virginem Godelevam pandens magnitudinem, ad tam justæ petitionis assecutionem, suæ expostulans dignationis assistentiam: cui Balduinus, utpote qui & ipse natura mansuetus erat, pium sui favoris præbens assensum, occasionem perficiendi, quod petebat, se accepturum pollicetur. Aliquot proinde post diebus, arduis causis imminentibus, vassalis proceribusque Flandriæ Comitis mandato adunatis, consilium summis provinciæ de rebus habebatur. Affuere pro tunc & Comes Bolonienſium & Heinfroot, miles generosus, affuit & Bertulfus, apparatu magnifico redimitus: quo fiebat, ut quando præcipua fuerant expedita, pacificus Balduinus, promissi haud oblitus, velut nacta jam opportunitate, astantibus coram nobilibus, virginem Godelevam, à quodam sui san-

ſanguinis *c* viro nobili atque prædivite adamari, vehementer inſtanterque in legitimum matrimonium requiri aſſerebat, cui ſi parentes aſſenſum promptum præbendum duxerint, ſuæ majeſtati rem gratam, filiæque ſucceſſibus rem præſtarent ſaluberrimam. *c*

Quo aliiſque impellentibus, Virginem impetrat;

20 Sane cum Bertulfum, qui commendabatur, fore ambigeret nemo, patre conſtanti recuſatione ſacram filiæ cælibatûs intentionem objiciente, multis procerum atque nobilium vix tandem admiſſum eſt poſtulationibus, ut condicto die, Bolonienſium Comitis in præſentia, quem Bertulfus adjutorem in negotio ſibi conſciverat, præcipuis aliquot convocatis amicis ſpecialibus, ſuper connubio hujuſmodi tractari debeat. Quod ubi factum eſt, poſt multiplicem patris recuſationem, juvenculæque Godelevæ tam conſtantem quam ſimpliciter petitam ſupportationem *d*, tantis inducti perſuaſionibns, præcipue ut prope jam cogi viderentur, parentes quidem timore, Virgo autem tot ſapientum & proborum conſiliis, divinæ velut de ſe voluntatis evidentiori ſigno devicta, humiliter cedens, fidei mutua datione conjugium confirmatum eſt. Proinde Bertulfus proceribus copioſas rependens gratiarum vices, nuptiarum aſſignata die, aſſumptam ſponſam cultu feſtivo in Flandriam deducens, multis illîc in unum convenientibus generoſis diverſarum partium perſonis, ſplendido ac ambitioſo luxu ineffabilique jocunditate epularum ſolennia inchoata ſunt, anno ætatis Virginis quintodecimo *e*, comitatûs vero Balduini Pacifici *d* *e*

præfati, octavi Comitis Flandriæ, anno primo.

est ejus nequissima mater,

21 Verum necdum statutis convivii expletis diebus, ecce conversæ sunt nuptiæ in luctum, & musicorum vox in lamentum; mater namque Bertulfi, mulier litigiosa atque nequissima, mox ut sponsam contuita est, odio nequissimo odivit eam, licet hilari imprimis illam vultu suscipiens, invidiæ virus mente alta celasset. Vespere autem facto, *f* cum suaderent cadentia sidera *f* somnos, qui convenerant, fessa confovere membra quiete disponentibus, ipsa Sponsa devotissima in medio nobilium juvencularum tympanistriarum, musicorum dulcisonis alternantibus modulis, artificiosâque consonantiâ carmina miscentibus, corde Domino decantabat, dicens: Fiat cor meum & corpus meum, Domine, immaculatum, ut non confundar: totis enim desideriis quærens & sapiens, quæ sursum sunt, detrimenta ei facta sunt universa, quæ fiebant super terram. Ex more igitur vestium ornamentis depositis, venusta quidem erat facie, Indum enim veluti ebur sanguineo si quis violaverit ostro, aut rosa rubens alba inter lilia mixta, tales virgo dabat ore colores; nigra tamen ex natura illi cæsaries patuit; nimirum cujus omne hactenus studium fuerat, corpore neglecto, spirituali potius cultura interiorem hominem, virginem castam exhibere Christo.

Sanctam appellans sornicem,

22 Quam cum mater sponsi, mulier plane maligna, conspexisset, vehementis livoris indignatione incitata, vicinarum feminarum oculis, nutu gestuque in Godelevam con-

converſis, tamquam quod contemptibilis notabilique indecentia deformis eſſet, inſultando ſubſannabat, & crudeliſſimâ beluâ truculentior, iis filium verbis aggreſſa eſt: Numquid his, inquit, in terris cornices ad tuam conſolationem inveniſſe potuiſſes, hanc niſi aliunde adduceres? Profecto derogat generoſæ proſapiæ tuæ opprobrioque præjudicat ſempiterno, tam deformis fatuellæ conjugio alti tui ſanguinis fœdare natalia: maledictus, inquam, ingreſſus ejus in domum iſtam, qua tanta me triſtitia affeciſti, ut te etiam genuiſſe pœniteat. Quo impietatis ſermone Bertulfi auribus letale inſtillatur venenum, animoque ejus, velut ſtupa per ignem accenſo, de medio ore, quaſi ex corrupto vaſe, in filii mentem livoris virus transfunditur. Nec mirum, cum Jacobi ſententiâ, lingua ignis deſcribitur; & Paulo teſte, corrumpunt bonos mores colloquia prava. Quapropter altis ipſe ſuſpiriis crebriſque ſingultibus infelicis conjugii facta deplorans, multa cum matre vario ſermone penſabat; & nullam juſti divortii ſuppetere rationem ſentiens, animam partes verſabat in omnes, ſiqua ſuæ conſolationi remedia apta inveniri potuiſſent.

filii animum adverſus ipſam incendit;

23 Cui tandem vetulam maleficam, nequitiæ ſpiritu inſtigatam, hujuſcemodi ſuggeſſiſſe verba didicimus. Mox, inquit, recedens, tuam cuncto tempore ſubtrahe præſentiam: ſane iis, qui aſſunt, puellæ hujus amicis eatenus me exhibebo intolerabilem, ut cum te abſentem ſenſerint, noſtræ immodeſtiæ tædio defatigati, filiam ſuam in-

de-

decenter tractandam ſuſpicantes, accelerantes receſſum, unà abducere ſecum fortaſſe conabuntur; interim certè noſtræ fidei manibus ſi illam relinquant, ſaltem iis nuptiarum impenſis finem imponentes, ubi receſſerint, talibus eam ſtatim anguſtiis extenuandam [curabo] ut morte præoccupata, dignis tuæ nobilitati novis connubiis viam præbeat. Plane inaudita hujus feminæ inſania, ac metuenda nimis omnis malitiæ nequitia. Hæc utique mulier eſt illa, cujus præſago corde typum olim depinxit Sapiens, dicens: Dolor cordis & luctus flagellumque linguæ mulier zelotypa; qui tenet illam, quaſi qui apprehendit ſcorpionem; brevis eſt omnis nequitia ſuper nequitiam illius; mulieris hujuſmodi ira & irreverentia confuſio magna; nequitia enim ejus immutat faciem illius & obcæcabit vultum ſuum quaſi urſus, & quaſi ſaccum oſtendit in medio proximorum.

ipſaque, eo amandato, triſtibus nuptiis præſidet.

24 Tantæ nihilominus infelix Bertulfus impietatis & inſipientiæ conſiliis plenius confirmatus votis, nocte equeſter abſceſſit; nimirum ratione in eo deſipiente, mens livori frena laxans, in ſcelus omne ruit, gaudetque [in] afflictam ſævire noverca pravitas. Interea ſol labitur, rebuſque abſtulit nox atra colorem: jam placida carpebant pectora feſſa ſoporem, dum medio volvuntur ſidera lapſu, cum tacet omnis ager, pecudes pictæque volucres; ecce Bertulfi mater è ſtratu membra corripiens, capite inculto, ore aprino more deſpumans *g*, importunis & horrendis clamoribus per curiam decurſitans, famulorum

g

&

& ancillarum turbam in opus perurgebat, aliisque sempiterno imprecato sopore, aliis detestandis convitiatûs *b* contumeliis, aliis etiam, dum verbera minitaretur, erubescentibus super fera insolentia: nobilium, qui affuerunt, personæ illius jam strepitu excitatæ, non parum admiratæ sunt; primaque cum prima lustraret lampade terras orta dies, sponsi præsentiam requirentes, aut mordaci verbo confundebat, vel fallaci sermone illudebat; dicens, illum peregrinari ad reverentiam matris Dei, ut sponsæ suæ se propitiam exhibens, felicem successibus prolem indulgere dignaretur. Cui quidem voto, quanto protinus satisfaciendum fuerat, ne amicorum rogatu impeditus, criminis argueretur, clam ipse recessit: quam excusationis allegationem frivolam fictitiamque suspicati, cum exspectationis illorum spes totaliter eluderetur, post pauca filiæ suæ, iisque, qui aderant, honestè valedicentes, ad sua quique remeabant.

b

ANNOTATA.

a *Hoc addidit, opinor, Anonymus, nequid ad perfectissimam Sancti effigiem desiderari posset. De statura nihil habet Drogo: Sanderus, ut alibi retulimus*, exili admodum statura corporis fuisse *censuit:* quod spina dorsi, *inquit*, nuper à me apud Gandavensem Antistitem, Antonium Triestium visa, de sacro ejus corpore sumpta . . . . . satis declarat.

b *Ro-*

b *Rotundius hîc loquitur, dum Balduino expressum* Pacifici *cognomentum addidit, quam ausus fuerit Drogo. Si non verè, at saltem non plane inverosimiliter. An tantis conatibus motibusque Bertulfo opus fuerit, quantos describit orator noster, non examino. Si minus vera, saltem satis appositè adinventa sunt.*

c *Nolim consanguinitatem istam omnino inficiari, at nec tanta est hujus scriptoris auctoritas, ut eam continuo cogar admittere. Tumidiorem paulo Bertulfum,* prædicasse, Balduinum Flandriæ Marchionem sibi consanguineum, *tradidit Malbrancus, at Comitem ipsum Balduinum id agnovisse, nusquam me legere memini.*

d *Quid significare intendat auctor, facile intelligitur; vult dicere* renixum, *seu postulatam renitendi facultatem.*

e *Satis consequenter hoc loco sua disponit. Principio dixit, natam* S. Godelevam *anno* 1052: *anno post quinto decimo eam matrimonio jungens, quamvis plusculum properet, pertingit ad annum* 1067, *Balduini Pacifici primum, ut anno ejus tertio & ultimo, seu* 1070 *Sanctæ martyrium collocet. Si hæc non satis constent, saltem non pugnant. Malbranci opinionem* § 1 *retulimus; plura de Anonymi opinione* § 5.

f *An recte hîc applicat* cadentia *Virgilii* sidera? *Neque enim hæc ad noctis exordium, sed ad finem pertinere videntur.*

g *Miris coloribus seminam depingit, ultra verisimilitudinis limites haud dubiè progressus: neque in reliquis decorum servat. Adde quod, genio nimium indulgens, Drogoni apertè contradicat, qui toto triduo nuptias celebratas asserit num.* 5.

h *Malim legere* convitiorum. CA-

CAPUT IV.

Socrus ſævire pergens, ſanctam indigniſſimè tractat, & calumniis mendaciisque filium erga ipſam implacabilem reddere conatur.

A ſocru indigniſſimè habita

RElicta igitur juvencula Godeleva ſola inter ignotas peccatorum manus, velut ovicula inter lupos ſæviſſimos, imminente ſibi tribulationis anguſtiâ, ex iis, quæ jam experta fuerat, manifeſtè præſentiens, occultius gemens, largo humectat flumine vultum; mente tamen in Domino ſemper fixa, divinis ſe voluntatibus conformans, lætiori triſtitiam fronte diſſimulabat. Plene cum necdum noti ejus longè facti eſſent ab ea, duris eam ſocrus verborum acrimoniis affectam reducit, univerſa ſibi donaria, pecuniam, unà cum jocalibus, quæ nuptiarum occaſione obvenerant, reddi præcipiens *a*. Ad quod pia juvencula, ultro ſe voluntariam exhibens, quippe quæ poſt aurum abire nequaquam ſtatuerat, nec ſperavit in pecuniæ theſauris, lutulentam caducamque illam ſubſtantiam, vilem, quaſi pulverem contemnens, omni cum promptitudine in petentis ſinum transfundit. Quam cum vetula accepiſſet, anguſtam Virgini

a

gini quamdam camerulam assignans, absque familiaris rei nobili regimine illîc manenti, alimonii portionem quotidie per unam pedissequarum ministrari præcepit; siquidem eamdem illi, non ob personæ reverentiam, sed seculi honestatem; per noctes in consortem deputaverat.

fervidis orationibus animum confortat.

26 Hac igitur domo virgo Godeleva, mundo jam mortua, tamquam tumulo sepulta, quamquam variis indies lacessita convitiis, durisque continuo contumeliis afficeretur, patientiæ tamen anchorâ firmissimâ semper fixa, nec modicum visa est virtutis limitem exorbitasse, nec juxta Sapientem, panem otiosa comedit, sed ibi supra terrenam solicitudinem elevata, nunc libero mentis pede supernarum mansionum circuibat electa tabernacula, in odorem currens cælestium unguentorum; nunc orationibus & obsecrationibus Domino suam Ecclesiæque totius salutem recommendans, jugibus devotionis affectibus ferebatur in Deum, & quasi occultius secretarium nacta, nunc respondebat judici, nunc supplicabat patri, nunc colludebat sponso, nunc colloquebatur amicis, nunc immensas gratias offerebat Deo, qui se ex periculis delitiarum, ad tribulationum securitatem vocatam, conformem fieri imagini unigeniti filii sui donaverit; sciens, Spiritûs sancti edocta unctione, quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & consolationes; & si compatimur, & conregnabimus.

27 Conformis Christo beata hæc Virgo facta est, dum sponsi sui intra palatium cum gau-

gaudio, velut Dominus cum palmis Hierosolymis susceptа, subsequentibus è vestigio opprobriorum angustiis, sine causa ignominiosis afficitur insultationibus. Porro nuptiarum inter convivia, ut Christo in cœna discipuli, multa Godelevæ applausit nobilium amicorum turba, tamen epularum necdum expletis solenniis, instar Petri, mulierculæ unius verbis confusa abscedens, iniquorum illam affligendam manibus reliquit. Verum pia juvencula, æterna sibi allocutione propheticum illud dici persentiens; Obliviscere filia populum tuum, & domum patris tui, quia concupivit Rex speciem tuam; corde semper firmata in Domino, confidenter dicebat: Pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me. Mittens proinde manum ad fortia, erat illi jam mori lucrum, vivere autem Christus. Etenim dum miseris ministrari gratissimum arbitraretur, licet panis & aquæ quotidie sibi indulta portiuncula, adeo foret exigua, ut irritare magis quam sedare famem crederetur, continuo tamen manus, quantum valuit, inopi tribuit, & palmas extendit ad pauperes. Quod ubi socrui relatum est, ipsa abundantis malitiæ vetula, illam, quam ei deputaverat, sobriam refectionem adeo diminuit, ut humanæ sustentationi nulla ratione sufficere potuisset: Virgo tamen cælitus confortata, consuetam pietatem nequaquam omittens, suo maluit auferre corpusculo, quo egebat, quam miseros non recreare, qui famebant; Tobiæ ad filium documenti non ignara, dicentis: Si

& modicam panis portiunculam cum pauperibus dividit.

multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum, & id libenter impertire: præmium enim bonum tibi thesaurizabit in die necessitatis.

28 Post plures autem dies Bertulfo domum reverso, & cum matre super iis, quæ acta fuerant, videlicet de nuptiarum fine, nobiliumque recessu Bolonienſium verbum habente, grandia per ipsam mendacia illi persuasa sunt. Et quidem vix tandem, haud sine indignationis motu, de Godeleva, quid ageretur inquirenti, sic mater respondet: Si, inquit, deformem illam stultam quæris, ecce illîc in camerula pigerrima delitescit, nec operi idonea, nec regimini apta, nec dominio digna: non facile dictu est, quanta, amicorum citra recessum, sua nos conturbaverint facinora; usque adeo enim suâ insolentiâ in ministros debacchata est, ut de familia nemo illi ministrare possit. Credidit filius infelix invidæ matris assertionibus, & accensa est velut ignis, ira indignationis ejus. Quod licet pedissequa *b*, quæ beatæ juvenculæ in custodem deputata fuerat, consideraſſet, promovere tamen bonum, quam occasionem dare malo, utilius ipsa ducebat: admonebat proinde sacram Virginem, Bertulfo jam domum reverso, blandi aspectûs occursu, humile offerendum salutationis obsequium; excitat enim facundia dulcis amorem, & mulcens animos mitigat illa feros: quo denique, occasione sumpta, innocentiam suam declarans, de impositis se mendaciis expurgare valeat.

Bertulfus matris mendaciis magis incensus,

b

29 Quod

29 Quod si, inquit, opprobria reportans deteriora patiaris, habes consolatorem Dominum Jesum qui tantas tamque ineffabiles, innocentissimus ipse, injurias & insultationes tui causâ perpeti non pertimuit. Quibus Godeleva informationibus confortata, squalido, ut erat, amictu, vultuque jam macie exeso, quod puella hortabatur, mox ut perficeret, se coaptavit; ad Bertulfi nempe pedes procidens, amoroso hilarique aspectu, dulci præmissa salutationis exhibitione, manum protendit virgineam; quam ille, pro vehementissima livoris inflatione tumidus, excipere dedignatus, aversa facie ad recessum se convertit. De matris autem illius atroci immanitate quid referam, quæ protinus sacram Dei sponsam ut contuita est, nefanda adeo ore eructabat polluto, ut linguam ejus gladium acutum, & venenum aspidum sub labiis illius dubitaret nemo; jam enim illam, maledictam luem, aut hypocritam, vel certè cruentam bestiam rabido ore vociferans, jam filio, vili de contracto connubio, anathematum millia inclamitat; lite fremit & furiis domus ipsa tota.

Sanctam videre renuit:

30 Multiplicata igitur super Godelevam iniquitate superborum, humili licet silentio, gestu & actu superare continuo eniteretur; sentiens tamen, quam coagulata & indurata sunt corda eorum, per rationem convincere eloquio modesto persuasum habens, hunc in modum socrum allocuta est. Cum, inquit, nullius me criminis, tantis condigni afflictionibus ream apud te umquam recordaverim, mirari

mater vero precibus in rabiem acta,

mirari non sufficio, quomodo talis in me livoris & crudelitatis tibi occasionem tribuerim. Quod si iniquitatem operata sum aliquam, discreta ecce me castigatione plectendam offero ultroneam. Quod si à culpa aliena sum, parvi periculi non est, tot querelarum accusationibus, mariti mei adversum me, livore implacabili concitare animum. Verum cum difficiles aditus impetus omnis habeat, & horreant admotas vulnera cruda manus; iis auditis, mulier profecto maligna, vehementius conturbata, torvis, ut erat, oculis illam contuita, respondit: Dum ab universis detestanda tuæ perversitatis opera cognoscantur, numquid etiam hæc testimoniis probare oportuit? Mille me precor mortes præcipitent, si deteriora filii mei adversum te odia, pro hac tua superba invectione, non provocavero, ut crudeli ultione afflicta, dignas tuæ luas temeritati pœnas.

virginem audet percutere.

31 O Immitigabilem & implacabilem femineæ proterviæ furiam! Quam veridico de te proverbio scriptum legimus; Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram mulieris. Commorari leoni & draconi placebit, quam habitare cum muliere nequam. Tu quoque hîc considera, ô lector, cordi si reprobo tu porrigas utile verbum, hoc tua sæpe magis correctio reddit acerbum. Profecto cognati Malchi, Dominicam in conspectu Annæ maxillam percutientis, typum gessisse hanc puto mulierem, quæ rationabili Virginis oppositione, atrocior illi effecta, convicioſa insultatione, ma-

malignaque comminatione, faciei quadam percuſſione eam affecit. Virgo autem devotiſſima, ſpem omnem in Deum projiciens, has contumelias & comminationes ſurda velut aure pertranſiens, dum ſuum Domino agonem commendaret, ſuperna abundantius illuſtratione perfuſa, interna ſibi immiſſione revelari perſenſit, quod iis in tribulationibus, Chriſti ſibi robur efficaciſſimum non deeſſet, ſi exempli illius non immemor, patientiæ virtutem longanimitate perficere elaboraret.

Nec à marito exaudita.

32 Sane jam Bertulfus à loco indignabundus declinaverat, quem eodem ſub tempore, alio neſcio quo loco repertum, adauctâ fiduciâ, iis Virgo verbis aggreſſa eſt. Recordare, inquit, conjux percolende, quam laborioſa ac ſolicita paulo ante, ut tibi in legitimum ſociarer conjugium, deſudaſti diligentia: uſque adeo etiam hoc negotium cor tuum permovit, ut Principum & nobilium multorum tibi animis conciliatis, eorum inſtantiſſimè poſtulares præſidia. Ecce nunc intentiſſimi amoris manifeſtiſſima ſigna, majoris mox odii ſequuntur experimenta. Numquid quæ libaſti mella, fucata fuere venena? Cur, mi Domine, iraſceris famulæ tuæ? Cur, Bertulfe, livore exagitaris in amicam tuam? Cur, marite, odio proſequeris conjugem tuam? Non præeſſe cupio, ſed ſubeſſe; vernacula ſum tua, ad viliſſima domus tuæ me coge obſequia, experieris me plane tuis ſemper mandatis promptiſſimam; mihi enim tua juſſa capeſſere fas eſt, tantum averte,

verte, obsecro, à me paupere iram tuam; cesset hic furor indignationis tuæ: Turpe enim vir & mulier modo juncti, protinus hostes; non illas lites comprobat ullus homo *c*.

c

ad vilissima obsequia deputatur.

33 Iis profecto Godelevæ piis querelis viri fortasse animus jam ab ira deferbuisset, nisi impiæ matris pernicioſa suggestione præventus, se ad deteriora concitari permisisset; suadente enim illa, ut ipsa, quam livoris instinctu cornicem vocabat, eo quod nigra cesarie superciliisque videretur; pro abigendis à satis cornicibus in agro collocaretur, protinus præscribente impietate honesto, jussit Bertulfus, ut nobilis illa juvencula, matris suæ per omnia se inclinaret præceptis, profligandisque infestis illis circa sata aviculis, insudaret diligentius. Quod si secus, mandati immemor, circa opus negligentiorem se exhiberet, duris se verborum affligendam contumeliis indubiè præsciret. Prompte igitur & humiliter conjugis voluntati obsecundans Virgo, ad agros lætanter se contulit, non suam miseriam deflens, sed mariti sui periclitari salutem pertimescens. Proinde non cessabat, etiam tanto tribulationum turbine quassata, die noctuque viri salutem lacrymosis Deo precibus commendare; ipsa sponsi sui Christi jam non segnis sectatrix, qui cruci affixus, pro inimicis orare dignatus est.

ANNOTATA.

a *Neque hæc satis apte dispoſita sunt.*

b *Ubi Drogo* famulum *Sanctæ ministrasse tam con-*

conſtanter affirmat ; hic noſter decentius putavit, pediſſequam ſubſtituere.

c *Quid de parergis hujuſmodi & immodicis amplificationibus ſentiam, dixi ſupra § 5 commentarii prævii. Tota ſequens hiſtoria de abactis & in horreum compulſis à* S. Godeleva *volucribus, ſola etiam hujus auctoris fide nititur.*

CAPUT V.

Ad aves à ſatis abigendas deputata, miraculo eas in horreum compellit, ut ſacro interſit. Novæ à rabida ſocru vexæ, & portiunculæ panis pro media parte imminutio. Duobus famulis exagitanda committitur.

Aves à ſatis abigere codcta,

INterea dum nox ruit & fuſcis tellurem amplectitur alis, Godeleva non frivolis occupata ſermonibus, nec linguam inanibus laxans fabulis, ſed devota ſubmurmurans oratione eloquia, domum reverſa, in oratione crebro pernoctaſſe reperta eſt, ac mane vix ſummo ſpargente lumine montes, orta die, injunctum ad laborem reverſa, benevolam ſe offerebat, unâ tamen, propter detrahentium pericula, ſecum comitante puella ; quæ dum beatæ juvenculæ vices dolere videretur, in

eo, quod ipsa generosæ prosapiæ virgo, tanto viro matrimonio juncta, tam vilibus obsequiis, tanta sub victûs amictûsque egestate manciparetur. Ipsa autem sponsa Christi piè illam increpans, super iis divinæ promissionis effectibus nullatenus affirmabat contristandum; quin imo in spem filiorum Dei omne gaudium existimare debemus, cum varias in tribulationes inciderimus, omnes vero qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles: quemadmodum enim jam aurum igne probatur, ita nos peccatores purgari necesse est in camino tribulationis; siquidem vulnera dum sanat, dolor est medicina doloris, asperior autem sanat graviores potio morbos. Ex oppositio vero, luxuriant animi rebus plerumque secundis, prosperitas ergo est prosperitate carere.

eas in horreum compellit

35 Hujuscemodi euntes dum mutuis perfruerentur colloquiis, factum est, ut quadam non longe distante capella, ad Missam compulsaretur; quo virgo Godeleva auditu lætificata, divinis dum interesse desiderans, ad iter se accingeret, ecce innumera infestarum illarum alitum multitudo advolans catervatim, circa sata agros cooperiebat; quas dum Godelevæ socia abigere, ne dominam à Missa præpediri proinde oporteat, niteretur; ne, inquit sacra Juvencula, frangaris nimio labore, filia, magnus est Dominus, & magna virtus ejus, in quem sperantes, confido nos à Missarum auditu nequaquam segregandas. Et protinus supinas ad cælum tendens cum voce manus, pectoris ab imo fudit

fudit Virgo preces ; etiam in hoc ſibi non deeſſe divinæ pietatis propitiationem [experta.] Mirum dictu , mox volucribus illis , in ejus , qui eſt univerſorum creator , virtute imperans , immenſa ſilveſtrium illarum avium agmina , virgula quam caſu manu tenebat , velut domeſtica *a* minans , indignabundis garritibus ſe vim pati indicantia , in veteri , quod aderat , horreo , nulla abeundi, donec expletis divinis facultate indulta , reverteretur , ſolo verbo coëgit. Nec mirum, de Virginis quippe ſacro ore , ſupernaturali ſe aliqua quaſi virtute agi ſentientia , ejus præcepto obaudire nequibant aliquatenus , quæ divinis ſe voluntatibus indefinenter conformabat.

a

36 Godeleva igitur virgo nobiliſſima , virtutibus quidem dives , ſed pauperrimo ſchemate , videlicet pedes nuda , amictu vili contecta , capellam ingreſſa eſt , duplicatoque poplite humi proſtrata , compaſſionis vaſculo aquas hauriebat de fontibus Salvatoris , quibus , ſiquid pulveris terrena converſatione contraxiſſet , abluebat ; hinc ſibi maritoque Bertulfo gratiam in præſenti , & gloriam in futuro , uberrimis lacrymarum rigata profluviis , à dilecto poſtulabat. Interim divinis finitis , ad agros reverſa , captivæ alites meruere redemptionem , non tamen abire auſæ ſunt, donec à ſacra Dei ſponſa accepta licentia , cum benedictione avolare juberentur. Hæc univerſa dum ſociæ Virginis patuiſſent , vehementer admirata , ſupernæ virtuti omnia adſcribenda non ambigens , Bertulfo ejuſque

quouſque Miſſæ ſacrificio interfuiſſet ;

matri intimanda judicabat, si forte tanti portenti consideratione, feroces illorum animi mitigari valeant. Opportunitate igitur acceptâ, iis ipsâ, quod oculis conspexisset, declarante, extemplo solvuntur frigore membra; potissimum cum necdum quid rerum de speciebus divinitus transmutatis acceperat, rumor animo excidisset: verum mater illius, induratæ nequitiæ femina, puellam hanc palpanistam *b* adulatricem & mendacem, quod carnis affectu ducta, aut spe præmii illecta, frivola hæc concinnaret figmenta inclamitans, filium nimis insipientem coarguit, qui vanis rumoribus fidem adhibens, prope jam seduci videretur, ignarus, famam quasi ficti pravique tenacem, de minimo veri mendacia multa refundere solitam.

b

quod prodigium magicis artibus adscribit socrus.

37 Proinde, inquit, si de facto quid suppetat, vel magica arte, aut aliquo certe præstigio rem actam indubiè censendum est: nec de nequissima hac, jam diuturua ejuscemodi rei me fefellit opinio; quin illam semper hypocritam & fantasticarum deceptionum illusionibus deditam suspicata sum. Prô pudor! nostra oportere, hac nequissima maga, generosa diffamari natalia! Heu miserum Bertulfum, quanta infelici hoc matrimonio, nobili tuo generi irrogasti dedecora! Utiliora profecto mihi fuissent tuæ mortis naturalis funeralia, infaustarum harum nuptiarum solemniis. Ad quæ maternæ iniquitatis verba, siquæ pietatis scintilla in viri mente revixerat, mox exuberantis livoris illuvione extincta, veteris odii relabitur tenebris, quibus adeo obscura-

ſcuratum eſt cor inſipiens utriuſque eorum, ut divinæ hæc propitiationis magnalia, diabolicis imputanda fallaciis firmiſſimè aſſererent. Quapropter hæc narrata, cum vacuas hominum explerent ſermonibus aures, ne vel beatæ Godelevæ in laudem, vel ſibi concederent contumeliam, trepidis ſecum, quid hac in re agendum ſit, fluctuabant conſiliis.

38 Bertulfus igitur, duobus vocatis famulis ſuis, Hacca videlicet & Lamberto, hujuſcemodi illos ſermone allocutus eſt. Tædet, inquit, animam meam vitæ meæ; iis enim miſeriis aſtrictus, viliſſimæ & indignæ uxoris nexibus, velut infelici, dedecoroſo dehoneſtatus matrimonio, mundoque ſpectaculum factus, gravi mœrore contabeſco; nec ſuppetere aliam huic morbo medicinam arbitratus ſum, niſi remotiores perluſtrans provincias, dum quod contriſtat oculis ſubtrahitur, quæſitis ſolatiis mens mœſta ſublevetur. Vobis igitur, quibus plurimum confido, conjugem meam tractandam relinquo; quam indies ad eccleſiam euntem, unà cum pediſſequa concomitantes, in conſpectu hominum noſtro honori conſulentes, quod dignum eſt, exhibeatis. Verum extra populum ſegregatam, domive manentem, contumeliis & convitiis affectam, in deputatam camerulam retrudentes, tam exiguam panis & ſalis cum aqua illi miniſtrate diurnam portionem, ut ſibi neceſſariis deficientibus, nulli mendico vel modicum largiri valeat: minoris enim mali cenſeo, illam hujuſmodi extenuandam afflictionibus, quam in capitis mei peri-

Ad extremam eſuriem redacta,

periculum & nobilis noſtræ ſtirpis ſcandalum, multorumque ſupplicum ſeductionem, ſervare ſuperſtitem. Nunc itaque euntes feſtinanter, juxta traditum vobis modum, adducite eam; in capella quippe adjacente, quæ ex
c loco, Ten Snipgate *c*, vocabulum vulgariter ſortitur, inter vicinas vetulas garrula reſidens, ad ſuæ excuſationis gloriam, & noſtram haud dubium loquitur derogationem.

duobus famulis honoris ergô committitur,

39 Impiæ igitur hujus commiſſionis executionem impietatis ſervi illi ſuſcipientes, tanto crudelius in Virginem debacchati ſunt, quanto crudeliori ſe magiſtro in hoc famulari arbitrati ſunt Non enim belua tetrior ulla, quam ſervi rabies in libera colla furentis; capellam enim illis ingredientibus, juxta præcepti Bertulfi tenorem, multa cum reverentia, coram oculis dominæ ſuæ Godelevæ obſecu-
d ti ſunt *d*. Quod videntes, qui pro contemptibili veſtitu miſerabilique egeſtatis apparatu, paulo ante Bertulfum impietatis accuſabant, benignioris judicii occaſionem ſumpſerunt, exteriorem illam tenuitatem, humilitati ſeu devotæ ejus ſimplicitati deputantes. Nimirum cujus omnis ſermo, geſtus & converſatio tantam honeſtatem redolebant, ut jam beata quampluribus æſtimata pia ejus opera toti provinciæ proficere dicerentur. Verum iniquitatis jam miniſtris cum mitiſſima juvencula Godeleva ab hominibus ſejunctis, quam vilia ei irrogaverint ludibria, quantiſque affecerint contumeliarum injuriis, niſi vidiſſet, crederet nemo: ſicque illam, velut captivam, licet nequaquam vinculis adſtrictam,

portam

portam domûs introducentes, jam Bertulfum invenere abſentem; quippe quem diri conſcia facti mens ſurdo verbere cædebat, occulto quatiens animum tortore flagellum, impune facere ſe poſſe ſperabat, ſi carnis oculo non videret, quod ſua auctoritate & juſſu fiebat.

40 Cæca prorſus & ignava hæc hominis iſtius æmulatio; ſic evaſiſſe putans, nocte dieque ſecum quem gerit in pectore teſtem; cum ſcelus intra ſe tamen qui cogitat ullum; facti crimen habet. Nec refert an ſis mediata vel immediata cauſa mali, alios qui facis eſſe reos. O verè ergo ſummi metuendam numinis iram, quæ ſic judicio vindictas explicit æquo, ut cum quis nocuit, pœna plectatur eadem: ſacro atteſtante eloquio, quo dicitur: Convertetur dolor ejus in caput ejus, & in verticem ipſius iniquitas ejus deſcendet. Impellitur igitur Virgo ſacra in camerulam, contemptibilem quidem, honeſto tamen curiæ loco, ad oppilandum loquentium ora, ſituatam, iniquis illis mancipiis, iis, ſicuti credimus, ei verbis inſultantibus: Tune te dominam noſtram præſumis? Tune nobis præeſſe cupis? Confundaris, quod te dominari vel viliſſimo mancipio cogitas; nec porcis præeſſe te dignam reputamus. Numquid, miſerrima tu maga, tanto talique viro nobili, ſpecioſo ac prædiviti matrimonio conjungi debueras? Infeliciſſimus plane ipſe, tuis qui infauſtis fœdari debebit connubiis; optati itaque nuntii ei eſſet dies illa, qua te morte repentina ſublatam, hoc fœdo ingratoque pondere eum alleviatum denuntiaret.

revera ut magis exagitaretur;

41 Mul-

41 Multis iis similibus contumeliarum generibus Virgo lacessita, quamvis nobilissima militari in aula tenerrimè in deliciis esset nutrita, tantam tamen servabat patientiæ modestiam, ut ad nihilum deductis in conspectu ejus malignis, illam putares cum beato Job jam subsannationem sicut aquam bibere. Verum servilis illa rabies, juris nescia, fraude potens, nedum tam inviolabili adolescentulæ sacræ patientiâ ullatenus est compuncta, quinimo jam exuberabat in vetitum, manifestis enim contumeliis ironicas addentes irrisiones, dicebant: Perspicaciter perpendimus, tantæ te rapi devotionis fervore, ut verborum nostrorum omnis tibi dulcescat acrimonia. Placuit proinde Bertulfo magistro nostro, venerandæque matri ejus, spirituali vitæ tuæ consulentibus, nobis injungere, ut omnem tibi, ad hanc fovendam, possibilem tribuamus opportunitatem. Eapropter, ut à mundo mundialibusque solicitudinibus segregari valeas, in hac tibi camerula indesinenter manendum est, & totius curiæ nobis relicto regimine, nec hinc egrediendi, alicui nec loquendi, nisi nobis assistentibus, facultas tibi indulgetur. Porro sobriam tibi refectionem, pro devotionis augmento, perutile judicamus; parumper panis cum sale & aqua tibi per diem assignaverunt ministrandum. Iis utere ut lubet, ulterioris consolationis, donec vivas, omnem tibi spem cognoscens ademptam.

media parte portiunculæ panis privata;

42 Hac se audiens beata virgo Godeleva angustia affligendam, non pro mariti sui inhuma-

humano rigore ſubmurmurans, non pro viliſſimorum mancipiorum inſultationibus impatiens, non de naturæ ſuſtentatione ſolicita, ſed de divina miſericordia plenariè confiſa, poſt dilectum currebat promptiſſima, illius ſe conformari exemplo gaudens, qui cum dives eſſet, pro nobis egenus factus, tradebat judicanti ſe injuſtè, nunc ſuis æmulis divina illius opera principi dæmoniorum adſcribentibus, nunc in mortem ejus innocentem conſpirantibus, qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus, neque cum malediceretur, maledicebat, neque cum pateretur, comminabatur. Nimirum novis hinc beatæ juvenculæ dietim tribulationum ingruentibus tempeſtatibus, necdumque præſentibus finitis, aliis ſuccedentibus, velut ad omne bellum exercitatione edocta, confidenter dicebat: Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum; ſi exurgat adverſum me prælium, in hoc ego ſperabo. Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini.

inter hæc omnia ſemper mitis & patiens.

ANNOTATA.

a *Vox illa legi non potuit: indicatur qualecumque inſtrumentum, quo aves à ſatis abigi ſolebant.*

b *A palpo, unde* palpator, *qui & adulator; ſic* palpatrix *&* adulatrix *idem ſignificant.*

c *An hîc indicare voluerit auctor ſacellum iſtud, quod in colle, veteri parthenoni (*Pitkens*) vicino, etiam hodie exſtat, quodque in Commenta-*

rio ari inciſum exhibuimus, nullibi explicatum invenimus.

d *Vel minutias quaſque obſervavit Anonymus, omnia corradens, quæ ad argumenti ſui ornatum conducere aliquid poſſe, arbitratus eſt. Tortæ conſtructiones ſatis patent, paucas hinc inde correxi.*

CAPUT VI.

Continuæ acrioreſque indies anguſtiæ; ad ſe inviſentes piæ exhortationes; nova Bertulfi atrocitas, qui ſanctam conjugem, in Domino confidentem, fame enecare conatur.

Famulos indies abſurdiores

DUm igitur beata Godeleva pane tribulationis aquaque anguſtiæ, non ſine copioſa contumeliarum illatione, indies ſuſtentaretur, licet alimenti exiguitas conſervationi vix ſufficeret naturæ, continuò tamen, ſicut prætactum eſt, ad ſe declinantibus mendicis, mediam non defatigabatur quotidie elargiri portiunculam. Quod impietatis ſervi indigne ferentes, commiſerationis illius virtus, vitioſa interpretatione incuſabatur, dicentes; univerſa hæc ab ea fieri mariti ſui in diffamationem, propriæque liberalitatis oſtentationem, aut certè fabularum aut mur-

murmurationum propter occaſionem, quibus cum vetulis, accipiendarum eleemoſynarum cauſa concurrentibus, indeſinenter vacare illam mentiebantur; honeſtorum autem quemlibet deteſtari ejus conſortia, eò quod prava ſua colloquia diſplicerent, obtunderetque aures virtuoſas. Comminabantur propterea, venturo ſuo magiſtro, magnis illam accuſandam querelis, quod nimiâ cibi abundantiâ affluens, ſuis voluptuoſis inſolentiis in irreparabilem maritalis generis contumeliam continuo operam daret.

fruſtra ad frugem reducere conatur Sancta,

44 Pro iis omnibus mitiſſima juvencula, nihil omnino animo mota, ſed prece infatigabili pro perſequentibus & calumniantibus ſe, obſecrans, totoque mentis affectu illis ſalutem peroptans, admonebat eos, dicens: Dilecti amici, doleo veſtram ſalutem meo periclitari diſcrimine; copioſum hac in mea exercitatione, qui animarum patimini diſpendium, nullum aſſequentes impietatis lucrum, ſine veſtræ ſalutis ineffabili damno: vos quippe tramite devio quos vitioſa obducit ignorantia, minimè conſideratis, præmia quanta bonos maneant, quæ fulmina pravos; quam anguſto virtus limite celſa petit; quam difficilis conſcenſus ad hanc, faciliſque receſſus; hæc vita quam brevis, velut umbra levis ſic annihilatur: quam felix, qui meruit ſecuram ducere vitam, & læto ſtabiles claudere fine dies. Hæc ſimilia beata juvencula devotè proſequente, diabolica illa mancipia, manſueſci neſcia, velut aſpides ſurdæ, obturantes aures ſuas, cachinnis geſtibuſque

obscœnis, piis suggestionibus illudentes; recessere. Nec mirum, reddere namque gaudet homo nequam pro melle venenum, pro fructu pœnam, pro pietate dolum.

aliorum domesticorum opem recusans;

45 Sponsa autem Christi sciens, nec stolido debere lædi prudentiam risu, inexhaustas Deo gratias referebat, qui exemplar patientiæ auxiliumque perseverantiæ præstare continuo se miseris non defatigatur, per illam obsecrans Deum potentem virtute, qui post sacrum jejunium aggressum se tentatione confudit, constantiæ gratiâ se firmiter roboratam, in tantis diabolico astu suscitatis discriminibus, conservare dignaretur immunem & illæsam. Nec vacuam exstitisse hujus orationis virtutem, sequens vitæ decursus probavit. Quidam enim ex familia adversis ejus casibus compatientes, sibi ipsis auferre ciborum alimenta, ut Virginis egestati suffragarentur, satagebant; quod patientissima Dei amica nequaquam permittens; Obedire, inquit, nos convenit dominis, nedum bonis, sed & dyscolis. Cum igitur magistri vestri præcepto negotium hoc ad solum Haccam & Lambertum spectare cognoscatis, periclitari vos mei causa nequaquam desidero. Piis tamen vestris affectibus æternum præmium à Deo deposco, qui suæ miserationis talem mihi confidentiæ firmitatem donare dignatus est, ut me [non] solicitet res crastina, ne cibus alvo defuerit, aut corpori, quo induatur; natura paucis minimisque contenta est; nec ignoro, quis dixerit: Jacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet:

triet : qui & inviolabili promiſſione hortatus eſt ; Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis.

qui virtutum ejus præcones,

46 Hanc in beata Godeleva homines illi inviolabilem ſentientes patientiæ conſtantiam cordiſque devotionem, majoris compaſſionis telo perfoſſi, pandere vicinis omnem innocentis adoleſcentulæ tribulationem, in hoc arbitrantes ſe obſequium præſtare Deo, nulla ratione vetuerunt. Extemplo Flandriæ magnas it fama per urbes ; fama, malum quo non aliud velocius ullum, mobilitate viget, vireſque acquirit eundo. Quo fiebat, ut inſtar turbarum, irruentium in Jeſum, ut audirent illum, quidam ut imitarentur ; alii ut inſidiarentur ; multi ut ſanarentur ; nonnulli novitatis curioſitate incitati, ut operum ejus mirabilia intuerentur ; ita diverſarum hominum conditionum, diverſis intentionum reſpectibus, ad ſacram Dei ſponſam confluere videbantur. Quidam, ut eleemoſynam capientes, in corpore reficerentur : alii doloſâ illi linguâ adulantes, aliquid ex ore ejus capere, in quo accuſare eam poſſent, cupientes : multi autem, qui mirabilia ejus opera in longinquis didicerant, perſonam coram videre deſiderantes ; nonnulli ſuis afflictionibus compatientes, ut piis illam informationibus conſolarentur.

omnis generis homines ad eam confluunt.

47 Et quidam horum, ex confluentium, tam divitum quam pauperum numero, aliæ virgines, aliæ conjugatæ, aliæ fuere viduæ, quæ dum beatæ juvenculæ corporalem viſitantes exhiberent dilectionem, mentis & anima-

nimarum reportabant ab illa refectionem, nempe quæ omnium horum ſtatuum experientia didicerat conditiones, judexque ipſa ſui, totam ſe explorarat ad unguem; purgato prius ſibi à culpa mentis ocello, idonea jam inventa eſt, quæ ſuper illis alias admoneret; quot enim neceſſitates paupertatis patitur anguſtia, diuturna eam perdocuit afflictio: ipſa virginum ſemper ſpecimen & exemplar, illibata permanens uſque ad mortem, jura virginibus apta decernere valebat. Quis eam conjugalis & vidualis ſtatûs affirmaret ignoraſſe incommoda, cum fide & amicorum conſenſu viro conjuncta, & corpore tamen ſemper intacta, ab eodem poſt paululum repudiata, veræ viduæ formam in finem uſque ſervaverit. Melliſluam igitur linguam beatâ Godelevâ, loquendi gratiâ iis, qui convenerant, pro tempore laxante, conticuere omnes intentique ora tenebant; & quibus ſimplex oculus intentionis rectæ ſuberat, quaſi ab ore Dei animarum pabula ſuſcipiebant.

eos ipſa monet, & primùm pauperes ſuos, a

48 Pauperibus ita loquens, iis verbis, ut credimus, vitæ ſemina miniſtrabat *a*. Beati vos ô pauperes, quibus Veritatis ore regni cælorum hereditas adſcripta eſt. Vos, inquit, electiſſima & vivaciſſima, Euangelico teſtante eloquio, ſummi Capitis membra, vos ultimæ & perennis illius ſupernæ cœnæ digni communione; vos pauperes Chriſti ſectatores veri, qui pauper erat & in laboribus à juventute ſua, non habens ubi caput ſuum inclinaret benedictiſſimum. O vere felicem pau-

paupertatis conditionem, quæ ad currendam viam mandatorum Dei expeditiſſimos facit, pauperiem conſulta ſi regat patientia. Unde quidam: Paupertas ſi læta venit, tutiſſima res eſt, ſemina virtutum commodiora facit. Hanc Salvator verbo docens & exemplo, pretioſæ comparabat margaritæ, pro qua emenda contemnenda ſunt univerſa. Circumdate igitur hanc cum gaudio pauperes, & promptitudine voluntatis complectimini eam, ne forte æterna ſimul cum terrenis amittentes, quod avertat Dominus, duplici velut contritione conteramini.

49 Virginibus quidem dicebat, neceſſariam fore ſobrietatem pro impretiabilis cuſtodia theſauri, quo Angelorum ſorores dici meruerunt, eo quod angelis ſit cognata virginitas. Proinde nec circumcurſare debent per alienas ædes, non aliquos in publico miſcere ſermones; omnes attactus viriles, colloquia privata, diſcurſus intempeſtivos, colloquia prava atque inania, aſpectuſque impudicos, tamquam letales caſtitatis peſtes effugiant oportet, nam fervida vicino flamma vapore nocet, nec læſa pudicitia ulla reparabilis arte eſt. Sint igitur ſermones rari honeſtique; aſpectu verecundæ, viſu demiſſæ, geſtu humiles, habitu ſimplices, riſus moderati, cogitationes puræ & ſinceræ, virginitas enim animæ intemerata mens eſt, qua ſine corporei nil prodeſt copia pudoris. Sint denique obſequio promptæ, Deo devotæ, in orationibus ſedulæ, à laboribus numquam vacuæ. Ii ſunt fructus, ex quibus arboris caſti

deinde virgines,

castitatis qualitas indicari valeat, cum secundum id, quod foris agitur, internæ dispositionis testimonio plerumque perhibeatur.

postea conjugatos,

50 Conjugatos beata hæc Virgo admonebat, esse debere unanimes, individuam vitæ consuetudinem observantes; nam Deus pacis matrimonium instituens & sanctificans, in paradiso pacis honorabili & casto amplexu celebrandum collocavit; & feminam de viri corpore sumens, duarum naturarum in carne una caritativam & amorosam docebat unionem & concordiam; nec de capite, nec pedum carne aut ossibus illam fecisse didicimus, sed de costa, quam de latere sumpsit dormientis. Debet enim uxor non dominari aut æquari velle viro, sed cum humilitate inferiorem se æstimare; nec virum decet, illam, quasi servilem aliquam personam, cui in nullo, nisi quod sibi libeat, persistendum est, totam suis nutibus mancipare, dicente quodam: Nil non umquam invitâ donabis conjuge, vendes hac prohibente nihil: nihil, hæc si nolit, ametur. Proinde Apostolico mandato, viris potestatem sui corporis non habentibus, præcipitur, ut diligant uxores suas, sicut Christus Ecclesiam, cujus robur de latere dormientis in cruce profluxit: quam non ancillam, sed matrem suam, sororem, reginam, sponsamque dilectissimam vocare dignatus est. Magnum igitur hoc Sacramentum, ubi solus solam amat sponsam, solumque colit sola: non sicut equus & mulus, carnis victi amore gaudentibus abuti conjuge, sed honestæ prolis amore, pacifi-

cè,

cè, caritativè & in Dei timore mutuis infirmitatibus condescendentibus, mutuis voluntatibus se conformantibus, mutuamque salutem cum pietate procurantibus. Contrariis autem iis affectibus, à mutua se salute impedientibus [insistere,] non Sacramentum, sed adulterium judicandum est.

51 Viduas demum admonebat, seculares turbationes totis præcordiis fugere, mundi inquinamenta devitare, laqueos pertimescere. Non terrenas sectetur opes, quas spernere debet, cum Domino quæ dives esse velit. Nocte & die in spe obsecrationibus & orationibus debet insistere, cruentas Christi plagas plangere; arido mundialium gaudiorum flore despecto, dulcia Jesu sectari vestigia, pietatis operibus indesinenter vacare, & succincta studeat sobrietate frui. Viduam, inquam, decet simplex habituatio *b*, morum compositio, verborum modestia, in aspectu verecundia, in tribulatione patientia, in persecutione constantia, in prosperitate autem timor; & instar turturis orbata conjuge, alium nequaquam admissura. Turbas fugiens, spiritualis vitæ gemat incommoda, purgatoque lacrymis mentis oculo, affectu caritativo & intellectu fideli, duabus velut alis ad cælestia conscendens, gustare studeat, quam suavis sit Dominus. Plura iis similia beata Godeleva ore eructans salvifico, æternæ vitæ semitas venientium ad se cordibus insinuavit. O veneranda dignéque imitanda feminæ hujus doctrina! O prædicandam vereque admirandam beatæ hujus juvenculæ sa-

ac demum viduas;

b

pientiam ! Plane non est talis mulier supes terram in aspectu, quantum ad morum honestatem; in pulcritudine, quantum ad conscientiæ sinceritatem; & in sensu verborum, quantum ad conditionis frugalitatem.

omnibus verba salutis impertiens.

52 Et quis virtutum ejus insignia sufficienti valeat mente pensare, quis laudis ipsius innumera præconia dignis poterit sermonibus explicare? Gratia quippe super gratiam mulier sancta & pudorata; fallax omnis divitiarum gloria & vana pulcritudo, mulier timens Dominum ipsa laudabitur. Quam beatus, quam felix, ô tu Bertulfe, fuisses, si talis ac tanti conjugii numina pernoscens, salubribus tuæ uxoris votis pio favore aspirasses, Sapientis adstipulante eloquio, dicentis: Mulieris bonæ beatus vir, gratia enim sedulitatis ejus oblectabit illum, ossaque ejus impinguabit, & annos vitæ illius in pace implebit. Sane quam fortunatus tu orphanus dici potuisses, illa si impia matre ab infantia caruisses, vel certe virtutis callem constanter prosecutus, illecebrosæ suæ suggestionis surdus auditor effici studuisses, quæ tibi facta est fax satanæ, janua inferni, via iniquitatis, aculeus mortis & percussio scorpionis: crudelibus enim ejus consiliis cedens, Spiritui sancto pugnâ congrediens, acer virtuti hostis effectus, periculosè succubuisti. Et perisses utique, nisi dilectionem ipsa piissima conjux tua pro odio rependens, æquissimo coram judice tuam iniquitatem lacrymis precibusque excusans, ad melioris te vitæ frugem reduxisset.

53 Ber-

53 Bertulfus igitur, ut prætactum est, mora se diuturna absentante, civitates lustrabat & castra, cui pulcrum fuit juxta Horatii verbum, in medios dormire dies. Cumque ventre saginato, pleno indies diluerentur mero, cordis dolores fugabat & curas. Si quando convivantium inter turbas de perversis mulieribus sermo miscereturr, Godeleva, tamquam nequissima, livido mox calumniabatur obloquio, assentientibus sibi plausu amicabili blandiri videbatur, dissentientes vero & compassivo nonnumquam affectu reprehendentes, vel convitiis afficiebat, vel societate abdicabat. Domum quidem regressus sacræ virgini, durâ jam miseriarum angustiâ prope deficienti, vice salutationis, gravia primùm contumeliarum verba inculcavit; se vehementer dolere inquiens, quod necdum adeo se felicem senserit, quod vitâ illam defunctam invenisse potuisset: cujus & furenti animo servi illi totius iniquitatis, acuentes linguas suas sicut serpentis, cum mendacibus illam continuo accusarent querelis, copiosum fomentum subministrabant; quorum iniquis delationibus ipse fidem præbens, tantis illam verborum ac comminationum affecit terroribus, ut priorum hæc afflictionum comparatione excederent. Verum licet irritant animos fortia dicta graves, sponsa tamen Dei conabatur semper in bono vincere malum; maledicebatur enim & benedicebat, blasphemabatur & obsecrabat, salutem viscerosis illis exoptans precatibus propter Christum.

Hinc Bertulfi nova atrocitas.

54 Quâ patientiæ constantiâ ministri diaboli, quasi ratione convicti, etsi non emendati, testimonium illis ferente conscientia, confusi recessêre. Condicto tamen loco convenientes, iniquo consilio decretum est, ut panis & aquæ, quam hactenus habuisset portiuncula, super priores diminutiones tertio dimidiata *c* illi tribueretur, ut nimiis attenuata egestatibus, indubiè in mortem absorpta, immaturam exspectatam depositionis suæ horam accelerare posset. Porro cum dura satis miseris sit commemoratio ipsa bonorum, hoc quoque ad suæ crudelitatis exaggerationem, novo cruciatûs genere adinventum est, ut qui sacræ Virgini paucam illam suæ refectionis alimoniam ministrarent, plenas optimis cibis manus se reficientes gestarent. Mittebantur quidem ad hoc, ut minus utiles ipsius domûs servuli & pueri, ex delicatis & pretiosis ferculis copiam sursum ad ora proferentes, ut simul cum Hacca & Lamberto, Godelevæ conspectibus se præsentantes, convitiis ei insultarent; quod suis facinorosis criminibus exigentibus & demerentibus, totius domûs vernaculis atque mancipiis magnâ & pretiosâ ciborum affluentiâ abundantibus, ipsa domina, Deo simul exosa & hominibus, pane sustentari debeat tribulationis & aqua angustiæ. O admiranda vis humanæ malitiæ, quæ suis ut crudelior fieret, exteris facta est propitia! O utique hominum istorum detestanda perversitas, quos pietas nequivit, trux impietas munificos fecit.

fame conantis extinguere conjugem

c

55 Pro iis omnibus mitissima juvencula non-

non maledicta referebat in auctores, nec corde ſervabat odia, nec vindictæ contabuit deſiderio, ſed Deo ſemper ineffabilibus deſideriis in cordis lætitia inexhauſtas gratiarum vices referebat, qui ſe, in tribulatione conſtitutam, propitiatione ſua non deſtituerit; adeo ei aſſiſtens à dextris, ne commoveretur, ut continuo ſperare poterit, ſe facere de neceſſitate ſalutem, dum ipſa vidua paupercula, Domino illa corporis ſui minuta, corpus videlicet & animam, voluntario & propenſiſſimo ſacrificio libare ſtatuerit, indies foris holocauſtum mactans arctioris pœnitentiæ, orationis devotæ & abſtinentiæ rigoroſæ, admonitionis virtuoſæ, paupertatis ultroneæ, hoſpitalitatis & communionis, quantum valuit, ſedulæ. His tamquam ſpecioſarum varietate virtutum, deaurato veſtitu mirum fulgens in modum, cor nihilominus gratum Deo templum conſecrans *d*, omnis gloria ejus ad intus ferventiſſimo ardet inviolabilis charitatis igne in mentis ara flagrante, continuò thymiama ſuaviſſimi odoris in juge ſacrificium Deo intendebat, audenter cum Apoſtolo dicens: Quis ſeparabit nos à caritate Chriſti, tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius? Certa enim ſum, quod neque mors neque vita: in his enim omnibus ſuperamus, propter eum, qui dilexit nos.

Deo conſtantiſſime adhærentem.

d

ANNOTATA.

a *Mirificus eſt hic orator in componendis figuris, quibus hiſtoriam ſuam immenſum extendat, contra-*

contra quam in principio ſpoponderat, ſe prolixitatem, faſtidii matrem, refugere elaboraturum.

b *Melius dixiſſet* habitus *ſeu ornatus* ſimplex.

c *Et tertiam hanc cibi diminutionem, & quæ præterea adjunguntur, pia ego Anonymi figmenta eſſe exiſtimo.*

d *Familiaris Anonymo, ſed non ſatis recta ſyntaxis, dum anteriora cum ſequentibus non apte connectit. Legere hîc debuerat*, cor Deo conſecrantis omnis gloria *&c. Similia habet num.* 43 *& alibi; quæ identidem notare, vix operæ pretium puto.*

CAPUT VII.

Fuga Sanctæ ad parentes; Epiſcopi Noviomenſis & Comitis Flandriæ mandata, ut reductam Bertulfus melius tractet: prædictio futuræ apud Flandros gloriæ, & ſanctiſſima mulieris vere fortis placita.

Piæ matronæ & alterius virginis conſilio

JAm ſacræ virginis & viduæ Godelevæ tribulationis copioſa anguſtia, cum multorum ad aures devoluta, multiplici populum repleret ſermone, contigit, honeſtam quamdam notabilis experientiæ feminam, viſitationis gratiâ ad ipſam declinaſſe, quæ multis eam conata eſt inducere perſuaſionibus,

bus, ut ad paternum confugiens ſubſidium, ad tempus malitiæ cedere debuerit; nec utile eſſe, iis qui gloriantur cum male fecerint & exultant in rebus peſſimis, tanti diſpendii ſuæ ſalutis præbere occaſionem, potiſſimum cum privatam & perſonalem hanc tribulationem Eccleſiæ nulla neceſſitas vel proximi ædificatio videatur exigere : quaſi quando emergente utique [perſecutione] Chriſtus, accepta cruce, ſpontaneè ſequendus eſt, ut humiliati ſub potenti manu Dei, probatio noſtræ fidei multo pretioſior ſit auro, quod per ignem probatur. In præſenti tamen caſu, iniquorum ſaluti conſulendo, velut animali mundo ungulam findenti *a*, ut rationabile fiat obſequium ejus, ſale diſcretionis ſibi utendum eſſe, ne dum recte offerre arbitraretur, & non recte dividat, tamquam peccato obnoxia, ſpem ſalutis ſuæ totam evacuari contingat. Hanc beata juvencula dum informationem aure intenta collegiſſet, etſi opportunam illam pro ſua ſimplicitate judicaſſet, uni tamen fideli ſociæ virgini indicandum, quod ſuaſum fuerat, utile ducebat.

a

57 Erat autem illa bonæ indolis juvencula, conſilio prudens, & converſatione honeſta, quæ miraculum viderat, quo avium agmen Godelevæ præceptis obſecundans, in horreum ſe collegiſſet. Utrimque igitur facti pericula diſcuſſa ſunt: timebat quippe Virgo beata, ſuos parentes, infelicis conjugii auditis miſeriis, gravibus triſtitiæ doloribus afficiendos. Denique Bertulfum infamandum nimiis

adparentes fugere ſtatuit;

miis oblocutionum ignominiis prævidebat : animarum tamen ſalutem omnino præferendam, vitæque ſuæ in hoc caſu conſulendum ſentiens, licet non ſine cordis quadam triſtitia, abire tamen, opportunitate viſa, decrevit. Domino proinde ſuam cauſam, qui ſcrutatur corda & renes, lacrymoſis precatibus recommendans, die quadam, præfata ſe comitante virgine, clam recedentes, devotis viam levantes ſermonibus, profectæ ſunt. At ubi jam patriæ perventum ad limina ſedis, juvencula Godeleva palatium ingreſſa, à nemine cognita eſt; quippe quæ virgo ſpecioſa nimis vultuque decora, à ſponſo abducta fuerat, facie nunc exeſa deformique, macie pallida, pedes nuda, amictu vili & ſordido tecta videretur.

qui Comitis Flandriæ

58 Matris tamen ſuæ Ogenæ oculos immutata hæc filiæ ſpecies, licet magna admiratione confunderet, latuit tamen nequaquam; verum causâ tam miſerabilis ejus adventûs auditâ, roſeo genis mutato colore expalleſcens, inter aſſiſtentium manus collapſa ipſa diriguit. Mox circum domeſticorum turba confluente, reſonant latè clamoribus ædes, femineoque ululatu tecta fremunt. Accurrit & ipſe pater, qui caſu concuſſus acerbo, reique novitate vehementer ſtupeſcens, obmutuit. Utrorumque ſpiritu tandem reſumpto, ſpem virgo Godeleva vultu ſerenans, altoque premens in corde dolorem; Bertulfo, quantum conſcientia pia dictitabat, excuſato, blandis alloquiis mœrentia corda demulcet. Heinfridus tamen negotii veritate à Virginis

ginis ſocia plenius inquiſita & cognita, crebra cum uxore ſuper infauſto filiæ connubio trahens ſuſpiria, accepto conſilio, Comitem Flandriæ Balduinum aggreſſus, omnem rei ſeriem illi pandens, illius opem, pro reſtauranda ſalubri concordia, obnixe interpellabat, utpote cujus diligentiâ & operâ, ipſa conjugii copula effectum ſortita fuerat.

59 Comes vero infelicibus Virginis caſibus affectu toto compatiens, aſſenſum benignum piis præbuit amici rogatibus, ſuæque fulcitum magnificentiæ ſcriptis, Noviomenſi & Tornacenſi Præſuli *b*, eo quod caſus eccleſiaſtici fori videretur, conſolandum recommendabat, qui ſi in exequendis rebus tardior redderetur, talia ſuæ auctoritatis ſpopondit remedia, ut ceteris illius ultione exterritis, via præcludatur ad ſimilia. Verum Antiſtes, pro ſua reverentia, venientem ad ſe Heinfroot benigne admodum ſuſceptum, humanè tractabat & univerſis ſe ejus conformans deſideriis, repromittit, Bertulfum, niſi reſipiſcens ab hac iniquitate vitam revocaverit, extremo ſe eccleſiaſticæ cenſuræ rigore compulſurum. Comminatoriis eapropter ab Epiſcopo litteris miſſis, de uxore reaccipienda, [&] juxta Sacramenti ritum piè tractanda, ſub interminatione eccleſiaſticæ ſeveritatis inducitur. Ipſe vero non modo malitiosè contumax [perſtitit,] ſed & bajulum præſumptuoſa temeritate convitiis laceſſitum remiſit.

& Ep. Noviomen. auctoritate,

b

60 Nimirum jam traditus in reprobum ſenſum, nil refugiendum vel pernicioſum, quo ab ea liberari poſſet, ſibi arbitrabatur. Proin-

Bertulfum, quantumvis contumacem,

de ſiquam magam aut ſuperſtitioſam vetulam audiſſet, quæ ſe carminibus promitteret ſolvere mentes, quas velit, aſt aliis duras immittere curas; ſiſtere aquam fluviis & vertere ſidera retro: huic ſe familiari colloquio jungebat, illius ſe ſperans conſolari conſilio: ſed deceptus eſt miſer à vanitate in idipſum. Felix autem Godeleva, quæ non reſpexit in vanitates inſaniaſque falſas, licet ſupernæ de ſe diſpoſitionis necdum plene conſcia, pro animarum ſalute obſtinatæ ad tempus malitiæ cedens, Chriſto ſe conformari conſenſerit; jam perfectis exemplar ſe præbens & infirmis, nunc mortis terrore tabeſcens, poſtulabat à ſe auferri calicem paſſionis; nunc fugæ præſidio contentari ſe ſimulans, cum Propheta dicebat: Declinaverunt in me iniquitates & in ira moleſti erant mihi; propterea cor meum conturbatum eſt in me & formido mortis cecidit ſuper me: & dixi, Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, volabo & requieſcam: Ecce elongavi fugiens, exſpectans eum, qui ſalvum me fecit à puſillanimitate ſpiritûs & tempeſtate.

compelli curant

61 Bertulfus igitur contumaci temeritate Eccleſiæ rebellis, prolongans iniquitatem ſuam, ſacram virginem Godelevam, quam afficere contumeliis præſentem non poterat, venenoſa abſentem detractione infamabat, dicens, illam loquacem & mendacem, univerſamque afflictionis occaſionem ſuæ perverſæ imputandam inſolentiæ; neque aliâ quam ſibi contumeliam irrogandi causâ aufugiſſe, publicè aſſerebat. Quâ dum os ejus con-

continuo abundaret malitiâ, & lingua ejus indesinenter concinnaret dolos, factum est, ut qui Deo & Ecclesiæ salubriter obedire contempserat, parêre homini violenter cogeretur. Jussit enim illi per scripta Comes Balduinus, ut morâ omni seclusâ, conjugem susceptam honesta & pia deinceps cohabitatione confovere debeat, aut adeo crudeli se non dubitet castigatione mulctandum, ut omnium suorum fructu unà secum de terra perdito, cunctis audientibus timori haberi valeat. Quo Principis prælecto mandato, subita inhorrescens formidine, utpote qui viri inviolabilem justitiæ rigorem pernoverat, utcumque ad horam non obaudiendum majestatis præcepto persuasum habuit. Vocatis igitur Hacca & Lamberto *c*, detestandis ministris, velut arcani consilii sui conscriis, cordis sui reseravit angustias, quibus protinus ad comminatæ pœnæ evasionem opportunum visum est, festivo se ornatu ad præsentiam Heinfridi equestres transmittendos, cui se hilares ultroneosque, veluti omnis coactionis ignaros exhibentes, honesta Domini sui recommendatione præmissa, de viscerosa, super indiscretione in uxorem Godelevam sua contritione, præcipuaque emendationis pollicitatione, linguis suis dolosè agentes, grandia dum allegarent, pacatis parentibus, Virginem ad reditum allicere eniterentur. *c*

62 Prælibatum ergo, juxta conditum, conceptum dolum prosecuti [sunt.] Heinfroot vir honestus, velut qui simplex & rectus esset, ex corde hæc fieri arbitratus, *ut reductam uxorem honestius habeat:*

ſpiritu exhilareſcens, facilis ad veniam, filiam de conjugis contritione caritativæque unionis reſtauratione, pia hortabatur inductione. Illa autem, quamvis deteriora ſe paſſuram Spiritûs ſancti inſtinctu præſentiret, ſpem tamen vultu ſimulans, tamquam lætiſſima, pro voto prompta, ſe paternis conformabat voluntatibus. Bertulfus vero, cum violentiâ ad ea cogeretur, quæ ſummo aſpernabatur affectu, vario in pectore irarum fluctuans æſtu, letales Virgini moliebatur inſidias: dolorem tamen fronte ſerenans, uxoris præſentiam non longè abeſſe audiens, obvius ei factus, vultu pacem mentiens *d* agitabant præcordia bellum. Curiam itaque ingreſſa, ad conſuetæ acceſſum camerulæ directa eſt; pauliſper licet benignius contra conſuetudinem tractaretur, omnis tamen regiminis domûs dominiique expers [manſit.] Nemo dulcis familiaritatis illi vultum protendebat, Juvencula autem ſacra, ſpem indubitatam inviolabilemque ſemper habens in Domino, divini de ſe conſilii evidentibus conjecturis jam plenius conſcia, manum ſuam mittebat ad fortia, eum ſibi fieri conſolatorem die noctuque lacrymoſis ſingultibus expoſtulans, cui derelictus eſt pauper & qui orphano ſolus factus eſt fidelis adjutor.

d

ipſa marito obtrectantes corripit,

63 Quapropter deifico deſuper irradiante reſpectu, fiebat, ut ſecundum multitudinem dolorum, divinæ conſolationis ſchedulæ lætificarent animam ejus, electumque Spiritus ſancti habitaculum effecta, tantis gratiarum decorabatur inſigniis, ut odore boni nomi-

nis

nis ejus indies latius diffuso, crebrius jam solito, diversis ex locis, multæ diversorum statuum honestæ personæ, suæ afflictionis, vel fama publica vel experientia docente oculata non ignaræ, invisendi causâ ad illam properarent. Quorum nonnulli, licet de Bertulfi sanguine natalia traxissent, propter singularem conjugis suæ virtutum præstantiam, acri eum reprehensione convenientes, ab illius se familiaritate rescindebant. Alii inhumanam in illustris prosapiæ puellam vilitatem privatis calumniis detestantes, gravibus se illum apud Comitem incusaturos querelis decernebant. Virgo autem Deo cara, modestè hos increpatos, pia eruditione informabat, dicens: Prohibete linguas vestras, carissimi, à malo, & labia vestra ne loquantur iniquitatem, recordantes, constringi nos ore Salvatoris præceptivo, benefacere his qui oderunt nos. An ignoratis, nequaquam illos, quos inimicos dicimus, calumniandos, quin potius prece Deo recommendandos affectuosa, quorum beati efficimur occasione, veridico attestante eloquio: Beati eritis cum maledixerint vobis homines & persecuti vos fuerint; nam rectorum est adversa pati & tolerare modestè, nec querulâ in quoquam voce movere Deum; blanditiis autem indignus erit mollique potiri, terrena qui dura pati vel amara recusat.

64 Eapropter has meas vices, felicitati quasi adversas, dolere nequaquam debebitis; sicut enim nube pulsa candidus ire [solet] dies, ita ineffabili divinæ propitiationis munere *& futuram suam gloriam prædicens,*

nere cum tentatione faciente proventum, præ universis Flandriæ mulieribus, copiosis me præsentio honoris & divitiarum opibus sublimandam. Per varios autem casus, per multa discrimina rerum ad regnum nobis tendendum est, neque sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis; ad quam non perducit nobilitas generis, non gratia formæ, sed sola virtus animi, constantia mentis, interior species virtutum, copia morum, rigor paupertatis, mundi honorisque contemptus. Nimirum in ejus comparatione omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tamquam flos fœni: transit enim mundus & omnis concupiscentia ejus, velut flos decidens, dum omnia sunt hominum tenui pendentia filo, & subito casu, quæ valuere, ruunt. Multos vidimus impios, alto sanguine natos, quos nobilitatis conditione, tamquam ventoso fastu distentos arrogantiaque tumentes, transivimus; & ecce non erant; ventus enim & vapor existentes, insperatæ mortis turbine, subitò dispersi sunt.

vana hîc omnia esse ostendit,

65 O quam frivola gloria rerum, quam mundi fugitivus honor, quam nomen inane. Ubi, quæso, sunt gentium Reges, qui dominabantur super bestiis terræ, qui in avibus cæli ludebant, qui argentum thesaurizabant & aurum, in quo confidunt homines, & non fuit finis acquisitionis eorum. Miro solicitudinis labore palatia grandia fabricabant & urbes, exterminati sunt, nec est inventio operum illorum. Duxerunt in

bonis

bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcenderunt. Nunc quid profuit illis ſuperbiæ ventoſa jactantia, quid opum immenſa gaza, quid illecebroſa carnis impudicitia, quid univerſa eorum voluptatis illecebroſa oblectamenta? Tranſierunt hæc omnia tamquam umbra; proſperitas eorum ſeries longinqua dierum, ſic vadit ſubitoque cadit, dum ſtare putatur. Quid proinde proderit homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur. O igitur ſtulta prorſus extremæque dementiæ commutatio! pro caducis & momentaneis, æternis & inexhauſtis gaudiis renuntiare. Hæc propterea declinantes, dulciſſimi, quæramus & ſapiamus, quæ ſurſum ſunt, numquam fluxa labentiaque ſuper terram; ne defagitemur, animis noſtris deficientes. Quinimo ipſos defendentes, curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes ad auctorem fidei & conſummatorem Jeſum, qui talem adverſus ſemetipſum à peccatoribus ſuſtinuit contradictionem, & propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem, confuſione contempta.

66 His & ſimilibus dum viſitantes beatam virginem Godelevam reficerentur ab ea animarum alimoniis, evidentibus colligebant documentis, quam præclara & robuſta in adverſis ejus conſtantia, quam ignita & deiformia *e* caſti cordis ejus deſideria, quam dulcia & ſalutifera ejus linguæ, velut calami Spiritûs ſancti, eloquia: ſuam denique ore prophetico prædicens glorificationem, quam illuminata mens ejus & futurorum præſcia. *verè mulier fortis,* *e*

ſcia. Quin etiam plures non infimæ doctrinæ & perfectionis monachorum aliarumque perſonarum ſpiritualium, luculenter in ea conſiderantes ſuas exhortationes ſuaves, velut ſalutis ſuæ dapes eſuriebant; quapropter ſedulo illam inviſentes, tali ſe ſpiritualis conſolationis imbre ab ore ejus ſacro irrigatos confeſſi ſunt, qualem nec accepiſſe à doctiſſimis umquam potuiſſent. O! nimis felicem quaterque beatam Virginem Godelevam! O vere mulierem fortem perſuadendique arte Thecuitem ſapientiſſimam, cujus os ſacrum affluebat prudentia tanta, & lex clementiæ ſub lingua ejus. O immenſam Dei miſericordiam, & perpetuis celebrandam laudibus divinæ pietatis dignationem, quæ volens omnem hominem ſalvum fieri, ex iis quos prædeſtinavit ſingulis è ſtatibus nobis exemplaria electos, diverſo quidem calle, ad unum tamen beatitudinis finem perducens, dedit conformes fieri imagini filii ſui!

varios ſtatus experta

67 Hos enim mundialium renuntiatione perfecta, altiſſimæ quædam paupertatis pruina decoxit; illos immanium tormentorum afflictione probatos, fideli conſtantia Dei fruitione dignos effecit: iſtos illibatæ caſtitatis puritate nitentes, angelorum ſorores conſtituit; nonnullos, ſuis caſtigatis ſpontaneè corporibus, & in ſervitutem redactis, pietati inſervientes, ſpiritualibus gratiarum donis inſignivit. Noviſſimè diebus iſtis ſacram juvenculam Godelevam, virtutum velut armamentarium, morum decus, ſanctitatis ſpeculum nobis indulſit, quæ velut ſtella veſpertina,

tina, juſtitiæ ſolem tramite recto ſecuta, nunc autem aſſiſtens regiæ à dextris majeſtatis, veſtitu gloriæ deaurato, præmiorum circumdata varietate, tamquam lunari lumine, tribulationum umbra circumfuſos aſtris ceteris clariori via deducit. Accelerate ergo virgines, appropinquate viduæ, accedite & conjugatæ, currentes in odorem unguentorum virginis Godelevæ. Rediviva quippe in ea veterum nobis objiciuntur exemplaria, dignè imitanda. Neque enim Regina illa *f*, ut videret Salomonis ſapientiam, ultimis de terræ finibus veniente in Hieruſalem, quam hæc in noſtræ militantis Eccleſiæ ædificationem, pretioſiora adduxiſſe aromatum genera facile crediderim. In hac ſiquidem Patriarcharum fidem, Prophetarum ſpem, Apoſtolorum charitatem, Martyrum conſtantiam, Confeſſorum parſimoniam, virginalem caſtitatem, conjugatorum pietatem non defuiſſe patuit. *f*

68 Hæc enim virgo ſapiens & una de numero prudentum, quæ velut alia Rebecca, humiliter obſequioſa Juvencula, decora nimis & incognita viro, ſecurius decernens cum Ruth, ſequente Noëmi, ſub egeſtate peregrinari in populo Dei, quam affluere voluptatibus inter domeſticos. Hæc, inquam, Hebrea illa vidua eſt, quæ in aquis gratiarum, contrito ſuperbiæ principis capite, confuſionem fecit in domo Nabuchodonoſor, prudenter eligens, in mundi hujus bivio, cum juſta Thamar, inter infames & viles mulierculas ad horam deputari, ut ab opti- *& cum ſanctis feminis merito comparata.*

mo Juda ; gratiæ ſemine ſuſcepto , prolem ſpiritualem parturiret ; quam ſecularis pompæ foliis coronata , ſterili flore emarceſcere. Hæc demum beata eſt illa conjugata , quam ſuperno afflatus ſpiritu , præſago affuturam corde Apoſtolus deprompſit , dicens : Salvatus eſt vir infidelis per mulierem fidelem. Beata quidem laudabilique memoria digna tu typica Abigaïl , quæ maritum Nabal malitioſum , David Rege precibus & pietatis opere placato , reconciliaſti : ſed multò te beatior ſacra conjugata Godeleva , quæ viri Bertulfi contumelioſam ſævitiam , nedum ad mortem uſque perfectiſſima pertulit patientia , ſed & cæleſti prædita pietate , vincens in bono malum , meritis & precibus illi & in præſenti gratiam , & in futuro gloriam impetravit , conjugatis univerſis imitationis exemplar relinquens præclariſſimum.

ANNOTATA.

a *Quomodo hîc alludat ad* animal mundum ungulam findens , *ex ſenſu difficile eſt colligere. De diviſione mundorum & immundorum animalium vide Levit.* XI. *Novum non eſt Anonymo noſtro obſcuriora ſectari. Sic paulo ante imperfecta conſtructio* , ut humiliati *&c. De quibus etiam ſupra dictum eſt.*

b *Quis hic Epiſcopus fuerit , quæſivimus in annotatis ad Drogonem ſupra : res tuto definiretur , ſi Sanctæ ætas ſatis certo deprehendi poſſet.*

c *An ſatis aptè hos impiiſſimos Sanctæ perſecutores & calumniatores , ad eam reducendam ablegatos*

gatos finxerit Anonymus, aliis judicandum relinquo; mihi hæc displicere in Commentario non dissimulavi.

d *Quidni* mentientis? *In hujusmodi phrasibus paulo liberior est.*

e Deiformia, *pro* Dei voluntati conformia desideria.

f *Lege* Reginam illam, *deinde* venientem, *tum* hanc, *pro* hæc. *Verum similia quæ toties recurrunt, observare imposterum prætermittam, ubi sensus aliunde satis intelligi poterit.*

CAPUT VIII.

Ultimum Bertulfi consilium de tollenda è medio uxore: facinus duobus impiis famulis commissum, à quibus nocte intempesta strangulatur. Varia miracula ante & post martyrium ac in sepultura patrata.

Inito de tollenda conjuge consilio,

CLari igitur nominis beatæ Godelevæ fama per finitimos populos divulgata, dum crebro visitantium frueretur alloquio, multum derogari famæ suæ Bertulfus suspicatur, dum comminatas sibi pœnas veritus, nec affluentibus adimere accessum, nec uxori notabilia ingeminare gravamina auderet, gravi

ſaucius ira, nefanda multa triſti cum corde verſabat, quo illam mortis genere enecatam, ſe liberato, occultius à terræ facie auferre valeat. Accerſitis proinde Hacca & Lamberto totius ſuæ iniquitatis executoribus, alta à cordis imo trahens ſuſpiria, ineffabilibus ſe angi mœroribus, tantiſque propter uxoris præſentiam extenuari triſtitiæ anguſtiis, ut nec cibum nec ſomnum capere poſſet, iniquis cauſabatur querelis. Illi vero, quorum pedes veloces ad effundendum ſanguinem, ad omne facinus ultroneos ſe exhibentes, poſt plures ſuæ factionis cruentas conferentias, crudeliſſimo tandem concluſerunt conſilio, Bertulfo ſe abſentante, jam mediam nigra nocte carpente quietem, innocentem Juvenculam fictitia aliqua occaſione è cubili vocatam, mappæ laqueo, virgineo collo innexo, ſuis ſe manibus præfocaturos, protinus illam lecto ordinatè reponentes; ut dum nulla illatæ necis ſigna habente thalamo, velut recubantem familia inveniat, inſperata quidem ſe propria opinetur morte emigraſſe: nam tanti ſceleris crimine deprehenſo, ipſi dignas luentes pœnas, inciderent in foveam quam feciſſent.

Bertulfus fictis eam demulcens blanditiis,

70 Cui tam impio conſilio homicida Bertulfus promptum præbens aſſenſum, die ſtatuto, cum ſol medium cæli tranſcenderet convexum, beatam uxorem in cubiculo reſidentem, ubi clauſo ſuper ſe oſtio, orabat Patrem in abſcondito, hilari admodum vultu aggreſſus eſt, & amoroſo, ut videbatur, amplexu conſtringens, juxta ſe, quamquam pro reverentia renitentem, conſedere coëgit; &

& graves alto è pectore ſingultus trahens, dolum in corde & ore locutus, dulci, ut videbatur, illam alloquio refovebat, dicens: Doleo, mi Godeleva, conjux cariſſima, quam vehementiſſime, quod tantis injuriis affectam, talibus hactenus te odiis, diabolico incitatus inſtinctu, perſecutus fuerim; plane fide inviolabili correctionem ſpondens, tuæ condeſcenſionem indulgentiæ intima prece efflagito. Et profecto hujus rei cauſa, gnaræ honeſtæque alicujus matronæ, noſtri diſſidii non ignaræ, remedia aliquamdiu jam interpellaveram; ejus informatione reſipiſcens, reor, tanti livoris fomenta à mei pectoris impio fonte emanaſſe. Majoribus tamen multo hos iniquitatis truculentos miniſtros Haccam & Lambertum, quam mea exegiſſent mandata, contumeliarum in te convitiis deſæviſſe intelligo, qua de re gravibus etiam illi ab eadem matrona increpationibus caſtigati, ſuæ nequitiæ reatu confuſi, noſtram verentes præſentiam refugiunt.

71 Hujus proinde prudentis matronæ, pro noſtræ pacis reformatione venturæ, & tu, perdilecta mi domina Godeleva, precor, illius te fidei dedens obtemperes, ut in mutui amoris glutine noſtris cordibus excitatis, optata diu concordia deinceps perfrui valeamus. Cui virgo beatiſſima: Abſit, inquit, mi domine perdilecte, ut Chriſtianæ religionis inſigniis decoratus, feminarum carmine ſalubriter hæc fieri poſſe aliquatenus credat. Nequaquam, inquit Bertulfus, ſuſpicabitur dilecta mea, hanc honeſtam tamque devo-

animos conciliandos mentitur,

tam

tam matronam, vano carminum quovis ſuſurro, aut iniquis ſuperſtitionum inniti fraudibus: quin potius precibus & obſecrationibus, Spiritus ſancti opem, ut virtutem induerentur ex alto, qui ejus imploraverunt auxilium, expoſtulaſſe eam dignoſcimus. Quapropter inſtantis modo noctis ſub profundo ſilentio, famulis noſtris Hacca & Lamberto illam deducentibus, venturam ſe ſpopondit, ut omnis ſiniſtræ opinionis humanique murmuris occaſione ſemotâ, ſimul in oratione pervigiles, puros & vivaces ad Deum diriganatis affectus. Nec ſalutiferis abeſſe operibus ipſe cenſui aliquatenus, niſi inſperato cogente negotio, quo præſentiam meam, capitis ſub diſcrimine, Brugenſi oppido negare non poſſum, è veſtigio mihi recedendum foret.

ſi duobus famulis ſeſe committat:

72 Hunc in modum, mollitis ſuper oleum ſermonibus, dum ſacram Bertulfus Virginem deluderet, fictoque pectore fatur; quippe cujus interiora erant plena dolo & fallacia. Difficile licet ſit crimen non prodere vultu, ipſa tamen ſimplex & innocens Juvencula, hæc de corde bono prodire arbitrata, reſpondit: Creatura, inquit, omnipotentis Dei ſum, tibi autem lege matrimonii conjuncta: Quo circa quibus fidei ſalva ſinceritate Deique honore (cujus me ſemper voluntatis directioni committo) noſtri conjugii pax perſeverans & ſancta reſtaurari valeat, non abnuo ſalubria ſubire remedia. Adventûs igitur prædictæ, quam mentiebatur matronæ, quaſi ſtatutâ horâ, videlicet quâ per im-

impios tortores de camerula evocanda jugulandaque erat; malitiosus Bertulfus inter blanda colloquia dolos dirumque nefas in pectore continuo versans, proditoris inde plenus effectus imitator, amoroso, ut videbatur, illam stringens amplexu, primum idem & noviſſimum conjugalis fœderis ei infixit oſculum, nempe qui tantum appropinquaſſe uxori hactenus viſus non eſt, illicoque valedicens, ex hoc donec mortales ſpiritus regeret artus, illam non viſurus, itineri ſe accinxit.

ipſe interim Brugas excurrit

73 Prius tamen inventis Haccæ & Lamberto, totius crudelitatis miniſtris, quemadmodum linguâ dolosâ uxorem circumveniens, ſimplici ejus innocentiæ illuſiſſet, lætabunda jactantia per ordinem pandens, pactus eſt, ſi fideliter opus executioni mandaverint, pecuniam ſe illis daturum copioſam. Opportunâ ergo, quam Godelevæ determinaverat, intimatâ illis horâ abiit, ſceleris quaſi ignarus, ſcelere perpetrato revocandus. O horrenda iniquitas animæ ſceleratæ! O proditio nequiſſima! oſculum, quod reconciliationis eſt ſignum, irrogaſti; [idque] organum doli efficiens, tantæ Virginis ſacro ori pollutis tuis imprimis labiis, & virtutem illius non ſentis! Infernalia autem illa mancipia, ſuper iniquitate vehementer gaviſa, utpote quorum venales ad facinus manus, ibi fas, ubi maxima merces æſtimabatur, [omnia] ſpoponderunt. O nequitia improba malæ mentis! quæ proditorem Judam crimine vincens, iniquo cenſore Pilato deterior inventus es; quorum alter avida cupiditate, alter timore ambitioſo

so Justum tradiderunt. Tu autem malignæ perversitatis solo livore, ad innocentis effusionem sanguinis, sceleratas impiorum manus mercede conciviſti.

totius cædis impius artifex.

74 Prô pudor, ô Bertulfe! degeneris versutique cordis tui; indigne plane tumes generoso te sanguine nasci, qui vitiis pejora fovens proprium deseris ortum. Nobilitas animi prorsus non novit vultu opertum occultare dolum, nec fraudulento fucata melle propinare venena. Heu! quam fallacia, quam subdola, ad Virginis connubia quondam conamina tua! Quam fictus amor tuus, quam perfida, quam fœdifraga verba conjugalis fœderis tui! venali namque quæstuosoque fluctuans ad censum affectu, dotalesque copiosissimas nobilis Juvenculæ opes [ambiens], parentes illius usque adeo fefelliſti, ut magna tibi esse videretur, dum magna darentur; nunc marcidam velut illam fastidiens, facto doces, quam rupta fides radice carens, quam nescia stare. Hæcne insignia nobilitatis tuæ, ut nefandi sceleris tui dolum artibus innumeris tegens, funestis manibus tuis, innocentis Juvenculæ sanguine madentibus, Sacramentalis copulæ jura tanto violare facinore debueras? An nescias, miserrime, quantum virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus, virtuteque remota, migrat in exilium nobilitatis honor? Siquidem omne animi vitium tanto majus in se crimen habere [creditur,] quanto qui peccat, major habeatur. Crede mihi, nobilis res est succur-

currere lapsis, lassoque digitos supponere mento; non mergere liquidis ora natantis aquis.

75 Interea igitur sol ruit, nebulaque cœpere reducere crepuscula noctem; jam crudelis consilii executores Lambertus & Hacca, condictam facinoris horam impiis excubiis observantes, velut leonibus rugientibus ore cruento, pium adolescentulæ sanguinem sitientibus, differri vel ad momentum suæ iniquitatis effectum displicebat. Igitur dum terras animalia fessa per omnes, alituum pecudumque sopor altus habebat, jamque medium cæli nox humida metam contingeret, illi leviter Virginis ostiolum impellentes, adesse in limine, quam Bertulfus indicaverat honestam matronam, lingua mendaci asserebant. Necdum, ut credimus, Juvencula sacra, seram datura per membra quietem, procubuerat, sed toto prostrata corpore terræ, pectora nunc tundens pugnis, nunc lacrymis ora rigans, in oratione pervigil perseverabat: mox, quæ partim posuerat, indumentis resumptis, dum venturam se diceret; truculenti illi tortores, importunis monitis perurgentes, accelerandum propere affirmabant, ne tam venerabili, quam ipsi adduxerant, femina, exspectationis tædio affecta, recedente, totius suæ salutis opus casso labore deficiat. Virgo igitur beata, divinæ voluntati illorumque fidei se committens, ad cælos oculos sublevabat, ab altoque pectoris fonte obortis lacrymis, crucis se muniens signaculo, supernam adesse sibi protectionem flagitabat, & unica tantum tunicella, manicis

Media nocte è cubiculo extracta,

cis carente, induta progreditur, non aliter quam si innocentem oviculam, manſuetudine ſimpliciſſimam, diris è veſtigio carnificum cruciandam manibus, produci videatis.

ab Hacca & Lamberto ſtrangulatur.

76 Nec defuit mirabilis in Sanctis ſuis divina potentia, terram, quam nudis, ut erant, plantis beata Juvencula egrediendo calcaverat, in pavimentum, miro tabulatûs decore variatum commutans; novo hoc miraculi genere nos erudiens, quod veſtigia, quæ beata Godeleva ſua converſatione præceſſerat, mira virtutum varietate, tamquam pretioſis margaritis decorata, ſectando imitari, erat Deo gratiſſimum: quod licet, quos malitia excæcaverat, lateret oculos, certâ depoſt tamen compertum experientiâ didicimus *a*. Suſcipientes ergo illam, de camerulæ oſtiolo prodeuntem, ſceleris deteſtabiles miniſtri, tamquam leones parati ad prædam, & velut catuli leonum habitantes in abditis, mappam, quam extenderant in laqueum, lacteo collo innectentes, ferali rabie vim crudelitati accumulabant, ſacrumque Virginis guttur funeſtis ſimul manibus ſtringentes, voce unà cum vita privare eniſi ſunt. Labitur exanimis Juvencula ſacrata, pallentemque vultum roſeo quondam colore relinquente, labuntur cuncta frigida membra morte. Quam illi collapſam mox rapientes, in quemdam putreſcentium aquarum puteum, qui pro adaquandis jumentis adjacebat, ſanctum caput cum humeris immergentes, quod ſuperfuit vitalis ſpiritûs ſæviſſimo extinguere conatu elaborabant.

a

77 Quo

77 Quo fiebat, ut ſacer ſanguis, qui pœnæ violentiâ in guttur confluxerat, in aquam de ore profuſus, coagulatus in lapidem album inſtar calcis induratus ſit; album quidem, adoleſcentulæ intemeratam caſtitatem divinitùs manifeſtè declarans, lapidem autem, ne fluentis liquoris commixtione diffuſus, oculis non pateret, quam pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus. Licet enim multorum hæc contigiſſe credat devotio, ut ſiquid Ægyptiaci pulveris humana fragilitate beata Virgo contraxiſſet, elementi hujus examine expiari debuerit; aliam potiorem tamen ſupernæ hujus diſpoſitionis non ambigimus rationem, ut quod in camino tribulationis, tamquam aurum in fornace probata, purgandum habuiſſe nihil credenda eſt; ejus tam ſacri ſanguinis effuſione, quam beata morte hæc unda ſanctificata, quæ prius brutis pro ſua corruptela potabilis vix fuerat, ad Dei laudem ſanctæque Virginis & Martyris honorem, adeo fieret hominibus, diverſis vexatis infirmitatibus, ſalutifera, ut de illa potati, repente convaleſcentiam aſſecuti, puteum hunc aquarum viventium vitæque fontem, ſanctæ Godelevæ factum meritis, inexhauſtis præconiis prædicarent.

Effuſus ſanguis in lapidem induratus,

78 Porro plurimorum atteſtabatur relatio veridica, ſancta illa anima, corporis ergaſtulo ſoluta, cum rubri ſanguinis laureis mirificè ditata, ætherea regna conſcenderet; ipſa ſub intempeſtæ noctis hora, mirandæ ſuavitatis angelorum in aëre ſe audiviſſe concentum *b*. Nimirum in qua eouſque Chriſti

& concentus angelorum auditus.

semper abundavere passiones, ut in vita Crucifixo consimilis effecta, etiam in morte, in vilissimo loco passionis suæ, inter duos nequam crudeli examine extincta, conformis inventa sit, cælestibus in se abundantibus consolationibus gloriari debuerat, transformata à claritate in claritatem. Verum qui audierant, gestarum rerum notitiam necdum habentes, quid causæ subesset, penitus ignorabant. Truculentissimi igitur lictores, beatam Juvenculam jam expirasse considerantes, mortuum corpusculum, à maculis ablutum, ad cubiculum reportantes, multa cum diligentia loco reponunt, impunes se evasuros æstimantes, si eorum scelus tali celatum velamine, hominum notitiam lateat. Sed stulta nimis, ô tu servilis impietas, & cæca prorsus effera tua perversitas. Numquid qui finxit oculum, non considerat, aut qui fecit aurem, non audiet? Plane oculi Domini lucidiores sole, circumspicientes omnes vias hominum; nec est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus. Innocens quoque, quem crudeliter effudisti, virginis sanguis, de terra clamans, severitatis divinæ aures appellatione pulsat, ut cum acceperit tempus justitiæ, judicans, armetur universa creatura ad ultionem illius.

Exanimi corpore reperto,

79 Interea dum sol almam miseris mortalibus extulerat lucem, reserans opera atque labores; rebus jam luce retectis, admiratione moventur domestici, Godelevam de sua camerula prodeuntem non sentientes, cui consuetudinis semper fuerat, aurora novo

jam

jam cum ſpargeret lumine terras, invicta labori prompta inſiſtere, aut divinorum gratiâ ad eccleſiam confugere, vel curiam perluſtrando, duplicatis continuò palmis, cælos crebro ſuſpicere, orationum verbula devota ſubmurmurare. Profecto revoluta dum ruberet matura jam dies, flammigeraque luce medium pulſaret olympum, necdum Virgine gravi de ſomno evigilante, ſtupor admiratione adauctus eſt: ſiquidem eos latebat, luteo illam tabernaculo exutam, ſtolamque immortalitatis, ineffabili decore fulgentem, indutam, impiorum ereptam è manibus, inter cæleſtes regalium juvencularum turmas, inviolabilis gaudii deliciis tripudiantem, ad prioris incolatûs ærumnoſas miſerias nolle reverti. Familiari proinde auſu quidam cubiculi illius limina irrumpentes, introgreſſi dum veſtibus coopertam, ſtrato decumbentem contuentur, [dominam] ſuam conſopitam ſopore arbitrantes, pio impulſu excitare conabantur.

varia de ejus morte judicia.

80 Verum exanimis corpuſculi frigida rigidaque membra ſentientes, extemplo animi turbati ingentem gemitum tonſis ad ſidera tollunt pectoribus. Hinc totam mox infelix vulgatur fama per terram, vicinorumque concurrentibus turbis, multiformi inter ſe turbantur ſermone; quibuſdam repentinam Juvenculæ mortem caſualem æſtimantibus, aliis nimia miſeriarum afflictione fatigatæ mortem præoccupatam referentibus: nonnulli ſolitam Bertulfi mordacem ad illam acerbitatem ſuſpectam habentes, violenter enecatam ſubmuſſitabant; viri tamen potentiam verentes,

hac

hac de re nihil in publicum effari ausi sunt; potissimum cum nulla illatæ necis in corpore, dempto purpurei coloris in collo circuculo, patescerent testimonia. Concordi tamen assertione, multis per noctem dulcisonas vocum consonantias auribus se de aëre audivisse affirmantibus, ipsâ horâ sanctam ejus animam, corpore corruptibili solutam, inter cælestium spirituum lætabunda agmina æthereas conscendisse mansiones non dubitabant.

Redux Bertulfus funus curat,

81 Expeditis itaque curando humandoque funeri necessariis, inter gemitus rigida illius membra thoro reponentibus, Bertulfus ingreditur, moxque procumbens, mortuam mediam complectitur, & ficto corde, totius ipse sceleris auctor, uberes se fundere lacrymas simulans, fraudulenta sacris labiis dum impressit oscula, suo plus honori quam veritati consulens, multâ procerum stipatus catervâ, supremum defunctæ comitatus honorem, solenni ordine funerales pompas executus, beatum corpusculum in ecclesia Ghistellensi condiri procuravit, anno tertio à contracto matrimonio *c*, pridie nonarum Juliarum, secundâ feriâ, quæ erat octava Apostolorum Petri & Pauli, anno à Dominica Incarnatione millesimo septuagesimo, Henrici quarti Imperatoris tertio decimo, Philippi secundi illius nominis Regis Francorum anno septimo, & Balduini Pacifici, octavi Comitis Flandriæ, tertio & ultimo, nam & ipse eodem sub anno defunctus est.

c

82 Porro nequaquam adesse sponsæ suæ exequiis dedignatus est Dei virtus & sapien-

tia

tia Christus Jesus, sicut in vita & in morte, ita & in funeralibus præclaram Virginis sanctitatem apertis quibusdam miraculis declarans. Deficientibus enim Bertulfo pro pia mendicorum recreatione frumentis, aliunde empta celeri expeditione adduci oportuit. Verum multoris * quo nescio interveniente impedimento, & exequiarum nutabat religio consueta, & egenorum periclitabatur egestas famelica. Mirum dictu! Ejus, quæ dum viveret, viscerosis ad pauperes afficiebatur affectibus, exigentibus meritis, ex abundanti divinæ propitiationis largitate fiebat, ut bladis multiplicatis, & multoris absque labore, subito in farinam conversis, nec venumdantis diminuta sit copia, nec esurientium, mox coctis panibus, spe sua fraudata sit inopia. Multorum denique sanctæ Martyris tumulationi adstantium, quibus purior vita erat, patuit aspectibus, super illius nobiles exuvias, superni luminis miri splendoris *d* columnam dilapsam fuisse, oculato hoc omnipotenti Deo insinuante documento, corpusculum, quod sanctæ illi animæ dignum præstiterat hospitium, tanta illius inhabitatione, cælestis virtutis consecutum efficaciam, ut nedum hominum, fidei devotione confluentium, restaurare valeat incommoda, sed inanimata, vel modico contactu illud contingentia, latentis numinis experta cognoscantur admirandam potentiam.

multiplicatâ miraculo farinâ,

** leg.* molitoris.

d

83 Terram quippe sepulturæ *e* illius, quæ sacri corpusculi loculum tetigerat, simplicium quorumdam colligens devotio, reveren

e

& terrâ in pretiosos lapides mutatâ.

rentique loco repoſitam, poſt paululum pretioſas in gemmas converſam vehementer admirata eſt. Cujus rei fidem, cum difficilis creditu videretur, venerabilis Drogo monachus, primus vitæ Virginis conſcriptor, utpote quam oculis ipſe vidiſſet, veraci teſtimonio adſtruens, cordibus ſequentium omne dubietatis vulnus amputavit. Profecto ejuſmodi decuit eam divinæ condeſcenſionis eſſerri ſignorum teſtimoniis, quæ copioſis quadrata & polita in terris tribulationum cælaturis, ipſa pretioſiſſima Euangelica margarita, cæleſtis ædificii manſionibus aptari meruerat, ut tamquam lucerna ſupra candelabrum poſita, lucere valeat omnibus qui in domo ſunt. Hac etiam de cauſa, mox poſt beatam ejus martyrizationem, divino deſuper irradiante reſpectu, plura credimus & magna contigiſſe miracula, quorum ſi numerum ſtupendumque ordinem deſcribere voluero, noſter hic tractatus, faſtidio legentibus factus, promiſſæ narrationis modum excederet *f*. Quatuor tamen è multis perſtringendo tangenda operæ pretium duximus.

f

ANNOTATA.

a *Hoc certius diſcere potuerat Drogo, apud quem tamen de eo miraculo altum ſilentium.*

b *Et id miraculum Drogoni incognitum fuit, procul dubio tantam Sanctæ gloriam non præteriturо, ſi ejus memoria, dum ſcribebat, ſuperfuiſſet.*

c *Jam ſupra iterum dixi, calculum hunc ſatis arbitrariè ab Anonymo præfixum. De ceteris ejus cha-*

characteribus chronologicis, plerumque fallentibus, alibi satis actum est.

d *En aliud miraculum, de quo Drogo non meminit.*

e *Hæc iterum contradicunt Drogoni, quem pressius sequi debuisset Anonymus, ea ausus citare, quæ ille nusquam edidit; nisi quis fingere audeat, vitam à Drogone scriptam, ab ea, quam præmisimus, plane diversam fuisse. Verum ex plurimis argumentis, nimis quam apertè elucet, nostram ipsam Drogonis vitam Anonymo præluxisse.*

f Prolixitatem, fastidii matrem, *hîc* refugit, *ubi minimè fugere debuit. Gratius futurum lectori fuisse existimo, veram miraculorum historiam legere, quam longis illis moralibus digressionibus distineri.* Quatuor *ista* è multis *procul accersere non oportuit; quippe quæ ex ipso Drogone desumpta sunt: rem sè dignam præstitisset, si miracula omnia, quæ à Drogonis tempore acciderant, accurate collegisset.*

CAPUT IX.

Varia miracula ad tumulum, insigne in Bertulfi, ex altera conjuge filia cæca, visum recuperante; maximum in ipsomet ad pœnitentiam conversо; fundatio cœnobii virginum ex ejus bonis; prætensa Romæ facta canonizatio.

Ad tumulum sanatur contractus;

CONtractum à primis cunabulis filium, Algotum nomine, quidam habebat, qui multum de sanctæ virginis & martyris Godelevæ meritis confidens, prole miserabili ad sepulcrum ejus portatâ, unà cum illa in oratione prostratus, post pusillum, quem membris destitutum adduxerat, sanum de terra surgentem admiratus, in laudem Dei & martyris Godelevæ ora laxavit & corda. Hic juvenculus sacris post litteris instructus, ubi in virile robur evaserat, diaconatûs ordinem assecutus est.

item contracta.

85 Alia quædam contracta ante januam monasterii sancti Trudonis, sanationis gratiam postulans, annis jam novem jacuerat; verum multis convalescentiæ beneficium adeptis, hæc

hæc sola, divinâ providentiâ, beatæ Godelevæ meritis reservabatur & precibus. Audiens nempe, quanta misericors Dominus per famulam suam miseris beneficia impartiretur, se ad ejus sepulcrum deferri procuravit, quo lacrymosam in orationem prostrata, protinus sanatam se sentiens, devotas Virgini gratiarum actiones persolvens, pedes valida ad natale solum regressa est.

Spicæ manui adhærentes solvuntur;

86 Quidam die Sabbato, horâ, quâ minimè licuit, spicas in campo colligere cæca temeritate præsumpserat, cujus palmis spicarum manipulus, adeo firma connexione cohæsit, ut manu reliqua abjicere volentis vires, nedum non proficerent, sed à se totaliter deficerent. Mirum certe, mox miser ille reatum in facto cognoscens, ad mausoleum * Virginis confugiens, & humi prostratus, contriti cordis obtulit holocaustum, veniam postulans & gratiam. Necdum oratione finitâ, digitorum ille rigor lentescens, liberum spicis præbens casum, & hominem sanum, & à simili crimine imposterum reddidit cautiorem.

* *leg.* mausoleolum.

uti & baculus alterius mulieris manui affixus.

87 Sacerdos parochiæ, quadam die, festum solenniter celebrandum populo intimans, ab omni servili opere vacandum denuntiaverat. Aderat inter audientes mulier quædam lucri avida corporis, à Dei autem timore penitus aliena & vacua. Hæc sacerdotis mandatum parvifaciens, cum tincturam in vase, quam paraverat, movendam opportunum valde judicasset; accepto, sub ipso die festo, baculo, quod mente conceperat, opere pro-

secuta, in liquidam profundavit materiam. Mirabile valde, repente instrumentum ita utrisque cohæsit manibus, ut nec extensione, nec brachiorum contractione vi qualibet laxari posse videretur. Accurrit familia, reboat rumoribus domus, tota volat mox per vicinos garrula fama. Convenere plures; aliis violenter extorquere baculum de manibus elaborantibus, aliis manifestum in facto miraculum considerantibus, sanctæ martyris Godelevæ interpellanda merita suadebant. Multis interim ad tam invisum divinæ vindictæ spectaculum undique concurrentibus, diuturno inter se luctamine dissidentibus, cogitur tandem mulier misera, baculo inseparabiliter continuo palmis cohærente, ad sanctæ martyris Godelevæ reliquias confugere, totoque se illic corde cum lacrymis in faciem prosternens, post intimam suæ temeritatis accusationem, inter devota orationum verba laxantur articuli, & videntibus cunctis cadente baculo, sospitati femina restituitur. Homines ergo illi, qui convenerant, tam ingenti viso prodigio, Deum in sancta virgine & martyre sua Godeleva unanimi voce collaudantes, manifesto hoc signo sentiebant, quanti meriti haberetur in cælis, quam Dominus omnipotens tam inviolabili veneratione coli voluisset in terris: ejus namque precum instantiâ, & peccatricibus animabus gratiam, & morbidis corporibus sanitatem, ambiguisque hominum successibus salutiferam elargiri prosperitatem.

88 Salve igitur, ô tu Godeleva, virgo sacra, speculum patientiæ, exemplar humilitatis, decus virtutum, vera Jovis proles *a*, Flandriæ nostræ unica Martyr, consolatrix prompta omnis animæ tibi devotæ. Quas tibi laudes referam dignas, nescio; namque haud tibi vita mortalis, nec vox hominem sonat. Tu es Dea certe, tu Phœbi soror & nympharum sanguinis una: te stygii tremuêre lacus, te janitor orci, ossa super recubans antro semesa cruento. *Ad S. Virginem & Martyrem a*

89 Gaudeat plane tam nobilis Virginis genitrix ipsa Bolonia, exultet & lætetur illius virtutibus & reliquiis decorata Flandria: felix nimis atque beata tanti thesauri servatrix ô tu Ghistella, infeliciſſima tamen, si superni muneris non digna cultrix, sceleris arguaris ut ingrata. Accipe itaque, ô tu Juvencula sacratissima, quascumque has meritis tuis impares gratiarum actiones, & cum susceperis vota, culpas nostras excusa. Admitte preces nostras intra sacrarium exauditionis tuæ, & reporta nobis antidotum reconciliationis; sit per te excusabile, quod per te ingerimus, sit impetrabile, quod fidamente poscimus. Excusa quod timemus, redona quod rogamus; assiste parata votis poscentium, & repende omnibus optatum effectum. Sit tibi studium, assidue orare pro populo Dei, tu quæ virgo viro desponsata, dehinc per repudium viduata, corpore tamen semper intemerata, glorioso tandem martyrio laureata, introduci in vinariam cellam, à sponso Christo promeruisti, ubi torrente divinæ *pia deprecatio.*

vinæ voluptatis hauſtu potata, pleniſſima perennî ſatiaberis ſuavitate ab ubertate domûs ejus.

Ex altero conjugio nata Bertulfo puella cæca

90 Denique mox ubi ſanctæ Godelevæ funeralia & exequiarum cæremoniæ expeditæ ſunt, periit memoria ejus cum ſonitu; licet pro ſeculi honeſtate, lugubri indumento conjugis mortem Bertulfus dolere videretur. Quippe ubi verus amor non fuit ſed faſtidium, ſublatum gaudebat quod toto aſpernabatur affectu. Secundas igitur, non multum poſt temporis, nuptias contrahens, filiam genuit, facie quidem ſpecioſam, cæcam tamen à primordiis nativitatis ſuæ. Quæ poſt grandiuſcula facta, cum patris ſui in primam uxorem impietatem inter vicinas calumniari advertiſſet, cæcitatiſque ſuæ cauſam, illius in ſanctam mulierem peccatis indubie imputandam; licet adhuc parvula, videlicet novennis eſſet, ſenſu tamen, ut cæcorum communior conditio, ſatis cana erat; mentis jam oculis nova fidei luce illuſtratis, grandem fiduciam in beatam Godelevam concipiens, illius decrevit privata devotione merita interpellare.

meritis S. Godelevæ viſum recuperat,

91 Factum eſt ergo, ut quadam dum nocte ſe ſopori dediſſet, adſtitiſſe ſibi redimitæ ſpei femina, candidioribus nive veſtimentis induta viſa ſit, quæ pio ſe affatu admonebat, ad aquas, in quibus præfocata exſpiraverat, ſi pergens oculos tingeret, pro ſua quam ad Sanctam conceperat, devotione, merito ſui martyrii, ad honorem Dei viſum reciperet. Quam cum viſionem puella matri retu-

retuliſſet, illa juvenculam, quaſi de inſipientia dura increpatione confundens, ſomnia, tamquam vana & frivola, non curanda affirmabat, nec Godelevæ meritis ſanitates poſſe dari, quæ multis iniquitatibus obnoxia, non ſine demeritis hinc diſceſſiſſe præſumebatur ab omnibus. Verum puella veridico inſtructa oraculo, tempore non omni omnibus eſſe credendum, potiſſimum cum injuſtâ ſæpe accuſetur infamiâ juſtus, hæc matris maledicta aure ſurda pertranſiens, tacita ſecum cogitatione proponebat, admonitionem, quam cælitùs indubia viſione accepiſſet, effectui mancipare. Opportunitatem igitur nacta, cum die quadam per juvenculas conſodales ad hunc puteum perduci ſe obnixa prece poſtulaſſet, oculorum lociculos, à nativitate luce orbatos, fide ſincera, devotione pura, grandique fiducia ter abluens, juxta ſanctæ Virginis & Martyris promiſſionem divinitùs illuſtrata, clariſſimum videndi lumen aſſecuta eſt.

patre fidem miraculo necdum habente.

92 Mox in laudem Genitricis Dei & beatæ Godelevæ linguam reſolvens, ſe liberatam voce magna proclamabat. Hujus miraculi fama late diſperſa per urbes, ad ſanctæ Virginis reverentiam quam plurimos excitabat, licet necdum Sanctorum, auctoritate Apoſtolica adſcripta catalogo, publica coli veneratione debuerit. Bertulfus autem hæc audiens, vehementer obſtupuit, &, conſcientia ſtimulante, duro ſecum cogitationum fluctuabat æſtu. Et quidem piè de beata Godeleva jam ſentire cœpiſſet, niſi conjugis ſuæ, virtutibus ſanctæ Virginis continuo detra-

trahentis, iniqua persuasione seductus, ac in improbum sensum traditus, quod contigerat prodigium, divinæ quidem miserationis aut casualis eventûs operatione factum fuisse, nequaquam tamen Godelevæ adscribendum meritis judicasset. O detractio nefanda! filia livoris virulenti nequissima, quæ cum beneficia negare non possis, quocumque modo pervertere tentas, & minuis laudes, quas non abscondere fas est. Hac igitur pestifera execratione homo illaqueatus, donec secunda hæc uxor humanis excederet, gratiæ expers, nullam beatæ Godelevæ, jam patentis sanctitatis prodigiis fidem dedit. Misericors tamen ipse Deus, nolens mortem peccatoris, sed potius ut convertatur & vivat, gloriosæ Virginis & Martyris precibus & meritis, gratiam gratiæ ad illius illuminationem accumulare dignatus est.

at novo prodigio de confectis per Sanctam indusiis,

93 Ipsa quippe conjuge secunda viam universæ carnis ingressa, cum die quadam ministrum, telam deferentem pro conficiendis lineis vestibus, quæ camisiæ dicuntur, Ghistellam misisset, illeque jam iter medium contingens, loco propinquus esset, in quo pia Godeleva, nostri adhuc incolatus depressa miseriis, vel ad ecclesiam pergens, vel inde rediens, fatigatum corpusculum quiete modica reficere consueverat; oculos ipse attollens, venerandæ majestatis dominam, sub arbore, densis quæ illîc frondibus umbrosam lassatis artubus præbebat repausationem, consedisse conspexit. Quæ cum amictu venustaretur cælico, nitore præfulgido, nullo modo

do noſtræ corruptibilis videbatur ætatis. Admiranti proinde juveni ſubitus tremor occupat artus, diriguere oculi, arrectæ horrebant comæ, vox faucibus hæſit, tentantemque abire fugâ, blanda ipſa allocutione demulcens, itineris cauſam inveſtigat; quam corde pavido intimante, ipſa ſubjunxit: Neminem, cariſſime, in operis hujus artificio, deſiderio magiſtri tui tam conformem, quam me invenies. Propterea meæ fidei telam committens, domum revertaris, nihil diſpendii pertimeſcens, dumque Bertulfo, quod videris, retuleris, protinus rediens, conſummatum opus cum gaudio reportabis. Miniſter autem, cordis quodam horrore circumfuſus, quiddam numinis in facto perſentiens, potiſſimum cum chirotecas illius, miro decore ſtelliferas, à ſolis radiis dependentes *b*, juxta ſe contueretur, pro feminæ reverentia, rationabili petitioni contradicere nequaquam audebat. *b*

94 Offerens igitur telam, domum reverſus, graves gemitus imo de pectore trahens, narrat, quid acciderat; quo Bertulfus caſu vehementer concuſſus inaudito, frigidus illi tremor membra quatit; vultu tamen rem ipſe diſſimulans, mordaci famulum reprehenſione affectum, utpote qui pretioſam telam manibus commiſiſſet ignotis, remiſit. Qui loco eodem diva inventa Virgine, perfectas quas dederat veſtes recepit. Ampliori proinde ſtupore correptus, anxio dum corde de illius nomine inveſtigaret, illa reſpondit: Non te moveat, fili, nominis mei notitia, *toto demum corde contritus*,

operis enim hujus artificium tuo magistro personam meam utique manifestabit. Illi igitur hæc deferens nuntiabis, ut omnipotentis Dei beneficiis non ingratus, ad pœnitentiæ remedia conversus, divinæ gratiæ conscientiæ domum coaptet. Ejus saluti, siquid opus fuerit, non deerunt mearum illi precum adjuvamina. Famulo deinde recommendatione devota valedicens, oculis subtracta, ingentem fuga transiit sub nubibus arcum. Universa ergo hæc ministro renuntiante, mox ut artificium cum plicatura Bertulfus intuitus est, Godelevæ opus protestatus, vehementer obstupescens, gelidus illi coit formidine sanguis; dirum tamen premens in corde dolorem, adhuc illam se inventurum arbitratus, ad locum accelerans, it lacrymans fletibusque humectat grandibus ora. Verum illâ jam non inventâ, revertitur, altiusque ingemiscens, dedit has imo de pectore voces. Heu nimium virgo Godeleph crudele luisti innocens ipsa supplicium: plane quicumque tuum affeci miser doloribus ipse corpus, non patiar inultè. Quas namque valeam tali condignas pietati referre retributiones? Tanti quæ me criminis reum scivisti, has pias voluisti ipsa nihilominus impendere vices.

post arctissimam pœnitentiam, monachus ad S. Winnoci piè moritur.

95. Sumpto proinde protinus exhinc Bertulfus sano consilio, totam quam possederat substantiam, jam ipse mentis oculis illuminatum se sentiens, filiæ suæ, quæ & beatæ Godelevæ meritis visum corporalem receperat, assignans pias ad causas distribuendam, ad terram Sanctam contra Saracenos militaturus

turus c ipſe proficiſcens, poſt multiformes in ſatisfactionem tanti reatus voluntariè perpeſſas miſerias, poſt præclara militiæ ſuæ peracta illîc facinora, poſt varia inimicis Chriſti illata damna, de trans mare regreſſus; demum poſt devotam liminum Apoſtolorum viſitationem, in Flandriam reverſus eſt: moxque mundum aridum cum caduco ſuo flore, luculentaque terrenarum poſſeſſionum prædia relinquens, Chriſti jugum in monte S. Winnoci, ſub diſciplina regulæ divi Benedicti humiliter ſubiit, illius æmulator factus egregius. Nam abſtinentiæ laudabilis, humilitatis profundæ, caritatiſque ſingularis exemplar exiſtens, non ceſſabat die noctuque irremedialibus lacrymis oculos expiare mentales, tantam ſceleris commiſſi oſtendens contritionem, ut crebro in ſui contumeliam, ſanctæque virginis & martyris Godelevæ honorem, iniquam ſui livoris in illam crudelitatem publica occaſione deplorans, arcana quædam, quæ aliàs latuiſſent, fratribus revelaverit. Tandem poſt laudabilem pœnitentiæ diuturnæ perſeverantiam, morte devota ſopitus, inventus eſt gravem ſuper nudo geſtaſſe loricam, quam à multis annis nequaquam depoſitam, caro quæ circulos eminentes ſupercreverat, teſtabatur. Quocirca piè credendum eſt, verum hunc olim infidelem, per mulierem ſalvatum fidelem. Iſta ut ſidus matutinum, ille autem ut veſpertinum, pœnitentiæ viam illuſtrantes, beatæ jam ſimul immortalitatis præmiis perfruuntur. Quod & adſtruere indubie videtur, quia multos poſt

annos corpusculum illius, quod loculo plumbeo reconditum terræ commendatum fuerat, penitus incorruptum repertum est; hujusmodi celte inscriptam filici inscriptionem habens: HIC JACET BERTULFUS, QUONDAM MARITUS ALMÆ DOMINÆ SANCTÆ GODELEVÆ.

Filia ejus cœnobium virginum condit.

96 Porro filia illius, virgo Deo devota, omnem penitus hereditatis paternæ copiam, in illius remissionem peccatorum Deo dedicans voluntate promptissima, in loco martyrii sponsæ Christi devotum sanctarum Virginum fundavit monasterium. Quo factum est, ut puteus ille, quem Virgo sacra morte sanguineque sanctificaverat, intra conventûs ambitum intercluſus, lapideâ circumseptus maceriâ, multis post, ut præfati sumus, corporibus languidis hausturn exinde poculum optatam contulerit convalescentiam.

Scriptam à Drogone Sanctæ vitam

97 Succedentibus igitur annis post passionem sanctæ martyris Godelevæ, Ghistellensis parochiæ vacante ecclesia, cum illius collatio ad Episcopum Tornacensem & abbatem S. Andreæ juxta Brugas vicissim pertineat, monachus quidam conventûs illius, Drogo nomine, vir utique tam scientia quam religione præcipuus, illius curam, suo jubente Prælato, suscepit, gregem sibi subjectum multa cum diligentia in viam minans mandatorum Dei. Ejus temporibus, tam crebris miraculorum prodigiis quam famâ publicâ sanctitati Virginis attestantibus, multorum honestorum obnixè postulantibus instantiis, idem venerabilis Drogo inductus est, ut beatum

vitæ

vitæ illius decurſum ; quibus imprimis orta natalibus, quibus infantula educta diſciplinis, cujus denique tradita connubiis ; exhinc quantis affecta miſeriarum anguſtiis, quorum demum martyrizata fraudibus ; & in his omnibus quam copioſis effulſerit virtutum ornamentis, utili digeſtum ſtylo conſcribendum dignaretur ſubire laborem *d*. Dignum quippe erat, ut quæ tam copioſa benedictionis dulcedine præventa in vita, jam indubiè crederetur ſublimata in cælis, Sanctorum adſcripta catalogo, decenti veneratione coleretur in terris. *d*

98 Quibus ille, ad omnipotentis Dei & ſanctæ virginis & martyris Godelevæ honorem, populi piis annuens deſideriis, utpote qui vir devotus erat & zelator veritatis præcipuus, diligenti inveſtigatione, quæ narrationi opportuna eſſent, ab iis qui omnium judicio probati & veridici habebantur, prout oculis viderant, auribus audierant ; & ita ſe habere juramento firmaverant, inquiſivit. Inquiſita quoque in tractatum per modum epiſtolæ redacta, D. Rabodo, Noviomenſi & Tornacenſi Epiſcopo, viro plane fide & doctrina nominatiſſimo examinanda, corrigenda & approbanda tranſmiſit ; ita exordium ſumens : Benignitas Omnipotentis *e* utrumque ſexum ad ſuam miſericordiam vocat. Conſequens autem tenor Legendam beatæ Martyris elucidabat : tandem ſubjungens, ut ſua dignatione examinata, ſiquæ ſuo judicio fidelium ædificationi digna decreverit, ſuperfluis limâ correctionis reſciſſis, minus autem lucen- *recenſens Radbodo Epiſcopus,* *e*

centibus rationis luce illustratis, pontificali auctoritate roborata, ad quoscumque pervenerint, rata haberentur: nec se reprehendi, aut hæc minus confirmari debere, eo quod solo, quæ scripsit, auditu didicisset, cum & sacrarum Scripturarum auctores quamplurimi, approbatione solenni jam authentici, feciſſe idem persæpe cognoscantur.

canonizationem Romæ procurasse dicitur.

99 Præsul autem egregius hæc cum legisset, etsi Drogo venerabilis ea scribens, vir omni dignus fide haberetur, utpote religiosus tantæ perfectionis professor; nihilominus ad omne dubitationis vulnus de credentium cordibus resecandum, præcipuos ad notabiles oppidi Ghistellensis transmisit nuntios, qui iterata examinatione rem ventilantes, sinceram facti veritatem renuntiarent. Quibus fideliter jussa exequentibus, dum veridicorum illa ratificata indubio testimonio retulissent, sacer Antistes suæ illa auctoritatis commendatione confirmata, summo Pontifici ejusque Fratribus Cardinalibus præsentavit *f* approbanda. Qui cum omnibus in Romana curia pro tunc residentibus Prælatis, maturiori profundiorique adhuc rem scrutantes indagatione, cum electam Dei sponsam Virginem & Martyrem, omni veneratione dignam invenissent, quam talibus tantisque omnipotens Deus glorificare voluisset sanctitatis indiciis; unanimi consensu Sanctorum hanc catalogo adscribentes, sacra ejus ossa de terræ pulvere transferenda, publicæque adorationi sublimanda præfato Episcopo commiserunt. Qui negotium benevolenter executus,

f

anno

anno Dominicæ Incarnationis MLXXXIV, D. Hildebrandi, qui & Gregorius VII, Romani Pontificis anno VIII, Henrici IV Imperatoris XXVII, Philippi II Regis Francorum XXI, & Roberti, XI Comitis Flandriæ, cognomento de Vrieſe anno XII, qui fuit poſt beatam virginis & martyris Godelevæ depoſitionem annus XIV, III Kal. Auguſtarum, die Lunæ, cum devota, ut decuit, cæremoniarum exhibitione, theſaurum illum nobilem atque pretioſum, ſanctum videlicet corpuſculum de terra elevans, decenti illius veneration loco collocavit, ad gloriam & laudem omnipotentis Dei, qui vivit & regnat trinus & unus per immenſa ſecula benedictus.

ANNOTATA.

a *Vox nimis profana eſt, quam ut hîc adhibeatur, nec* ſtygii lacus, *nec* janitor orci, *nec tot alia collecta ethnicorum placita, in rei ſacræ ſubſidium à poetaſtro accerſenda fuerunt. Magis placet numerus proximè ſequens, ſciolis illis oſtentationibus vacuus.*

b *Satis convenienter ad majorem ſtuporem addi hoc potuit. Habes plura in Actis noſtris id genus prodigii exempla, etiam hoc die de S. Goare.*

c *De hac Bertulfi converſione egimus ultimo Commentarii paragrapho.*

d *Drogonis prologum rectiſſimè explicat; aſt ipſum tunc ſcripſiſſe, dum Ghiſtellenſis eccleſiæ collatio* ad Epiſcopum Tornacenſem, & abbatem S. Andreæ juxta Brugas viciſſim pertineret, *admitti omnino non poteſt, niſi Ratbodonis Epiſco-*

pi

pi ætatem ad annos viginti, ultra 1098 *extenderis. Atque hæc causa fuit, cur scriptoris hujus auctoritate usus non sim, dum de vero Legendæ* S. Godelevæ *auctore in Commentario disputarem.*

e *Potuit istiusmodi præfatiuncula, aliunde desumpta, prologo Drogoniano præmitti, veluti omnibus sanctis mulieribus communis, verum ea verba Drogonis ipsius non esse, ex supradictis abunde patet.*

f *Quæ toto hoc numero continentur, pleraque falsa esse, propriis suis locis ostendimus.*

MIRACULA

Ex variis collecta.

Præmonitio editoris.

Ordo eorum quæ hîc describuntur.

Ultimo Commentarii nostri paragrapho huc remisimus miracula omnia, de quibus nec Drogo nec Anonymus in præmissis hîc Vitis meminerunt. Sunt ea à diversis compilata, sed non eadem subnixa fide, cum non constet, quis magnam Legendam Belgicam, quis porro minorem, & ex quibus monumentis collegerint. Vetustiora satis confusè digesta, perspicuum est: quæ seculo XVI *& sub initium* XVII *acciderunt, notis temporum distinguuntur. Sæpe laudatus Clericus Ghistellensis pro anno* 1506, solum illa succincto stylo narravit, quæ citra paucos annos, *ut loquitur, suis ferme oculis observaverat, quæque ad scriptorum*

Bel-

Belgicorum notitiam numquam pervenerunt. Recentissima subministrarunt, tum Ghistellensis Magistratus, tum Sanctimoniales Godeleviana, testimoniis Mss. consignata, quæ gratiarum per S. Godelevæ *merita fontem nostra ætate necdum inaruisse gloriosè demonstrant. In quatuor proinde classes dividenda erunt, quæ hîc trademus miracula, quorum nonnulla in templo Ghistellensi picturis expressa diximus. Prima continebit antiquiora illa ex vitis Belgicis, nullo temporum charactere distincta. Altera dabit Clerici Ghistellensis commentariolus, ad annum usque* 1506. *In tertiam ex prædictis vitis Belgicis ea conjiciam, quæ reliquo seculo* XVI *& sub principium* XVII *accidisse dicuntur. Demum in classe ultima, quæ recentius facta sunt colligentur, instrumenta ipsa longiora, non ad verbum, sed ad rei substantiam interpretando. Neque id scrupulosius distinguendum censui, quamquam hinc inde indicetur, factane fuerint miracula in monasterio, an in templo Ghistellensi: omnia ad ejusdem Sanctæ gloriam referuntur.*

CLASSIS I

Nullo temporum charactere distincta.

Punitus adolescens ob dicacitatem, ad sepulcrum S. Godelevæ sanitatem recuperat.

ADolescens Aldenburgensis, qui in vicinam Ghistellam negotii causâ missus erat, in oppidum suum redux, reperit protervos aliquot ganeones lusui, tripudiis aliisque ludicris & ineptiis occupatos. Interrogant ipsi adolescentem, quid Ghistellâ novi portaret? Respondet hic: Qui gressu integro Ghistel-

lam pergunt, claudi inde redeunt; qui acuto visu gaudent, cæci fiunt; qui sani, morbum contrahunt, aut membro aliquo mutilantur. Id nempe effutiebat audaculus scurra, deridens miracula S. Godelevæ. At præsens adfuit divina ultio; vix enim postrema verba protulerat, cum os ei ad aures usque protinus detortum est; quique paulo ante Deum & Sanctos ludibrio habuerat, jam mutus, stolidi instar, vulgi fabula fuit. Interim circumstantes timor corripuit; parentes vero & amici magno dolore affecti sunt, modum quærentes quo miserum juvarent. Nihil promptioris remedii suaderi potuit, quam ut adolescentem ducerent ad sepulcrum S. Godelevæ, ubi cum suspiriis & lacrymis Dei misericordiam exorassent, meritis beatæ ejus sponsæ, cujus ibi sacræ exuviæ quiescunt, surrexit adolescens, recuperata sanitate & priori formâ; actis Deo & S. Godelevæ gratiis.

Mulieres duæ & puer submersus pristino statui restituti.

3. Mulier Ghistellensis ægra & paralytica, ad S. Godelevæ sepulcrum delata est, Missas pro ea celebrarunt sacerdotes, at priusquam absolverentur, surrexit ipsa omnibus membris tremula, & sic sanitati restituta, multis post annis supervixit. Alia ibidem mulier arido, inflexibili & in longum extenso brachio laborans, postquam longo tempore sic affecta fuisset, ad sepulcrum S. Godelevæ recurrens, omni incommodo libera evasit. Puer aliquis in pago, dicto Moerkercke, aquis haustus & præfocatus est; quod ubi mater rescivit, multis lamentis & grandi ejulatu Deum invocavit & S. Godelevam,

vam, ut puerum vivum reciperet. Mox puerum ex aquis retrahit, qui, vix mediâ horâ elapsâ, vitæ redditus est. Eum mater ad S. Godelevæ sepulcrum duxit, Deo & sponsæ ejus gratitudinem testatura.

Virgo religiosa comitiali morbo laborans, mirè sanatur.

4 *Sequitur miraculum de tribus furibus, qui Sancta lipsanothecam spoliaverant, at cum de eo supra egerimus § 9 num. 97 non est cur hîc denuo repetatur. Legendam majorem Belgicam describimus, in qua cum nimis fusè narretur historia de puella, morbo comitiali laborante, rem paucioribus contrahemus.* Mater quædam, filiam habens, venustam corpore, sed immedicabili morbo affectam, cum nuptui eam tradere non auderet, ad religiosas S. Godelevæ recurrit, multis precibus ac promissis eas exorans, ut filiam suam admitterent. Illis autem tergiversantibus causantibusque, famâ vulgatum esse, virginem istam comitiali morbo laborare, ausa est mater juramentum præstare, filiam eo morbo numquam fuisse correptam, eoque pacto & donis pluribus sic sanctimoniales inescavit, ut tandem votis potita sit. Aliquanto post tempore apparuit matris fallacia, filia in prædictum morbum recidit, idque toties, ut moniales eam à reliquo cœtu separare coactæ fuerint. Ibi illa dolore confecta, aut fugam ex claustro, aut violentam mortem meditari cœpit. Quæ cum animo diu volutasset, dira consilia tantum non executioni mandatura, in somnis ipsi apparuit S. Godeleva, sanctisque suis monitis vacillantem confirmans, morbo protinus liberandam, suaviter pollicita est. Hinc illa

sanctæ Patronæ suæ meritis corpore valens, novo spiritu animata, & noxias tentationes strenuè repulit, ac deinceps in religioso proposito ad usque vitæ finem constantissime perseveravit. Laudetur Dei misericordia, per Sanctos suos tot beneficia hominibus conferens.

Sanctimonialium messem furati absterrentur.

5 Non multo tempore post fundatum Ghistellense monasterium, contigit ut sorores messem in manipulos congestam colligerent, eamque noctu in agro relinquerent. Id cum observassent quidam nebulones, clam omnia pararunt, ut mox navi frumentum aveherent: ast eam vix onerare cœperant, cum sensim subsidere observarunt. Id quidem mirati sunt nequam homines, sed navim onerare pergentes, eam aquis repleri videbant, tametsi integra & intacta esset. Demum cum & ipsa & ipsi prope mergerentur, timore correpti, mutuo interrogabant, ad quem ii fructus spectarent, quos jam furati fuerant. Audientes vero, messem esse sororum monasterii S. Godelevæ, ultionem Dei & Sanctæ veriti, ab incepto destiterunt, alibi latrocinia sua exercituri.

Puella cæca visum recipit.

6 Cum Slusæ in Flandria tenella virgo per infortunium visum amisisset, contristati parentes spoponderunt, se sanctam Godelevam visitaturos eò loci, ubi martyrium subierat. Eo appulsi à sanctimonialibus impetrarunt, ut cum cæca filia claustrum ingredi possent; ubi post fusas preces puellam ad S. Godelevæ puteum duxerunt, & salutiferâ aquâ oculos abluerunt. Atque ecce matri indicat cæca

ca puellula, se aquam istam videre. Itaque in genua provoluti omnes, Deum glorificaverunt, eique ob acceptum beneficium gratias retulerunt; quique mœsti prolem cæcam Ghistellam adduxerant, videntem læti domum reduxerunt. Occasione istius miraculi, claustrum, quod nemo prius ingredi poterat, impostorum patuit ægris omnibus, qui istic magno numero morbis prompta solatia repererunt. Benedictus Deus!

Civi Brugensi muto loquela restituitur.

7 Civis aliquis Brugensis mane hora quarta per portam S. Catharinæ urbe egressus, vix paululum viæ confecerat, cum corporis debilitate deliquium passus, in herbam decidit: ad se deinde rediens, mutum se factum advertit. Dum istic miser sederet, transiere viri duo, quibus cum signis variis se elinguem ostenderet, ab iis domum reductus est. Consternata uxor & tota familia S. Godelevam summâ fiduciâ invocarunt, voto mox concepto de peregrinatione ad locum ejus martyrii suscipienda. Itaque postridie mane horâ septimâ egressi, cum mediam viam Ghistellam inter & S. Godelevæ cœnobium attigissent, solatii nonnihil sentire visus est mutus; at postquam ad puteum pervenit & medicinalem aquam hausit, loquelam continuo recuperavit, omnique infirmitate se liberum sensit: atque actis Deo & S. Godelevæ gratiis, lætus cum suis ad propria remeavit. Vulgata late est hujus miraculi fama, sanctimonialibus æra campana pulsantibus; quique viderant vel audierant laudabant Dominum, qui mirabilis est in Sanctis suis.

8 Quin-

Infans qui aciculam deglutierat, eâ liberatur.

8 Quinquennis infans grandiori acicula ludens, eam casu deglutiit; unde tam vehementi statim dolore affectus est, ut nec vestigium vitæ appareret. Afflictissima mater nullum humanitus remedium inveniens, quo moribundum juvaret, ad Deum confugit, & in terram prostrata, ejus misericordiam per S. Godelevæ patrocinium invocans, promisit se visitaturam locum, in quo Sancta martyrium passa fuerat. Præsentem sensit medelam; vix enim votum conceperat, cum ad infantem rediens, motum in eo observavit; secutâque tussi, per guttur acicula ab infante emissa est, isque continuo pristinæ sanitati restitutus. Memor voti mater, illud proximo S. Godelevæ festo complevit, puerum secum ducens & concessam sibi gratiam ubique læta prædicans. Miraculum ex cathedra populo annuntiavit concionator, puerum testem exhibens: acicula vero ipsa, in perpetuam rei memoriam S. Godelevæ imagini appensa est.

CLASSIS II.

Ex commentario latino Ms. Clerici Ghistellensis, scripto circa annum MDVI.

Scriptoris anonymi ad hæc miracula præfatio.

Brevem hunc commentarium cum Majoribus nostris communicavit V. C. Aubertus Miræus, numquam antehac editum, ut plane opinor, cum Legendarii Belgici nihil habeant, quod cum hîc narratis ullo modo conveniat. Auctoris nomen frustrà

ſtra quæſivi. Non aliud ſibi munus in eccleſia Ghiſtellenſi tribuit, quam quod in ea converſatus ſit: ex iis autem, quæ in decurſu ſemel ac iterum indicat, veroſimiliter colligo, unum fuiſſe ex ſeptem Capellanis, qui ei eccleſiæ inſerviebant, ut alibi dictum eſt. Audiamus ejus præfatiunculam: Requiſitus continuis monitis à quibuſdam honorabilibus ac devotis perſonis, ut aliqua de miraculis, ſignis & prodigiis, quæ ipſe ſummus elector Chriſtus Jeſus, in honorem caræ ſuæ virginis & martyris Godelevæ indies oſtendere non deſiſtit; hinc eſt, quod omnia vetera, quæ hinc inde in diverſis voluminibus de ea legi, cum in ejus Legenda ſeu vita, quæ miraculis plena refulget; in vita videlicet, in morte & poſt mortem ejus, ut liquet devote eam ſequentibus; tum etiam in multis vetuſtis voluminibus, in eccleſiis circumvicinis, videlicet de Zande, Sevecote & Moere ſparſis, omittens; ſolum illa ſuccincto ſtylo narrare intendo, quæ ipſe citra paucos annos, quibus, licet indignus, in eccleſia parochiali B. Mariæ de Ghiſtella, Tornacenſis diœceſis, ubi pignora & reliquiæ ejuſdem Martyris honorificè requieſcunt, converſatus ſum, partim oculis propriis vidi, vel ab illis, quibus hæc contigerunt, ſub juramento accepi.

Reliquiæ S. Godelevæ intactæ interribili incendio 1488.

10 Anno MCCCCLXXXVIII, diris graſſantibus in Flandria inteſtinis bellis, feretrum cum reliquiis ſeu corpore dictæ martyris Godelevæ in quadam tumba lapidea, propter prælii timores, clam occultatum in eccleſia exſtitit. Sed tandem ultimâ Januarii ejuſdem anni,

anni, guerris indies crescentibus, occulto Dei judicio, oppidum de Ghistella bellicè capitur, comburitur & destruitur, unà cum ecclesia. Qua combusta & igne quasi exstincto, ut intrantibus accessus patuisset, inventum est feretrum jam dictæ Sanctæ, tumba existente vi ignis omnino rupta & quasi minutatim dissoluta, ita intactum & illæsum, ut merito illud Ecclesiastici 51 dicere posset; In medio ignis non sum æstuata. Mirum dictu, cum tanta vis incendii esset, ut non solum campanæ, verum etiam sarcophaga metallina, nec non ferrea candelabra, circumquaque collocata, diuturno igne cremante incinerarentur, & quasi in nihilum redigerentur, attamen Redemptor noster dilectæ suæ pignora, ligneâ capsâ, tenui argento contectâ ac gemmis ornatâ, comprehensa, ita intacta conservavit, ut nec minimus lapillus pretiosus rumperetur, ubi viginti unum altaria face destructa sunt & confracta. Laudemus ergo nos mortales Deum, & suam Martyrem honoremus, quæ certe honore digna est, quam Rex sic voluit honorare, tantisque miraculorum fulgoribus decorare.

Laborans in festo Elevationis Sanctæ punitur,

11 Anno Domini MCCCCXCII contigit in villagio de Ramscappelle juxta Novum portum, Morinensis diœcesis, ut quidam, nomine Cornelius Gillis, de Ghistella oriundus, coactus à consociis suis, XXX die mensis Julii, feriâ secundâ, quo die semper festum Elevationis sanctæ Godelevæ festivè in Ghistella celebratur, blada in agro cum falce

ce divelleret : ſed ubi tertium manipulum ſcidiſſet , mox ejus vola ſiniſtra , cum frumento incluſo , per ſe clauſa eſt , & in ejus gutture , quaſi baculo obſtructo , vehemens dolor accrevit , ita ut ſtatim , tamquam mutus , loquelam perderet : quod ſentiens , magno terrore perculſus , operari deſiit , & deinceps feſtivare propoſuit. Itinerando ergo verſus manſionem ſuam , aperta eſt ejus vola , à bladis liberatur , atque loquelæ reſtituitur. Interim mente ruminare cœpit , quidnam eſſe potuiſſet , quod ſibi ſic operando accidiſſet ; an miraculum , contractio , an caſus fortuitus. Cernens autem in alio agro , non longè ab itinere , juvenem quemdam , ſimiliter opus facientem , accedens ad eum , caſumque ſuum narrans , multis precibus tandem obtinuit , ut cum falce ejuſdem operantis , adhuc Deum tentando , ſpicas evellere poſſet : cujus ſiniſtra , ſtatim poſtquam bladis repleretur , ita ſtrictè clauſa eſt , ſpicis adhærentibus , ut à quovis mortali aperiri non poſſet. Tunc miſer ille confuſus & anxius , quid ageret , ſecundario mutus effectus , immenſis doloribus & in gutture & brachiis fatigatus , tandem domum rediit ; uxori & liberis , ſignis & nutibus oſtendens , ut eum ad eccleſiam de Novoportu ſequerentur , morabatur enim in ſuburbiis ejuſdem oppidi. Qui tandem eccleſiam cum magno comitatu intrans , imaginem ſanctæ Godelevæ adorare cœpit , & cum à Curato dictæ eccleſiæ cum ſanguine ſanctæ Godelevæ , cujus parvam particulam ibidem habent , benediceretur , ſtatim ejus loquela

quela rediit; sed post magnam vim, à multis illatam, à bladis liberari non potuit. Sic cogitur pauper, tantum fatigatus, rus Ghistellense adire. Cogitabat tamen, præ verecundia, occultam viam arripere, ne à populo illuderetur. Sed non valens judicia Dei occultare, nec lucernam abscondere sub modio, publicâ viâ incedere cogitur. Qui postquam primum pedem in parochia de Ghistella posuisset, statim auricularius ejus digitus sinistræ manus per se extenditur. Quo animatus, adhuc semper gloriam Sanctæ occultare contendens, monasterium sanctimonialium juxta Ghistellam adiit, ubi tunc paucus affluxus populi exstitit: sed post preces fusas, cum nullum solatium persensisset, sed magis dolor brachiorum ingravesceret, omni pudore postposito, ecclesiam parochialem de Ghistella adiit, visitaturus venerabiles jam dictæ Martyris reliquias. Qui postquam suppliciter coram imagine se provolvisset, & oratio communiter pro eo facta fuisset, pusillo tempore effluxo, terribiliter ambobus brachiis ac toto corpore concuti & tremere cœpit, & sic tandem manus per se aperta est, & bladis, meritis jam dictæ Martyris, liberatus est, & in laudem Dei & suæ Martyris, statim omnia, sicut jam supra scripsimus, coram omni populo, sub stricto juramento, publicè ante altare asseruit & manifestavit.

& visitatis reliquiis, miraculosè sanatur.

12 Matrona quædam de Oudenburg, Tornacensis diœcesis, videns dictum miraculum de bladis, ut jam narravimus, cum tunc Ghi-

Curata pueri hernia.

Ghiſtellæ eſſet cum prole ſua maſculina, quæ lacera erat, & pactum pepigiſſet cum quodam chirurgo Ghiſtellenſi, nomine Joanne Caen, ut arte ſua filium curaret: tanta admiratione tantaque fide mox repletur, ut omni juvamine humano poſtpoſito, ſoli Godelevæ curam prolis committeret, ſicque devotis precibus dictam Sanctam valedicens, capienſque imaginem papyream Sanctæ, ſicuti ibidem reperiri ſolent, tangenſque cum illa feretrum, domum confidenter rediit. Cum autem filium nocte ſuperveniente in dormitorio collocaſſet, dedit ei imaginem prætactam, dicens, jam dormi fili ſopore quieto, hæc eſt imago S. Godelevæ, cujus precibus te credo ſanandum. Mirum dictu! dormivit hic puer ita ſuaviter tota illa nocte, qui antea vix horâ quieſcere potuerat, acſi nullam læſionem habuiſſet, ſicut nec habuit; nam mane facto, cum mater eum veſtire intenderet, & diligentius ad lumen perſpexiſſet, invenit eum ita ſanatum in inguinibus, acſi nullam prius rupturam habuiſſet, ſicque reverſa cum prole Ghiſtellam, præſentavit eam ſuper altari dictæ Martyris, videndum & viſitandum à cunctis volentibus, cum magnis gratiarum actionibus. Tunc autem ſuperveniens ſupranominatus chirurgus, poſtquam diligenter inſpexiſſet, ita veraciter eum ſanatum eſſe aſſeruit, acſi antea numquam lacer fuiſſet. Laudetur ergo Deus, &c.

13 Anno MCCCCXCVIII in villagio, Sant- *Meſſoris correpta audacia*,
foerda dicto, juxta Oudenburg, Tornacenſis diœceſis, quidam meſſor, nomine Cornelius

van Cotrelare, parochianus ibidem, xxx die menſis Julii, feriâ ſecundâ, in feſto Elevationis dictæ Martyris, frumenta ſimiliter cum falce in agro abraſit. Qui poſtquam per horæ ſpatium vel circiter, ſimile opus exercuiſſet unà cum filio magiſtri ſui Cornelii Ghiſelins, dixit idem filius, jam tempus eſt ut operari deſeram & Ghiſtellam pro videnda proceſſione vadam. Vade, reſpondit alter, in pace, quia hodie Ghiſtellam viſitare non intendo. Quo dicto juvenis domum ivit, ut ſe cultioribus veſtibus ornaret. Interim altero dimiſſo in agro; poſt ejus diſceſſum paucis elapſis momentis, cum ſic in operando perſiſteret, ſtatim cum ſe inclinaſſet, ter cruor ex ejus naribus profluxit, ſicuti adhuc maculas in Ghiſtella ſuper ſua camiſia portavit, & ſtatim ſpicæ, tamquam viſcoſæ, ejus palmæ conglutinari cœperunt, quibus cum manubrio falcis bis violenter evulſis, & ab opere non deſiſtens, tertia vice ſiniſtra manus cum bladis, & dextra cum falce in ictu oculi ita ſtrictè clauduntur, ut nec minimum ſtramen extrahi nec rumpi potuiſſet. Quod idem ſentiens & ſuper terram quaſi in extaſi ſe proſternens, ſupervenit dictus filius domûs, ut eum valedicendo Ghiſtellam iret. Qui Cornelium ſic ſedentem cernens, & ejus caſum intelligens, duxit eum ad eccleſiam de Zantfoerde: quo dum iret, etiam mutus factus eſt. Veniens autem juxta cœmeterium dictæ eccleſiæ, intravit quamdam capellam, eidem cœmeterio adnexam, in qua oratione ſua ſuppliciter facta, à falce

libe-

liberatur. Interim ecclesia aperitur: sed post preces à multo populo factas, qui jam ad videndum finem convolassent, nulla spe liberationis à bladis adeptâ, tandem Ghistellam cum tota illa societate profectus est. Ponente autem eo primum pedem in territorio seu parochia de Ghistella, mox auricularius ejus digitus per se aperitur, sicque progrediens, cum oppidum de Ghistella intraret, proximus digitus priori similiter per se erigitur, sicque tandem ecclesiam, quasi exanguis præ laboribus intrans, à Curato ibidem benignè susceptus, ante altare S. Godelevæ perducitur, ubi devotè se terræ provolvens, suppliceſque preces ab intimo cordis fundens, postquam communis oratio vulgi completa fuisset, vehementi tremore omnia membra sua, adinstar febricitantis concutiuntur; & ejus lingua reserata ac manu, blada in manibus dicti Curati tradidit, laudans Deum & suam caram Godelevam.

& miranda sanatio.

14 Anno Domini MDI in villagio de Slipen, Tornacensis diœcesis, quædam virgo, nomine Jacomina, de Snellegeerskercke, ejusdem diœcesis, nata XVIII annorum vel circiter, cuidam agricolæ, nomine Joannes Balch, servivit. Hæc à puerili ætate, secundùm votum parentum, semper in festis Godelevæ, in lineis vestibus, coram feretro Godelevæ cum aliis peregrinis semper processionaliter incedere consueverat; quod tamen illo die, videlicet XXX Julii, in festo Elevationis dictæ Sanctæ à domina sua obtinere non potuit; sed furnum ad pinsendum cale-

Puellæ manui adstrictus baculus decidit,

calefacere jubetur : quæ ter ignem in furno accendere nisa, semper per se extinctus est. Quarta autem vice tam copiosum ignem tantaque combustibilia in furno adunavit, ut quodammodo violenter ignis accendi videretur. Consumptis autem quatuor fasciculis ramorum, necnon straminibus multis sic primo impositis, plura ligna intrudere nitebatur. Capiens autem ex fasciculo ramorum baculum unum, ut in furnum poneret, statim manus dextra cum baculo clausa est: qui, cum à multis niteretur, erui non potuit, donec ante altare & reliquias sanctæ Godelevæ, in ecclesia de Ghistella suppliciter se præsentasset, & pro ea ab omni populo adstanti oratum fuisset. Ego enim, qui hæc scripsi, baculum ab ejus manu suscepi, & nomen Domini benedixi, qui tantis signis Caram suam decorare dignatus est.

item ligo fossoris, per Sanctæ merita.

15 Aliud quasi simile miraculum contigit in Oostkercke, juxta Lamperneſſen, in Officio Furnensi, Morinensis diœcesis, anno Domini MDVI, Julii videlicet die VI, feria secunda, in festo passionis sanctæ Godelevæ. Quidam juvenis XX annorum vel circiter, parochianus ibidem, nomine Joannes, filius Adriani Ghibbe, servivit Mariæ relictæ Joannis Joeris ibidem. Hic per aliquos dies ante dictum festum, apud se proposuit, auditis punitionibus, quas non celebrantes festa Godelevæ diversimodè perpessi essent, casu quo placeret dominæ suæ, in eodem die festivare. Quod tamen ab eā obtinere non valens, jubetur aggerem cum fossorio ante in-

introitum cujuſdam paſcuæ elevare, ne animalibus ſeu vaccis ita facilis introitus pateret. Quod cum bis facere attentaſſet, tertia vice foſſorium in manibus ambabus remanſit; quod neque Dominus Petrus Mercatoris, Curatus ibidem, ut poſtmodum mihi retulit, nec diverſi alii hoc attentantes eruere potuerunt: donec devotè limina eccleſiæ ſæpe dictæ Martyris, coram ejus imagine & reliquiis devote viſitaſſet. Ubi cum pro eo à vulgo oratum fuiſſet ſecundùm morem, digiti utriuſque manus per ſe eriguntur, & à foſſorio liberatur, quod ego hæc ſcribens de manibus ejus ſuſcepi, laudans Deum, &c.

16 *Hactenus laudatum manuſcriptum, quod mecum, ex ultimo miraculo, ſatis colligis, circa annum* 1506 *exaratum eſſe, cum ibi commentariolus deſinat, ea auctoritate & fide editus, ut non facile in dubium revocari poſſit, utpote à Clerico, opinor presbytero & eccleſiæ Ghiſtellenſis ſacellano ſcriptus, qui rebus à ſe narratis, ſaltem pleriſque præſens interfuit. Atque hæc altera claſſis eſt miraculorum* S. Godelevæ, *quam ad prædictum annum* 1506 *perducimus. Sequitur modo claſſis tertia, ex Legendis Belgicis, ut diximus, accepta, rudi & ſimplici ſtylo deſcripta, ut hinc inde longiores & verboſiores periodos contrahere neceſſe fuerit, ſervatâ interim totius hiſtoriæ & miraculi ſubſtantiâ. Quam fidem ea omnia mereantur, equidem non definio; notis ſuis chronologicis probè diſtinguuntur, nullis offuciis aut ſuſpectis circumſtantiis veſtita, jam à ſeculo & amplius receptiſſima, cenſoris ordinarii ſuffragio probata, quæ argumenta, & nobis & omnibus non plane incredulis, ſufficere debere exiſtimamus.* CLAS-

Horum miraculorum & ſequentium fides.

CLASSIS III.

Gratiæ peculiares conceſſæ ab anno MDXII *ad* MDCIV. *Ex Legendis Belgicis.*

Mulier Iprenſis anginâ,

ANno MDXII mulier quædam Ipris vehementi & ſubitâ opprimebatur anginâ; ſed cum nec aquam S. Godelevæ nec aliud quidpiam haberet, meminit parvi cujuſdam vexilli, quod in ſanctæ Virginis ac Martyris honorem ſervaverat. Itaque magnâ cum fiducia vexillulum in aquam immittit, quod dum nullo modo mutari admirabunda ſpectat, aquam, in quam intinctum fuerat, cum ſumma recuperandæ valetudinis ſpe bibit. Mox autem priſtinæ ſanitati reſtituta locum adiit, in quo S. Godeleva martyrium ſubierat, ibidemque ſanctæ Martyri gratiis actis, omnibus beneficium ſibi præſtitum promulgavit.

ſartor intromiſſâ acu liberatur.

18 Eodem anno prope urbem Brugenſem ſartor quidam acum ori impoſuerat, quæ illo ſternutante, tam altè in guttur deſcenderat, ut præ nimio dolore ſui ipſius eſſet impos. Paulo poſt ſui compos factus, invocat S. Godelevam ac promittit, ſe locum ſanctæ virginis martyrio celebrem nudis pedibus aditurum. Vix emiſſo voto, Sanctæ opem ſenſit: nam tuſſi acum è gutture expulit, eamdemque, voto expleto, in perpetuam beneficii memoriam, ante ſanctæ liberatricis ſuæ imaginem ſuſpendit.

19 Trajecti ad Rhenum mulier, nomine Aley-

Aleydis, filiam habebat duodecennem, quæ miſere quodam morbo torquebatur. Religioſus quidam ſuadet matri, ut filiolam ducat Watenas, ibidemque à ſancto Ægidio auxilium expetat. Paret illa ſuadenti; ſed cum per novem dies nullum illîc experirentur mali lenimen, ambæ triſtes domum redire incipiunt. At divinâ providentiâ ſic diſponente Aldenburgi divertunt ad tabernam, cujus hoſpita, afflictæ puellæ vicem miſerata, ita matrem alloquitur. Eja age, conſilium tibi ſuggeram, quo miſera hæc puella ſanetur. Magna cum fiducia illam offer ſanctæ Godelevæ, quæ eſt virgo & martyr totius Flandriæ celeberrima. Cras vigilia tranſlationis ejus Ghiſtellæ celebratur. Eò te cum filia conſer & omnem ſpem in Divæ patrocinio colloca. Cui Aleydis: Nihil umquam de iſta Sancta inaudivi, ac dein viam non novi; puella vero dicebat, ſe eò nolle ire. Erant tum forte in eodem hoſpitio duo viri, qui hæc audientes, matri animos addiderunt, & ſeſe viæ comites obtulerunt, cum etiam ad divæ Godelevæ opem implorandam pergerent. Poſtero igitur die omnes itineri ſe committunt; cumque templo appropinquarent, puellæ morbus recrudeſcebat; quod viri illi videntes, rem totam clero indicarunt. Tum ſenior ex clero ſacerdos tendit obviam matri ac filiæ, eaſque bono animo eſſe jubens, puellulam ad ſacrum divæ Martyris ſepulcrum deducit, ac poſt fuſas illîc preces, in ſequentem diem redire illas jubet. Poſtridie ergo idem ſacerdos, celebratâ Miſsâ, pro puella publice o-

Mirus puellæ morbus ſublatus.

rat, eamque ſanam matri reſtituit. Mater oblato munere gratum animum oſtendit, & læta domum revertitur. Filia hæc, cum aliquot annis in virginali ſtatu vixiſſet, animam creatori reddidit. Mater vero ſuperſtes ſuum erga ſanctam Godelevam amorem ſemper auxit, ejuſque cultum inter populares ſuos promovit, ut ex ſequentibus exemplis patebit.

Mulier ſub glacie fere ſubmerſa eripitur:

20 Anno MDXVI pridie feſti ſancti Pontiani, tempore hiemali, prædicta Aleydis aquam hauriens ita infeliciter cecidit, ut toto corpore ſub glacie hæſerit. At dum laberetur, ſanctæ Godelevæ auxilium imploraverat. Vicini, qui eam labentem viderant, duo in glacie foramina excîdunt, ut vivam aut mortuam Aleydem inveniant. Fruſtra omnia. Paulo poſt ultro, priori, quo in aquam lapſa fuerat loco, emergit. Sed cum præcinctorium, quo eam apprehenderant, ſcinderetur, rurſum ſub glacie delituit. Tandem ad eumdem locum denuò delata, indeque erepta, per tres horas exanimis jacuit, ita ut plurimi eam mortuam crederent. Poſtmodum ad ſe reverſa, perceptoque pœnitentiæ & euchariſtiæ Sacramento, narrabat ſibi viſam fuiſſe pulcherrimam feminam, quæ ſuppoſita capiti manu, bis ad locum, in quem primò ceciderat, ſuaviter eam deferebat: hanc autem feminam fuiſſe ſanctam Godelevam jure merito ſuſpicabatur, & idcirco vovit, ſe ſingulis annis ſanctæ Martyris ſepulcrum adituram. Itaque poſt duos annos cum ſorore ſua promiſſam peregrinationem inſtituens, morbo caduco, quem ex priori periculo

culo contraxerat, in via corripitur. Sed sorore sanctæ Godelevæ opem implorante, etiam hoc morbo Aleydis liberatur. Quæ omnia ad sanctæ Patronæ suæ gloriam coram sanctimonialibus testata est.

alia abortûs periculo liberata,

21 Anno MDXX Trajecti ad Rhenum mulier gravida, nomine Maria, ob subitum terrorem venerat in manifestum abortûs discrimen. Sed dum, hortante prædicta Aleyde, peregrinationem ad sanctam Godelevam voviſſet, feliciter maturum partum edidit, & post undecim hebdomadas votum explevit.

alia acu, quam deglutiverat.

22 Eodem anno, eodemque loco Joanna quædam imprudenter acum deglutiverat; unde guttur ejus horribili modo intumescebat. Hoc malo afflicta, prædictam Aleydem accersiri jubet. Illa mox Joannæ aquam S. Godelevæ martyrio sacram porrigit: cumque duas aut tres guttas hausisset, mox acum in sinum suum evomuit, & eodem anno munera quædam in gratiarum actionem sanctæ Godelevæ obtulit.

Ex concreto in lapidem sacro sanguine, verus sanguis effluit.

23 Cum anno MDXX, exorta Lutheri hæresi, propter varias populi opiniones langueſceret Sanctorum cultus, sancta Godeleva non multa patravit miracula. Verumtamen cum moris esset, ut concretus sanctæ Martyris sanguis ex puteo extractus & sacerdotum manibus mundatus, iterum in locum demitteretur, idque ob occurrens aliquod impedimentum anno MDLXXVI fuisset omissum, puteus tantum fœtorem emisit, ut eum vix quisquam ferre posset. At sanguine juxta consuetudinem in puteum demisso, aqua fœ-

tere desiit. Eodem anno cum sacerdos concretum S. Godelevæ sanguinem mundans, dubitaret, an verus esset sanguis, eo quod rubri lapidis speciem præferret; cumque instrumento quodam pupugisset, adeo copiosus effluxit cruor, acsi alicui vena fuisset aperta.

Vastato ab hæreticis cœnobio, reliquiæ Brugas transferuntur.

24 Hoc tempore multa commemorare non possumus, cum anno MDLXXVII hæretici cœnobium S. Godelevæ & templum Ghistellanum devastarint, & sacræ reliquiæ Cortracum ac dein Brugas translatæ sint. Postea tamen sancta Martyr cultoribus suis sequentia præstitit beneficia.

Magni gutturis dolores tolluntur.

25 Anno MDLXXXXII (*annus 1572 per errorem ab historico vel typotheta positus fuisse videtur*) Brugis Judoca Reveels, soror conversa ex Ordine Carmelitano, tantos patiebatur gutturis dolores, ut de iis mitigandis medici desperarent. Itaque omni spe in sanctæ Godelevæ patricinio collocata, impetrat à superiore, ut ad locum, ejus cultu celebrem, vehi possit. At in itinere tantam sanguinis copiam evomuit, ut per horæ spatium omni sensu destituta, mortuæ instar jaceret. Nihilominus cum se abluisset aquâ ex sanctæ Martyris puteo hausta, statim pristinam sanitatem recuperavit, usque ad festum sanctæ Godelevæ: nam quotannis circa Sanctæ festum eodem morbo affligebatur, donec consuetam peregrinationem instituisset; in quo pietatis exercitio per octodecim annos perseveravit, quando ex hac ærumnosa vita discessit.

26 Anno MDLXXXII, Julii V, Catharina van Hoeye, mulier Brugensis, filiolam habebat.

bat curvo collo deformem. Mater reliquias ſanctæ Godelevæ venerata, Miſſam celebrari jubet; interim ſacrificii tempore puellæ collum omnino rectum efficitur. *Pueri curvum collum erectum.*

27 Anno MDLXXXXIV mulier Ghiſtellana filiolam habebat octennem, quæ comitiali morbo laborans, per octo aut novem dies nec loqui nec comedere potuerat. Mater in hoc præſenti periculo opem filiolæ à ſancta Godeleva expoſcit, & impetrat: nam puellula blando ore matrem compellans, aſſerebat, ſibi apparuiſſe feminam, alba veſte indutam, cui nomen erat Godeleva, eamque promiſiſſe ſanitatem; ſi ſacras reliquias venerarentur. Mater, his auditis, ſtatim cum prole eò ſe confert, & oblatis quibuſdam muneribus, filiolam omnino ſanam reduxit. *Puella morbo comitiali,*

28 Anno MDCI menſe Januario, juvenis, ingenti gutturis dolore vexatus, voverat S. Godelevæ ceream candelam, ſi hoc malo liberaretur. Sed poſtea voti immemor, adeo vehementi catarrho obrutus eſt, ut linguæ uſu deſtitueretur. Adhibitâ igitur nequidquam chirurgi operâ, negligentiam ſuam manifeſtè puniri advertit. Quare meliora ſpondens, iterum ejuſdem ſanctæ opem flagitavit ac etiam ſenſit. Tunc gratus ſeſe ad locum conferens, in quo ſanctæ Virginis ac Martyris reliquiæ honorantur, promiſit ſe toto vitæ tempore S. Godelevæ cultorem fore. *juvenis doloribus gutturis,*

29 Anno MDCII, XXII Martii puer aciculam deglutiverat, ita ut in ſummo verſaretur vitæ diſcrimine. Mater pro filii incolumitate argenteam aciculam S. Godelevæ *puer aciculâ,*

VO-

vovet, & mox acicula, ſine ulla pueri læſione, expulſa eſt. Parens, gratiis ſanctæ Godelevæ actis, voto ſatisfecit.

monialis gutturis doloribus,

30 Eodem anno, 1 Maii, Bergis S. Winnoci religioſa ex ordine S. Franciſci per undecim annos tantis gutturis doloribus afflictabatur, ut interdum fere præfocaretur. Inveteratum malum eluſerat plurium medicorum induſtriam: tandem ad S. Godelevæ patrocinium confugit, ac promiſit ſe ejus reliquias inviſuram, ſi per ſuperiores liceret. Statim omni dolore liberata, veniam à ſuperiore obtinuit, & promiſſam peregrinationem inſtituit.

puellula cibum reſpuens, ſanantur.

31 Eodem anno mulier ex caſtris Oſtendanis venit Brugas, ſummopere dolens ob morbum filiolæ ſuæ quinquennis, quæ per ſex dies non comederat. Datur illi conſilium, ut ad S. Godelevæ opem impetrandam, Miſſam celebrari jubeat. Sacro peracto, revertitur, & filiolam, quam mortuam aut morti proximam invenire putarat, omnino ſanam reperit.

Alia acicula à puerulo ejicitur.

32 Eodem anno feſto S. Laurentii, in pago vulgo Coolkercke, puerulus quinquennis aciculam in ſtomachum trajecerat. Inde tanti oriebantur cruciatus, ut puer per quinque dies omni cibo & loquela abſtinere cogeretur. Mater filiolum ante aram, S. Godelevæ dicatam, collocat, & duos cereos offert; & ecce innocens puerulus junctis manibus exclamat: Ago tibi gratias, domina Godeleva, quod me ſanaveris.

33 An-

33 Anno MDCIII, Aprilis XII, adoleſcens tantis faucium anguſtiis premebatur, ut quatuordecim horis omnis ſenſûs expers jacuerit: dum autem mater ejus S. Godelevæ Miſſæ ſacrificium vovet, omni dolore liberatur. *Adoleſcens faucium anguſtiis,*

34 Anno eodem, Maii VI, tranſverſa acicula mulieris cujuſdam faucibus infixa, magnos excitabat dolores. Ipſa iter jejuno ſtomacho ad ſanctam Godelevam ſe facturam promittit, & ſubito ſanatur. *mulier tranſversâ in guttere aciculâ,*

35 Die XVIII Octobris ejuſdem anni, mulier diuturnis gutturis cruciatibus vexata, fruſtra medicorum opem imploraverat. Itaque humano auxilio deſtituta, S. Godelevæ ſericum pallium promittit, & potâ aquâ, Sanctæ martyrio ſacrâ, ſanitatem obtinet. *aliagutturis cruciatibus liberantur.*

36 Anno MDCIV, Martii III, juveni cuidam ablatus erat omnis linguæ uſus. Is vix peregrinationem ad ſanctæ Godelevæ ſepulcrum voverat, quin è gutture erumpens ſolida ſanguinis maſſa illi loquendi facultatem reſtituerit. *Juveni loquela reſtituta,*

37 Eodem anno XXIII Aprilis, Aldenburgi pueri cujuſdam gutturi acicula inhærebat, quâ tantopere miſer torquebatur, ut mortuo ſimilis jaceret. Sed dum mater illius argenteam aciculam ſanctæ Godelevæ offerre ſpondet, puerulus aciculam expuens, ſibi reſtituitur. *& evulſa denuo acicula.*

38 *Huc uſque verba Legendæ Belgicæ, præſertim vetuſtioris, poſt antiquiorem aliam, quam non vidimus, typis vulgatæ anno* 1619, *cum approbatione Ampliſſimi Domini Arnoldi van Mechelen,* *De ſequentibus miraculis.*

len, Brugensis Archidiaconi. Transimus nunc ad classem quartam & ultimam, quæ ex Actis Sanctimonialium Godelevianarum Brugensium desumpta est, prioribus miraculis, quod pleraque antiquiora sint, præmissis. Virginum istarum instrumenta simplicioribus formulis exprimuntur, ab iis ferme subsignata, quibus gratia præstita est, teste nonnumquam uno aut altero adminiculante. At quæ per Illustrissimum Brugensem Episcopum Ghistellâ accepimus, scabinalia sunt, & authenticè ex regestis transcripta, sic ad singula juridicè attestante Graphiario Pulinx. Verbis Belgicis, ut antea monui, presse insistere quandoque non licuit, verum res tota fideliter ex Flandrico vel Gallico Latinè versa est, hoc, qui sequitur ordine.

CLASSIS IV.

Miracula S. Godelevæ ex tabulis Sanctimonialium Godelevianarum Brugensium, & regestis Ghistellensibus accepta, sub authentico testimonio hodierni Graphiarii Pulinx, anno MDCCXIX.

Curatur sacerdos vocis raucedine;

EGo infrascriptus Rogerius Vertiert, presbyter & sacellanus parochialis ecclesiæ sancti Martini Cortraci, testor & declaro, me abhinc tribus circiter annis, saltem mense Maio anno MDCXXXVIII tanta vocis raucitate correptum fuisse, ut per annum & medium munere meo fungi, & vix aut ne vix quidem cantare potuerim. Sed cum vovissem, me visurum sanctam Martyrem Godelevam

levam Ghiſtellæ in Flandria, melius me habere cœpi, &, expleto voto, derepente in reditu priſtinam vocem & ſanitatem omnino recuperavi. Quæ omnia legitimè teſtificari paratus ſum. Actum Cortraci v Julii anno MDCXXXXI. *Subſcripſit manu propria.*

40 Filia Jacobi du Bois, habitans in pago vulgo Halewyn, defluentibus humoribus excæcata, quatuor annorum ſpatio multum pecuniæ in medicos & chirurgos expenderat. Sed cum nullum inveniret malo remedium, ad ſanctam Godelevam confugit, promittens, ſeſe ejus ſacellum adituram, ibique cereum munus oblaturam. Itaque primo die poſt feſtum ſacras reliquias venerata eſt, & ablutis oculis aquâ è ſanctæ Godelevæ puteo hauſtâ, cæcitate liberata, poſtridie cum patre læta domum rediit. Ita teſtatur R. D. Adrianus van Daele, ſupprior abbatiæ ſancti Andreæ circa urbem Brugenſem, qui tunc Ghiſtellæ confeſſiones excipiebat. *item cæca una*

41 Anno MDCXXXXV Maria, filia Joannis Wouts & Eliſabethæ Spaus, habitans Dunkercæ, ita cæcutiebat, ut medici poſt adhibita nequidquam varia remedia, fatérentur, eam non niſi per miraculum poſſe ſanari. Mater hoc audiens ſanctam Godelevam invocat, vovetque peregrinationem ad ejus reliquias. Eâ votum explente, filiola oculos aperire cœpit, & quatuordecim dierum ſpatio perfectam conſtantemque ſanitatem conſecuta eſt. *& altera:*

42 Anno MDCXXXXVI Maria Magdalena, quadrima filia Joannis van Waſſenhove &

tum paralytica & muta,

Mariæ Talleboom, planè paralytica & muta erat. Cum parentes se nihil variis medicaminibus profeciſſe viderent, ſanctæ Godelevæ interceſſionem adhibere decreverunt, ac mater quidem promiſit, à ſe ſacras reliquias honorandas, filiolamque S. Martyris congregationi inſcribendam. Dum promiſſa executioni mandat, puella paralyſi liberatur ac dein multos feculentos humores evomens, facilem linguæ uſum obtinet. Ita mater puellulæ coram Philippo Stalpaert notario publico legitimè teſtata eſt XXII Aprilis anno MDCXXXXVI.

ac oculis laborans;

43 Cum Maria Jacops per ſex aut ſeptem menſes tantos pateretur oculorum dolores, ut lucem ferre non poſſet, nullumque reperiret in medicis ſolatium, ſtatuit divinum auxilium per ſanctæ Godelevæ interceſſionem implorare. Itaque, dato ſuo nomine ſanctæ Martyris congregationi, quotidie magna cum fiducia, ejus opem exſpectans, oculos aquâ ſæpius memoratâ lavat. Dum in his pietatis exercitiis trium hebdomadarum ſpatio perſeverat, ſentit ſubito ſe ſanari eo tempore, quo candela conſumebatur, quam ad Sanctæ honorem obtulerat. Sic ipſa (cum nominis ſui characteres formare non poſſet) ſubſignata cruce teſtatur XIII Aprilis anno MDCL.

alius febri quartana,

44 Infraſcriptus Toſſanus de Sibier, ſignifer in legione marchionis de Bournonville, teſtor, me præſidium agitantem Dixmudæ adeo vehementer per decem aut undecim menſes laboraſſe febri quartana, ut eam nullis medicorum pharmacis arcere potuerim.

Di-

Dimiſſis itaque medicis, omnem ſanitatis ſpem in ſanctæ Godelevæ meritis collocavi. Cum vero uxor mea locum ſanctæ Virginis martyrio celebrem adiiſſet, & Miſſas aliquot celebrari juſſiſſet, eodem die, quo tamen recurrere ſolebat, febris remiſit. Poſtea per novem dies bibi aquam, quam uxor ex ſanctæ Godelevæ puteo hauſtam attulerat, & nullum poſtmodum ſenſi febris indicium. Ita hiſce propria manu ſubſcriptis declaro. Actum Brugis XIV Novembris anno MDCLXXII.

alius faucium tumore.

45 Ego infraſcriptus Carolus de Lannoy canonicus, ſacerdos & religioſus abbatiæ vulgo Eeckhoute in urbe Brugenſi, teſtor, me faucium tumore ferme præfocatum, invocaſſe ſanctam Godelevam, & exiguam virginei illius ſanguinis particulam ſumpſiſſe, quam mihi ſubmiſerat reverenda domina Stalpaert, tum temporis abbatiſſa in Brugenſi ſanctæ Godelevæ monaſterio. Poſt tres quatuorve horas ejiciens ingentem concreti ſanguinis copiam, ſenſi omnimodum morbi levamen, & in veritatis ac gratificationis ſignum per novem dies in prædicto Brugenſi monaſterio ſanctam Godelevam colui. Datum Brugis X Auguſti anno MDCLXXII. Idem teſtimonio ſuo confirmat, qui tunc ægrorum curam gerebat, ut ſequitur: Ego Joannes Chryſoſtomus Claeſman, canonicus ejuſdem abbatiæ & tunc infirmarius, ſupradicta vera eſſe atteſtor. *Uterque manu propria inſtrumento ſubſcribit.*

46 Anna Adriaenſſens, uxor Jacobi Breemeeſch, habitans Blancobergæ, teſtatur, ſe

Mulier sterilis gravi morbo sanata, fœcunditate donatur.

tribus annis sterilem & diuturno morbo afflictam fuisse, tandemque relictis medicis ad divæ Godelevæ patrocinium confugisse. Itaque invisens sanctæ Martyris reliquias, & potatâ aquâ, jam sæpe memoratâ, non tantum sanitatem, sed etiam optatam fœcunditatem obtinuit, ita ut post novem menses filiam pepererit. Quæ omnia vera esse declaravit coram Domino Erasmo Zeghers sacerdote, & Judoco Walgrave chirurgo, & propria manu subscripsit IV Aprilis anno MDCLXXIV.

Linguæ usu privata, Sanctæ opem experitur;

47 Nos consules & scabini oppidi Ghistellensis omnibus has litteras visuris, aut legi audituris notum facimus, hodie coram nobis comparuisse Joannem Verhulst agricolam, annos natum circiter 65, & Georgiam Lypont uxorem ejus, ætatis 54 annorum, qui testati sunt, se certò scire, Coletam, filiam Joannis de Croock, uxorem Joannis Platevoet, habitantem in pago Boesschepe, territorii Casletani, per tres annos & medium pene omni linguæ usu fuisse orbatam, eamque domi prædictorum testium hospitantem declarasse, quod intercessione sanctæ Godelevæ hoc malo liberata fuerit. In quorum fidem præsentes oppidi nostri sigillo muniri, & à graphiario nostro Francisco de Langhe subscribi curavimus XXVI Julii anno MDCXVII. *Hoc & sequentia instrumenta ex regestis Ghistellensibus extracta, testatur laudatus Graphiarius modernus Pulinx.*

48 Nos consules & scabini oppidi Ghistellensis omnibus has visuris, aut legi audi-

turis

turis notum facimus, coram nobis comparuisse Marinum de Cock cum Catharina Roeline uxore sua, & Petronillam de Cock, prædicti Marini sororem, habitantes in pago Beveren prope Rousselare, qui coram nobis & Domino Martino Carpele, prædicti oppidi Pastore, testati sunt, Catharinam, memorati Marini filiam, annos viginti natam, anginâ & dæmonis tentatione, feria v majoris hebdomadæ ita fuisse vexatam, ut vix à quinque personis contineri posset; patrem vero, suasione sororis suæ Petronillæ, vovisse, se aditurum locum, in quo S. Godeleva martyrio affecta est, illicque oblaturum nummum argenteum. Præterea declarant Catharinam, ab eo tempore mentis compotem factam, dixisse amitæ suæ, se (Deo favente) cum patre votum expleturam; post hæc vero quietam, suique compotem jacuisse usque ad feriam VI post Dominicam in Albis, quando placide ex hac vita discessit. In quorum fidem præsentes oppidi nostri sigillo munitæ & scribæ nostri Francisci de Langhe manu subsignatæ sunt III Julii anno MDCXXIII.

sic & anginâ ac dæmonis tentatione vexata,

49 Anno MDCLXVIII, die VI Augusti, coram R. D. Nicolao vande Zande Pastore Ghistellensi, & Philippo Bormans scabino, ac Joanne Seghaert curatore sacelli S. Godelevæ, comparuit Maria Magdalena le Man, patriâ Tornacensis, religiosa xenodochii S. Georgii Menenis, & jurejurando testata est, se præter continuam febrim anno MDCLXVI tantis gutturis angustiis pressam fuisse, ut nec loqui, nec cibum aut potum, imo ne quidem pro-

uti & monialis, febri ac gutturis angustiis pressa.

propriam ſalivam deglutire poſſet, ita ut à medicis eſſet depoſita. Inſuper declarat, quod conſilio dominæ ſuæ ſuperioris voverit peregrinationem ad S. Godelevam; poſtero autem die, omnibus ad extremam unctionem paratis, prædicta domina ſuperior juſſit in honorem ſanctæ Godelevæ celebrari Miſſam, cumque ſacerdos ad ſacroſanctæ conſecrationis verba perveniſſet, teſtatur ſe ſenſiſſe motum in gutture quaſi fruſtum carnis fauces tranſiſſet, & repente, recuperata loquendi facultate, juſculum vervecinum ſorbuiſſe, ac paulo poſt perfectam ſanitatem obtinuiſſe. Quæ omnia vera eſſe teſtes oculatæ ſubſcriptis nominibus confirmarunt, quando ſociam voti implendi causâ Ghiſtellam venientem comitatæ ſunt VI Auguſti anno MDCLXVIII. *Subſignat ſoror Maria Magdalena le Man, Margarita Clevis Prioriſſa, & ſoror Auguſtina Berthen.*

Cæcus infans viſum recipit,

50 Judoca Prus vidua Paſchaſii de Mortier, habitans in pago Morſeele, III Auguſti anno MDCLXXI coram R. D. Nicolao vande Zande Paſtore Ghiſtellenſi, Joanne Seghaert curatore ſacelli, ac Jacobo Winne & Laurentio Maes ſcabinis, legitime comparuit, & jurejurando teſtata eſt, filiolum ſuum triennem, nomine Petrum, fuiſſe cæcum, ſeſeque ultimâ Maii currentis anni promiſiſſe S. Godelevæ peregrinationem. Deinde declarat, quod poſt viginti quatuor horas, lavans pueri ocellos aquâ ſanctæ Virginis martyrio ſacrâ, & ſeponens argenteum nummum S. Godelevæ offerendum, compererit, filiolum ſuum

ſana-

sanatum esse. In quorum fidem hac III Augusti anni MDCLXXI votum suum complevit, & coram prædictis testibus omnia vera esse juramento confirmavit.

alter aciculam ejicit.

51 Thomas Robaeys, habitans in pago Houthem, territorii Furnensis, coram R. D. Nicolao vande Zande Pastore Ghistellensi, Joanne Seghaert curatore sacelli, ac Joanne le Seure scabino, jurejurando declaravit, filiolam suam triennem mense Februario anni MDCLXIX deglutivisse aciculam, quæ tam altè in fauces descenderat, ut ad eam expellendam frustra sæpius chirurgi operam adhibuerit. Puellulâ igitur in extremas angustias deductâ, pater vovit peregrinationem ad sanctam Godelevam, ac iterato unà cum chirurgo aciculam expellere conatus est, quæ mox prodigiosè prodiit; quamque etiam prædictis testibus exhibuit III Septembris anno MDCLXXI & juratus subscripsit.

Adest Sancta in periculoso partu invocata,

52 Judoca de Brune, uxor Petri Coussens, habitans in pago Thilst, coram R. D. Nicolao vande Zande Pastore Ghistellensi, Joanne Seghaert curatore sacelli, ac Georgio van Mulem scabino, comparuit & testata est, tempore pariendi completo, fœtum per viginti quatuor horas in utero suo detentum fuisse; sed in periculosissimo hoc partu, invocatâ S. Godelevâ, & promissâ ad ejus sepulcrum peregrinatione, se statim peperisse filium. Obstetrix autem, nomine Joanna Reylof, affirmat, id sine matris aut pueri læsione naturaliter fieri non potuisse. Prædicta vero Judoca vas frumenti, quod ipsa hu-

humeris domo huc usque detulerat, in gratiarum actionem S. Godelevæ obtulit, & coram memoratis supra testibus omnia hæc vera esse subscripto nomine declaravit v Aprilis anno MDCLXXII.

& cæco alteri oculorum usum restituit.

53 Michaël Nas agricola, annos natus 65, habitans in pago Rumeghem, coram supra dicto Pastore, curatore, & Laurentio Maes scabino, comparuit munitus testimonio scripto à Parocho suo D. Bertino Carpentier, itineris causam indicante, ac testatus est, se ab anno & medio ita cœpisse cæcutire, ut nec homines nec pecuniæ species distinguere posset. Præterea declaravit, variorum chirurgorum remediis oculos indies magis magisque caligasse, ita ut hominum auxilio destitutus, ad Cælitum opem confugere decreverit. Igitur quorumdam consilio, S. Godelevæ tres cereos, nummum argenteum, & aliquas preces addixit, & statim pristinam videndi facultatem recepit. In quorum fidem hodie Ghistellam venit, ut cras voto satisfaciat. Actum XXVIII Aprilis anno MDCLXXII. *Subscripsere N. V. Zande Pastor, Laurentius Maes, Joannes Seghaert.*

Piscis spinæ faucibus inhærentes trajiciuntur.

54 Domicella Maria van Hertinghe, uxor Joannis de Jaeghe, habitans Dunkercæ, comparuit coram R. D. Pastore, scabino, scriba, & curatore sacelli sanctæ Godelevæ in oppido Ghistellensi, ac testata est, quod à quatuor circiter annis comedens asellum minorem elixum, casu deglutiverit duas ejusdem piscis spinas, quæ ita faucibus inhæserunt, ut nullâ medicorum aut chirurgorum industriâ evelli potuerint. Declarat deinde, quod

hoc

hoc incommodo per tres ſeptimanas afflicta, tandem ſuaſione cujuſdam domicellæ Dunkercanæ, imploraverit opem S. Godelevæ, &, promiſſis duabus argenteis ſpinis cum peregrinatione, biberit aquam S. Godelevæ, ſibi ab eadem domicella datam, quodque ſtatim potatâ hac aquâ, duas prædictas piſcis ſpinas in ſtomachum trajecerit ſine ulla difficultate aut læſione. In quorum omnium fidem domicella Maria coram prædictis teſtibus juramentum edidit, & nomen ſuum ſubſcripſit xxv Maii anno MDCLXXII.

Manus læſa ſanatur.

55 Theodorus Sterck, habitans in territorio Colonienſi, jurato teſtimonio declaravit, ſibi in cataracta, vulgo Slijckens, prope Oſtendam laboranti, manum lapſu gravioris aſſeris ita fuiſſe læſam, ut dexteræ palmæ oſſiculum eſſet confractum. Tum varios chirurgos adiit, ut curaretur; ſed per decem hebdomadas nihil profecit. Tandem in S. Godelevæ patrocinio ſpem omnem ponens, peregrinationem & alia quædam pietatis exercitia vovit, ac manum ſuam, unico emplaſtro impoſito, priſtino vigori reſtitutam ſenſit. In cujus rei veritatem prædictus Theodorus, ſcribendi ignarus, nominis loco ſignum ſubnotavit VII Auguſti anno MDCLXXII.

Operis concluſio, & editoris votum.

56 *Atque hæc hactenus de* S. Godelevæ *miraculis, qua fieri potuit diligentia collectis, quibus tractationi noſtræ coronidem imponimus; id, opinor, à zeloſiſſimis Sanctæ clientibus obtenturi, ut accuratiorem impoſterum gratiarum & beneficiorum, ejus meritis impetratorum, rationem habeant, Deum in ſanctiſſima Patrona ſua impen-*

sius honorantes. Quo etiam faciet plurimum, si apud Illustrissimum suum Præsulem, S. Godelevæ *cultorem eximium, cuique adeo debitos hosce labores nostros inscribimus, efficere conentur, restaurato jam celeberrimo Sanctæ cultui id insuper accedat, quod certe tam illustris Virginis & Martyris gloria suo quodam jure exigit, ut si non, quemadmodum olim, Missa & Officio propriis, ejus festivitas celebretur, at saltem, receptissimo hodie in Ecclesia more, ex Actis Drogonianis, tam sinceris & genuinis, oratio & ad* II *Nocturnum Lectiones desumantur, quæ de* S. Godeleva, *ut minimum Ghistellæ ac in toto ejus territorio, & in parthenone Brugensi annua solennitate recitentur. Vota sua, curam, studia & solicitudinem his adjungant* S. Godelevæ *alumni omnes, operam meam, quocumque modo utilis ea esse posse censebitur, desiderari non patiar; hoc ipsum ab Illustrissimo instantissime flagitaturus, palamque ostensurus, in diuturna infirmitate, qua, cum hæc Acta digererem, distentus sum, non minimam* S. Godelevæ *opem me sæpius persensisse: quo patenti testimonio nomen meum ceterorum Sanctæ clientium catalogo adscriptum cupio, haud vanè confidens, in vasti nostri operis prosecutione, cæleste ejus auxilium nec mihi nec sociis umquam defuturum.*

INDEX

INDEX

PARAGRAPHORUM ET CAPITUM

Ad Acta S. Godelevæ Virginis & Martyris

PATRONÆ GHISTELLENSIUM.

§. I. GHistellæ conſpectus, Sanctæ patria, natales, ætas, nomen, conjux, martyrium & ſepultura pag. 1

§. II. De ſcriptore primæ & purioris vitæ S Godelevæ, quam edidit Laurentius Surius, mutata dictione 14

§. III. Oſtenditur, verum vitæ S. Godelevæ auctorem, fuiſſe Drogonem, monachum ad S. Andreæ juxta Brugas 22

§. IV. Quæ vita à Drogone ſcripta ſit, an ea, quam Surius edidit, an quæ à nobis datur ex Ms. Aldenburgenſi? 33

§. V. De Anonymo ſcriptore Legendæ auctioris, Belgicè verſæ & amplificatæ, non multo melius poſtmodum contractæ 41

§. VI. De S. Godelevæ cultu ex Actis, Martyrologiis aliiſque 49

§. VII. De celebri cultu Sanctæ olim exhibito Ghiſtellæ, ex vetuſtis Miſſalibus & Officiis eccleſiaſticis Mss. 60

§. VIII. De loco primæ ſepulturæ, elevatione, tranſlationibus & recognitionibus ſacrarum reliquiarum Ghiſtellæ 70
Prima elevatio anni 1084 44
Tranſlatio anni 1380 75
Altera tranſlatio anni 1557 76
Viſitatio anni 1623 78
Poſtrema recognitio anni 1719 81
§. IX. De gemino feretro ſeu lipſanothecis Ghiſtellenſibus, variis caſibus & adverſitatibus expoſitis, ſæpius Brugas tranſlatis & relatis, modo Ghiſtellæ aſſervatis & quotannis exponi ac circumferri ſolitis 84
§. X. De hodierna ſolennitate in eccleſia Ghiſtellenſi, incredibili populi concurſu à VI Julii ad XXX ejuſdem menſis, eleganti ſacello & puteo ſalutari 95
§. XI. De S. Godelevæ reliquiis, variis locis per Belgium venerationi expoſitis, & in nonnullis magno populi concurſu frequentatis 103
Præcedentis paragraphi, de S. Godelevæ reliquiis pars altera 113
De S. Godelevæ reliquiis pars tertia 122
§. XII. De Benedictino Virginum cœnobio, ſub S. Godelevæ nomine Ghiſtellæ condito, Brugas poſtmodum ob Calviniſtarum graſſationes tranſlato & reformato 129
§. XIII. De concreto S. Godelevæ miraculoſo ſanguine, olim in prædicto veteri cœnobio, nunc Brugis honorato, & poſt varias graves moleſtias anno 1643 recognito 137
§. XIV. De nova ſacri ſanguinis recognitione, à moderno Illuſtriſſimo facta 1719; de ejuſdem ſanguinis partibus alibi venera-

tioni

tioni expositis, deque confraternitatibus in Sanctæ honorem institutis 148
§. XV. De celebri puteo, Ghistellæ incredibili populi concursu frequentato, præsertim à VI Julii ad XXX ejusdem mensis, & de monumentis, quæ ibidem hodie supersunt 158
§. XVI. De præcipuo S. Godelevæ miraculo, in conversione mariti sui Bertulfi, post ad S. Winnoci Bergis monachi ibidemque post duram pœnitentiam piè defuncti 167
VITA Auctore Drogone monacho & sacerdote. Ex Ms. cœnobii Aldenburgensis, numquam antehac sincere & integrè edita 178
Prologus ibidem
Cap. I. S. Godelevæ ortus, animi & corporis dotes, nuptiæ cum Bertulfo; hujus & matris in Sanctam odium & inhumana asperitas: fame & injuriis compulsa ad parentes fugit, atque ad maritum denuo reducitur 182
Cap. II. Immanis Bertulfi obstinatio in persequenda uxore, omnia patientissimè tolerante; barbara ejusdem per famulos strangulatio; sanguis in candidos lapides versus; sepultura & miracula plura mox secuta 194
VITA ET MARTYRIUM S. Godelevæ, auctore Drogone monacho & sacerdote Gestellensi: sed dictionem F. Laur. Surius fere totam mutavit 208
VITA ALTERA AUCTIOR, ab Anonymo Ghistellensi descripta, numquam hactenus Latinè edita. 222
Prologus ibidem
Cap. I Stupenda Sanctæ in pauperes misericordia, cui dum nimium indulgens, cibos clam

clam abſportat, à diſpenſatore detecta, patenti miraculo hominem confundit 224

Cap. II. Majori prodigio ſurreptas ad excipiendum Comitem Bolonienſem paratas epulas, & pauperibus diſtributas, divinitus reſtituit 231

Cap. III. A multis in conjugem poſtulatam virginem impetrat Bertulfus Flander, qui in ipſo nuptiali convivio, impia matre inſtigante, ſponſam turpiſſime deſerit 240

Cap. IV. Socrus ſævire pergens, Sanctam indigniſſime tractat, & calumniis mendaciiſque filium erga ipſam implacabilem reddere conatur 249

Cap. V. Ad aves à ſatis abigendas deputata, miraculo eas in horreum compellit, ut ſacro interſit. Novæ à rabida ſocru vexæ, & portiunculæ panis pro media parte imminutio. Duobus famulis exagitanda committitur 257

Cap. VI. Continuæ acrioreſque indies anguſtiæ; ad ſe inviſentes piæ exhortationes; nova Bertulfi atrocitas, qui ſanctam conjugem, in Domino confidentem, fame enecare conatur 266

Cap. VII. Fuga Sanctæ ad parentes; Epiſcopi Noviomenſis & Flandriæ Comitis mandata, ut reductam Bertulfus melius tractet: prædictio futuræ apud Flandros gloriæ, & ſanctiſſima mulieris verè fortis placita 278

Cap. VIII. Ultimum Bertulfi conſilium de tollenda è medio uxore: facinus duobus impiis famulis commiſſum, à quibus nocte intempeſta ſtrangulatur. Varia miracula ante

&

& post martyrium ac in sepultura patrata 291
Cap. IX. Varia miracula ad tumulum; insigne in Bertulfi, ex altera conjuge filia cæca, visum recuperante; maximum in ipsomet ad pœnitentiam conversо; fundatio cœnobii Virginum ex ejus bonis; prætensa Romæ facta canonizatio 306
MIRACULA ex variis collecta 320
Classis I. Nullo temporum charactere distincta 321
Classis II. Ex commentario Latino Ms. Clerici Ghistellensis, scripto circa annum 1506 326
Classis III. Gratiæ peculiares concessæ ab anno 1512 ad 1604 ex Legendis Belgicis 336
Classis IV. Miracula S. Godelevæ ex tabulis Sanctimonialium Godelevianarum Brugensium, & regestis Ghistellensibus accepta, sub authentico testimonio hodierni Graphiarii Pulinx anno 1719 344

AD EADEM ACTA

INDEX RERUM.

A.

ACus & Aciculæ *S. Godelevæ meritis è gutture expulsæ.* 336, 341, 342, 343, 351
Aldenburgensis codex, *præter vitam S. Godelevæ, varias sanctorum legendas continet* 33.

Exa-

Examinatur utrum præferendus sit vitæ à Surio contractæ 34, *& vitæ Surianæ anteponitur* 35, 36. *Utriusque præcipua capita conferuntur* 37. *Ultima vitæ Surianæ clausula examinatur* 37, 38
Angina *sanata.* 326, 336, 343, 349
Annales Benedictini *corriguntur* 32
Anonymus *vitæ Latinæ scriptor ostenditur errasse in chronologia* 6, 8. *Solus commemorat miracula ad probandam S. Godelevæ liberalitatem in pauperes* 228, 229 *& seqq. Multum auxit vitam à Drogone scriptam* 41. *Forte fuit ludimagister Ghistellensis* 42, 43. *Videtur scripsisse medio seculo* XIV, 43. *Fons est Legendarum Belgicarum* 48, 49. *Fuit in hac vita scribenda importunus orator & poëtaster* 42, 44. *Finxit canonizationem S. Godelevæ Romæ factam fuisse* 8, 9, 50, 181. *Multa alia poëticè finxisse & oratorie auxisse ostenditur* 45, 46, 47.
S. Arnulphus, *Flandriæ Apostolus* 11
Artesia *finitima patriæ S. Godelevæ.* 4
Aves *S. Godelevæ obediunt.* 258, 259

B.

BAlduinus Insulensis *Comes Flandriæ* 6
Balduinus Montensis *Comes Flandriæ mortuus est anno* 1070 7, 8
Bertulfi mater *mulier nequissima* 244, 245. *Nuptiis præsidet* 246. *S. Godelevam indignissimè habet* 249. *Filium contra sanctam uxorem instigat* 245, 252. *S. Godelevam percutit* 254. *Patientiâ S. Godelevæ magis irritatur* 253, 254. *Illius suasione Sancta ad vilissima obsequia deputatur*

tatur 256, 257. *Et tamquam maga traducitur* 260

Bertulfus *S. Godelevæ maritus, qualis fuerit* 12, *& multis aliis locis. Ejus conversio exponitur toto* § 16 *à pag.* 169. *Matre instigante odio habet S. Godelevam* 184 *&c. Cogitur per Episcopum uxorem recipere* 191 *&c. Decernit uxoris cædem* 200, 217, 291. *Fictis blanditiis uxorem circumvenit* 201, 215, 216, 292. *Uxorem ad extremam esuriem redigit* 261, 264. *Uxoris famæ detrahit* 275, 282. *Fame conatur eam exstinguere* 276. *Brugas excurrit* 295. *Funus curat* 302. *Evidenti miraculo non credit* 311, 312

Blasphemia *adolescentis punita* 322

Bonte (P. Joannes Baptista S. J.) *nos edocuit, quæ pertinent ad cultum S. Godelevæ Bellioli.* 126

C.

CÆcitas *sanata* 310, 324, 345, 350

Canonizatio *S. Godelevæ non fuit similis modernæ* 28

Cantus Angelorum *auditus in morte S. Godelevæ* 299, 300

Chronica Santandreana *explicatur* 30

Confraternitates *institutæ in honorem S. Godelevæ* 153. *Binæ Brugis Dossuariorum* 153, 154. *Præcipuæ in Sanctæ cœnobio* 154. *Approbata ab Innocentio X* 155, 156 *& seqq.*

Cocquyt (P. Franciscus) *sacerdos Societatis Jesu procuravit varia de reliquiis S. Godelevæ Gandavi* 107, 108.

Comes Flandriæ *conciliat nuptias S. Godelevæ* 242, 243. *Cogit Bertulfum ſuam conjugem recipere* 283
Comitialis morbus *depulſus* 323
Corpus S. Godelevæ *exanime invenitur* 204 *&c.*

D.

DRogo monachus Bergenſis *ſcripſit tranſlationem S. Lewinæ* 19. *Etiam vitam S. Winnoci* 20
Drogo Morinorum Epiſcopus *diverſus eſt à Drogone monacho Bergenſi S. Winnoci* 18, 19, 20
Drogo *ſcriptor vitæ Godelevianæ diverſus eſt à Drogone utroque prædicto* 17, 18. *Fuit monachus ad S. Andreæ* 21, 22, 25, 26, 316. *Scripſit illam antequam eſſet Paſtor Ghiſtellenſis* 31. *Tantum tria vitæ Godelevianæ capita ſcribenda ſuſcepit* 40. *Oſtenditur eſſe verus auctor vitæ S. Godelevæ contra variorum errores* 15, 16, 17. *Ex monumentis Santandreanis* 23, 24, 25. *Variæ difficultates circa hunc auctorem ſolvuntur* 28, 29. *Dedicavit vitam S. Godelevæ à ſe ſcriptam Ratbodoni, epiſcopo Noviomenſi* 178

E.

ELevatio *corporis ſanctæ Godelevæ anno* 1084 4, 51, 52, 53, 54, 74, 221
Epocha *Bertulfianæ pœnitentiæ incerta* 169
Errores *variorum circa Drogones ſynonymos* 15, 16
Euſtachius *Comes Bolonienſis* 4

INDEX RERUM.

F.

FEbris depulsa *ope S. Godelevæ* 346, 347, 349
Festum S. Godelevæ *quotannis summo populi concursu celebratur* 96. *Fit solenne Officium, Missa & supplicatio* 98, 99, 102
Fides miraculorum, *quæ de S. Godeleva referuntur* 335, 343, 344
Filia Bertulfi *cæca visum recuperat* 310. *Monasterium virginum condit* 316
Flandri *sunt hagiophili* 95
Fures *puniti* 324

G.

GHistella *describitur à Jacobo Marchantio* 2. *Ab Antonio Sandero* 3. *Fuit olim oppidum munitum* 3. *Varios habuit dominos* 2. *Celebris reddita est per S. Godelevam* 3, 4. *Ghistellienses olim feri & Scythis comparati* 11, 12.
S. Godelevæ *patria, parentes, ætas, vitæ series & tempus martyrii examinantur* § 1 *Commentarii, tum cetera quæ ad Acta, cultum, reliquias &c. spectant toto reliquo commentario, ut habes in superiori indice. Nuptui traditur* 184, 209. *Variis injuriis & inedia afficitur* 186, 187, 211, 262 *& seqq. In pauperes mire benefica* 188, 212, 224, 227: *à patre ideo correpta* 225. *Magnis miraculis comprobata ejus misericordia, ibidem & seqq. Fugit ad parentes* 190, 213 *& alibi. Sola cælestia meditatur* 197. *Marito suo detrahentes corripit* 195, 284. *Futuram suam gloriam prædicit* 188, 285,

285 &c. *Cogitur aves à ſatis abigere* 258 & ſeqq. *Summa ejus manſuetudo* 277 & alibi. *Varios ſtatus ad virtutem hortatur* 269 & ſeqq. *A ſervis ſtrangulatur* 203, 217, 298. *Comparatur Sanctis feminis* 289, 290. *Miracula in ejus obitu ab Anonymo deſcripta* 299 & ſeqq. *Alia ejus miracula* à pag. 230.

Goethals *Canonicus Graduatus & Secretarius Capituli Cathedralis Gandenſis, inſtrumenta ſuppeditat circa reliquias S. Godelevæ ibidem aſſervatas* 109

Gutturis dolores *ſanati* 339, 340, 341, 342, 347, 349, 352.

H.

HÆretici *vaſtant cœnobium S. Godelevæ* 34

Hagiologi *varii meminerunt S. Godelevæ* 55, 56, 57, 58, 59, 60

Hernia *ſanata* 331

Huylenbroucq (P. Alphonſus S. J.) *ſubminiſtravit pertinentia ad reliquias S. Godelevæ Mechliniæ* 127

I.

INnocentius X *conceſſit indulgentias confraternitati S. Godelevæ* 155, 156 & ſeqq.

Inſtrumentum *authenticum Capituli Tornacenſis de reliquiis S. Godelevæ* 106, 107. *Capituli Gandenſis* 108. *Jacobi Stratii de reliquiis Mechlinienſibus* 127

INDEX RERUM.

L.

LAborantes *in festo S. Godelevæ puniti & restaurati* 328, 329, 332, 333, 334
Læsa manus *sanatur* 353
Lambertus *Episcopus Tornacensis concessit abbati Santandreano jus in ecclesiam Ghistellensium* 25
Lipsanotheca S. Godelevæ *ornatior reddita* 84. *Conservata in horribili incendio* 85 : *à furibus spoliata* 86. *Nova confecta* 87. *Describitur* 88. *Quo sensu potuerit dici argentea* 89. *Ob bella variis locis deposita* 90, 91. *Alia minor* 92
Londe ort *vel* Lonfort *locus natalis S. Godelevæ* 4
Lutheri *hæresis* 339

M.

MAbilio (Joannes) *in Annalibus Benedictinorum errasse ostenditur* 32
Malbrancus (Jacobus S. J.) *scripsit compendium vitæ Godeleviana* 5. *Dicit Bertulfum ex Normannis ortum* 12. *Elogium ejus scribit* 175 *& seqq.*
Marchantius (Jacobus) *vir consularis & Flandriæ scriptor* 2
Meyerus *meminit de S. Godeleva in Annalibus Flandriæ* 6
Miracula *varia ad tumulum* 205, 206, 219 220, 306, 307
Miræus *aliique historici Belgæ errarunt in assignando auctore vitæ Godelevianæ* 15, 16
Monasterii Ghistellensis *S. Godelevæ exordium incertum* 32, 129 *& seqq. Verosimilis de ea re conjectura* 39. *Quando reformatum & reformationis difficultates ibid. & seqq.*
Morbi ignoti *curati* 337, 348, 349

Mor-

Mortui *ad vitam revocati* 322
Mulieres *in partu adjutæ* 339, 351
Muti *sanati* 325, 329, 343, 345, 348

N.

NOot (Philippus Erardus vander) *Gandavensis Episcopus recognoscit reliquias S. Godelevæ Gandavi* 105

O.

OCuli *sanati* 346
Officium de S. Godeleva 61, 62 *& seqq. Initium ejus incertum* 55 : *abrogatum* 60, 61

P.

PAralysis *sanata* 322, 345.
Pauw (P. Jacobus de S. J.) *transmisit instrumentum authenticum Gandensis Capituli* 108
Punitio *laborantium diebus festis* 206, 221, 307, 308
Puteus S. Godelevæ sacer 100, 101. *Multis miraculis clarus* 159. *Mirabilis ejus exundatio anno* 1500, 161. *Destructus ac restitutus* 162

R.

RAdbodo *Episcopus Noviomensis & Tornacensis* 180. *Nomen ejus variè scribitur ibid. Varii historici de eo meminerunt ibid. Mortuus est Brugis* 181. *Dicitur Romæ procurasse canonizationem S. Godelevæ* 318

Raucedo vocis *ſanata* 344
Reliquiæ S. Godelevæ *à variis Epiſcopis viſitatæ* 73, 74 *& ſeqq. In varias partes diſtributæ* 105. *Coluntur* 106. *Gandavi in eccleſia Cathedrali* 107, 108 *& ſeqq. In Beghinaſio Gandenſi* 113. *In Sleydinghe* 117. *Brugis apud Moniales S. Godelevæ* 118. *In cœnobio Santandreano* 120. *In abbatia Eechoutana* 121. *Cortraci in eccleſia parœciali S. Martini* 122. *In Beghinaſio Cortraceno* 123. *Ipris* 123, 124, 125. *Bellioli* 125. *In Pitthem* 126. *Mechliniæ* 126, 127. *Namurci* 137, 151. *Intactæ ſervantur in incendio* 327, 328. *Variis altaribus inſertæ* 128
Remſeke (R. D. Ægidius van) *Paſtor parvi Beghinaſii Gandavi, ſcribit de reliquiis.* 107, 113
Robertus de Vrieſe *Comes Flandriæ* 8
Rubeccius (Petrus) *miſit anno* 1604 *S. Godelevæ vitam ab Anonymo ſcriptam P. Roſweydo* 48

S.

SAcellum S. Godelevæ *deſcribitur* 99, 100. *Alterum in cœnobio* 162, 163. *Aliud in vicino ibidem colle*, 164, 165. *Traditio Ghiſtellenſis de quarto quodam ſacello* 165, 166.
Sanderus (Antonius) *egregius Flandriæ hiſtoricus* 2. *Scripſit de S. Godeleva* 59. *Occaſionem præbuit inveniendi verum ſcriptorem vitæ Godelevianæ* 22
Sanguis S. Godelevæ *in candidum lapidem verſus* 139, 299. *Ex iſto lapide ſanguis effluxit* 140, 141, 339. *Eo abſente fœtorem contrahit puteus Ghiſtellenſis. Brugas delatus* 142. *Multis*

Multis discordiis ansam præbet 143, 144. *Visitatus à Nicolao de Haudion Episcopo Brugensi* 145, 146, 147. *Etiam ab Henrico Josepho van Susteren moderno Brugensium Episcopo* 148, 149. *Sanguinis particulæ coluntur Neoporti & Gandavi* 150. *Namurci* 151, 152 *& alibi*

Staes (R. D. Franciscus) *Pastor in Sleydinghe promovit cultum reliquiarum S. Godelevæ* 117

Surius (Laurentius) *non dedit genuinam vitam S. Godelevæ* 14

Susteren (Henricus Josephus van) *Episcopus Brugensis egregiam operam contulit ad vitam S. Godelevæ illustrandam* 23. *Reliquias S. Godelevæ & authentica instrumenta recognovit* 82, 83, 148. *Illius virtutes & merita vide in operis dedicatione.*

Steyaertius (R.D. Martinus) *Pastor in Sleydinghe, testatur de cultu reliquiarum S. Godelevæ in templo suæ paræciæ* 116

T.

TRanslatio S. Godelevæ *anno* 1380, 75, *Anno* 1557 76

V.

VAddere (R. P. Henricus de) *Rector Collegii Societatis Jesu Ipris, subministravit ea, quæ spectant ad reliquias Iprenses S. Godelevæ* 125

Vaillant (R.P.Le) *Rector Collegii Societ. Jesu Namurci*

murci procuravit pertinentia ad reliquias Namurcenſes S. Godelevæ 152
Viſitatio *reliquiarum S. Godelevæ anno* 1623. 30, 78, 79. *Anno* 1719. 81, 82, 83
Vita S. Godelevæ *ex codice Aldenburgenſi numquam eſt edita* 178. *Vita edita à Surio eſt mutata* 208

W.

WAle (Ludovicus de) *Canonicus Cathedraticus & Illuſtriſſimi Epiſcopi Brugenſis ſecretarius, de his Actis præſtantiſſime meritus, multa inſtrumenta à ſe deſcripta ſuppeditavit* 23 *& variis aliis locis.*
Waudripont (R. P. Joannes Baptiſta de) *Rector Collegii Societatis Jeſu Tornaci ſubminiſtravit inſtrumenta ſpectantia ad reliquias Tornacenſes S. Godelevæ* 106

Z.

ZYpe (Henricus vander) *abbas ad S. Andreæ, reliquias S. Godelevæ in varios diſtribuit* 118, 119, 123. *Multas ſervavit in ſuo cœnobio* 120. *Multum contulit ad reformationem Monialium Godelevianarum* 133, 134

FINIS.

MISC
28
6743859
11SE17